

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І
ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

Кафедра правознавства

Г. В. Терела

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для самостійного вивчення навчальної дисципліни
підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право»,
напряму підготовки
6.030401 «Правознавство», 6.030401і «Правознавство»**

Полтава – 2016

Укладач: Терела Г. В., к.і.н., доцент кафедри правознавства Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рецензенти:

Кукоба О. О. – к. ю. н., суддя Полтавського окружного адміністративного суду

Осташова В. О. – к. ю. н., доцент кафедри бізнес-адміністрування та права Полтавської державної аграрної академії

Обговорено та схвалено на засіданні
кафедри правознавства, протокол № 10
від 31 травня 2016 р.
Зав. кафедри _____ проф. Лаврик Г. В.

УЗГОДЖЕНО

Начальник НМЦ управління якістю діяльності
_____ 2016 р.
_____ доц. Огуй Н. І.

УЗГОДЖЕНО

Директор науково-навчального центру
_____ 2016 р.
_____ доц. Герман Н. В.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Програма навчальної дисципліни.....	8
Методичний план навчальної дисципліни.....	23
Методичні рекомендації щодо самостійного вивчення навчальні дисципліни.....	29
Модуль 1. Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів	29
Тема 1. Правові засади публічної фінансової діяльності.....	29
Тема 2. Фінансове право як галузь національного права України	38
Тема 3. Фінансово-правові норми та джерела фінансового права	45
Тема 4. Фінансово-правові відносини.....	54
Тема 5. Бюджетне право як підгалузь фінансового права.....	60
Тема 6. Бюджетна система України.....	66
Тема 7. Бюджетні повноваження та міжбюджетні відносини.....	74
Тема 8. Бюджетний процес.....	85
Тема 9. Правовий режим державних цільових позабюджетних фондів	94
Модуль 2 Правове регулювання публічних доходів та витатків...103	
Тема 10. Правове регулювання податкової системи України.....	103
Тема 11. Правові засади адміністрування податків в Україні.....	110
Тема 12. Правове регулювання справляння прямих податків в Україні.....	116
Тема 13. Правове регулювання справляння непрямих податків в Україні.....	127
Тема 14. Правове регулювання зборів (плати, внесків).....	134
Тема 15. Правове регулювання публічного кредиту та публічного боргу.....	144
Тема 16. Правові засади публічних витатків.....	153
Тема 17. Правовий режим кошторисно-бюджетного фінансування.....	161
Тема 18. Особливості фінансування окремих галузей народного господарства.....	169
Модуль 3. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення	

фінансової дисципліни.....	177
Тема 19. Правове регулювання банківської діяльності.....	177
Тема 20. Правове регулювання грошового обігу та безготівкових розрахунків.....	187
Тема 21. Правові засади валютного регулювання.....	194
Тема 22. Правові засади організації фінансового контролю	В
Україні.....	204
Тема 23. Фінансово-правова відповідальність.....	212
Індивідуальні навчально-дослідні завдання	222
Порядок і критерії оцінювання знань студентів.....	230
Термінологічний словник.....	253
Список рекомендованих інформаційних джерел.....	288

ВСТУП

Для сталого розвитку держава, органи місцевого самоврядування повинні постійно управляти фінансовою діяльністю, мобілізувати, розподіляти і використовувати кошти, які є частиною національного доходу. Держава, здійснюючи через систему відповідних органів господарсько-організаційну функцію, забезпечує нормальне функціонування фінансової діяльності підприємств різних форм власності. При цьому вся фінансова діяльність держави здійснюється лише на правовій підставі та регулюється нормами фінансового права.

В Україні триває проведення соціальної, економічної, політичної та правової реформ. В умовах широкомасштабних змін життєдіяльності нашої країни суттєво змінюється зміст фінансових відносин, удосконалюється їх правове регулювання, а отже, істотно підвищується роль фінансового права, зростає значущість розробок учених-фінансистів для процесу державотворення та вдосконалення правової системи України.

Фінансово-правові норми охоплюють різні види суспільних відносин: податкові, бюджетні, в галузі публічного кредиту та публічного боргу, банківської та страхової діяльності, грошового обігу, ціноутворення, валютного регулювання та контролю. Саме тому глибоке вивчення норм фінансового права, розуміння механізму їх дії є необхідними для фахівців юридичного профілю задля практичної діяльності у всіх сферах народного господарства з метою захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Відповідно «Фінансове право» є однією з юридичних дисциплін, які вивчаються у вищих навчальних закладах студентами спеціальності 081 «Право», напряму підготовки «Правознавство».

У сучасній юридичній літературі поняття «фінансове право» вживається в трьох значеннях: по-перше, як окрема галузь права в національній правовій системі; по-друге, як одна з юридичних наук; по-третє, як навчальна дисципліна в системі юридичної освіти.

Фінансове право як галузь права – це система правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають в процесі утворення, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів коштів держави, органів місцевого самоврядування, необхідних для реалізації їх завдань і функцій.

Фінансове право як наука становить систему об'єктивних знань про поняття, розвиток, закономірності, принципи самостійної галузі права.

Фінансове право як навчальна дисципліна – це систематизовані відповідно до типової програми знання щодо предмета правового регулювання норм цієї галузі права, їх особливостей.

Предметом навчальної дисципліни є фінансове право у всіх своїх виявах: як галузь права, як система законодавства та як наука, що вивчає фінансове право.

Міждисциплінарні зв'язки. Фінансове право не ізольоване від інших юридичних дисциплін. Його успішне засвоєння ґрунтується на знаннях, отриманих студентами під час опанування положень навчальних курсів «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Цивільне право», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Господарське право». Водночас вивчення фінансового права стане основою для опанування студентами такої навчальної дисципліни, як «Податкове право».

Навчальна програма навчальної дисципліни «Фінансове право» визначає можливість системного вивчення норм права, які регулюють фінансову діяльність держави і фінансову систему України, фінансовий контроль, бюджетний устрій і бюджетний процес, податкові, кредитні, страхові, банківські і валютні правовідносини, що виникають між суб'єктами господарювання.

Навчальну програму навчальної дисципліни «Фінансове право» розроблено на основі чинного законодавства України з урахуванням змін, обумовлених становленням ринкової економіки та формуванням правової Української держави. До програми включено всі основні теми курсу, які охоплюють як теоретичні проблеми науки фінансового права, так і положення чинного законодавства та практики його застосування. Навчальна програма складається із шести розділів, що змістовно відповідають блокам підгалузей та інститутів фінансового права, а також списку джерел, основної та додаткової навчально-методичної літератури.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

Модуль 1. Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів.

Модуль 2. Правове регулювання публічних доходів та видатків.

Модуль 3. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення фінансової дисципліни.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Фінансове право» є опанування студентами механізму виникнення, зміни та припинення фінансово-правових відносин, а також нормативно-правового забезпечення у сфері публічних фінансів, формування у майбутніх юристів правової свідомості та правової культури, вдосконалення навичок використання теоретичного і нормативно-правового матеріалу при вирішенні практичних завдань забезпечення необхідних умов функціонування підприємств, установ та організацій різних форм власності та господарювання.

1.2. **Основними завданнями** навчальної дисципліни «Фінансове право» є визначення та обґрунтування необхідності поглибленого вивчення фінансово-правових понять і категорій, засобів правового регулювання різноманітних процесів у сфері фінансів; вивчення теоретичного змісту предмета та методології фінансового права, його норм, принципів, системи, особливостей виникнення та розвитку фінансово-правових відносин; засвоєння правових знань щодо фінансової діяльності держави, пов'язаної з мобілізацією, розподілом, перерозподілом та використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів держави та органів місцевого самоврядування; аналіз джерел фінансового права та практики їх застосування; формування вміння забезпечити суворе дотримання і виконання правових приписів, правильно застосовувати нормативно-правові акти у практичній професійній діяльності.

1.3. **Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:**

- фінансово-правову термінологію;
- систему джерел фінансового права;
- організаційно-правові засади діяльності фінансових органів держави;
- сучасні тенденції в розвитку фінансових правовідносин.

уміти:

- знаходити і добирати необхідну фінансово-правову інформацію;
- користуватися першоджерелами фінансового права;
- аналізувати нормативно-правові акти з фінансового права;
- правильно і доцільно застосовувати нормативну базу на практиці;
- кваліфікувати фінансово-правові ситуації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 144 години, 4 кредити ЄКТС (для студентів напряму підготовки 6.030401 «Правознавство», 6.030401і «Правознавство»), 150 годин, 5 кредитів ЄКТС (для студентів спеціальності 081 «Право»).

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна програма дисципліни

«Фінансове право» схвалена

Вченою радою ВНЗ Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»

_____ 201_р., протокол № _

Модуль 1.

Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів

Розділ I. Основи теорії фінансового права

Тема 1. Правові засади публічної фінансової діяльності

Фінанси як економічна і юридична категорія. Публічні та приватні фінанси. Централізовані та децентралізовані фонди грошових коштів.

Зміст та структура фінансової системи держави. Ланки фінансової системи. Бюджетна система. Кредитна система. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Фінанси підприємств.

Поняття публічної фінансової діяльності. Принципи фінансової діяльності: принцип законності; принцип плановості; принцип гласності; принцип системності. Стадії публічної фінансової діяльності.

Поняття та зміст фінансової діяльності держави. Методи фінансової діяльності держави. Методи мобілізації фондів коштів. Методи розподілу фондів коштів. Методи використання фондів коштів. Форми фінансової діяльності держави. Фінансово-правові акти. Фінансово-планові акти.

Фінансово-правова компетенція органів державної влади загальної компетенції: Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій.

Загальна характеристика органів державної влади спеціальної (галузевої, міжгалузевої) компетенції. Правове положення Міністерства фінансів України. Правове положення Державної казначейської служби України. Правове положення Державної фінансової інспекції України. Правова природа і статус Національного банку України. Повноваження Державної фіскальної служби України у сфері фінансової діяльності. Правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Правовий статус Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Правовий статус Державної служби фінансового моніторингу України.

Поняття, зміст, методи та форми фінансової діяльності органів місцевого самоврядування.

Тема 2. Фінансове право як галузь національного права України

Становлення і розвиток фінансового права.

Поняття фінансового права. Сутність фінансового права як галузі публічного права. Предмет правового регулювання фінансового права. Загальна характеристика суспільних відносин, які складають предмет фінансового права.

Поняття методу правового регулювання фінансових правовідносин. Роль владних приписів у регулюванні фінансових правовідносин. Особливості імперативного методу регулювання фінансових відносин.

Принципи фінансового права. Функції фінансового права.

Місце фінансового права в національній системі права України. Взаємозв'язок і розмежування фінансового права з іншими галузями системи права України (конституційним, цивільним, адміністративним, кримінальним, трудовим, правом соціального забезпечення).

Система фінансового права. Загальна та Особлива частини фінансового права. Підгалузі фінансового права. Інститути фінансового права.

Предмет і система науки фінансового права. Значення науки фінансового права в реформуванні фінансового законодавства.

Тенденції розвитку фінансового права у сучасних умовах. Адаптація фінансового законодавства України до принципів міжнародного та європейського фінансового права.

Фінансове право як навчальна дисципліна.

Тема 3. Фінансово-правові норми та джерела фінансового права

Поняття та особливості фінансово-правової норми.

Структура фінансово-правової норми. Гіпотеза фінансово-правової норми. Диспозиція фінансово-правової норми. Особливості санкції фінансово-правової норми.

Види фінансово-правових норм. Підстави класифікації та співвідношення окремих груп фінансово-правових норм. Дія фінансово-правових норм у просторі, часі і за колом осіб. Форми реалізації фінансово-правових норм: здійснення, виконання, дотримання, застосування.

Поняття джерел фінансового права, форми їх вираження. Класифікація джерел фінансового права. Конституція України як основне джерело фінансового права. Закони та підзаконні нормативно-правові акти в системі джерел фінансового права.

Систематизація фінансового законодавства України. Бюджетний кодекс України. Податковий кодекс України.

Значення рішень Конституційного Суду України та керівних роз'яснень Пленуму Верховного Суду для однакового застосування фінансового законодавства.

Міжнародно-правові акти як джерела фінансового права.

Дія нормативно-правових актів, які є джерелами фінансового права, у часі, просторі та за колом осіб.

Тема 4. Фінансово-правові відносини

Поняття та особливості фінансових правовідносин. Ознаки фінансових правовідносин. Функції фінансових правовідносин. Види фінансових правовідносин і підстави їх класифікації.

Структура фінансових правовідносин. Матеріальний та юридичний зміст фінансових правовідносин. Об'єкт фінансових правовідносин. Суб'єкти фінансового права та фінансових правовідносин. Співвідношення сторони й суб'єкта фінансових правовідносин. Суспільно-територіальні утворення як суб'єкти фінансового права. Поняття, ознаки та правова природа колективних суб'єктів фінансового права. Поняття, ознаки та види індивідуальних суб'єктів фінансового права.

Підстави виникнення, зміни та припинення фінансових правовідносин. Поняття та види юридичних фактів.

Розділ II. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів

Тема 5. Бюджетне право як підгалузь фінансового права

Бюджетне право як підгалузь фінансового права. Місце бюджетного права в системі фінансово-правової галузі. Предмет бюджетного права. Система бюджетного права. Бюджетно-правові норми та бюджетно-правові відносини. Особливості бюджетно-правових норм. Види бюджетно-правових норм. Дія бюджетно-правових норм у просторі, часі і за колом осіб. Поняття і способи реалізації бюджетно-правових норм. Особливості та зміст бюджетно-правових відносин. Об'єкт бюджетних правовідносин. Суб'єкти бюджетних правовідносин. Види бюджетних правовідносин.

Джерела бюджетного права. Система бюджетного законодавства. Місце Бюджетного кодексу України в системі бюджетного законодавства.

Тема 6. Бюджетна система України

Поняття бюджетної системи і бюджетного устрою України.

Принципи бюджетної системи України. Зміст принципів бюджетної системи.

Склад бюджетної системи. Державний бюджет. Місцеві бюджети. . Правова форма державного й місцевих бюджетів. Поняття зведеного бюджету. Зведений бюджет України. Місцеві зведені бюджети.

Поняття бюджетного циклу. Співвідношення бюджетного циклу та бюджетного періоду. Бюджетний період.

Бюджет як економічна і правова категорія. Складові частини бюджету. Загальний і спеціальний фонди бюджету. Резервний фонд бюджету.

Бюджетна класифікація. Структура бюджетної класифікації. Класифікація доходів бюджету. Класифікація видатків бюджету. Класифікація фінансування бюджету. Класифікація боргу.

Дефіцит і профіцит бюджету. Джерела фінансування дефіциту бюджету. Засоби подолання дефіциту та профіциту бюджету.

Тема 7. Бюджетні повноваження та міжбюджетні відносини

Бюджетні права як правовий інститут. Зміст інституту бюджетних повноважень. Поняття бюджетних повноважень. Види бюджетних повноважень. Матеріальні бюджетні повноваження. Процесуальні бюджетні повноваження. Бюджетні повноваження держави та органів місцевого самоврядування.

Поняття та значення міжбюджетних відносин. Бюджетне регулювання: поняття та методи.

Співвідношення окремих ланок бюджетної системи України. Розподіл доходів і видатків між бюджетами різних рівнів бюджетної системи. Розподіл доходів бюджетів на закріплені та регулюючі.

Розмежування видатків між бюджетами. Розрахунок видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості. Коригуючі коефіцієнти фінансових нормативів бюджетної забезпеченості.

Поняття та правові ознаки міжбюджетних трансфертів. Міжбюджетні трансферти як вид регулюючих доходів бюджетів України. Принципи здійснення міжбюджетних трансфертів. Види міжбюджетних трансфертів. Дотації вирівнювання. Субвенції. Кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших бюджетів. Інші дотації.

Порядок надання міжбюджетних трансфертів.

Тема 8. Бюджетний процес

Поняття, зміст та принципи бюджетного процесу.

Стадії бюджетного процесу. Порядок складання проекту Державного бюджету України. Організаційні засади складання проекту Державного бюджету України. Застосування програмно-

цільового методу в бюджетному процесі. Бюджетні запити. Основні напрями бюджетної політики на наступний рік (бюджетна резолюція). Право бюджетної ініціативи. Порядок складання проектів місцевих бюджетів.

Подання проекту закону про Державний бюджет до Верховної Ради України. Розгляд проекту закону про Державний бюджет України у першому, другому та третьому читаннях. Порядок затвердження Закону про Державний бюджет України.

Затвердження місцевих бюджетів. Зміст рішення про місцевий бюджет. Порядок внесення змін до Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Зміст казначейської форми обслуговування Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Порядок складання, розгляду і затвердження звіту про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Тема 9. Правовий режим державних цільових позабюджетних фондів

Поняття та правові ознаки державних цільових позабюджетних фондів. Конституційно-правові основи створення та діяльності державних цільових позабюджетних фондів. Система державних цільових позабюджетних фондів. Види державних централізованих позабюджетних фондів за цільовим призначенням.

Правове регулювання організації та діяльності Пенсійного фонду України. Основні функції та завдання Пенсійного фонду України. Управління Пенсійним фондом України. Повноваження правління Пенсійного фонду. Повноваження виконавчої дирекції Пенсійного фонду та її територіальних органів. Повноваження Наглядової ради Пенсійного фонду. Джерела формування коштів Пенсійного фонду. Використання коштів Пенсійного фонду. Резерв коштів Пенсійного фонду. Джерела формування накопичувальної системи пенсійного страхування та використання її коштів.

Правове регулювання організації та діяльності Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Управління Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Джерела формування коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та їх використання.

Правове регулювання організації та діяльності Фонду соціального страхування України. Управління Фондом соціального страхування України. Формування та використання коштів Фонду соціального страхування України.

Модуль II. Правове регулювання публічних доходів та видатків

Розділ III. Правове регулювання публічних доходів

Тема 10. Правове регулювання податкової системи України

Поняття, ознаки та функції податку. Поняття збору (плати, внеску).

Загальні засади встановлення податків і зборів. Елементи юридичного складу податку як юридичної конструкції: платники податку; об'єкт оподаткування; база оподаткування; ставка податку; порядок обчислення податку; податковий період; строк та порядок сплати податку; строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку; податкові пільги та порядок їх застосування.

Поняття податкового права. Місце податкового права в системі фінансового права України. Предмет податкового права. Система податкового права. Податково-правові норми та податкові правовідносини. Особливості податково-правових норм. Види податково-правових норм. Дія податково-правових норм у просторі, часі і за колом осіб. Поняття і способи реалізації податково-правових норм. Особливості та зміст податкових правовідносин. Об'єкт регулювання податкових правовідносин. Суб'єкти податкових правовідносин. Види податкових правовідносин.

Джерела податкового права. Система податкового законодавства. Місце Податкового кодексу України в системі податкового законодавства.

Поняття та зміст принципів, на яких ґрунтується податкове законодавство України: загальність оподаткування; рівність усіх платників податків перед законом; невідворотність відповідальності; презумпція правомірності рішень платника податку; фіскальна достатність; соціальна справедливість; економічність оподаткування; нейтральність оподаткування; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів.

Поняття і зміст податкової системи України. Класифікація і види податків та зборів.

Тема 11. Правові засади адміністрування податків в Україні

Поняття і правові основи адміністрування податків.

Поняття і зміст податкового та/або грошового зобов'язання. Виникнення, зміна і припинення податкового зобов'язання. Виконання податкового зобов'язання. Визначення суми податкового зобов'язання. Подання податкової декларації. Податкове повідомлення-рішення. Пріоритет інтересів платника податків при конфлікті інтересів. Податковий компроміс.

Податковий борг. Податкова вимога. Джерела погашення податкового боргу. Списання та реструктуризація податкового боргу. Відстрочення і розстрочення податкового боргу (податковий кредит).

Гарантії забезпечення виконання податкового зобов'язання і погашення податкового боргу: поняття, особливості і види. Податкова застава. Податкова порука. Адміністративний арешт активів платника податку.

Тема 12. Правове регулювання справляння прямих податків в Україні

Поняття прямого податку. Ознаки прямого податку. Види прямих податків.

Податок на доходи фізичних осіб. Платники податку: фізична особа-резидент; фізична особа-нерезидент; податковий агент. Об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Доходи, які не включаються до розрахунку місячного (річного) оподатковуваного доходу. База оподаткування. Податкова знижка. Підстави для нарахування податкової знижки. Обмеження права на нарахування податкової знижки. Види податкових соціальних пільг на доходи фізичних осіб. Ставки податку на доходи фізичних осіб. Особливості оподаткування окремих видів доходів фізичних осіб. Порядок подання податкової декларації.

Податок на прибуток підприємств. Платники податку. Об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств. Порядок визначення доходів та їх склад. Ставки податку на прибуток підприємств. Пільги щодо сплати податку на прибуток підприємств. Порядок обчислення та сплати податку на прибуток підприємств.

Екологічний податок. Платники податку та податкові агенти. Об'єкт оподаткування екологічним податком. База оподаткування. Ставки екологічного податку. Порядок обчислення екологічного податку. Порядок подання податкової звітності та сплати податку.

Податок на майно. Склад податку на майно.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Платники податку. Об'єкт та база оподаткування. Пільги зі сплати податку. Ставка податку. Податковий період. Порядок сплати податку.

Земельний податок. Об'єкти оподаткування земельним податком. Платники податку. Пільги щодо сплати податку для фізичних та юридичних осіб. Порядок обчислення земельного податку.

Транспортний податок. Об'єкт та база оподаткування. Порядок та строки сплати податку.

Єдиний податок. Групи платників єдиного податку. Об'єкти оподаткування. Порядок визначення доходів платника єдиного податку та їх склад. Ставки єдиного податку. Податковий період. Порядок нарахування та строк сплати єдиного податку.

Тема 13. Правове регулювання справляння непрямих податків в Україні

Поняття непрямого податку. Ознаки непрямого податку. Види непрямих податків.

Податок на додану вартість. Порядок реєстрації осіб як платників податку на додану вартість. Об'єкт оподаткування податком на додану вартість. Особливості визначення бази оподаткування податком на додану вартість. Ставки податку на додану вартість. Операції, що підлягають оподаткуванню за основною ставкою. Операції, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою. Операції, що не є об'єктом оподаткування. Операції, звільнені від оподаткування. Порядок обчислення і сплати податку. Податковий кредит. Податкова накладна.

Акцизний податок. Платники податку. Об'єкти та база оподаткування. Перелік товарів (продукції), на які встановлюється акцизний податок і ставки цього податку. Особливості обчислення акцизного податку за адвалорними ставками. Порядок обчислення і строки сплати акцизного податку. Складення та подання декларації з акцизного податку. Особливості оподаткування деяких підакцизних товарів залежно від напрямку його використання. Акцизні склади.

Правові основи і суб'єкти оподаткування митом. Об'єкт оподаткування митом. Порядок визначення митної вартості товарів (предметів). Види мита в Україні. Ставки мита. Митний тариф України. Застосування преференційних, пільгових і повних ставок ввізного мита в Україні. Правила визначення країни походження товару. Порядок обчислення і сплати мита. Пільги щодо сплати мита.

Порядок справляння мита, податку на додану вартість та акцизного податку при митному оформленні товарів і предметів, що переміщуються громадянами через митний кордон України.

Тема 14. Правове регулювання зборів (плати, внесків)

Правові особливості зборів (плати, внесків). Загальнодержавні та місцеві збори (плата, внески). Інші збори (плата, внески), не встановлені Податковим кодексом України як загальнодержавні або місцеві, але встановлені законодавчими актами України як обов'язкові платежі.

Правова природа рентних платежів. Склад рентної плати. Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин. Рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України. Рентна плата за спеціальне використання води. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів. Рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів

магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.

Місцеві збори.

Туристичний збір. Платники збору. Ставка та база справляння збору.

Збір за місця для паркування транспортних засобів. Платники збору. Об'єкт і база оподаткування збором. Порядок встановлення, обчислення та сплати збору.

Державне мито. Об'єкти справляння державного мита. Пільги щодо сплати державного мита.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Принципи збору та ведення обліку єдиного внеску.

Тема 15. Правове регулювання публічного кредиту та публічного боргу

Поняття, зміст та види публічного кредиту. Державний і муніципальний кредит. Співвідношення публічного кредиту із системою публічних доходів.

Поняття, ознаки та функції державного кредиту. Забезпечення та цільове призначення державного кредиту. Особливості правовідносин, що виникають у галузі державного кредиту. Форми державного кредиту та підстави їх класифікації. Державна позика як основна форма державного кредиту: поняття і зміст. Види державних позик. Державні цінні папери. Облігації державної позики. Казначейські зобов'язання. Умови і порядок випуску державних цінних паперів та регулювання їх обігу. Державні гарантії (гарантії уряду) як особлива форма державного кредиту: поняття і зміст. Правовідносини України з іноземними державними та міжнародними фінансово-кредитними установами в області державного кредиту.

Поняття, ознаки та функції муніципального кредиту. Форми муніципального кредиту. Позика як основна форма муніципального кредиту.

Поняття, зміст та види публічного боргу. Державний і муніципальний борг. Правова природа боргових зобов'язань, які впливають із публічного боргу. Принципи правового регулювання у сфері державного боргу. Співвідношення категорій «публічний кредит» та «публічний борг».

Поняття і склад державного боргу. Основні причини створення і збільшення державного боргу. Державний борг і бюджетна заборгованість. Форми державного боргу. Внутрішній державний борг. Зовнішній державний борг. Правові обмеження державного боргу. Граничний обсяг державного внутрішнього і зовнішнього боргу України. Управління державним боргом: поняття і зміст. Методи

управління державним боргом: анулювання державного боргу; рефінансування державного боргу; реструктуризація державного боргу.

Поняття і склад муніципального боргу в Україні. Види і форми муніципального боргу.

Розділ IV. Правове регулювання публічних видатків

Тема 16. Правові засади публічних видатків

Витрати та видатки бюджету. Поняття і види державних та муніципальних витрат. Співвідношення державних видатків і видатків бюджету. Витрати бюджету. Поняття державних видатків, їх особливості і принципи фінансування. Підстави класифікації та види державних видатків. Інститут видатків бюджетів. Правове регулювання в галузі видатків.

Поняття, об'єкти та принципи бюджетного фінансування. Суб'єкти видаткових відносин. Види та повноваження головних розпорядників бюджетних коштів. Розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня. Одержувачі бюджетних коштів.

Фінансово-правові акти, які регламентують бюджетні видатки.

Тема 17. Правовий режим кошторисно-бюджетного фінансування

Кошторис як правовий акт. Правове значення кошторису. Складові кошторису. Види кошторисів.

Поняття та стадії кошторисного процесу. Складання проектів кошторисів. Розгляд і затвердження кошторисів. Внесення змін до кошторисів Виконання кошторисів.

Контроль Державної казначейської служби України, Державної фінансової інспекції України та інших державних органів за цільовим використанням коштів згідно з кошторисно-бюджетним фінансуванням.

Правові засади фінансування соціально-культурних заходів. Склад соціально-культурних видатків. Видатки на соціальний захист населення: структура, розподіл за бюджетами. Фінансування освіти: функціональна структура, межі фінансування, розподіл між бюджетами. Фінансування науки: напрями, межі та види фінансування. Видатки на культуру та мистецтво: функціональна структура, розпорядники, розподіл між бюджетами.

Правові засади фінансування видатків на охорону здоров'я, фізичну культуру і спорт: функціональна структура видатків; розподіл між бюджетами.

Правові засади фінансування видатків на національну оборону, правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави.

Правові засади фінансування видатків на утримання органів державної влади та місцевого самоврядування.

Тема 18. Особливості фінансування окремих галузей народного господарства

Порядок фінансування капіталовкладень та промисловості.
Порядок фінансування будівництва.

Особливості фінансування сільського господарства.

Порядок фінансування житлово-комунального господарства.

Порядок фінансування господарсько-торговельної діяльності.

Правове забезпечення фінансування у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Модуль III. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення фінансової дисципліни

Розділ V. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання

Тема 19. Правове регулювання банківської діяльності

Сфера публічно-правового регулювання банківської діяльності.
Особливості фінансово-правових відносин за участю банків.

Предмет банківського права та місце його норм в системі фінансового права України. Законодавство про банки і банківську діяльність в Україні.

Банківська система України: рівні та види банків.

Правовий статус Національного банку України. Керівні органи та структура Національного банку України. Операції Національного банку України. Фонди грошових знаків Національного банку України. Гарантії незалежності Національного Банку України. Функції Національного банку України, які пов'язані з фінансово-правовим регулюванням. Повноваження Національного банку України щодо регулювання банківської діяльності та банківського нагляду. Форми регулювання банківської діяльності. Адміністративне регулювання. Індикативне регулювання. Мета, організація, підстави та обсяг банківського нагляду. Інспекційні перевірки банків. Заходи впливу: поняття, види.

Правовий статус інших банків в Україні. Поняття і сутність державного банку. Поняття і сутність комерційного банку. Поняття і сутність банку з іноземним капіталом. Організаційно-правова форма банків. Банк у формі публічного акціонерного товариства. Банк у

формі кооперативного банку. Банківська група. Банківська холдингова компанія. Банківські спілки та асоціації.

Правові основи створення, реорганізації і ліквідації банків. Державна реєстрація банку і ліцензування його діяльності. Державна реєстрація юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність. Підстави для відмови в погодженні статуту юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність. Підстави для відмови у видачі банківської ліцензії. Порядок відкриття відокремлених підрозділів банку на території України. Правовий статус дочірніх банків, філій і представництв українського банку на території інших держав. Проблемний та неплатоспроможний банк. Відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку.

Зміст банківської діяльності. Обмеження щодо діяльності банків. Операції комерційних банків.

Відносини банку з клієнтами. Захист інтересів клієнтів банків. Захист інтересів клієнтів банків від порушення договору банківського рахунку. Банківська таємниця та конфіденційність інформації.

Правове регулювання організації та діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Управління Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Повноваження адміністративної ради та виконавчої дирекції Фонду. Джерела формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Порядок використання коштів Фонду на відшкодування коштів за вкладками.

Відповідальність банків за порушення банківського законодавства. Порядок застосування заходів впливу та санкцій за порушення банківського законодавства.

Тема 20. Правове регулювання грошового обігу та безготівкових розрахунків

Правове регулювання грошового обігу. Державний апарат, який здійснює регулювання грошового обігу. Емісійне право Національного банку України. Методи державного регулювання грошового обігу. Право грошового обігу як інститут фінансового права. Планування грошового обігу країни. Основи грошово-кредитної політики України. Баланс доходів і видатків Національного банку України, його зміст і призначення.

Правове регулювання касових операцій в Україні та готівкових розрахунків. Порядок ведення касових операцій. Ліміти залишку готівки в касах. Здійснення готівкових розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг із використанням реєстраторів розрахункових операцій. Порядок реєстрації, опломбування та застосування реєстраторів розрахункових операцій за товари (послуги).

Правове регулювання безготівкових розрахунків. Поняття та ознаки безготівкових розрахунків. Принципи здійснення безготівкових розрахунків. Класифікація безготівкових розрахунків.

Рахунки в банках для здійснення безготівкових розрахунків. Порядок відкриття, переоформлення та закриття рахунків. Розрахункові документи, їх реквізити та порядок оформлення. Загальні правила документообігу.

Списання коштів з рахунків клієнтів банків. Договірне списання коштів з рахунків. Примусове списання коштів на підставі виконавчих документів, що видані судами.

Тема 21. Правові засади валютного регулювання

Правове регулювання валютних відносин. Поняття валютних відносин. Види валютних відносин. Структура та елементи валютних відносин. Об'єкт валютних відносин. Поняття валюти та валютних цінностей. Національна та іноземна валюти. Склад валютних цінностей. Цінні папери та платіжні документи. Банківські метали. Класифікація валюти. Поняття конвертованості валюти. Суб'єкти валютних правовідносин.

Поняття валютних операцій та операцій з валютними цінностями. Підстави класифікації та види валютних операцій. Договори як підстава здійснення операцій, пов'язаних із залученням і розміщенням валютних ресурсів та обслуговуванням рахунків. Порядок ліцензування операцій з валютою і валютними цінностями.

Організація внутрішнього валютного ринку України. Переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України.

Валютне регулювання і валютний контроль. Валютні обмеження. Органи, що здійснюють валютне регулювання і валютний контроль. Національний банк України як орган валютного контролю. Уповноважені банки. Комерційні банки як агенти валютного контролю.

Відповідальність за порушення валютного законодавства України.

Розділ VI. Правове забезпечення фінансової дисципліни

Тема 22. Правові засади організації фінансового контролю в Україні

Місце фінансового контролю в державному управлінні рухом публічних грошових коштів. Поняття і значення фінансового контролю. Принципи фінансового контролю. Особливості контрольних правовідносин. Об'єкт фінансового контролю. Предмет фінансового контролю. Суб'єкти фінансового контролю, їх види. Зміст контрольних правовідносин.

Види та організаційно-правові форми фінансового контролю.

Державний і муніципальний фінансовий контроль. Загальнодержавний фінансовий контроль. Парламентський фінансовий контроль. Контрольні повноваження Рахункової палати України.

Контрольні функції у сфері фінансів Президента України.

Фінансовий контроль органів державної виконавчої влади загальної компетенції: Кабінету Міністрів України, Кабінету Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій.

Контрольні функції Національного банку України.

Спеціалізовані органи фінансового контролю. Контрольні функції Міністерства фінансів України. Компетенція Державної казначейської служби України у сфері фінансового контролю. Фінансовий контроль Державної фінансової інспекції України. Контрольні повноваження органів Державної фіскальної служби України. Контрольні повноваження Державної пробірної служби України. Нагляд Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Контрольні повноваження Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні.

Відомчий фінансовий контроль.

Правове регулювання запобігання відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом (фінансовий моніторинг).

Муніципальний фінансовий контроль.

Незалежний фінансовий контроль. Особливості аудиторського фінансового контролю. Процедура аудиторського фінансового контролю.

Громадський контроль за здійсненням фінансової діяльності.

Методи фінансового контролю. Аналіз фінансової діяльності. Обстеження. Облік. Ревізія і перевірка як основні методи фінансового контролю, їх співвідношення та види. Порядок проведення ревізій і перевірок. Періодичність проведення ревізій і перевірок. Акти за підсумками проведення ревізій і перевірок, їх правові наслідки.

Тема 23. Фінансово-правова відповідальність

Юридична відповідальність у фінансовому праві та фінансово-правова відповідальність. Поняття та особливості фінансово-правової відповідальності. Мета, принципи та функції фінансово-правової відповідальності. Співвідношення фінансово-правової відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності. Види фінансово-правової відповідальності та їх особливості.

Поняття та ознаки фінансового правопорушення як підстави фінансово-правової відповідальності. Види фінансових

правопорушень та їх особливості. Склад фінансового правопорушення.

Переконання та примус при забезпеченні законності у сфері фінансів. Поняття та особливості фінансово-правового примусу.

Поняття та особливості фінансово-правових санкцій. Види фінансово-правових санкцій. Поняття та особливості пені у фінансовому праві. Поняття та особливості штрафної санкції.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
для студентів денної форми навчання спеціальності 081 «Право»

№ п/ п	Назва модулів, тем дисципліни	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні заняття			позааудиторна робота	
			лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	індивідуальні консультації
<i>1</i>	<i>2</i>		<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
М одуль 1. Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів							
1.	Правові засади публічної фінансової діяльності	7	–	2	–	5	–
2.	Фінансове право як галузь національного права України	6	2	–	–	4	–
3.	Фінансово-правові норми та джерела фінансового права	8	2	2	–	4	–
4.	Фінансово-правові відносини	6	2	–	–	4	–
5.	Бюджетне право як підгалузь фінансового права	6	–	2	–	4	–
6.	Бюджетна система України	6	2	–	–	4	–
7.	Бюджетні повноваження та міжбюджетні відносини	7	–	2	–	5	–
8.	Бюджетний процес	8	2	2	–	4	–
9.	Правовий режим державних цільових позабюджетних фондів	6	2	–	–	4	–
Загалом:		60	12	10		38	–
Модуль 2. Правове регулювання публічних доходів та видатків							

10.	Правове регулювання податкової системи України	8	2	2	–	4	–
11.	Правові засади адміністрування податків в Україні	8	2	2	–	4	–
12.	Правове регулювання справляння прямих податків в Україні	6	–	2	–	4	–
13.	Правове регулювання справляння непрямих податків в Україні	6	–	2	–	4	–
14.	Правове регулювання зборів (плати, внесків)	6	2	–	–	4	–
15.	Правове регулювання публічного кредиту та публічного боргу	7	2	–	–	5	–
16.	Правові засади публічних видатків	7	2	–	–	5	–
17.	Правовий режим кошторисно-бюджетного фінансування	6	2	–	–	4	–
18.	Особливості фінансування окремих галузей народного господарства	6	–	2		4	–
	Загалом:	60	12	10		38	–
Модуль 3. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення фінансової дисципліни							
19.	Правове регулювання банківської діяльності	7	2	2	–	3	–
20.	Правове регулювання грошового обігу та безготівкових розрахунків	5	–	2	–	3	–
21.	Правові засади валютного регулювання	5	2	–	–	3	–
22.	Правові засади організації фінансового контролю в Україні	7	2	2	–	3	–

23.	Фінансово-правова відповідальність	6	2	2	–	2	–
	Загалом:	30	8	8		14	–
	Разом:	150	32	28	–	130	

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
для студентів денної форми навчання напряму підготовки
6.030401 «Правознавство», 6.030401і «Правознавство»

№ п / п	Назва модулів, тем дисципліни	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні заняття			позааудиторна робота	
			лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	індивідуальні консультації
<i>1</i>	<i>2</i>		<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Модуль 1. Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів							
1.	Правові засади публічної фінансової діяльності	6	–	2	–	3	1
2.	Фінансове право як галузь національного права України	6	2	–	–	3	1
3.	Фінансово-правові норми та джерела фінансового права	6	2	2	–	2	–
4.	Фінансово-правові відносини	6	2	–	–	3	1
5.	Бюджетне право як підгалузь фінансового права	6	–	2	–	3	1
6.	Бюджетна система України	6	2	–	–	3	1
7.	Бюджетні повноваження та міжбюджетні відносини	5	–	2	–	2	1
8.	Бюджетний процес	7	2	2	–	2	1
9.	Правовий режим державних цільових позабюджетних фондів	6	2	–	–	3	1
	Загалом:	54	12	10		24	8

Модуль 2. Правове регулювання публічних доходів та видатків							
10.	Правове регулювання податкової системи України	7	2	2	–	2	1
11.	Правові засади адміністрування податків в Україні	7	2	2	–	2	1
12.	Правове регулювання справляння прямих податків в Україні	6	2	–	–	3	1
13.	Правове регулювання справляння непрямих податків в Україні	5	–	2	–	2	1
14.	Правове регулювання зборів (плати, внесків)	6	2	–	–	3	1
15.	Правове регулювання публічного кредиту та публічного боргу	6	2	2	–	2	–
16.	Правові засади публічних видатків	5	2	–	–	2	1
17.	Правовий режим кошторисно-бюджетного фінансування	6	2	–	–	3	1
18.	Особливості фінансування окремих галузей народного господарства	6	–	2		3	1
	Загалом:	54	14	10		22	8
Модуль 3. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення фінансової дисципліни							
19.	Правове регулювання банківської діяльності	8	2	2	–	3	1
20.	Правове регулювання грошового обігу та безготівкових розрахунків	6	–	2	–	3	1
21.	Правові засади валютного регулювання	8	2	2	–	3	1
22.	Правові засади організації фінансового контролю в Україні	7	2	2	–	3	–

23.	Фінансово-правова відповідальність	7	2	2	–	2	1
	Загалом:	36	8	10		14	4
	Разом:	144	34	30	–	60	20

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
для студентів заочної форми навчання напрямку підготовки
6.030401 «Правознавство», 6.030401і «Правознавство»

№ п / п	Назва модулів, тем дисципліни	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні заняття			позааудиторна робота	
			лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	індивідуальні консультації
1	2		4	5	6	7	8
Модуль 1. Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів							
1.	Правові засади публічної фінансової діяльності	7	–	2	–	5	–
2.	Фінансове право як галузь національного права України	7	2	–	–	5	–
3.	Фінансово-правові норми та джерела фінансового права	5	–	–	–	5	–
4.	Фінансово-правові відносини	5	–	–	–	5	–
5.	Бюджетне право як підгалузь фінансового права	5	–	–	–	5	–
6.	Бюджетна система України	7	2	–	–	5	–
7.	Бюджетні повноваження та міжбюджетні відносини	6	–	–	–	6	–
8.	Бюджетний процес	6	–	–	–	6	–
9.	Правовий режим державних цільових позабюджетних фондів	6	–	–	–	6	–
	Загалом:	54	4	2	–	48	–

Модуль 2. Правове регулювання публічних доходів та видатків							
10.	Правове регулювання податкової системи України	4	2	–	–	2	–
11.	Правові засади адміністрування податків в Україні	4	–	2	–	2	–
12.	Правове регулювання справляння прямих податків в Україні	3	–	–	–	3	–
13.	Правове регулювання справляння непрямих податків в Україні	2	–	–	–	2	–
14.	Правове регулювання зборів (плати, внесків)	3	–	–	–	3	–
15.	Правове регулювання публічного кредиту та публічного боргу	2	–	–	–	2	–
16.	Правові засади публічних видатків	2	–	–	–	2	–
17.	Правовий режим кошторисно-бюджетного фінансування	3	–	–	–	3	–
18.	Особливості фінансування окремих галузей народного господарства	3	–	–	–	3	–
	Загалом:	54	2	2	–	50	–
Модуль 3. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення фінансової дисципліни							
19.	Правове регулювання банківської діяльності	5	2	–	–	3	–
20.	Правове регулювання грошового обігу та безготівкових розрахунків	3	–	–	–	3	–
21.	Правові засади валютного регулювання	3	–	–	–	3	–

22.	Правові засади організації фінансового контролю в Україні	5	–	2	–	3	–
23.	Фінансово-правова відповідальність	2	–	–	–	2	–
	Загалом:	36	2	2		32	–
	Разом:	144	8	6	–	130	–

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів

Тема 1. Правові засади публічної фінансової діяльності

Основні терміни та поняття: фінанси; централізовані фінанси; децентралізовані фінанси; грошові фонди; фінансова система; бюджетна система; кредитна система; обов'язкове державне страхування; фінанси підприємств; фінансова діяльність держави; принципи фінансової діяльності держави; методи мобілізації грошових коштів; методи розподілу та використання грошових коштів; форми фінансової діяльності держави; фінансова політика.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Оскільки фінансове право є галуззю права, яка регулює суспільні відносини у сфері фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування, одним із ключових понять цієї галузі є поняття фінансів. Студентам потрібно розглянути сутність фінансів як економічної і правової категорії. Слід виходити з того, що в літературі термін «фінанси» розглядається у таких аспектах, як: 1) сукупність економічних відносин, що виникають в процесі мобілізації, розподілу і використанню фондів грошових коштів, необхідних державі для виконання її завдань; 2) сукупність фондів грошових коштів, мобілізованих державою для виконання своїх функцій; 3) одна з економічних категорій, розвиток якої пов'язано з товарно-грошовими відносинами й існуванням держави, яка використовує цю категорію для виконання своїх завдань; 4) система грошових відносин, яка виникає разом з державою і нерозривно пов'язана з її існуванням; 5) система економічних відносин, які складаються в суспільстві з приводу створення, формування та виконання доходів грошових коштів на основі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Як економічна категорія фінанси є системою грошових відносин, які виникають з приводу утворення, розподілу і використання

централізованих і децентралізованих фондів коштів відповідно до потреб суспільства та його членів.

Досліджуючи сутність *фінансів як правової категорії*, необхідно звернути увагу на те, що фінанси можуть розглядатися у двох аспектах: 1) у широкому (міжгалузевому); 2) у вузькому (фінансово-правовому).

У широкому розумінні фінанси (або окремі їх аспекти, сторони) затребувані багатьма галузями права і мають загальногалузеве значення. Наприклад, поняття ціни, вартості, доходу та ін. – це відносини, що регулюються і цивільним, і фінансовим, і адміністративним, і трудовим правом та іншими його галузями. У вузькому аспекті йдеться про публічне значення фінансів, виключно про грошові фонди держави і територіальних громад. У цій ситуації загальногалузеві поняття, категорії набувають спеціально галузевого характеру, виражають специфічні, однорідні фінансово-правові відносини (загальногалузеві категорії доходу, вартості, ціни набувають фінансово-правового значення).

Для усвідомлення сутності фінансів, потрібно також розглянути їх *особливості*, які визначаються такими положеннями: 1) фінанси тісно пов'язані з природою і функціями держави, вирізняються особливими його формами та завданнями розвитку; 2) виражають специфічні, однорідні відносини між державою, юридичними і фізичними особами з приводу формування, розподілу й використання централізованих та децентралізованих грошових фондів; 3) нерозривно зв'язані з товарно-грошовими відносинами; 4) пов'язані з розподілом і перерозподілом частини сукупного суспільного продукту.

У зв'язку з тим, що найважливіші ознаки та властивості, що розкривають сутність фінансів, знаходять своє вираження у їх *функціях*, потрібно зупинитися на з'ясуванні розподільчої та контрольної функцій фінансів.

Наступним кроком студентам доцільно проаналізувати *зміст та структуру фінансової системи держави*. Фінансова система, як і будь-яка система, є сукупністю взаємопов'язаних елементів, які мають однорідні ознаки.

Узагальнюючи позиції юристів-фінансистів щодо природи та змісту фінансової системи, студентам слід проаналізувати та співставити три основні концепції щодо розуміння суті досліджуваного явища, а саме:

– *фондову концепцію*, яка наголошує, що класифікацію слід здійснювати, виходячи з особливостей фінансових фондів, властивих національній економіці. У цьому разі фінансову систему утворюють бюджет, позабюджетні фонди, кредитний фонд, страховий фонд, фінансові ресурси суб'єктів господарювання, з подальшою диференціацією типів та видів фінансових фондів;

– *інституційну концепцію*, яка виходить із функціональної своєрідності окремо існуючих фінансових інститутів, таких як державні доходи, державні видатки, страхування, державний і банківський кредити, грошовий обіг тощо;

– *посуб'єктну концепцію*, яка базується на визначенні органу, що керує фондом чи інститутом або володіє речовим правом того чи іншого виду щодо мобілізованих фінансових ресурсів. Розрізняють бюджет, позабюджетні фонди, фінанси суб'єктів господарювання, страховий та кредитний фонди, муніципальні фінанси, інвестиційні фонди тощо.

Аналізуючи складові ланки фінансової системи України, слід виходити з того, що їх утворюють, по-перше, публічні державні й муніципальні фінанси, і, по-друге, фінанси суб'єктів господарювання.

Публічні державні й муніципальні фінанси включають як централізовані, так і децентралізовані фонди, а саме: 1) публічні централізовані фонди – Державний бюджет України та місцеві бюджети; 2) публічні позабюджетні централізовані фонди – фонди соціального призначення (Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд соціального страхування України), фонд національної системи страхування вкладів (Фонд гарантування вкладів фізичних осіб); 3) державний і муніципальний кредити; 4) державне обов'язкове особисте і майнове страхування; 5) фонди державних (муніципальних) фінансових установ, у тому числі банків; 6) децентралізовані державні та муніципальні фонди (створюються державними та комунальними підприємствами, яким було передано державне й комунальне майно).

До фінансів суб'єктів господарювання належать: 1) фонди підприємницьких товариств; 2) фонди непідприємницьких товариств.

Студентам потрібно розглянути *сутність публічної фінансової діяльності*, яка являє собою плановану та систематичну діяльність держави й органів місцевого самоврядування у сфері мобілізації, розподілу, перерозподілу й використання публічних фондів коштів із метою виконання покладених на них завдань і функцій та задоволення публічного інтересу. Об'єктом фінансової діяльності є відносини, що регулюють рух державних грошових фондів на всіх стадіях їх обігу (формування, розподіл, використання).

Досліджуючи зміст фінансової діяльності, необхідно звернути увагу на особливості окремих стадій її здійснення. На стадії формування централізованих і децентралізованих фондів утворюються бюджетні фонди (Державного бюджету України і місцевих бюджетів), децентралізовані фонди. На стадії розподілу коштів фінансова діяльність здійснюється на трьох рівнях: 1) формування грошових фондів, яке відбувається, наприклад, за

надходження коштів у бюджети (податок на доходи фізичних осіб, наприклад, поділяється на три частини, що надходять у місцеві бюджети різних видів); 2) власне розподіл – рух коштів, уже закріплених за окремими бюджетами, на фінансування державних завдань і функцій; 3) перерозподіл, який здійснюють через механізми непрямих податків, мита, трансферних платежів. На стадії використання державних коштів фінансова діяльність здійснюється за різними напрямками (галузями, регіонами тощо). Завершальна стадія – стадія контролю за рухом грошових фондів, вирізняється подвійністю, на відміну від перших трьох стадій руху грошових фондів, які послідовно впливають одна з одної, і закінчення однієї припускає початок наступної. З одного боку, контроль є наскрізним і здійснюється на кожній стадії руху коштів, а з другого – виступає як підсумковий етап у русі грошових ресурсів, що поєднує підсумково-звітні дії.

Студентам слід також зупинитися на характеристиці принципів фінансової діяльності держави, які є основоположними чинниками подальшої нормотворчої та нормозастосовчої діяльності у цій сфері суспільних відносин. Виходити варто з того, що принципи здійснення фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування поділяють на загальні принципи державного управління та галузеві і спеціальні принципи, властиві лише фінансовій діяльності.

Фінансова діяльність держави здійснюється різними *методами* (засоби, прийоми, за допомогою яких держава й уповноважені нею органи забезпечують мобілізацію, розподіл і використання централізованих та децентралізованих грошових фондів). Тому необхідно розглянути методи мобілізації, розподілу та використання грошових ресурсів.

Розглядаючи фінансову діяльність держави та органів місцевого самоврядування, варто також звернути увагу на те, що вона здійснюється у різноманітних формах, які за своїм характером можуть бути правовими і неправовими. *Правові форми фінансової діяльності* виражаються у прийнятті актів у зв'язку зі встановленням чи застосуванням норм права. Змістом *неправових форм фінансової діяльності* є проведення різноманітних дій організаційного характеру (засідань і нарад органів влади, конференцій, круглих столів тощо), роз'яснення фінансового законодавства, підготовка матеріалів для фінансового планування, прогнозування, звітності і т. п. Вони, у свою чергу, створюють передумови для здійснення правових форм фінансової діяльності.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Фінанси як економічна і юридична категорія.
2. Зміст та структура фінансової системи держави.

3. Поняття, принципи та методи публічної фінансової діяльності.
4. Правові форми публічної фінансової діяльності.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Повноваження органів державної влади загальної компетенції у сфері фінансової діяльності.
2. Повноваження органів державної влади спеціальної компетенції у сфері фінансової діяльності.
3. Фінансово-правова компетенція органів місцевого самоврядування.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) До органів державної влади спеціальної компетенції у сфері фінансової діяльності належить:
 - a) місцева державна адміністрація;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Верховна Рада України;
 - d) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.
- 2) До структурних елементів фінансової системи не належить:
 - a) бюджетна система;
 - b) кредитна система;
 - c) народногосподарська система;
 - d) фінанси підприємств, організацій, установ.
- 3) Визначення: «... – це система економічних відносин, які виникають у процесі акумуляції, розподілу та використання фондів коштів, необхідних для виконання державою, органами місцевого самоврядування своїх завдань та функцій, забезпечення розширеного відтворення та соціальних потреб» відповідає поняттю:
 - a) фінансова система;
 - b) бюджет;
 - c) централізовані фонди коштів;
 - d) фінанси.
- 4) Що з переліченого не відноситься до централізованих публічних фондів коштів?
 - a) місцевий бюджет;
 - b) Пенсійний фонд України;
 - c) державний бюджет;
 - d) фонд оплати праці приватного підприємства.

- 5) Об'єктом фінансової діяльності є:
- a) відносини, що регулюють рух державних грошових фондів на всіх стадіях їх обігу;
 - b) кошти;
 - c) фонди;
 - d) бюджет.
- 6) До методів фінансової діяльності не належить:
- a) метод мобілізації;
 - b) метод переконання;
 - c) метод розподілу;
 - d) метод використання.
- 7) До органів державної влади загальної компетенції у сфері фінансової діяльності належить:
- a) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
 - b) Державна фіскальна служба України;
 - c) Кабінет Міністрів України;
 - d) Державна служба фінансового моніторингу України.
- 8) Форми фінансової діяльності, які виражаються у прийнятті актів у зв'язку зі встановленням чи застосуванням норм права, – це:
- a) правові форми;
 - b) публічні форми;
 - c) неправові форми;
 - d) фіскальні форми.
- 9) Що таке державні фінанси:
- a) система грошових коштів, що виникають разом із державою і нерозривно пов'язані з її існуванням;
 - b) система грошових відносин, що виникають разом із державою і нерозривно пов'язані з її існуванням;
 - c) система фінансових норм, які виникають разом із державою і нерозривно пов'язані з її існуванням;
 - d) система фінансових установ, які виникають разом із державою і нерозривно пов'язані з її існуванням.
- 10) Що належить до методів здійснення фінансової діяльності:
- a) фінансування та кредитування;
 - b) ревізії та перевірки;
 - c) власні приписи та укладення договорів;
 - d) облік та аналіз.

- 11) Що належить до методів формування грошових фондів:
- a) фінансування та кредитування;
 - b) ревізії та перевірки;
 - c) власні приписи та укладення договорів;
 - d) обов'язкова та добровільна мобілізація.
- 12) Визначення: «...— це процес формування, розподілу і використання фондів коштів для забезпечення виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування з метою досягнення завдань, що стоять перед ними» відповідає поняттю:
- a) публічна фінансова діяльність;
 - b) фінансова діяльність держави;
 - c) фінансова діяльність органів місцевого самоврядування;
 - d) фінансово-правове регулювання.
- 13) Метод розподілу грошових ресурсів, який полягає у забезпеченні цільового, планового, безоплатного і безповоротного передавання державних коштів з бюджетів на визначені цілі для реалізації державних функцій, — це:
- a) метод кредитування;
 - b) метод фінансування;
 - c) метод спонсорювання;
 - d) допоміжний метод.
- 14) Сукупність засобів, прийомів, за допомогою яких держава й уповноважені нею органи забезпечують мобілізацію, розподіл і використання централізованих та децентралізованих грошових фондів, — це:
- a) фінансова діяльність;
 - b) методи фінансової діяльності;
 - c) фінансово-кредитний механізм;
 - d) форми фінансової діяльності.
- 15) До публічних фінансів не належить:
- a) державний бюджет;
 - b) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
 - c) місцевий бюджет;
 - d) фонд коштів комерційного приватного банку.
- 16) Форми фінансової діяльності держави за характером поділяють на:
- a) правові та неправові;
 - b) основні та додаткові;
 - c) загальні та спеціальні;

- d) правові та факультативні.
- 17) До публічних фінансів належать:
- a) Пенсійний фонд України;
 - b) фонд коштів підприємницького товариства;
 - c) державний бюджет;
 - d) фонд коштів комерційного приватного банку;
 - e) місцевий бюджет.
- 18) До централізованих публічних фондів коштів належить:
- a) Фонд соціального страхування України;
 - b) фонд коштів комерційного приватного банку;
 - c) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб;
 - d) державний бюджет;
 - e) фонд коштів всеукраїнської політичної партії.
- 19) Які з перелічених груп прийомів відносяться до методів фінансової діяльності:
- a) метод мобілізації грошових ресурсів;
 - b) метод фінансового контролю;
 - c) метод розподілу грошових ресурсів;
 - d) метод форматування грошових ресурсів;
 - e) метод використання грошових ресурсів.
- 20) До неправових форм фінансової діяльності держави і органів місцевого самоврядування належить:
- a) прийняття Верховною Радою України Закону України про Державний бюджет на поточний рік;
 - b) роз'яснення фінансового законодавства населенню;
 - c) затвердження Постановою Кабінету Міністрів України Положення про Державну службу фінансового моніторингу України.
 - d) інструктування фінансових служб підприємств;
 - e) фінансово-технічні операції-розрахунки платежів і асигнувань з бюджетів.

Завдання

1. Користуючись нормативно-правовими актами, заповнити таблицю 1.1. «Повноваження органів державної влади спеціальної компетенції у сфері фінансової діяльності» за зразком:

Таблиця 1.1.

Повноваження органів державної влади спеціальної компетенції у сфері фінансової діяльності

Назва органу державної влади спеціальної компетенції	Законодавчий акт, який закріплює повноваження відповідного державного органу	Повноваження державного органу у сфері фінансової діяльності
Міністерство фінансів України	Положення про Міністерство фінансів України: затв. Указом Президента України від 20 серпня 2014 р. № 375	
Державна казначейська служба України		
Державна фінансова інспекція України		
Державна фіскальна служба України		
Національний банк України		
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг		
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку		
Державна служба фінансового моніторингу України		

1. Розробити структурно-логічну схему «Фінансова система України та принципи її побудови».
2. У п. 36 ст. 2 Бюджетного кодексу України наведено визначення терміну «місцевий фінансовий орган».
Скласти перелік місцевих фінансових органів, які здійснюють фінансову політику в Україні.
3. Із посиланнями на чинні нормативно-правові акти, письмово обґрунтувати, у чому полягає відмінність між власними (самоврядними) та делегованими повноваженнями органів місцевого самоврядування у сфері фінансової діяльності?

Інформаційні джерела: 2, 133, 138, 162, 167, 169, 172, 173, 186, 203, 208, 209.

* * *

Тема 2. Фінансове право як галузь національного права України

Основні терміни та поняття: фінансове право; предмет фінансового права; метод фінансового права; система фінансового права; принципи фінансового права; функції фінансового права.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Досліджуючи сутність поняття «фінансове право», потрібно виходити з того, що у сучасній юридичній літературі воно вживається у трьох значеннях: 1) як окрема галузь права в національній правовій системі – нормативне значення; 2) як одна з юридичних наук – наукове значення; 3) як навчальна дисципліна – навчальне значення. При цьому визначальним з-поміж них є розуміння фінансового права як галузі права. *Фінансове право як галузь права* – це система правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають в процесі утворення, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів коштів держави, органів місцевого самоврядування, необхідних для реалізації їх завдань і функцій.

Для розкриття змісту та особливостей будь-якої галузі права велике значення має його віднесення до публічно-правових чи приватно-правових галузей. Фінансове право є *галуззю публічного права*, оскільки предмет фінансового права обмежений сферою публічних фінансів, і при здійсненні фінансово-правового регулювання постає завдання задоволення передусім публічного інтересу. Водночас публічний характер фінансового права передбачає свій предмет регулювання, особливості методу, які не властиві іншим галузям і цим виокремлюють царину однорідних суспільних відносин.

Вивчаючи предмет фінансового права, необхідно звернути увагу на те, що відносини, які становлять предмет фінансового права,

характеризуються особливими рисами, а саме: 1) складаються у сфері фінансової діяльності держави; 2) реалізуються в процесі руху (формування, розподілу і використання) грошових фондів публічного характеру; 3) об'єктом відносин є грошові фонди держави і територіальних громад; 4) передбачають виключну роль держави в цих відносинах. Таким чином, *предметом фінансового права* є суспільні відносини, які виникають у процесі діяльності держави, органів місцевого самоврядування з планомірного утворення, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів для реалізації їх завдань та функцій.

Крім особливостей предмета фінансового права важливим критерієм при визначенні природи галузі права, її місця в системі права виступає *метод правового регулювання*, під яким розуміється сукупність прийомів, способів впливу права на суспільні відносини. Основним методом фінансово-правового регулювання є імперативний. Він передбачає нерівність суб'єктів відносин, що забезпечує особливий стан і специфічну роль держави. Цей метод виявляється у владних приписах, наказах одним суб'єктам з боку інших, що представляють державу, органи самоврядування.

Розглядаючи владність як зміст методу фінансово-правового регулювання, необхідно з'ясувати особливості, які реалізуються в імперативних приписах у сфері фінансової діяльності держави, а саме: 1) перевага у фінансово-правовому регулюванні позитивних зобов'язань. Держава, видаючи владні розпорядження, зобов'язує суб'єктів до їх виконання (причому нерідко в однозначно визначеній формі); 2) метод владних розпоряджень виступає як імперативний – суб'єкти фінансового права виконують обов'язки чітко відповідно до приписів законів і підзаконних актів; права при цьому похідні від обов'язків; 3) методом владних повноважень регулюються підстави виникнення правовідносин, виходячи з того, що при наявності певного юридичного факту суб'єкт права зобов'язаний вступити в ці правовідносини і чітко слідувати приписам закону, а не волі вибору; 4) цей метод характеризується юридичною нерівністю суб'єктів, коли одні суб'єкти володіють однобічними юридично-владними повноваженнями щодо інших суб'єктів, тоді як останні не мають адекватних повноважень щодо владних суб'єктів. На цьому базується основа правосуб'єктності, коли у владних суб'єктів вона складається переважно з прав, а в зобов'язаних суб'єктів – в основному з обов'язків і похідних від них прав.

Водночас необхідно враховувати, що поряд із методом владних приписів, для фінансового права характерні *метод субординації, метод погодження, метод рекомендації* тощо, що поступово поширюються. Особливо це стосується сфери муніципальних фінансів, де органи місцевої влади та самоврядування дістають більшу

самостійність у реалізації своїх повноважень, у тому числі й у фінансовій сфері.

Наступним кроком студентам слід зупинитися на характеристиці *системи фінансового права*, під якою розуміють його внутрішню структуру, яка є об'єктивним відображенням суспільних відносин як реально існуючих, так і тих, що розвиваються. Аналогічно з іншими галузями права, фінансове право поділяється на Загальну і Особливу частини.

Традиційно до Загальної частини фінансового права як галузі права, входять фінансово-правові норми, що закріплюють: загальні принципи, правові форми і методи фінансової діяльності держави і місцевих (адміністративно-територіальних) утворень; систему державних органів; що здійснюють фінансову діяльність, їх ієрархію, компетенцію, правовий статус, завдання і функції, форми і методи роботи; основні риси фінансово-правового положення інших суб'єктів, із якими ці органи вступають у фінансово-правові відносини; зміст, форми і методи фінансового контролю.

Норми *Загальної частини* фінансового права конкретизуються у фінансово-правових нормах Особливої частини. Загальна і Особлива частини фінансового права перебувають у нерозривному зв'язку, оскільки у своїй основі вони є відображенням цілого і його елементів.

До *Особливої частини* фінансового права входять підгалузі та інститути, що об'єднують фінансово-правові норми, які регулюють суспільні відносини у сфері: бюджетної системи; позабюджетних державних фондів; фінансів державних та комунальних підприємств; державних і місцевих податків та інших обов'язкових платежів; публічного кредиту та публічного боргу; загальнообов'язкового державного соціального страхування; державних та місцевих видатків; грошового обігу і розрахунків; валютного регулювання і контролю.

Від системи фінансового права, як галузі права, слід відрізнити систему фінансового законодавства. Система законодавства складається в результаті видання правових норм, закріплення їх в офіційних актах та систематизації цих актів і має складну структуру. Частіше під системою законодавства мають на увазі сукупність нормативно-правових актів, в яких об'єктивуються внутрішні змістові та структурні характеристики права.

Особливості предмета і методу фінансово-правового регулювання конкретизуються у *принципах фінансового права*, які являють собою вихідні, відправні теоретичні положення, керівні ідеї, що визначають зміст, властивості, ознаки і спрямованість правового регулювання фінансових правовідносин.

Беручи до уваги поділ принципів на загальноправові, міжгалузеві та галузеві, студентам слід детально зупинитися на характеристиці

галузевих принципів фінансового права, до яких, зокрема, належать: пріоритетність публічних інтересів у правовому регулюванні фінансових відносин; соціальна спрямованість фінансово-правового регулювання; самостійність фінансової діяльності органів місцевого самоврядування; принцип розподілу функцій у сфері фінансової діяльності між представницькими і виконавчими органами влади; гласність фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування; плановість та ін. Зміст наведених принципів визначається Конституцією України та конкретизується в нормах фінансового права.

Активна роль фінансового права виражається в його *функціях*, тобто основних напрямках правового впливу на суспільні відносини, які регулюються фінансовим правом. Серед функцій фінансового права виділяють *регулятивну, охоронну, соціальну, виховну та захисну*.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Предмет та метод фінансового права як галузі права.
2. Система фінансового права.
3. Принципи фінансового права.
4. Функції фінансового права.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Взаємозв'язок і розмежування фінансового права з іншими галузями системи права України (конституційним, цивільним, адміністративним, кримінальним, трудовим, правом соціального забезпечення).
2. Предмет і система науки фінансового права.
3. Фінансове право як навчальна дисципліна.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Фінансове право – це:
 - a) галузь публічного права;
 - b) інститут публічного права;
 - c) галузь приватного права;
 - d) підгалузь приватного права.
- 2) Сукупність прийомів, способів впливу фінансового права на суспільні відносини – це:
 - a) функції фінансового права;
 - b) предмет фінансового права;
 - c) методологія фінансового права;
 - d) метод фінансового права.

- 3) Основним методом фінансово-правового регулювання є:
- a) диспозитивний;
 - b) імперативний;
 - c) локально-договірний;
 - d) рекомендаційний
- 4) До структурних елементів системи фінансового права не належать:
- a) фінансово-правові норми;
 - b) фінансово-правові інститути;
 - c) підгалузі фінансового права;
 - d) галузі публічного права.
- 5) Визначення: «... – це вихідні, відправні теоретичні положення, керівні ідеї, які визначають зміст, властивості, ознаки і спрямованість правового регулювання фінансових правовідносин» відповідає поняттю:
- a) предмет фінансового права;
 - b) фінансово-правові акти;
 - c) фінансово-правові норми;
 - d) принципи фінансового права.
- 6) Функціями фінансового права є (вказати неправильну відповідь):
- a) соціальна;
 - b) захисна;
 - c) виховна;
 - d) корекційна.
- 7) Первинним елементом системи фінансового права є:
- a) норма фінансового права;
 - b) стаття фінансово-правового акта;
 - c) нормативний припис;
 - d) інститут фінансового права.
- 8) Первинним елементом системи фінансового законодавства є:
- a) норма фінансового права;
 - b) стаття фінансово-правового акта;
 - c) нормативний припис;
 - d) інститут фінансового законодавства.
- 9) Принцип соціальної спрямованості фінансово-правового регулювання належить до:
- a) загальноправових принципів;

- b) міжгалузевих принципів;
- c) галузевих принципів;
- d) немає правильної відповіді.

10) Принцип пріоритетності публічних інтересів у правовому регулюванні фінансових відносин належить до:

- a) загальноправових принципів;
- b) міжгалузевих принципів;
- c) галузевих принципів;
- d) усі відповіді є правильними.

11) Визначення: «... – це суспільні відносини, які виникають у процесі діяльності держави, органів місцевого самоврядування з планомірного утворення, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів для реалізації їх завдань та функцій» відповідає поняттю:

- a) фінансова діяльність;
- b) фінансовий механізм;
- c) предмет фінансового права;
- d) форми фінансової діяльності.

12) До фінансових відносин, які складають предмет фінансового права, не належать:

- a) відносини з приводу мобілізації коштів до державного і місцевих бюджетів;
- b) відносини з приводу утворення, розподілу та використання фінансів підприємств, установ, організацій;
- c) відносини з приводу колективно-договірного регулювання праці на підприємстві;
- d) відносини з приводу утворення, розподілу та використання коштів страхових фондів.

13) Визначення: «... – це внутрішньо цілісна система узагальнених знань про фінансове право як галузь права та закономірності розвитку цих знань, тлумачення фінансово-правових норм, результати аналізу й узагальнення практики застосування фінансово-правових норм, суть фінансово-правової термінології» відповідає поняттю:

- a) галузь фінансового права;
- b) підгалузь фінансового права;
- c) наука фінансового права;
- d) фінансове право як навчальна дисципліна.

14) Систему фінансового права традиційно складають:

- a) Загальна і додаткова частини;
 - b) Головна і факультативна частини;
 - c) Загальна і Особлива частини;
 - d) Головна і спеціальна частини.
- 15) До Особливої частини фінансового права входять підгалузі та інститути, що об'єднують фінансово-правові норми, які регулюють суспільні відносини у сфері (вказати неправильну відповідь):
- a) бюджетної системи;
 - b) позабюджетних державних фондів;
 - c) державного кредиту;
 - d) правових форм і методів фінансової діяльності держави.
- 16) Функція фінансового права, яка відображається у соціальному спрямуванні фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування, – це:
- a) захисна функція;
 - b) соціальна функція;
 - c) охоронна функція;
 - d) регулятивна функція.
- 17) Поряд із методом владних приписів, для фінансового права характерні:
- a) метод субординації;
 - b) метод погодження;
 - c) метод кредитування;
 - d) метод фінансування;
 - e) метод рекомендації.
- 18) До Загальної частини фінансового права як галузі права, входять фінансово-правові норми, що закріплюють:
- a) принципи фінансової діяльності;
 - b) форми і методи фінансової діяльності;
 - c) структуру бюджетної системи;
 - d) систему державних органів, що здійснюють фінансову діяльність;
 - e) систему оподаткування.
- 19) До Особливої частини фінансового права входять підгалузі та інститути, що об'єднують фінансово-правові норми, які регулюють суспільні відносини у сфері:
- a) публічного кредиту та публічного боргу;
 - b) правових форм і методів фінансової діяльності держави;

- c) грошового обігу і розрахунків;
- d) фінансового контролю;
- e) валютного регулювання і контролю.

20) До структурних елементів системи фінансового права належать:

- a) фінансово-правові норми;
- b) фінансово-правові інститути;
- c) фінансові закони;
- d) підгалузі фінансового права;
- e) галузі публічного права.

Завдання

1. Користуючись Бюджетним кодексом України та Податковим кодексом України, письмово навести приклади норм, у яких закріплені принципи фінансового права.

2. Розробити структурно-логічну схему «Принципи фінансового права».

3. Користуючись Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування», письмово розкрити зміст принципу самостійності фінансової діяльності органів місцевого самоврядування.

4. Користуючись джерелами зі списку літератури, скласти таблицю 2.1. «Принципи окремих інститутів фінансового права» за зразком

Таблиця 2.2

Принципи окремих інститутів фінансового права

Інститут фінансового права	Принципи
Інститут державних цільових позабюджетних коштів	1) цільового використання коштів соціального страхування...
Інститут публічних доходів	
Інститут публічних видатків	
Інститут публічного кредиту	
Інститут грошового обігу і розрахунків	
Інститут валютного регулювання	

Інформаційні джерела: 138, 150, 167, 172, 173, 186, 192, 210.

Тема 3. Фінансово-правові норми та джерела фінансового права

Основні терміни та поняття: фінансово-правова норма; гіпотеза фінансово-правової норми; диспозиція фінансово-правової норми; санкція фінансово-правової норми; джерела фінансового права; фінансове законодавство.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Фінансова діяльність держави, органів місцевого самоврядування може здійснюватися лише на основі певних правил, що покликані регулювати таку діяльність, – фінансово-правових норм. Тому вивчення цієї теми має бути спрямоване на засвоєння сутності такого ключового поняття як фінансово-правова норма (норма фінансового права). *Фінансово-правова норма* являє собою установлене чи санкціоноване органами державної влади, місцевого самоврядування та забезпечене силою державного примусу загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки учасників фінансових правовідносин, що виникають з приводу мобілізації, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, виражене у категоричній формі, яке закріплює суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників цих відносин.

Досліджуючи фінансово-правові норми, студенту потрібно виходити з того, що вони містять як ознаки, характерні для будь-яких правових норм, так і ті, що властиві лише нормам фінансового права. Тому студентам слід зосередитися на всебічному аналізі цих ознак. До загальних ознак фінансово-правової норми належать такі: 1) має загальнообов'язковий характер, тобто вказує, яким чином, в якому напрямку, протягом якого часу, на якій території мають діяти суб'єкти фінансових правовідносин; 2) є формально-визначеним правилом поведінки: внутрішня визначеність проявляється у змісті, обсязі прав і обов'язків суб'єктів фінансових правовідносин, а зовнішня – у тому, що фінансово-правова норма виражена в джерелах фінансового права; 3) встановлюється, санкціонується і забезпечується уповноваженими органами влади; 4) не вичерпує свою обов'язковість певною кількістю застосувань; 5) реалізація норми фінансового права забезпечується примусом держави; 6) має системний характер, який проявляється у структурній будові норми, у тому, що фінансово-правові норми пов'язані між собою, діють у єдності, складаються у фінансово-правові інститути, підгалузі фінансового права.

Специфічні риси фінансово-правових норм проявляються в таких особливостях: 1) регулюють лише фінансові правовідносини; 2) мають державно-владний, імперативний характер і виражені в категоричній формі, що не допускає їх довільної зміни, а зміст і обсяг прав та

обов'язків суб'єктів фінансових правовідносин має бути чітко визначений; 3) за допомогою фінансово-правових норм забезпечується реалізація насамперед публічних інтересів – інтересів держави, місцевого самоврядування, суспільства в цілому; 4) мають, як правило, матеріальне обґрунтування.

Необхідно відмежовувати поняття «фінансово-правова норма» та поняття «стаття» відповідного нормативного акта, які не є ідентичними. Способи викладення норми права в статтях нормативно-правового акта можуть бути різними. Іноді норму права може бути викладено в одній статті нормативного акта, але частіше вони за своїм змістом не збігаються. Це пов'язано з тим, що первинним елементом системи законодавства (аналогом норми права як первинного елемента системи права) є не стаття нормативно-правового акта, а *нормативний припис*. Саме він є зовнішньою формою норми права. Нормативні приписи розміщуються в статтях нормативно-правового акта. З огляду на практичні потреби, законодавець може вдаватися до різних комбінацій: наприклад, розмістити в одній статті один нормативний припис, віддати перевагу комбінації «одна стаття та декілька приписів».

Студентам необхідно зупинитися на з'ясуванні структури фінансово-правової норми, під якою розуміють об'єктивно зумовлену потребами фінансово-правового регулювання її внутрішню організацію, що виражається у розподілі на складові елементи та у функціональних зв'язках між ними. Структура фінансово-правової норми тотожна структурі будь-якої іншої норми права та відповідно може містити *гіпотезу, диспозицію та санкцію*, тобто основні елементи правової норми, хоча далеко не всі фінансові норми є повними за змістом. Студентам варто окремо зупинитися на характерних ознаках санкцій фінансово-правових норм.

Фінансово-правові норми, з яких складається фінансове право як галузь права, об'єднуються у певні групи залежно від різних підстав. Необхідність класифікації диктується завданням більш глибокого вивчення норм фінансового права. Класифікація фінансово-правових норм здійснюється за такими критеріями: 1) за змістом (матеріальні та процесуальні); 2) за часом дії (постійні та тимчасові); 3) за сферою територіальної дії (загальнодержавні та місцеві); 4) за суб'єктом правотворчості (фінансово-правові норми, що приймаються Верховною Радою України, Верховною Радою АРК, місцевими радами, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями тощо); 5) за способом впливу на учасників фінансових відносин та за характером диспозиції (зобов'язальні, заборонні, уповноважувальні); 6) за колом осіб, на які норми поширюють свою дію (загальні, спеціальні, виняткові та виключні);

7) за соціальним призначенням (регулятивні, охоронні, спеціальні); 8) за функціональним призначенням в механізмі правового регулювання (первинні фінансово-правові норми та норми-правила поведінки); 9) за характером приписів, які в них містяться (імперативні та диспозитивні). Слід проаналізувати особливості фінансово-правових норм різних видів, зупинитися на різновидах спеціальних норм, до яких відносяться дефінітивні, темпорально-колізійні, просторово-колізійні та оперативні.

Студенти повинні також зупинитися на характеристиці форм реалізації норм фінансового права, до яких належать: 1) виконання (суб'єкти провадять активні дії для втілення приписів, що містяться в зобов'язальних нормах); 2) використання (суб'єкти фінансово-правових відносин реалізують суб'єктивні права й обов'язки, передбачені диспозицією фінансово-правової норми); 3) дотримання (суб'єкти виконують припис про заборону дій у галузі фінансів); 4) застосування (органи держави й органи місцевого самоврядування, наділені владними повноваженнями, через правозастосовні акти провадять дії, скеровані на формування, розподіл і використання централізованих та децентралізованих фондів коштів).

Вивчення джерел фінансового права варто розпочати з усвідомлення того, що під джерелом права в спеціальній літературі розуміють не тільки підстави юридичної обов'язковості правової норми (джерело права у формальному, юридичному значенні), але й матеріальні умови життя суспільства (джерело права в матеріальному значенні), і матеріали, за допомогою яких людство пізнає право (джерело пізнання права). Крім зазначеного, багато авторів виділяють ще й історичні джерела права.

Для того, щоб усебічно розкрити сутність формальних джерел фінансового права, необхідно з'ясувати їх основні ознаки, до яких відносяться: формальна визначеність, нормативність, загальнообов'язковість, юридична сила, загальновідомість, системність, видання уповноваженим органом. Названі характеристики є загальними, бо вони однаковою мірою властиві й джерелам інших галузей права. Окрім цього джерела фінансового права мають свої особливості. Це, зокрема, предметна ознака, множинність, спрямованість на реалізацію публічних інтересів, а також чіткість та ясність формулювання прав та обов'язків учасників фінансових правовідносин.

Необхідно також провести класифікацію джерел фінансового права за такими підставами: 1) за особливостями правового регулювання і характером установлення (нормативно-правові акти; звичай, санкціоновані компетентними органами у встановленому порядку; прецеденти; нормативно-правові договори; правові принципи та правові доктрини. При цьому варто враховувати, що для фінансового

права сучасної України характерними є нормативно-правові акти, прецеденти і нормативно-правові договори); 2) залежно від того, які галузеві правові норми відображені у певному акті (комплексні – містять поряд фінансово-правими нормами і норми інших галузей права, і, відповідно, покликані врегульовувати не тільки фінансові, а й інші суспільні відносини; і галузеві – містять виключно фінансово-правові норми); 3) за обсягом фінансово-правового регулювання (акти загального та інституційного характеру. Джерела загального характеру містять норми з різних питань фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування, тоді як інституційного характеру – норми, що стосуються регулювання окремих інститутів чи підгалузей фінансового права: фінансового контролю, бюджетного, податкового, валютного права тощо); 4) за часом дії (постійні та тимчасові); 5) залежно від території їх дії (загальнодержавної і місцевої дії); 6) за їх юридичною силою (Конституція, міжнародні договори, закони, підзаконні акти, нормативно-правові договори тощо); 7) залежно від суб'єкта нормотворчості джерела фінансового права (видані законодавчими, виконавчими та судовими органами).

Особливо слід звернути увагу на поділ джерел залежно від характеру норм, що в них містяться, на джерела матеріального фінансового права та джерела процесуального фінансового права. Треба зазначити, що такий розподіл є доволі новим для фінансового права, оскільки традиційно майже в кожному з підручників із фінансового права вказується, що у фінансовому праві його інститути містять у єдності як матеріальні, так і процесуальні норми. З огляду на це може скластися враження, що вони виконують одночасно функцію джерел матеріального і процесуального фінансового права. Але на даний час це вже неможливо розглядати як позитивний елемент розвитку фінансового права і законодавства, тому що останнє потребує більш повного розмежування й відособлення процесуальних норм від норм матеріального фінансового права та їх зібрання в окремі нормативні акти, які за своїм змістом будуть нормативними актами процесуального та матеріального характеру.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, структура та особливості фінансово-правових норм.
2. Види фінансово-правових норм.
3. Поняття та класифікація джерел фінансового права.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, структура та особливості фінансово-правових норм.
2. Види фінансово-правових норм.
3. Поняття джерел фінансового права та їх класифікація.
4. Конституція України як основне джерело фінансового права.

5. Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України та інші законодавчі акти, норми яких регулюють фінансові правовідносини.
6. Міжнародно-правові акти як джерела фінансового права.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Особливості гіпотези, диспозиції та санкції фінансово-правової норми.
2. Дія нормативно-правових актів, які є джерелами фінансового права, у часі просторі та за колом осіб.
3. Підзаконні акти як джерела фінансового права.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Основним джерелом фінансового права є:
 - a) Бюджетний кодекс України;
 - b) Податковий кодекс України;
 - c) Конституція України;
 - d) Митний кодекс України.
- 2) Структурним елементом фінансово-правової норми є:
 - a) диспозиція;
 - b) зміст;
 - c) юридичний факт;
 - d) санація.
- 3) Визначення: «... – це установлене чи санкціоноване органами державної влади, місцевого самоврядування та забезпечене силою державного примусу загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки учасників фінансових правовідносин, що виникають з приводу мобілізації, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, виражене у категоричній формі, яке закріплює суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників цих відносин» відповідає поняттю:
 - a) фінансово-правова форма;
 - b) фінансово-правова норма;
 - c) фінансово-правовий акт;
 - d) юридичний факт.
- 4) Фінансово-правові норми, які вказують на необхідну з точки зору держави поведінку, вимагають від учасників фінансових відносин здійснювати відповідні дії і встановлюють їх права та обов'язки, - це:

- a) уповноважувальні норми;
 - b) зобов'язуючі норми;
 - c) заборонні норми;
 - d) регулятивні норми.
- 5) Фінансово-правові норми, які вказують на можливу поведінку, встановлюють права учасників фінансових правовідносин на здійснення певних самостійних дій у передбачених межах, – це:
- a) уповноважувальні норми;
 - b) зобов'язуючі норми;
 - c) заборонні норми;
 - d) регулятивні норми.
- 6) Визначення: «... – це форми вираження правових приписів через нормативні акти як результат діяльності компетентних органів держави, які встановлюють чи санкціонують правові норми, обов'язкові для сторін фінансових правовідносин, що складають предмет фінансового права» відповідає поняттю:
- a) фінансові закони;
 - b) фінансово-правові норми;
 - c) фінансові правовідносини;
 - d) джерела фінансового права.
- 7) Джерелом фінансового права є:
- a) Правила внутрішнього трудового розпорядку;
 - b) Статут вищого навчального закладу;
 - c) Закон України «Про судоустрій та статус суддів»;
 - d) Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні».
- 8) Чи можуть бути нормативні акти органів місцевого самоврядування джерелами фінансового права?
- a) ні;
 - b) так;
 - c) тільки після затвердження Верховною Радою України;
 - d) тільки після розгляду Кабінетом Міністрів України.
- 9) За терміном дії у часі фінансово-правові норми поділяються на:
- a) регулятивні, охоронні, спеціальні;
 - b) матеріальні, процесуальні;
 - c) постійні, тимчасові;
 - d) уповноважувальні, зобов'язувальні, заборонні.

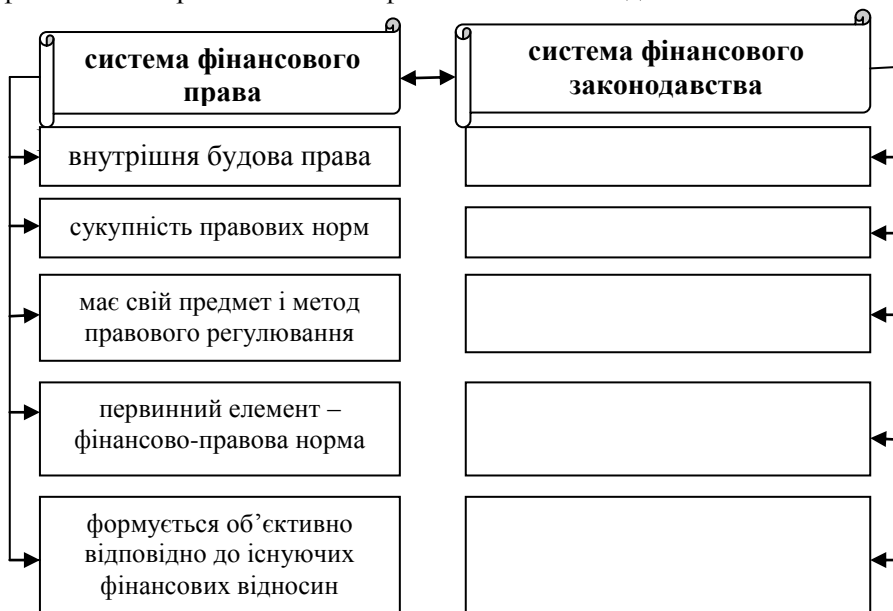
- 10) Відповідно до положень статті 92 Конституції України виключно законами України в сфері фінансів встановлюються:
- порядок визначення податкового зобов'язання;
 - система оподаткування, податки і збори;
 - порядок погашення податкового боргу;
 - порядок визнання податкового боргу безнадійним.
- 11) Що визначає гіпотеза фінансово-правової норми:
- відповідальність за правопорушення у галузі фінансової діяльності;
 - податкову деліктоспроможність суб'єктів у галузі фінансової діяльності;
 - умови, за яких можуть виникати у фізичних та юридичних осіб юридичні права і обов'язки у галузі фінансової діяльності;
 - поведінку сторін фінансових правовідносин.
- 12) Що визначає диспозиція фінансово-правової норми:
- відповідальність за правопорушення у галузі фінансової діяльності;
 - податкову деліктоспроможність суб'єктів у галузі фінансової діяльності;
 - умови, за яких можуть виникати у фізичних та юридичних осіб юридичні права і обов'язки у галузі фінансової діяльності;
 - поведінку сторін фінансових правовідносин.
- 13) Що визначає санкція фінансово-правової норми:
- відповідальність за правопорушення у галузі фінансової діяльності;
 - податкову деліктоспроможність суб'єктів у галузі фінансової діяльності;
 - умови, за яких можуть виникати у фізичних та юридичних осіб юридичні права і обов'язки у галузі фінансової діяльності;
 - поведінку сторін фінансових правовідносин.
- 14) За характером впливу на учасників фінансових правовідносин фінансово-правові норми поділяються на:
- регулятивні, охоронні, спеціальні;
 - матеріальні, процесуальні;
 - постійні, тимчасові;
 - уповноважувальні, зобов'язувальні, заборонні.
- 15) Формами реалізації фінансово-правових норм є:
- здійснення, застосування;
 - здійснення, виконання;

- c) дотримання, застосування;
 - d) здійснення, виконання, дотримання, застосування.
- 16) Фінансово-правові норми, які визначають порядок діяльності у сфері формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих фондів коштів держави й місцевого самоврядування, – це:
- a) матеріальні фінансово-правові норми;
 - b) процесуальні фінансово-правові норми;
 - c) уповноважувальні фінансово-правові норми;
 - d) заборонні фінансово-правові норми.
- 17) Відповідно до положень статті 92 Конституції України виключно законами України в сфері фінансів встановлюються:
- a) порядок визначення податкового зобов'язання;
 - b) система оподаткування, податки і збори;
 - c) Державний бюджет України і бюджетна система України;
 - d) порядок визнання податкового боргу безнадійним;
 - e) статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України.
- 18) Відповідно до положень статті 92 Конституції України виключно законами України в сфері фінансів встановлюються:
- a) порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу;
 - b) порядок надання розстрочки та відстрочки виконання податкового зобов'язання;
 - c) порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;
 - d) порядок визнання податкового боргу безнадійним;
 - e) засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків.
- 19) Структурними елементами фінансово-правової норми є:
- a) гіпотеза;
 - b) диспозиція;
 - c) санація;
 - d) санкція;
 - e) презумпція.
- 20) Формами реалізації норм фінансового права є:
- a) застосування;
 - b) виконання;
 - c) притримання;

- d) використання;
- e) дотування.

Завдання

1. Розробити структурно-логічну схему «Класифікація джерел фінансового права».
2. Доповнити схему 3.1 «Взаємозв'язок та відмінності системи фінансового права та системи фінансового законодавства»

4.3. Користуючись джерелами зі списку використаної та рекомендованої для поглибленого вивчення курсу літератури, письмово обґрунтувати, чи є судові акти джерелами фінансового права.

4.4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Підприємцю необхідно виконати у поточному місяці такі види обов'язків:

- 1) виплатити заробітну плату найманим робітникам;
- 2) виплатити винагороду згідно з договором підряду за виконані роботи;

3) продати іноземну валюту, отриману згідно із зовнішньоекономічним контрактом;

4) перерахувати податки і збори до бюджету та державних цільових фондів.

Які із вказаних операцій регулюються фінансовим законодавством та якими законодавчими актами?

Інформаційні джерела: 138, 140, 141, 142, 146, 162, 167, 172, 173, 186, 187, 209.

* * *

Тема 4. Фінансово-правові відносини

Основні терміни та поняття: фінансові правовідносини; об'єкти фінансових правовідносин; суб'єкти фінансового права; суб'єкти фінансових правовідносин; юридичний зміст фінансових правовідносин; фактичний зміст фінансових правовідносин; юридичні факти.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Фінансові правовідносини є юридичною формою вираження й закріплення фінансових (економічних) відносин, що можуть існувати лише в правовій формі. Поза правовідносинами фінансова діяльність нездійсненна, оскільки тільки за умови закріплення і взаємозалежності юридичних прав і обов'язків суб'єктів, що реалізуються за можливості державного примусу, можливі створення відповідних фондів фінансових ресурсів, розподіл і належне використання фінансових ресурсів відповідно до намічених цілей, планів і програм.

Фінансові правовідносини – це урегульовані фінансово-правовими нормами суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються в процесі мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів коштів, необхідних для виконання завдань і функцій держави, органів місцевого самоврядування, учасники яких виступають як конкретні носії юридичних прав і обов'язків, встановлених фінансово-правовими нормами і забезпечених примусовою силою держави, та реалізують приписи, що містяться в цих нормах.

Студентам потрібно проаналізувати загальні та особливі ознаки фінансових правовідносин. Фінансові правовідносини, як і будь-які, мають такі загальні ознаки: 1) виникають на основі норм фінансового права, якими закріплюється та модель поведінки для сторін правовідносин, яка згодом буде реалізована у фінансових правовідносинах; 2) характеризуються наявністю у сторін суб'єктивних юридичних прав і обов'язків; 3) виражають суспільний

зв'язок конкретних осіб, конкретно установлюють учасників фінансових правовідносин; 4) реалізація суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків забезпечуються можливістю застосування заходів державного примусу.

Крім того, фінансові правовідносини мають особливості, зумовлені специфікою предмета і методу фінансового права, а саме: 1) фінансові правовідносини є юридичною формою вираження і закріплення фінансових відносин, які, в свою чергу, є формою відповідних економічних відносин; 2) причиною, першоосновою виникнення, зміни й припинення фінансових правовідносин є фінансова діяльність держави, що є планомірним процесом мобілізації, розподілу й витрачання централізованих і децентралізованих фондів коштів з метою виконання державних завдань і функцій; 3) фінансові правовідносини мають майновий, або грошовий, характер; 4) фінансові правовідносини виникають, змінюються і припиняються завжди на підставі закону (фінансово-правового акта), а не за волевиявленням сторін.

Фінансові правовідносини, як і будь-які інші, мають свою структуру, елементами якої є: 1) суб'єкти, тобто учасники правовідносин; 2) об'єкт; 3) юридичний і фактичний зміст.

Студентам потрібно визначити співвідношення між поняттям «суб'єкт фінансового права» та «суб'єкт фінансових правовідносин». Суб'єкт фінансового права – це особа, яка володіє правосуб'єктністю, тобто потенційно здатна бути учасником фінансових правовідносин, оскільки наділена необхідними правами та обов'язками. Суб'єкт фінансових правовідносин – це не потенційний, а реальний їх учасник, який у конкретно існуючих правовідносинах реалізує свої права і несе відповідні юридичні обов'язки.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, ознаки та особливості фінансово-правових відносин.
2. Структура фінансових правовідносин.
3. Види фінансових правовідносин.
4. Виникнення, зміна та припинення фінансових правовідносин.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Поняття, ознаки та правова природа колективних суб'єктів фінансового права.
2. Поняття, ознаки та види індивідуальних суб'єктів фінансового права.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Визначення: «... – це передбачені нормами фінансового права конкретні життєві обставини, які зумовлюють виникнення, зміну або припинення у суб'єктів фінансових правовідносин прав та обов'язків у сфері фінансової діяльності» відповідає поняттю:
 - a) юридичні акти;
 - b) фінансово-правові норми;
 - c) юридичні факти;
 - d) фінансові правовідносини.

- 2) До структури фінансових правовідносин не належить:
 - a) об'єкт;
 - b) суб'єкти;
 - c) фактичний і юридичний зміст;
 - d) фінансово-правова норма.

- 3) Фонд, повноваженнями зі створення, розподілу та використання якого наділені державні і комунальні підприємства, установи, організації, їх об'єднання, який утворений в основному за рахунок їхнього прибутку, створений на рівні цих суб'єктів і спрямований на вирішення завдань та функцій, що стоять перед ними, – це:
 - a) децентралізований фонд;
 - b) централізований фонд;
 - c) підприємницький фонд;
 - d) усі відповіді є правильними.

- 4) Реальна поведінка суб'єктів фінансового права складає:
 - a) формальний зміст правовідносин;
 - b) фактичний зміст правовідносин;
 - c) юридичний зміст правовідносин;
 - d) детальний зміст правовідносин.

- 5) Суб'єктивні юридичні права та обов'язки, встановлені фінансово-правовою нормою, складають:
 - a) формальний зміст правовідносин;
 - b) фактичний зміст правовідносин;
 - c) юридичний зміст правовідносин;
 - d) детальний зміст правовідносин.

- 6) Об'єктом фінансових правовідносин є:
 - a) речі;
 - b) майно;
 - c) товари;
 - d) централізовані й децентралізовані фонди коштів.

- 7) Юридичні факти, що відбуваються з волі суб'єктів фінансових правовідносин, – це:
- a) юридичні дії;
 - b) юридичні події;
 - c) юридичні обставини;
 - d) юридичні підстави.
- 8) Юридичні факти, що не залежать від волі суб'єктів, проте спричиняють виникнення, зміну або припинення фінансових правовідносин, – це:
- a) юридичні дії;
 - b) юридичні події;
 - c) юридичні обставини;
 - d) юридичні підстави.
- 9) Що входить до структури фінансових правовідносин:
- a) метод фінансово-правового регулювання;
 - b) предмет фінансового-правового регулювання;
 - c) юридичний і фактичний зміст фінансових правовідносин;
 - d) фінансово-правові акти.
- 10) Обумовлена нормами фінансового права здатність суб'єкта бути носієм суб'єктивних прав та нести юридичні обов'язки у сфері фінансової діяльності, – це:
- a) правоздатність суб'єкта фінансових правовідносин;
 - b) дієздатність суб'єкта фінансових правовідносин;
 - c) фінансова правосуб'єктність;
 - d) деліктоздатність суб'єкта фінансових правовідносин.
- 11) Обумовлена нормами фінансового права здатність суб'єкта своїми діями набувати і самостійно здійснювати суб'єктивні права та нести юридичні обов'язки, – це:
- a) правоздатність суб'єкта фінансових правовідносин;
 - b) дієздатність суб'єкта фінансових правовідносин;
 - c) фінансова правосуб'єктність;
 - d) деліктоздатність суб'єкта фінансових правовідносин.
- 12) Встановлена фінансово-правовими правовими нормами здатність суб'єкта нести юридичну відповідальність за порушення тих чи інших правил поведінки, – це:
- a) правоздатність суб'єкта фінансових правовідносин;
 - b) дієздатність суб'єкта фінансових правовідносин;
 - c) фінансова правосуб'єктність;

- d) деліктоздатність суб'єкта фінансових правовідносин.
- 13) Володіючи суб'єктивним правом, учасник фінансових правовідносин набуває таких можливостей:
- a) самому чинити певні активні дії;
 - b) вимагати від інших суб'єктів вчинення певних дій;
 - c) звертатися до уповноважених органів влади за захистом суб'єктивного права;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 14) Визначена зобов'язаному суб'єкту і забезпечена можливістю державного примусу міра поведінки, якої він має дотримуватися, – це:
- a) юридичний обов'язок у фінансових правовідносинах;
 - b) суб'єктивне право у фінансових правовідносинах;
 - c) зобов'язання у фінансових правовідносинах;
 - d) фінансова відповідальність.
- 15) Міра дозволеної поведінки фінансового чи кредитного органу, а також інших суб'єктів цих зв'язків для задоволення їх інтересів, забезпечена юридичними обов'язками інших осіб відносин у фінансовій сфері, – це:
- a) юридичний обов'язок у фінансових правовідносинах;
 - b) суб'єктивне право у фінансових правовідносинах;
 - c) зобов'язання у фінансових правовідносинах;
 - d) фінансова відповідальність.
- 16) За характером фінансово-правових норм, що лежать в їх основі, фінансові правовідносини поділяються на такі види:
- a) матеріальні і процесуальні;
 - b) матеріальні і формальні;
 - c) загальні і особливі;
 - d) процесуальні і процедурні.
- 17) Структурно фінансові правовідносини складаються з таких елементів:
- a) суб'єкти;
 - b) об'єкт;
 - c) предмет;
 - d) юридичний і фактичний зміст;
 - e) об'єктивна сторона.
- 18) Колективними суб'єктами фінансового права є:
- a) органи державної влади й управління;

- b) особи без громадянства;
- c) територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування;
- d) іноземні громадяни;
- e) підприємства та установи різних форм власності.

19) Індивідуальними суб'єктами фінансових правовідносин є:

- a) громадяни України;
- b) територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування;
- c) громадські організації;
- d) іноземні громадяни;
- e) особи без громадянства.

20) Фінансово-правові відносини виникають між такими суб'єктами:

- a) між органами державної влади;
- b) між фінансовими органами і підприємствами;
- c) між громадянами України та іноземними громадянами;
- d) між громадянами України;
- e) між фінансовими органами і громадянами.

Завдання

1. Письмово обґрунтувати відмінність між поняттями «суб'єкти фінансового права» та «суб'єкти фінансових правовідносин» та на підтвердження аргументів змодельювати практичну ситуацію підстав виникнення конкретних фінансових правовідносин за участю індивідуального суб'єкта.

2. Користуючись нормативно-правовими актами, письмово навести приклад юридичного факту-дії як підстави виникнення фінансових правовідносин.

3. Користуючись нормативно-правовими актами, письмово навести приклад юридичного факту-події як підстави припинення фінансових правовідносин.

4. Обґрунтувати, які з перерахованих відносин є фінансово-правовими?

1) між підприємством та банком, який відкрив йому розрахунковий рахунок;

2) між фізичною особою і податковим органом у зв'язку зі сплатою податку;

3) між митним органом та імпортером у зв'язку зі сплатою мита;

4) між підприємцем і уповноваженим банком у зв'язку зі сплатою комісійної винагороди за операцію з купівлі-продажу іноземної валюти;

5) між податковими органами і платниками податків у зв'язку з наданням відстрочки по сплаті податку;

6) між освітньою установою і громадянином у зв'язку з наданням освітніх послуг, покриття витрат на надання яких здійснюється за рахунок бюджетних коштів;

7) між фізичною особою та Фондом соціального страхування України з приводу виплати допомоги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Інформаційні джерела: 6, 15, 37, 47, 138, 162, 173, 209, 211, 214.

* * *

Тема 5. Бюджетне право як підгалузь фінансового права

Основні терміни та поняття: бюджетне право; бюджетно-правова норма; бюджетно-правові відносини; джерела бюджетного права; бюджетне законодавство.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Бюджет є центральною ланкою фінансової системи держави, а фінанси, як уже зазначалося, це система грошових відносин, у процесі яких утворюються і використовуються централізовані грошові фонди, потрібні для виконання завдань і функцій держави або органу місцевого самоврядування. Тому сукупність правових норм, що регулюють відносини в сфері бюджету, і становлять бюджетне право, яке є підгалуззю фінансового права.

У предметі регулювання бюджетного права слід розрізняти кілька основних груп відносин, які закріплюють та регулюють: 1) бюджетну систему України, принципи її побудови та завдання; 2) склад доходів і видатків бюджетів та порядок їх розподілу між бюджетами; 3) бюджетні повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування; 4) бюджетний процес, тобто регламентовану нормами права діяльність, пов'язану зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за цим, розглядом звітів про виконання бюджетів, що становлять бюджетну систему України; 5) відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

Для здійснення владних повноважень представницькі органи держави чи окремих адміністративно-територіальних одиниць повинні мати в своєму розпорядженні грошовий фонд – бюджет. Право на самостійний бюджет є основним матеріальним правом, з якого випливають інші права – право на надходження до бюджету визначених законодавством доходів і фінансування заходів, пов'язаних з їх функціонуванням.

Бюджетне право України як підгалузь фінансового права – це сукупність правових норм, що регулюють бюджетний устрій, структуру й порядок розподілу доходів і видатків бюджетної системи, повноваження держави і органів місцевого самоврядування в галузі бюджетів і бюджетний процес.

Бюджетно-правові норми, що становлять бюджетне право, є видом фінансово-правових. Студентам слід зупинитися на характеристичні їх загальних та особливих ознак.

Бюджетні правовідносини є наслідком правового регулювання державою суспільних (економічних) відносин, що виявляється у наданні їм юридичної форми. Слід зазначити, що саме в бюджетній діяльності будь-який її акт (розподіл коштів між окремими ланками бюджетної системи, використання бюджетних асигнувань) можна здійснювати лише на основі правового акта. Науковці вбачають у цьому нерозривну єдність матеріальної та правової сторін бюджетних відносин. Бюджетні правовідносини становлять основу фінансово-бюджетного механізму. Вони перебувають у процесі постійних змін при перебудові економіки, побудові її на ринкових засадах. *Бюджетні правовідносини* – це суспільні відносини, врегульовані бюджетно-правовими нормами і пов'язані з розподілом, перерозподілом та витрачанням фінансових ресурсів, акумульованих бюджетною системою країни.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Бюджетне право як підгалузь фінансового права.
2. Бюджетно-правові норми.
3. Бюджетно-правові відносини.
4. Джерела бюджетного права.
5. Загальна характеристика Бюджетного кодексу України.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Дія бюджетно-правових норм у просторі, часі і за колом осіб.
2. Поняття і способи реалізації бюджетно-правових норм.
3. Система бюджетного законодавства.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Основним джерелом бюджетного права є:
 - a) Бюджетний кодекс України;
 - b) Податковий кодекс України;
 - c) Конституція України;
 - d) Митний кодекс України.

- 2) Структурним елементом бюджетно-правової норми є:
 - a) диспозиція;
 - b) зміст;
 - c) юридичний факт;
 - d) санація.

- 3) За змістом бюджетні норми, які закріплюють структуру бюджетної системи України, а також повноваження суб'єктів бюджетних правовідносин належать до:
 - a) матеріальних норм;
 - b) процесуальних норм;
 - c) процедурних норм;
 - d) усі відповіді є правильними.

- 4) За змістом бюджетні норми, які встановлюють порядок проходження бюджету – складання і розгляд його проекту, затвердження і виконання бюджету, а також складання, розгляд й затвердження звіту про його виконання, належать до:
 - a) матеріальних норм;
 - b) процесуальних норм;
 - c) процедурних норм;
 - d) усі відповіді є правильними.

- 5) За часом дії бюджетно-правові норми поділяють на:
 - a) постійно чинні та періодичні;
 - b) строкові та безстрокові;
 - c) строкові та на певний час;
 - d) циклічні та разові.

- 6) Бюджетний кодекс України складається з:
 - a) чотирьох розділів;
 - b) п'яти розділів;
 - c) шести розділів;
 - d) дев'яти розділів.

- 7) До структури бюджетних правовідносин не належить:
 - a) об'єкт;
 - b) суб'єкти;
 - c) фактичний і юридичний зміст;
 - d) бюджетно-правова норма.

- 8) Норми Закону про державний бюджет є:
 - a) постійними;
 - b) періодичними;

- c) актуальними;
 - d) своєчасними.
- 9) Визначення: «... – це сукупність правових норм, що регулюють бюджетний устрій, структуру й порядок розподілу доходів і видатків бюджетної системи, повноваження держави і органів місцевого самоврядування в галузі бюджетів і бюджетний процес» відповідає поняттю:
- a) бюджетне законодавство;
 - b) бюджетне право;
 - c) бюджетні правовідносини;
 - d) бюджетний процес.
- 10) За змістом бюджетно-правові норми поділяють на такі види:
- a) матеріальні і формальні;
 - b) процедурні і процесуальні;
 - c) матеріальні і процесуальні;
 - d) імперативні і диспозитивні.
- 11) Якщо до Верховної Ради України подано законопроекти, що впливають на прибуткову й видаткову частини бюджету, обов'язковою умовою є одержання експертного висновку:
- a) Комітету з питань бюджету Верховної Ради і Міністерства фінансів України;
 - b) Кабінету Міністрів України;
 - c) Верховної Ради України;
 - d) Рахункової палати України.
- 12) Бюджетно-правові норми, які вказують на необхідну з точки зору держави поведінку, вимагають від учасників бюджетних відносин здійснювати відповідні дії і встановлюють їх права та обов'язки, – це:
- a) уповноважувальні норми;
 - b) зобов'язуючі норми;
 - c) заборонні норми;
 - d) регулятивні норми.
- 13) Бюджетно-правові норми, які вказують на можливу поведінку, встановлюють права учасників бюджетних правовідносин на здійснення певних самостійних дій у передбачених межах, – це:
- a) уповноважувальні норми;
 - b) зобов'язуючі норми;
 - c) заборонні норми;
 - d) регулятивні норми.

- 14) Що входить до структури бюджетних правовідносин:
- метод бюджетно-правового регулювання;
 - предмет бюджетно-правового регулювання;
 - юридичний і фактичний зміст бюджетних правовідносин;
 - бюджетно-правові акти.
- 15) Бюджетно-правові норми, які закріплюють структуру бюджетної системи, джерела доходів і видатків, їх обсяги, порядок закріплення за різними ланками бюджетної системи, – це:
- матеріальні бюджетно-правові норми;
 - процесуальні бюджетно-правові норми;
 - процедурні бюджетно-правові норми;
 - немає правильної відповіді.
- 16) Бюджетно-правові норми, які регулюють бюджетний процес, тобто відносини з приводу складання, розгляду і затвердження бюджету, його виконання, а також складання, розгляд і затвердження звітності про виконання бюджету, – це:
- матеріальні бюджетно-правові норми;
 - процесуальні бюджетно-правові норми;
 - процедурні бюджетно-правові норми;
 - немає правильної відповіді.
- 17) Не бувають суб'єктами бюджетних правовідносин:
- підприємства недержавної форми власності;
 - підприємства державної форми власності;
 - організації немуніципальної форми власності;
 - окремі громадяни;
 - підприємства комунальної форми власності.
- 18) Систему бюджетного законодавства складають:
- Конституція України;
 - Податковий кодекс України;
 - Бюджетний кодекс України;
 - Митний кодекс України.
 - Закон про державний бюджет України.
- 19) Структурними елементами бюджетно-правової норми є:
- гіпотеза;
 - диспозиція;
 - санація;
 - санкція;
 - презумпція.

- 20) Структурно бюджетні правовідносини складаються з таких елементів:
- a) суб'єкти;
 - b) об'єкт;
 - c) предмет;
 - d) юридичний і фактичний зміст;
 - e) об'єктивна сторона.

Завдання

1. Визначити гіпотезу, диспозицію та санкцію бюджетної норми, закріпленої п. 7 ст. 74 Бюджетного кодексу України: «якщо у процесі погашення місцевого боргу та платежів з його обслуговування, обумовлених договором між кредитором та позичальником, порушується графік погашення з вини позичальника, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна міська рада не мають права здійснювати нові місцеві запозичення протягом п'яти наступних років».

2. Виходячи зі змісту Бюджетного кодексу України навести приклади уповноважуваних, зобов'язуваних та забороняючих бюджетно-правових норм. Наводячи конкретні приклади, вказати, у чому проявляється імперативний характер таких бюджетно-правових норм. Пояснити, у чому полягають особливості санкцій фінансово-правових норм, і навести приклади.

3. Виходячи зі змісту Бюджетного кодексу України навести приклади матеріальних та процесуальних бюджетно-правових норм. Наводячи конкретні приклади, вказати, у чому проявляються їх особливості.

4. Письмово обґрунтувати, що розуміють під реалізацією та застосуванням бюджетно-правових норм. Навести приклади.

Інформаційні джерела: 2, 35, 37, 38, 166, 173, 177, 209, 215.

* * *

Тема 6. Бюджетна система України

Основні терміни та поняття: бюджетна система України; бюджетний устрій; Державний бюджет України; місцеві бюджети; бюджети місцевого самоврядування; зведений бюджет; принципи бюджетної системи; бюджетна класифікація; класифікація доходів бюджету; класифікація видатків бюджету; класифікація фінансування бюджету; класифікація боргу; загальний фонд бюджету; спеціальний

фонд бюджету; резервний фонд бюджету; дефіцит бюджету; профіцит бюджету.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Наступним кроком студенти мають з'ясувати структуру бюджетної системи України, яка складається з:

- Державного бюджету України;
- місцевих бюджетів: а) бюджету АРК; б) обласних бюджетів; в) районних бюджетів; г) бюджетів районів у містах; д) бюджетів місцевого самоврядування: бюджети територіальних громад сіл; бюджети територіальних громад селищ; бюджети територіальних громад міст та їх об'єднань.

Від поняття «бюджетна система» слід відмежовувати інше поняття – «*бюджетний устрій*»: бюджетна система відображає тільки загальну структуру бюджетів в Україні, натомість бюджетний устрій – це організація і принципи побудови бюджетної системи, її структури, взаємозв'язок між окремими ланками бюджетної системи. Бюджетний устрій – більш широке поняття, яке охоплює бюджетну систему, взаємозв'язок між бюджетами і принципи їх функціонування.

Підставами для поділу бюджетів на місцеві та бюджети місцевого самоврядування є повноваження певних органів влади щодо їх прийняття й виконання та особливості формування дохідної частини бюджетів. Доходи місцевих бюджетів складаються із *закріплених доходів* (ст. 66 Бюджетного кодексу), тобто тих, що надходять за рахунок розподілу загальнодержавних податків і зборів. Бюджети місцевого самоврядування містять як подібні доходи (ст. 64 Бюджетного кодексу), так і значні власні надходження, доходи, що формуються з власних джерел відповідних територіальних громад: місцевих податків і зборів; плати за землю; єдиного податку; коштів від відчуження майна; плати за оренду майнових комплексів, що перебувають у комунальній власності (ст. 69 Бюджетного кодексу). Бюджети місцевого самоврядування визначають як базові.

Студентам необхідно розглянути також поняття *зведеного бюджету*, під яким розуміють сукупність бюджетних показників усіх бюджетів на певній території. Його використовують для аналізу та прогнозування економічного й соціального розвитку держави, територіальних громад. Зведені бюджети існують на рівні держави, АРК, області, району, міста з районним поділом. Зведені бюджети призначені для розрахунків соціальних та фінансових нормативів, норм складання проектів бюджетів, аналізу ефективності бюджетних витрат, з'ясування підстав надання трансфертів. Зведені бюджети не затверджуються, а мають розрахунково-інформаційний характер.

Бюджетний період для всіх бюджетів, що становлять бюджетну систему, – один календарний рік, який починається 1 січня і

закінчується 31 грудня того самого року. При цьому слід враховувати, що бюджетний період для Державного бюджету України може бути інший, ніж 1 календарний рік, за особливих обставин, якими є: 1) введення воєнного стану; 2) оголошення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях; 3) оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації, необхідність усунення природних чи техногенних катастроф. У разі, якщо Державний бюджет України прийнято на інший бюджетний період, місцеві бюджети можуть бути прийняті на такий самий період.

Студентам потрібно проаналізувати принципи, на яких ґрунтується бюджетна система України, та які визначені ст. 7 Бюджетного кодексу України, а саме: принцип єдності бюджетної системи України, принцип збалансованості, принцип самостійності, принцип повноти, принцип обґрунтованості, принцип ефективності та результативності, принцип субсидіарності, принцип цільового використання бюджетних коштів, принцип справедливості і неупередженості, принцип публічності та прозорості.

Студентам необхідно розглянути бюджет як економічну і правову категорію. Як економічна категорія бюджет є централізованим грошовим фондом, що акумулюється на рівні певного утворення (держави або територіальної громади) та яким розпоряджається відповідний орган державної влади. Визначення бюджету як сукупності економічних відносин зовсім не означає його сталості. Певні коригування є обов'язковими в бюджетних відносинах як на стадії розроблення проекту бюджету (річні зміни дохідної або видаткової частин бюджету), так і на стадії виконання (наприклад, під час секвестрації – пропорційного скорочення видатків у процесі виконання бюджету). Отже, як економічна категорія бюджет охоплює сукупність економічних відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом та використанням певних централізованих грошових фондів для фінансування завдань державних та адміністративно-територіальних утворень і виконання функцій відповідних органів влади.

Як правова категорія бюджет є правовим актом, основним фінансовим планом утворення, розподілу та використання централізованого грошового фонду держави або територіальної громади. При цьому обов'язково потрібно розрізнити поняття бюджету (мається на увазі переважно економічна сторона цієї категорії) та закону (або акта) про бюджет (правова сторона бюджету). Необхідно зупинитися на аналізі особливостей бюджету як правової категорії, якими є такі: 1) бюджет затверджується відповідним представницьким органом державної влади; 2) строк дії акта, що затверджує відповідний бюджет, дорівнює бюджетному періоду; 3) як

фінансовий план закріплює юридичні права та обов'язки учасників бюджетних відносин.

Насамперед потрібно враховувати нормативне визначення бюджету, яке закріплене ст. 2 Бюджетного кодексу України, а саме: *бюджет* – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

З'ясовуючи сутність бюджету, потрібно виділити притаманні йому ознаки та функції. При цьому варто відштовхуватися від того, що бюджет розглядають як: 1) план (розпис), що містить перелік доходів і видатків держави, адміністративно-територіальної одиниці на наступний бюджетний рік; 2) фонд, з якого держава чи певна адміністративно-територіальна одиниця використовують фінансові ресурси для забезпечення свого функціонування.

Студентам необхідно з'ясувати сутність *бюджетної класифікації*, під якою розуміють групування доходів та видатків бюджетів всіх рівнів за однорідними ознаками з наданням об'єктам класифікації кодів таких угруповань. В Україні поняття та призначення бюджетної класифікації має законодавче визначення. Згідно ст. 2 Бюджетного кодексу України *бюджетна класифікація* є єдиним систематизованим згрупуванням доходів, видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за економічною сутністю, функціональною діяльністю, організаційним устроєм та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.

Бюджетна класифікація є основою для складання проектів і виконання бюджетів: на її підставі здійснюють розподіл доходів і видатків, фінансування бюджетів, визначають права та обов'язки розпорядників бюджетних коштів та ін. Окрім того, бюджетну класифікацію застосовують для здійснення фінансового контролю за своєчасністю та в повному обсязі надходження коштів до бюджетів, їх цільовим використанням; для загальнодержавного та міжнародного порівняння бюджетних показників; для адресного виділення коштів, економічного аналізу видатків, тобто зведення всіх витрат, незалежно від їх спрямування, в єдині економічні категорії.

Застосування бюджетної класифікації сприяє більш чіткій організації роботи зі складання і виконання бюджету, здійснення контролю за виконанням дохідної частини бюджету, за кожним джерелом і за витрачанням бюджетних коштів відповідно до їх призначення. У цьому полягає організаційне значення бюджетної класифікації. Водночас, через те що у межах бюджетної класифікації здійснюються повноваження представницьких та виконавчих органів

усіх рівнів в галузі бюджетного планування та виконання бюджету, то бюджетна класифікація має правове значення.

Структура бюджетної класифікації України визначена постановою Верховної Ради України «Про структуру бюджетної класифікації України» від 12 липня 1996 р. № 327 та наказом Міністерства України «Про бюджетну класифікацію» від 14 січня 2011 р.

Необхідно почергово зупинитися на аналізі складових бюджетної класифікації, якими є: 1) класифікація доходів бюджету; 2) класифікація видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) бюджету; 3) класифікація фінансування бюджету; 4) класифікація боргу.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття бюджетної системи і бюджетного устрою України.
2. Принципи побудови бюджетної системи України.
3. Бюджет як економічна і правова категорія.
4. Бюджетна класифікація.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Сутність та склад доходів та видатків бюджету. Таємні видатки.
2. Класифікація фінансування бюджету та боргу. Резервний фонд.
3. Фактори, що впливають на бюджетний устрій. Види бюджетів. Поняття та склад зведеного бюджету України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Що містить у собі класифікація доходів бюджету?
 - a) видатки;
 - b) запозичення;
 - c) трансферти;
 - d) боргові зобов'язання.
- 2) Бюджетна система в Україні є:
 - a) однорівневою;
 - b) дворівневою;
 - c) трирівневою;
 - d) багаторівневою.
- 3) Сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права – це:
 - a) бюджетний устрій;

- b) бюджетна система;
 - c) бюджетна програма;
 - d) бюджетна класифікація.
- 4) Визначення: «... – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» відповідає поняттю:
- a) кошторис;
 - b) план фінансування;
 - c) бюджет;
 - d) закон про державний бюджет.
- 5) Визначення: «... – це повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження» відповідає поняттю:
- a) бюджетне призначення;
 - b) бюджетне асигнування;
 - c) бюджетне зобов'язання;
 - d) бюджетний запит.
- 6) Визначення: «... – це сукупність показників бюджетів, що використовуються для аналізу та прогнозування економічного і соціального розвитку держави» відповідає поняттю:
- a) державний бюджет;
 - b) зведений бюджет;
 - c) бюджетна класифікація;
 - d) структура бюджетів.
- 7) Зведені бюджети існують на таких рівнях (вказати неправильну відповідь):
- a) держави;
 - b) області;
 - c) міста з районним поділом;
 - d) селища.
- 8) Єдине згрупування доходів, видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за економічною сутністю, функціональною діяльністю, організаційним устроєм та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів – це:

- a) бюджетна політика;
 - b) бюджетний меморандум;
 - c) бюджетна резолюція;
 - d) бюджетна класифікація.
- 9) До складових частин бюджетної класифікації не належить:
- a) класифікація боргу;
 - b) класифікація доходів;
 - c) класифікація бюджетних зобов'язань;
 - d) класифікація фінансування.
- 10) Державний бюджет України складається з таких структурних частин:
- a) резервний та основний фонд;
 - b) загальний та спеціальний фонд;
 - c) загальний та допоміжний фонд;
 - d) основний та спеціальний фонд.
- 11) Резервний фонд бюджету повинен мати такий обсяг відповідно до обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету:
- a) не може перевищувати одного відсотка обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету;
 - b) не може перевищувати двох відсотків обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету;
 - c) два відсотки обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету;
 - d) три відсотки обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету.
- 12) Бюджетна класифікація складається:
- a) з однієї складової частини;
 - b) з двох складових частин;
 - c) з трьох складових частин;
 - d) з чотирьох складових частин.
- 13) Визначення: «... – це видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень» відповідає поняттю:
- a) резервні видатки бюджету;
 - b) захищені видатки бюджету;
 - c) загальні видатки бюджету;
 - d) спеціальні видатки бюджету.
- 14) Зведені бюджети призначені для:

- a) розрахунків соціальних та фінансових нормативів;
 - b) аналізу ефективності бюджетних витрат;
 - c) з'ясування підстав надання трансфертів;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 15) Принцип побудови бюджетної системи, який проявляється у тому, що повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету на відповідний бюджетний період, – це:
- a) принцип збалансованості;
 - b) принцип єдності;
 - c) принцип ефективності;
 - d) принцип обґрунтованості.
- 16) Принцип побудови бюджетної системи, який проявляється у тому, що бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку України та розрахунках надходжень бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил, – це:
- a) принцип збалансованості;
 - b) принцип єдності;
 - c) принцип ефективності;
 - d) принцип обґрунтованості.
- 17) Складовими бюджетної класифікації є:
- a) класифікація доходів бюджету;
 - b) класифікація зобов'язань;
 - c) класифікація фінансування бюджету;
 - d) класифікація трансфертів;
 - e) класифікація боргу.
- 18) Різновидами класифікації видатків бюджету є:
- a) економічна класифікація;
 - b) програмна класифікація;
 - c) детальна класифікація;
 - d) відомча класифікація;
 - e) резервна класифікація.
- 19) Згідно ст. 7 Бюджетного кодексу бюджетна система України ґрунтується на таких принципах:
- a) принцип єдності бюджетної системи України;
 - b) принцип повноти;
 - c) принцип договірної регулювання;
 - d) принцип субсидіарності;

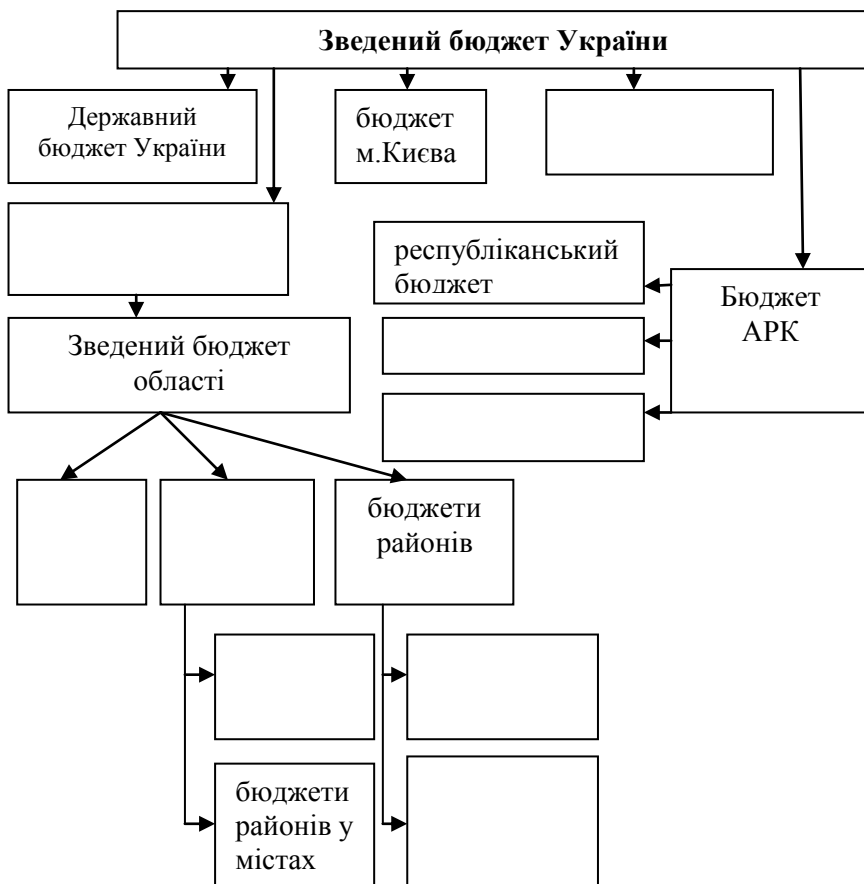
е) принцип субсидійності.

20) За порядком зарахування до бюджету доходи поділяються на:

- а) власні;
- б) загальні;
- в) закріплені;
- г) особливі;
- д) регулюючі.

Завдання

1. Доповнити схему «Зведений бюджет України»:

2. Користуючись рішенням Полтавської міської ради про бюджет міста на поточний рік, назвати джерела фінансування бюджету міста Полтава.

3. Користуючись Законом України про Державний бюджет на поточний рік, назвати джерела формування спеціального фонду Державного бюджету України на поточний рік у частині доходів.

4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Департаментом житлово-комунального господарства Полтавської обласної державної адміністрації використано бюджетні кошти у сумі 10000 грн не на фінансування зелених насаджень (відповідно до Програми економічного і соціального розвитку Полтавської обл.), як це передбачено обласним бюджетом на 2015 р., а на виплату премій окремим працівникам управління.

Проаналізуйте ситуацію. Які існують види юридичної відповідальності за порушення бюджетного законодавства?

Інформаційні джерела: 1, 3, 14, 48, 114, 115-120.

* * *

Тема 7. Бюджетні повноваження та міжбюджетні відносини

Основні терміни та поняття: бюджетні права; бюджетні повноваження; матеріальні бюджетні повноваження; процесуальні бюджетні повноваження; міжбюджетні відносини; бюджетне регулювання; закріплені доходи; регулюючі доходи; фінансові нормативи бюджетної забезпеченості; коригуючі коефіцієнти фінансових нормативів бюджетної забезпеченості; міжбюджетні трансферти; дотація; базова дотація; реверсна дотація; додаткова дотація; субвенція.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

На всіх стадіях бюджетного процесу задіяні його учасники, якими є, згідно зі ст.20 БК України, органи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями. *Бюджетні повноваження* – це права і обов'язки учасників бюджетних правовідносин.

Слід враховувати, що для визначення найважливіших суб'єктивних повноважень органів держави і органів місцевого самоврядування в галузі їхніх бюджетів потрібно досліджувати норми конституційного, адміністративного й фінансового права, тобто інститут бюджетних прав або повноважень є міжгалузевим і містить норми різних публічних галузей права, які регламентують суб'єктивні бюджетні права органів держави і місцевого самоврядування. Отже, до нього слід віднести норми конституційного, адміністративного права і все бюджетне право.

З метою кращого засвоєння характеру бюджетних повноважень, необхідно проаналізувати їх види за різними критеріями. Так, залежно

від виду бюджетних правовідносин, у межах яких реалізуються бюджетні права їх суб'єктів, бюджетні повноваження поділяються на матеріальні і процесуальні. Матеріальні бюджетні повноваження визначають зміст прав і обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері функціонування бюджетної системи. Процесуальні бюджетні повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування – це передбачена законодавством сукупність прав та обов'язків державних і місцевих органів у сфері бюджетного процесу.

За суб'єктним складом бюджетні права можуть належати як державі в цілому, так і окремим адміністративно-територіальним одиницям. За рівнями бюджетних прав існують вертикальні та горизонтальні бюджетні права. Розподіл бюджетних прав по вертикалі (між представницькими та виконавчими органами різного рівня) заснований на конституційних нормах, що розмежовують повноваження між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і місцевої влади. Розподіл бюджетних прав між представницькими та виконавчими органами одного рівня (по горизонталі) ґрунтується на конституційних нормах про розподіл компетенції між гілками влади.

Розглядаючи бюджетні права України, варто враховувати їх об'єднання у три групи: в галузі консолідованого бюджету України, Державного бюджету та місцевих бюджетів.

Бюджетні права місцевих органів самоврядування слід по чергово розглядати в галузі: Державного бюджету, власного бюджету (обласного, міського, районного) та бюджетів нижчих органів місцевого самоврядування.

Потрібно детально проаналізувати бюджетні повноваження України як суверенної держави, які є досить широкими. У Бюджетному кодексі вони конкретизуються через повноваження органів державної влади, що виступають від імені держави. Відповідно до норм статей Конституції України і Бюджетного кодексу до повноважень України у галузі бюджету належать:

- визначення основних напрямів бюджетної політики (ст. 33 Бюджетного кодексу);
- встановлення загальних принципів організації і функціонування бюджетної системи України (ст. 92 Конституції України і статті 5-7 Бюджетного кодексу);
- визначення видів видатків, що вносяться до Державного бюджету і місцевих бюджетів. Ст. 95 Конституції України встановлює, що виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на суспільні потреби, розмір і цільова спрямованість цих витрат, а також критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами (ст. 87 Бюджетного кодексу);

– визначення джерел доходів, за рахунок яких формуються державний і місцеві бюджети, оскільки ст. 92 Конституції України встановлює, що система оподаткування, податки і збори визначаються виключно законами;

– розподіл джерел доходів між Державним і місцевими бюджетами (ст. 29, 64-68 Бюджетного кодексу);

– розмежування видатків між бюджетами, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (ст. 88-90 Бюджетного кодексу).

Ці повноваження Україна має як держава, на території якої здійснюється єдина бюджетно-фінансова політика. Друга група повноважень України пов'язана з тим, що головну роль у її бюджетній системі відіграє Державний бюджет. У сфері свого бюджету держава має такі повноваження: на затвердження Державного бюджету України відповідно до ст. 85 Конституції України і ч. 5 ст. 44 Бюджетного кодексу; на складання Державного бюджету за загальним і спеціальним фондами (ст. 13 Бюджетного кодексу і Закон про Державний бюджет на відповідний бюджетний період); на отримання закріплених за Державним бюджетом доходів відповідно до ст. 29 Бюджетного кодексу; на визначення напрямів використання бюджетних асигнувань (призначень) і їх розмірів за напрямками (ст. 95 Конституції України, ст. 87 Бюджетного кодексу); на створення в Державному бюджеті резервного фонду для здійснення непередбачених витрат, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету, розміром не більш як один відсоток обсягу витрат загального фонду бюджету (ст. 24 Бюджетного кодексу); на визначення видів видатків, які внесено до Державного бюджету і які забезпечують конституційний лад держави, державну цілісність і суверенітет, незалежне судочинство та інші витрати, що не передаються до місцевих бюджетів; на надання трансфертів з Державного бюджету.

Бюджетні повноваження органів місцевого самоврядування полягають у встановленні порядку проходження місцевих бюджетів (складання і розгляд проектів місцевих бюджетів, їх затвердження рішеннями про місцеві бюджети, їх виконання, здійснення контролю за їх виконанням і затвердження звітів про виконання місцевих бюджетів). Згідно зі ст. 75 Бюджетного кодексу особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний період Раді Міністрів АР Крим, місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам відповідних рад доводить Міністерство фінансів України.

Учасниками бюджетного процесу є органи і посадові особи законодавчої та виконавчої влади: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, місцеві ради; розпорядники та

одержувачі бюджетних коштів, органи державного фінансового контролю. Усі ці суб'єкти наділені відповідними бюджетними повноваженнями, які необхідно студентам детально розглянути.

Окремо слід зупинитися на характеристиці міжбюджетних відносин, під якими розуміють відносини між державою, Автономною Республікою Крим та місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України. Правове регулювання міжбюджетних відносин здійснюється розділом 4 Бюджетного кодексу України.

Варто відштовхуватись від того, що вирізняють два рівні управління міжбюджетними відносинами. Перший рівень встановлює пряме регулювання відносин між державним бюджетом і місцевими бюджетами АРК, областей, районів, міст Києва та Севастополя, міст обласного (республіканського для АРК) значення. На другому рівні встановлюються взаємовідносини між районними бюджетами та бюджетами місцевого самоврядування (бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст, (зокрема районів у містах), а також між бюджетами міст обласного (республіканського АРК) значення, Севастополя та бюджетами адміністративно підпорядкованих їм міст, селищ, сіл.

Визначений Бюджетним кодексом України розподіл видів видатків може здійснюватися коштом державного і місцевих бюджетів та джерел їх фінансування. Виокремлюють три групи видатків. Так, до першої групи відносяться видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та державного суверенітету, незалежного судочинства, а також на інші передбачені Бюджетним кодексом видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню. Вони здійснюються тільки за рахунок коштів Державного бюджету України. До другої групи належать видатки, які визначаються функціями держави та можуть бути передані до виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності. Третю групу складають видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування, які мають місцевий характер та визначені законами України. Ці видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, а також трансфертів з Державного бюджету України.

При цьому варто звернути увагу на те, що законодавство забороняє планувати та здійснювати видатки, не віднесені до місцевих бюджетів, а також здійснювати протягом бюджетного періоду видатки на фінансування бюджетних установ з різних бюджетів одночасно. За державою залишається можливість передати Раді міністрів АРК або

органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків. Така передача може відбуватися лише за умови відповідної передачі бюджетних ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України.

Розподіл коштів у бюджетній системі може здійснюватися, по-перше, в порядку закріплення визначених видів доходів за бюджетами різного рівня на постійній чи довгостроковій основі, по-друге – у порядку бюджетного регулювання.

Закріплені доходи – це доходи, які постійно діючими нормативними актами віднесено до дохідної частини бюджетів певного рівня на невизначений строк у розмірі територіального надходження повністю або у твердо фіксованому розмірі (нормативі). Податки і збори, що закріплені Бюджетним кодексом України на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування і враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, становлять кошик доходів місцевого самоврядування.

Закріплені доходи створюють основу дохідної бази кожного бюджету. Проте для повного покриття потреб кожного бюджету їх недостатньо, тому його потрібно збалансувати за допомогою інших дохідних джерел. Цього досягають передусім за допомогою регулюючих доходів та інших методів бюджетного регулювання. *Регулюючі доходи* – це передбачені Законом про Державний бюджет або в рішенні про бюджет місцевих органів доходи, надходження яких щорічно визначають і перерозподіляють між різними ланками бюджетів. З огляду на це розмір частини кожного такого доходу щороку змінюється, його визначають відповідно до потреб кожного виду бюджету. Бюджетний кодекс України закріплює перелік доходів кожної ланки бюджетної системи України, порядок та умови їх зарахування до відповідних видів бюджетів, а також перелік видатків з бюджетів відповідного рівня.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та види бюджетних повноважень.
2. Поняття і значення міжбюджетних відносин.
3. Бюджетне регулювання: поняття та методи.
4. Порядок надання міжбюджетних трансфертів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Розмежування видатків між бюджетами. Розрахунок видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.
2. Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості. Коригуючі коефіцієнти фінансових нормативів бюджетної забезпеченості.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Кошти, які безоплатно та безповоротно передаються з одного бюджету до іншого, – це:
 - a) міжбюджетний трансферт;
 - b) державні видатки;
 - c) секвестр;
 - d) бюджетне асигнування.

- 2) Міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про їх надання, – це:
 - a) субсидії;
 - b) субвенції;
 - c) дотації вирівнювання;
 - d) надходження бюджету.

- 3) Міжбюджетний трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій, це:
 - a) субсидія;
 - b) субвенція;
 - c) базова дотація;
 - d) допомога.

- 4) Розмежування видатків між бюджетами здійснюється на основі принципу:
 - a) субсидіарності;
 - b) субсидування;
 - c) фінансування;
 - d) кредитування.

- 5) Міжбюджетні трансферти згідно Бюджетного кодексу України поділяються на такі види (вказати неправильну відповідь):
 - a) базова дотація;
 - b) субвенція;
 - c) субсидія;
 - d) додаткова дотація.

- 6) Відповідно до розпису Державного бюджету України органами Казначейства України здійснюється перерахування базової та реверсної дотації:
- a) щодавно;
 - b) щорічно;
 - c) щомісячно;
 - d) двічі на місяць.
- 7) Відповідно до розпису Державного бюджету України органами Казначейства України здійснюється перерахування освітньої, медичної субвенції та субвенції на підготовку робітничих кадрів:
- a) щодавно;
 - b) щорічно;
 - c) щомісячно;
 - d) двічі на місяць.
- 8) Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів визначається:
- a) Кабінетом Міністрів України
 - b) Верховною Радою України;
 - c) Президентом України;
 - d) Міністерством фінансів України.
- 9) Видатки із місцевих бюджетів поділяють:
- a) на дві групи;
 - b) на три групи;
 - c) на чотири групи;
 - d) не поділяються на групи.
- 10) Гарантований державою в межах наявних бюджетних коштів рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно Радою міністрів АРК, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, - це:
- a) фінансовий норматив бюджетної забезпеченості;
 - b) бюджетне призначення;
 - c) бюджетне асигнування;
 - d) кошик доходів місцевого самоврядування.

- 11) Залежно від виду бюджетних правовідносин, у межах яких реалізуються бюджетні права їх суб'єктів, бюджетні повноваження поділяються на:
- a) основні і додаткові;
 - b) матеріальні і процесуальні;
 - c) процедурні і процесуальні;
 - d) матеріальні і процедурні.
- 12) До бюджетних повноважень Верховної Ради України належить (вказіть неправильну відповідь):
- a) визначення бюджетної політики держави;
 - b) прийняття постанови про основні напрямки бюджетної політики;
 - c) прийняття законопроектів, які приводять до зміни дохідної і видаткової частин бюджетів;
 - d) визначення основних принципів грошово-кредитної політики України.
- 13) До бюджетних повноважень Міністерства фінансів України належить (вказіть неправильну відповідь):
- a) розроблення проектів нормативів бюджетної забезпеченості;
 - b) прийняття постанови про основні напрямки бюджетної політики;
 - c) складання проекту закону про Державний бюджет України;
 - d) організація виконання Державного бюджету України.
- 14) Доходи, які постійно діючими нормативними актами віднесено до дохідної частини бюджетів певного рівня на невизначений строк у розмірі територіального надходження повністю або у твердо фіксованому розмірі, - це:
- a) регулюючі доходи;
 - b) місцеві доходи;
 - c) постійні доходи;
 - d) закріплені доходи.
- 15) Передбачені Законом про Державний бюджет або в рішенні про бюджет місцевих органів доходи, надходження яких щорічно визначають і перерозподіляють між різними ланками бюджетів, - це:
- a) регулюючі доходи;
 - b) місцеві доходи;
 - c) постійні доходи;

- d) закріплені доходи.
- 16) Бюджетні повноваження, які визначають зміст прав і обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері функціонування бюджетної системи, - це:
- a) матеріальні бюджетні повноваження;
 - b) процедурні бюджетні повноваження;
 - c) процесуальні бюджетні повноваження;
 - d) основні бюджетні повноваження.
- 17) До бюджетних повноважень Президента України належить:
- a) підписання Закону України про державний бюджет;
 - b) складання проекту закону про Державний бюджет України;
 - c) визначення бюджетної політики держави;
 - d) право вето відносно прийнятого Верховною Радою України закону про Державний бюджет;
 - e) право законодавчої ініціативи.
- 18) Комітет Верховної Ради України з питань бюджету має такі повноваження:
- a) приймає рішення стосовно бюджетних законопроектів;
 - b) організовує виконання Державного бюджету України;
 - c) оцінює і готує висновок про виконання закону про державний бюджет протягом року;
 - d) приймає постанови про основні напрямки бюджетної політики;
 - e) розробляє і вносить на розгляд Верховної Ради України законопроекти про внесення змін до закону України про Державний бюджет України.
- 19) До бюджетних повноважень Верховної Ради України належить:
- a) визначення бюджетної політики держави;
 - b) забезпечення виконання закону про Державний бюджет України;
 - c) прийняття постанови про основні напрямки бюджетної політики;
 - d) розрахунок показників зведеного бюджету України;
 - e) розгляд і затвердження бюджету.
- 20) Бюджетний кодекс закріпив такі види міжбюджетних трансфертів:
- a) базова дотація;

- b) субвенція;
- c) субсидія;
- d) реверсна дотація;
- e) допомога.

Завдання

1. Користуючись главою 17 Бюджетного кодексу України, скласти таблицю 7.1 «Повноваження органів контролю за дотриманням бюджетного законодавства»:

Таблиця 7.1

Повноваження органів контролю за дотриманням бюджетного
законодавства

Назва органу (органів) контролю за дотриманням бюджетного законодавства	Повноваження органу (органів) з контролю за дотриманням бюджетного законодавства
Верховна Рада України	
Рахункова палати України	
Міністерство фінансів України, місцеві фінансові органи	
Державна казначейська служба України	
Органи Державної фінансової інспекції України	
Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцеві ради	
Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи місцевих рад	

2. Користуючись положеннями Конституції, Бюджетного кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування», заповнити таблицю 7.2. «Закріплення бюджетних повноважень органів місцевого самоврядування в Конституції України та національному законодавстві» за зразком:

Таблиця 7.2.

Закріплення бюджетних повноважень органів місцевого
самоврядування в Конституції України

та національному законодавстві

Конституція України, законодавчий акт про бюджетні повноваження органів місцевого самоврядування	Зміст бюджетних повноважень
1. Конституція України	Обласні та районні ради затверджують районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контролюють їх виконання (ч.2 ст.143)

3. Розв'язати ситуаційне завдання:

Голова обласної державної адміністрації видав розпорядження про обов'язкове перерахування 25 % доходів бюджетів районів області за перший квартал поточного року до обласного бюджету з метою фінансування будівництва стадіону в обласному центрі.

Чи є правомірним розпорядження голови облдержадміністрації? Обґрунтуйте відповідь із посиланнями на чинне законодавство.

4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Відповідно до закону про державний бюджет на поточний рік до Полтавського обласного бюджету надійшли кошти субвенції з державного бюджету на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах області у сумі 1 млн. грн. Частина цих коштів було витрачено на газифікацію села Березівка.

Чи було правомірним використання коштів? Обґрунтуйте відповідь.

Інформаційні джерела: 2, 84, 131, 146, 149, 158, 159, 168, 196, 197, 208, 209.

* * *

Тема 8. Бюджетний процес

Основні терміни та поняття: бюджетний процес; бюджетний період; проект бюджету; закон про Державний бюджет України; рішення про місцеві бюджети; програмно-цільовий метод у бюджетному процесі; принципи бюджетного процесу; учасники бюджетного процесу; бюджетні запити; основні напрями бюджетної політики (бюджетна резолюція); право бюджетної ініціативи; казначейська форма виконання бюджетів; секвестр бюджету; бюджетний розпис; звітність про виконання бюджетів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України *бюджетний процес* – це регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Бюджетна діяльність має циклічний і періодичний характер. Бюджетний цикл, на відміну від бюджетного періоду, який дорівнює календарному року, охоплює проміжок часу від початку формування бюджету на плановий рік до затвердження звіту про його виконання. Отже, бюджетний цикл охоплює: 1) період формування бюджету, 2) виконання бюджету, 3) пільгові бюджетні терміни (час дії тогорічних асигнувань на капітальні вкладення), 4) період звітності. Нині бюджетний цикл в Україні становить близько 2,5 років.

Аналізуючи зміст бюджетного процесу, слід зупинитися на понятті його стадій. Беручи до уваги різні підходи науковців до визначення кількості стадій бюджетного процесу, варто насамперед детально проаналізувати зміст нормативно закріплених ст. 19 Бюджетного кодексу України чотирьох стадій бюджетного процесу, а саме: 1) складання проектів бюджетів; 2) розгляд та прийняття закону про Державний бюджет, рішень про місцеві бюджети; 3) виконання бюджету, в тому числі за потреби внесення змін до закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети; 4) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Усі стадії бюджетного процесу ретельно регламентовані процесуальними нормами бюджетного права, що забезпечує чітке планування та дотримання бюджетної дисципліни. При цьому зазначені вище стадії бюджетного процесу відбуваються в чіткій послідовності, одна за одною, і порядок їх в жодному разі не може бути змінений.

Студентам потрібно з'ясувати зміст принципів, на яких ґрунтується бюджетний процес, а саме: принцип розподілу бюджетних

повноважень між органами представницької і виконавчої влади; принцип спеціалізації бюджетних показників; принцип щорічності бюджету; принцип гласності; принцип наочності; принцип достовірності; принцип послідовності залучень до бюджетної діяльності державних органів.

Аналізуючи першу стадію бюджетного процесу, варто враховувати, що складанню проекту бюджету передую проведення підготовчих заходів, забезпечення відповідними даними органів влади, що триває близько 4-х місяців (із січня до кінця квітня поточного року). Потрібно розглянути повноваження Міністерства економіки щодо розроблення прогнозів основних макропоказників економічного й соціального розвитку України на плановий рік, повноваження Національного банку України стосовно прогнозних монетарних показників, повноваження Міністерства фінансів України щодо визначення загального рівня доходів, видатків і кредитування бюджету.

Потрібно детально розглянути процес підготовки, розгляду та затвердження, а також зміст та значення Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період, відповідно до яких Кабінет Міністрів України організовує розроблення проекту державного бюджету.

Досліджуючи першу стадію бюджетного процесу, слід враховувати, що для підготовки пропозицій до проекту бюджету Міністерство фінансів України розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції щодо підготовки бюджетних запитів, у яких головні розпорядники коштів відповідно до своєї діяльності зазначають розподіл фінансових та інших ресурсів, потрібних для здійснення конкретних програм і заходів, що сприяє визначенню реальних пропозицій до проекту держбюджету. Після цього Міністерство фінансів аналізує отримані від головних розпорядників коштів запити і пропозиції щодо обсягу видатків, визначає їх відповідність Основним напрямам і готує проект закону про Державний бюджет України, який подає на розгляд Кабінету Міністрів України. Схвалений проект Кабінет Міністрів України не пізніше як 15 вересня року, що передую плановому, подає до Верховної Ради України.

Потрібно звернути увагу на те, що відповідно до нового Бюджетного кодексу, уряд має також розробляти прогноз державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, який ґрунтується на Програмі діяльності уряду, прогнозних та програмних документах економічного та соціального розвитку, державних цільових програмах. Прогноз подається до Верховної Ради разом з проектом закону про державний бюджет України. Середньострокове бюджетне прогнозування є дієвим інструментом підвищення

ефективності розподілу бюджетних коштів: розпорядники бюджетних коштів отримують можливість донести до уряду свої довгострокові пріоритети, а Кабінет Міністрів – більш ефективно планувати видатки.

Далі слід розглянути другу стадію бюджетного процесу. Після подання Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет, Кабінет Верховної Ради з питань бюджету аналізує та доопрацьовує його. Після цього Верховна Рада України починає готувати проект закону до першого читання. *Перше читання проекту закону* про Державний бюджет має відбутися до 20 жовтня (25 жовтня, якщо проект прийнято до розгляду після повторного подання Кабінетом Міністрів України). На початку листопада (3-8 листопада) доопрацьований Кабінетом Міністрів України проект держбюджету подається на *друге читання* до Верховної Ради України. Слід звернути увагу на те, що саме під час другого читання проекту закону про держбюджет затверджують загальний обсяг дефіциту (профіциту), доходів і видатків Державного бюджету з подальшим постатейним голосуванням. Крім того, обов'язковому затвердженню у другому читанні підлягають обсяг міжбюджетних трансфертів та інших положень, потрібних для формування місцевих бюджетів, оскільки вони не підлягають розгляду в третьому читанні. Інші статті проекту, які не були прийняті в другому читанні, переносяться на розгляд у третьому читанні. *Третє читання* має відбутися не пізніше як 25 листопада року, що передує плановому. При цьому проводиться голосування статей, які не були прийняті в другому читанні, та проекту закону загалом. Закон про Державний бюджет Верховна Рада України повинна прийняти до 1 грудня року, що передує плановому. Затверджений вищим законодавчим органом бюджет стає обов'язковим для виконання.

Опрацьовуючи тему, наступним кроком слід розглянути порядок виконання бюджету. Варто враховувати, що головним у процесі виконання бюджетів є забезпечення в повному обсязі надходження податків, зборів та інших неподаткових обов'язкових платежів у дохідну частину та фінансування заходів і програм у межах затверджених видатків бюджету. З огляду на те, що кошти до бюджету надходять нерівномірно, законодавчі й виконавчі органи влади можуть коригувати виділення бюджетних асигнувань, але в межах затверджених бюджетних призначень.

Оскільки в Україні з 1997 р. застосовують казначейську форму обслуговування Державного бюджету, студентам слід зупинитися на повноваженнях Казначейства України щодо розрахунково-касового обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, контролю за здійсненням бюджетних повноважень розпорядниками бюджетних коштів, ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання державного бюджету.

Студентам необхідно також зупинитися на з'ясуванні сутності стадій виконання державного бюджету за видатками, якими є: 1) установа бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі затвердженого бюджетного розпису; 2) затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів згідно паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), а також порядків використання бюджетних коштів; 3) взяття бюджетних зобов'язань; 4) отримання товарів, робіт і послуг; 5) здійснення платежів; 6) використання товарів, робіт і послуг для виконання бюджетних програм; 7) повернення кредитів до бюджету (щодо кредитування бюджету).

Розглядаючи четверту стадію бюджетного процесу, потрібно особливу увагу приділити повноваженням Рахункової палати України щодо розгляду річного звіту та підготовки висновків про використання коштів Державного бюджету.

Потрібно враховувати, що на всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється фінансовий контроль, аудит та оцінка ефективності використання бюджетних коштів. Законодавство чітко закріплює строки та порядок проходження кожної зі стадій бюджетного процесу. Дотримання строків формування та виконання бюджетів є необхідним для безперервного функціонування держави та органів місцевого самоврядування.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, зміст, принципи та стадії бюджетного процесу.
2. Складання проектів бюджетів.
3. Розгляд проекту та прийняття Закону про Державний бюджет, рішень про місцеві бюджети.
4. Виконання бюджетів.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, зміст, принципи та стадії бюджетного процесу.
2. Складання проектів бюджетів.
3. Розгляд проекту та прийняття Закону про Державний бюджет, рішень про місцеві бюджети.
4. Виконання бюджетів.
5. Звітність про виконання бюджетів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Основні напрями бюджетної політики на наступний рік (бюджетна резолюція).
2. Порядок внесення змін до Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
3. Облік та звітність про виконання бюджетів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Визначення: «... – це регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства» відповідає поняттю:
 - a) бюджетний період;
 - b) бюджетний процес;
 - c) бюджетний устрій;
 - d) бюджетний рік.

- 2) Бюджетний процес в Україні проходить:
 - a) одну стадію;
 - b) дві стадії;
 - c) три стадії;
 - d) чотири стадії.

- 3) За складання проекту Закону України про Державний бюджет України відповідає:
 - a) Прем'єр-міністр України;
 - b) Президент України;
 - c) Голова Верховної Ради України;
 - d) Міністерство фінансів України.

- 4) Проект Основних засад грошово-кредитної політики на наступний рік подає:
 - a) Національний банк України;
 - b) Президент України;
 - c) Голова Верховної Ради України;
 - d) міністр фінансів України.

- 5) Постанову про схвалення проекту Закону «Про Державний бюджет» на наступний бюджетний період приймає:
 - a) Кабінет Міністрів України;
 - b) Президент України;
 - c) Верховна Рада України;
 - d) усі разом.

- 6) Виконання бюджету – це:
 - a) перша стадія бюджетного процесу;
 - b) друга стадія бюджетного процесу;

- c) третя стадія бюджетного процесу;
 - d) четверта стадія бюджетного процесу.
- 7) Документ, який визначає розподіл доходів та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів у певні періоди року відповідно до бюджетної класифікації, – це:
- a) бюджетний запит;
 - b) бюджетний розпис;
 - c) бюджетне призначення;
 - d) бюджетне асигнування.
- 8) Визначення: «...– це повноваження, надане розпорядникові бюджетних коштів відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою у процесі виконання бюджету» відповідає поняттю:
- a) бюджетний запит;
 - b) бюджетний розпис;
 - c) бюджетне призначення;
 - d) бюджетне асигнування.
- 9) Закон України про Державний бюджет приймається Верховною Радою України до:
- a) 30 листопада року, що передує плановому;
 - b) 1 грудня року, що передує плановому;
 - c) 30 грудня року, що передує плановому;
 - d) 1 січня року, що передує плановому.
- 10) Проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період схвалюється Кабінетом Міністрів України не пізніше
- a) 1 квітня року, що передує плановому;
 - b) 1 травня року, що передує плановому;
 - c) 1 червня року, що передує плановому;
 - d) 1 липня року, що передує плановому.
- 11) Верховна Рада розглядає проект закону про Державний бюджет України на наступний рік у першому читанні не пізніше:
- a) 10 жовтня року, що передує плановому;
 - b) 20 жовтня року, що передує плановому;
 - c) 30 жовтня року, що передує плановому;
 - d) 10 листопада року, що передує плановому.

- 12) Друге читання проекту Закону про Державний бюджет завершується не пізніше:
- a) 20 вересня року, що передує плановому;
 - b) 20 жовтня року, що передує плановому;
 - c) 20 листопада року, що передує плановому;
 - d) 30 листопада року, що передує плановому.
- 13) Третє читання проекту Закону про Державний бюджет має відбутися не пізніше:
- a) 20 жовтня року, що передує плановому;
 - b) 20 листопада року, що передує плановому;
 - c) 25 листопада року, що передує плановому;
 - d) 30 листопада року, що передує плановому.
- 14) Граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) державного бюджету, граничний обсяг державного боргу та граничний обсяг надання державних гарантій на наступний бюджетний рік приймаються:
- a) у першому читанні проекту закону про Державний бюджет;
 - b) у другому читанні проекту закону про Державний бюджет;
 - c) у третьому читанні проекту закону про Державний бюджет;
 - d) у четвертому читанні проекту закону про Державний бюджет.
- 15) Кабінет Міністрів України має розробляти прогноз державного бюджету України:
- a) на наступний за плановим бюджетний період;
 - b) на наступні за плановим два бюджетні періоди;
 - c) на наступні за плановим три бюджетні періоди;
 - d) на наступні за плановим п'ять бюджетних періодів.
- 16) В Україні застосовують:
- a) казначейську форму обслуговування Державного бюджету України;
 - b) банківську форму обслуговування Державного бюджету України;
 - c) змішану форму обслуговування Державного бюджету України;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 17) Виділяють такі стадії бюджетного процесу:
- a) складання проектів бюджетів;
 - b) підготовка бюджету;
 - c) розгляд та прийняття закону про Державний бюджет, рішень про місцеві бюджети;

- d) виконання бюджету, в тому числі за потреби внесення змін до закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;
 - e) завершення бюджету.
- 18) Читання проекту Закону про Державний бюджет мають відбутися в такі строки:
- a) перше читання відбувається не пізніше 10 жовтня року, що передує плановому;
 - b) перше читання відбувається не пізніше 20(25) жовтня року, що передує плановому;
 - c) друге читання відбувається не пізніше 15 (20) листопада року, що передує плановому;
 - d) друге читання відбувається не пізніше 20 листопада року, що передує плановому;
 - e) третє читання відбувається не пізніше 25 листопада року, що передує плановому.
- 19) Бюджетному процесу властиві такі принципи:
- a) принцип розподілу бюджетних повноважень між органами представницької і виконавчої влади;
 - b) принцип договірності регулювання;**
 - c) принцип спеціалізації бюджетних показників;
 - d) принцип добровільності виконання;**
 - e) принцип щорічності бюджету.
- 20) За яких особливих обставин, визначених Бюджетним кодексом України, Державний бюджет може бути затверджено на інший, крім загального, бюджетний період (вказати неправильні відповіді):
- a) введення воєнного стану;
 - b) масові акції громадської непокори у державі;
 - c) оголошення надзвичайного стану в Україні;
 - d) неприйняття Верховною Радою України Державного бюджету України до 1 січня відповідного року;
 - e) оголошення дефолту.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційне завдання:

Кабінет Міністрів України 30 березня розглянув та схвалив розроблений Міністерством фінансів України спільно з іншими органами центральної виконавчої влади проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період і 2 квітня подав на розгляд Верховної Ради України.

Чи діє Кабінет Міністрів України відповідно до бюджетних повноважень?

Розкрийте правову природу проекту Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період.

Який орган державної влади приймає постанову про основні напрями бюджетної політики на наступний бюджетний період?

2. Користуючись положеннями глави 12 Бюджетного кодексу України, розробити структурно-логічну схему «Складання, розгляд, затвердження, виконання та звітність місцевих бюджетів».

3. Розв'язати ситуаційне завдання:

У зв'язку з особливими обставинами закон України про Державний бюджет України набрав чинності 20 січня. У період з 1 по 20 січня уряд здійснював витрати на основі проекту цього закону.

Дайте правову оцінку ситуації.

4. Користуючись положеннями гл. 26 Закону України «Про регламент Верховної Ради України», з'ясуйте зміст першого, другого та третього читання законопроекту про Державний бюджет та заповніть таблицю 8.3. «Розгляд проекту Закону про Державний бюджет у Верховній Раді України»

Таблиця 8.3.

Розгляд проекту Закону про Державний бюджет у Верховній Раді України

Підготовка та розгляд проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у першому читанні (ст.ст. 151, 152)	Підготовка та розгляд проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у другому читанні (ст. 153)	Підготовка та розгляд проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік у третьому читанні (ст. 154)

Інформаційні джерела: 2, 47, 86, 109, 132, 137, 164, 172, 191, 198, 207, 209, 213, 217.

* * *

Тема 9. Правовий режим державних цільових позабюджетних фондів

Основні терміни та поняття: державні цільові позабюджетні фонди коштів; Пенсійний фонд України; кошти Пенсійного фонду; джерела формування коштів Пенсійного фонду; Накопичувальний пенсійний фонд; Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; Фонд соціального страхування України; Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Інститут публічних централізованих позабюджетних цільових фондів є інститутом особливої частини фінансового права, що об'єднує і врегульовує однорідну групу фінансових правовідносин з приводу мобілізації, розподілу та витрачання фінансових ресурсів централізованих позабюджетних цільових фондів. З правової точки зору централізовані позабюджетні цільові фонди є самостійною ланкою фінансової системи і становлять відокремлені від бюджетної системи публічні фонди грошових ресурсів, які мають власні джерела формування та призначені для матеріального забезпечення чітко визначених публічних заходів. Опрацьовуючи тему, студент насамперед має враховувати, що правове регулювання централізованих позабюджетних цільових фондів здійснюється різними галузями права, але не зважаючи на неоднорідність правових норм, що регулюють дані правовідносини, провідною галуззю є фінансове право. Цей фінансово-правовий інститут містить норми, які регулюють: 1) склад доходів та видатків централізованих позабюджетних цільових фондів; 2) порядок зарахування доходів централізованих позабюджетних цільових фондів; 3) порядок складання, розгляду та затвердження проектів кошторисів даних фондів; 4) порядок виконання їх кошторисів; 5) підготовку, розгляд та затвердження звітів про їх виконання.

Державні цільові позабюджетні фонди – це форма утворення, розподілу і використання грошових коштів, особлива ланка фінансової системи. Їх створюють з метою акумуляції та використання коштів на строго визначені публічні цілі, що мають значення для усієї держави, зокрема, на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Студенту необхідно звернути увагу на те, що централізовані позабюджетні цільові фонди є достатньо динамічним елементом фінансової системи. Це обумовлено тим, що вони, на відміну від державного бюджету, знаходяться у розпорядженні спеціального державного органу. Тому, у порівнянні з бюджетом, перерозподіл всередині позабюджетних фондів і їх використання здійснюється більш оперативно. Крім того, через державний бюджет, як показала практика минулих років, не завжди вдавалось достатньо послідовно

проводити в життя ті чи інші соціальні і економічні програми. Це пов'язано з тим, що у державному бюджеті доходи не закріплені за конкретними видами видатків, тому видатки на конкретні програми, як правило, виявляються урізаними. Також слід взяти до уваги, що окремі повноваження публічної влади мають особливе значення і потребують постійного та безперебійного фінансування, зокрема фінансування соціально значущих державних потреб (наприклад, пенсійне забезпечення). Це, в свою чергу, не завжди можна здійснити шляхом розподілу грошових ресурсів через бюджетну систему. Тому такі потреби повинні мати відповідне гарантоване фінансове забезпечення.

Таким чином, необхідність створення позабюджетних цільових фондів викликана об'єктивною закономірністю існування та розвитку суспільства, що пов'язано в першу чергу з необхідністю перерозподілу фінансових ресурсів для вирішення найбільш важливих соціально-економічних завдань, не передбачених бюджетом.

Опрацьовуючи цю тему, слід також звернути увагу на те, що із 2001 р., з часу набрання чинності Бюджетним кодексом України, створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається (ч. 4 ст. 13). Державні цільові позабюджетні фонди дозволено створювати тільки на державному рівні відповідно до законів України з метою ефективної реалізації соціальних завдань держави.

Відтак, у 2001 р. започатковано новий етап розвитку соціальних позабюджетних фондів. З цього часу вони функціонують як самостійні фінансові системи та не включаються до складу Державного бюджету України. Державний фонд сприяння зайнятості населення був трансформований у Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, а Фонд соціального страхування – у Фонд соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Було створено Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. Два останні фонди з 1 січня 2015 р. об'єднані в один – Фонд соціального страхування України.

Залежно від призначення, способів утворення та інших ознак цільові публічні фонди коштів можуть бути класифіковані на декілька видів. Так, за рівнем створення фонди поділяються на державні та місцеві. Останні покликані забезпечувати виконання основних соціально-економічних завдань безпосередньо в місцевих громадах. Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації» закладають підстави та визначають особливості формування і використання цільових фондів у розрізі місцевих бюджетів.

За цільовим призначенням фонди поділяють на соціальні, економічні, екологічні, галузеві. До соціальних фондів, зокрема, належать Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фонд для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення. До фондів, що мають у своїй природі соціально-економічну складову, можна віднести Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який виконує функції національної системи страхування вкладів. До економічних фондів відносять фонди підтримки підприємництва, фонд підтримки індивідуального житлового будівництва на селі, територіальні дорожні фонди, приватизаційні житлові фонди тощо. До галузевих фондів належать інвестиційні фонди. Деякі фахівці виділяють міжгалузеві фонди коштів держави та органів місцевого самоврядування. До екологічних фондів можна віднести Державний Фонд охорони навколишнього природного середовища. Він займається фінансуванням природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, що відповідають основним напрямкам державної політики в галузі охорони довкілля; використанням природних ресурсів та забезпеченням екологічної безпеки; виконанням заходів, спрямованих на запобігання, зменшення та усунення забруднення навколишнього природного середовища.

За способами утворення цільові фонди поділяються на такі, що включені до бюджету (цільові фонди, утворені Верховною Радою України, Верховною Радою АРК, органами місцевого самоврядування та місцевої влади), та такі, що не включені до складу бюджету і мають власний апарат управління.

Окрім цільових фондів, відрахування до яких є обов'язковими, в Україні функціонують позабюджетні фонди, формування яких здійснюється на добровільних засадах. Прикладом такого фонду може бути Національний фонд соціального захисту матерів та дітей «Україна – дітям», створений у листопаді 1996 р. на виконання Указу Президента України за ініціативи державних та громадських організацій. Його діяльність базується також на Законі України «Про охорону дитинства» та Конвенції ООН «Про права дитини». Фонд створений для повноцінного та своєчасного виконання Національної програми «Україна – дітям», що спрямована на підвищення рівня життя дітей в країні. Окрім цього, Фонд реалізує і власні програми, зокрема, «Обдаровані діти», «Здорові діти», «Оздоровлення дітей-сиріт, інвалідів, з багатодітних та малозабезпечених сімей» тощо.

Досліджуючи державні цільові позабюджетні фонди, студентам слід зупинитися на характеристиці їх особливостей, якими є такі:

1) державні цільові позабюджетні фонди створюють відповідно до закону або на підставі нормативного акта, виданого на виконання вимог закону; 2) формування фондів відбувається за рахунок визначених правовими актами обов'язкових платежів юридичних і фізичних осіб; 3) фонди мають конкретне цільове призначення; 4) фонди створюють з метою цілеспрямованого, оперативного й ефективного використання їхніх коштів для фінансування пріоритетних публічних цілей, що мають значення для усєї держави.

Подальшим кроком слід почергово з'ясувати правові засади організації та діяльності Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування за такою схемою: порядок затвердження бюджету фонду; органи правління фонду та їх повноваження; порядок формування та використання коштів фонду; правові засади справляння внесків.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та види державних цільових позабюджетних фондів коштів.
2. Правові засади організації та діяльності Пенсійного фонду України.
3. Правові засади функціонування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
4. Правове регулювання організації та діяльності Фонду соціального страхування України.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Система державних цільових позабюджетних фондів. Види державних централізованих позабюджетних фондів за цільовим призначенням
2. Джерела формування коштів Пенсійного фонду.
3. Фінансування страхових виплат, соціальних послуг та профілактичних заходів Фондом соціального страхування України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Вищий колегіальний орган управління накопичувальною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування – це:
 - a) Пенсійна рада;
 - b) Рада Накопичувального фонду;
 - c) Правління Накопичувального фонду;

- d) Виконавча дирекція Накопичувального фонду.
- 2) Визначення: «... – це план утворення і використання цільового страхового фонду, що формується за рахунок страхових внесків до солідарної системи та надходжень з інших джерел, визначених Законом» відповідає поняттю:
- a) Фінансовий план інвестиційного фонду;
 - b) Фінансовий план Пенсійного фонду;
 - c) Бюджет Пенсійного фонду;
 - d) Бюджет інвестиційного фонду.
- 3) Бюджет Пенсійного фонду України щороку затверджує:
- a) Кабінет Міністрів України;
 - b) Верховна Рада України;
 - c) Міністерство фінансів;
 - d) Міністерство соціальної політики.
- 4) Бюджет Фонду соціального страхування України щороку затверджує:
- a) Верховна Рада України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Міністерство фінансів;
 - d) Міністерство соціальної політики.
- 5) До коштів на здійснення страхування від нещасного випадку застосовується така форма обслуговування:
- a) казначейська;
 - b) касова;
 - c) змішана;
 - d) усі варіанти правильні.
- 6) Централізовані позабюджетні фонди коштів:
- a) не включаються до складу Державного бюджету України;
 - b) включаються до складу Державного бюджету України;
 - c) включаються частково до складу Державного бюджету України;
 - d) немає правильної відповіді.
- 7) Створення позабюджетних фондів органами місцевого самоврядування:
- a) допускається в особливих випадках;
 - b) не допускається;
 - c) це питання погоджується з Міністерством фінансів;
 - d) допускається за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

- 8) Орган, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом, - це:
- Соціальний фонд України;
 - Фонд соціального страхування України;
 - Фонд розвитку України;
 - Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
- 9) Державні цільові позабюджетні фонди мають такі особливості (вказати неправильну відповідь):
- створюються відповідно до закону або на підставі нормативного акта, виданого на виконання вимог закону;
 - формується за рахунок визначених правовими актами обов'язкових платежів юридичних і фізичних осіб;
 - не мають конкретного цільового призначення;
 - створюються з метою ефективного використання їхніх коштів для фінансування пріоритетних публічних цілей.
- 10) Систему загальнообов'язкового пенсійного страхування в Україні складають:
- солідарна та недержавна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
 - солідарна та накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
 - накопичувальна та недержавна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
 - солідарна та субсидіарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
- 11) Органами управління Пенсійного фонду є:
- рада та виконавча дирекція Пенсійного фонду;
 - правління та виконавча дирекція Пенсійного фонду;
 - наглядова рада та виконавча дирекція Пенсійного фонду;
 - наглядова рада та правління Пенсійного фонду.
- 12) Бюджет Пенсійного фонду затверджується правлінням Пенсійного фонду:

- a) не пізніше 1 грудня року, що передує рокові, на який складено бюджет;
 - b) не пізніше 10 грудня року, що передує рокові, на який складено бюджет;
 - c) не пізніше 20 грудня року, що передує рокові, на який складено бюджет;
 - d) не пізніше 30 грудня року, що передує рокові, на який складено бюджет.
- 13) Джерелами формування коштів Пенсійного фонду є (вказати неправильну відповідь):
- a) надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
 - b) інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах;
 - c) кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду у випадках, передбачених Законом;
 - d) кошти від адміністративних штрафів.
- 14) Кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття:
- a) не включаються до складу Державного бюджету України;
 - b) включаються до складу Державного бюджету України;
 - c) включаються до коштів Пенсійного фонду;
 - d) включаються до коштів Фонду соціального страхування України.
- 15) Управління Фондом соціального страхування України здійснюється:
- a) на паритетній основі державою і представниками застрахованих осіб;
 - b) на паритетній основі державою і представниками роботодавців;
 - c) на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців;
 - d) державою.
- 16) Порядок формування та використання резерву коштів Фонду соціального страхування України затверджується:
- a) виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування України;
 - b) правлінням Фонду соціального страхування України;

- c) Кабінетом Міністрів України;
 - d) Міністерством соціальної політики України.
- 17) До державних цільових позабюджетних фондів України належать:
- a) Пенсійний фонд України;
 - b) Інвестиційний фонд України;
 - c) Фонд соціального страхування України;
 - d) Фонд розвитку України;
 - e) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
- 18) Формування коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття здійснюється за рахунок:
- a) страхових внесків страхувальників;
 - b) сум адміністративних штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів;
 - c) асигнувань із Державного бюджету України;
 - d) сум фінансових санкцій за порушення податкового законодавства;
 - e) сум фінансових санкцій за порушення соціального законодавства;
- 19) Фонд соціального страхування України є органом, який здійснює керівництво та управління такими видами страхування:
- a) загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
 - b) загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку;
 - c) загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
 - d) загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
 - e) медичного страхування.
- 20) Джерелами формування коштів Фонду соціального страхування України є:
- a) страхові внески страхувальників та застрахованих осіб;
 - b) суми фінансових санкцій за порушення податкового законодавства;
 - c) суми фінансових санкцій за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків;
 - d) суми адміністративних штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів;

- е) доходи від розміщення тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів Фонду.

Завдання

1. Користуючись законами, які регулюють діяльність фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, з'ясувати джерела формування коштів та заповнити таблицю 9.1. «Джерела формування коштів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування»

Таблиця 9.1

Джерела формування коштів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування

Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття	Фонду соціального страхування України

2. Розв'язати ситуаційне завдання:

До складу правління Фонду соціального страхування України ввійшли: 15 представників від держави, 5 представників від застрахованих осіб та 7 представників від роботодавців.

Оцініть правомірність ситуації. На яких засадах формується склад правління фонду?

3. Кабінет Міністрів України своєю постановою затвердив джерела формування коштів Пенсійного фонду України у 2015 році.

Оцініть правомірність ситуації. Яким чином визначаються джерела формування коштів Пенсійного фонду України?

4. Іноземний банк «Індек» відкрив свою філію в Україні.

Чи повинна філія бути учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб? Обґрунтуйте відповідь із посиланнями на чинні нормативно-правові акти.

Інформаційні джерела: 2, 21, 23, 24, 26, 31, 32, 75, 76, 132, 148, 163, 164, 173, 186.

* * *

Модуль 2. Правове регулювання публічних доходів та видатків

Тема 10. Правове регулювання податкової системи України

Основні терміни та поняття: податок; ознаки податку; функції податку; принципи податку; збір (плата, внесок); правовий механізм податку; платник податку; об'єкт оподаткування; база оподаткування; ставка податку; податковий період; податкові пільги; податкове право; податково-правові норми; податкові правовідносини; джерела податкового права; податкова система.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Ключовим поняттям цієї теми є поняття «податку». Для всебічного усвідомлення його сутності студентам необхідно розглянути податок як економічну та правову категорію. Як економічна категорія податок є формою фінансових відносин між державою, органами місцевого самоврядування і юридичними та фізичними особами з метою створення централізованих фондів коштів, необхідних для здійснення державою, органами місцевого самоврядування своїх завдань і функцій. Як правова категорія податок встановлюється і скасовується Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, сільськими, селищними, міськими радами відповідно до Податкового кодексу України. Таким чином, податок являє собою форму примусового відчуження результатів діяльності суб'єктів, що реалізують свій податковий обов'язок, у державну чи комунальну власність, що надходить у бюджет відповідного рівня (чи цільовий фонд) на підставі закону (чи акта органу місцевого самоврядування). Потрібно враховувати нормативне визначення податку відповідно до ст. 6. Податкового кодексу України, яка встановлює, що *податком* є обов'язковий безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до цього кодексу.

Розмежовуючи види стягнень до бюджету і характеризуючи податки, важливо виділити та проаналізувати основні *ознаки податку*, а також зупинитися на характеристиці основних та додаткових функцій податку.

До податкових надходжень відносяться обов'язкові платежі, які у примусовому порядку, відповідно до чинного податкового законодавства, стягує держава. На відміну від діючого раніше Закону «Про систему оподаткування», який давав єдине визначення податку та збору, Податковий кодекс розмежував вказані різновиди обов'язкових платежів. Згідно ст.6 Податкового кодексу України, *збором (платою, внеском)* є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій.

Сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому Податковим Кодексом порядку, становить *податкову систему України*. Слід ґрунтовно з'ясувати зміст принципів побудови системи оподаткування, тобто керівних положень, які лежать в її основі, керуючись ст. 4 Податкового кодексу України. *Принципи оподаткування* – це вироблені фінансовою наукою найбільш загальні правила, стандарти оподаткування. У широкому сенсі під принципами податкової системи розуміється вся їх сукупність, що регулюють оподаткування. До них належать: 1) загальність оподаткування; 2) рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації; 3) невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства; 4) презумпція правомірності рішень платника податку; 5) фіскальна достатність; 6) соціальна справедливість; 7) економічність оподаткування; 8) нейтральність оподаткування; 8) стабільність; 9) рівномірність та зручність сплати; 10) єдиний підхід до встановлення податків та зборів; 11) загальнодержавні, місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено Податковим кодексом, сплаті не підлягають; 12) податкові періоди та строки сплати податків та зборів встановлюються, виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів усіх рівнів, з урахуванням зручності виконання платником податкового обов'язку та зменшення витрат на адміністрування податків та зборів; 13) встановлення і скасування податків та зборів, а також пільг їх платникам здійснюється відповідно до Податкового кодексу Верховною Радою України, а також Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами у межах їх повноважень, визначених Конституцією та законами України.

До законів, які встановлюють податки і порядок їх справляння, будь-яка держава висуває особливі вимоги, встановлюючи елементи, які входять до механізму, що застосовується при справлянні податків. Основні елементи визначають фундаментальні, сутнісні характеристики податку, які формують основне уявлення про зміст податкового механізму. Відсутність якого-небудь із основних елементів правового механізму податку не дозволяє однозначно визначити тип цього платежу й робить податковий механізм невизначеним. Тому студентам слід ретельно опрацювати ст. 7 Податкового кодексу України, яка визначає елементи правового механізму податку, якими є: платники податку, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставка податку, порядок обчислення податку, податковий період, строк та порядок сплати податку, строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку. При цьому

потрібно враховувати, що під час встановлення податку можуть передбачатися податкові пільги та порядок їх застосування.

Система податків і зборів в Україні – це сукупність різних їх видів, а тому для кращого розуміння такої системи необхідно провести класифікацію податкових платежів за різними критеріями. Так, залежно від компетенції органу, що вводить в дію обов'язковий платіж на відповідній території, виділяють загальнодержавні та місцеві податки і збори. Потрібно розглянути перелік загальнодержавних податків, які визначаються ст. 9 Податкового кодексу України (податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито) та з'ясувати місцеві податки і збори згідно ст. 10 Податкового кодексу України (податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір).

Потрібно зупинитися на особливостях поділу податків залежно від платника на такі, які сплачують юридичні, фізичні особи та змішані податки, тобто такі, що припускають як платника і юридичних, і фізичних осіб. Досліджуючи окремі види податків, слід зупинитися на їх поділі на прямі (майнові) та непрямі (на споживання).

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, ознаки, функції податку.
2. Правовий механізм податку.
3. Поняття та зміст принципів, на яких ґрунтується податкове законодавство України.
4. Поняття і зміст податкової системи. Види податків та зборів.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, предмет та система податкового права.
2. Джерела податкового права.
3. Поняття, особливості та види податково-правових норм.
4. Поняття, структура та види податкових правовідносин.
5. Поняття, ознаки та правовий механізм податку.
6. Поняття і зміст податкової системи.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Види податково-правових норм.
2. Дія податково-правових норм у просторі, часі і за колом осіб.
3. Система податкового законодавства.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Обов'язковий безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу, – це:
 - a) *податок*;
 - b) платіж;
 - c) збір (плата, внесок);
 - d) усі відповіді є правильними.

- 2) Особи, які мають місце постійного проживання чи місцезнаходження в даній державі і доходи яких підлягають оподаткуванню з усіх джерел, – це:
 - a) нерезиденти;
 - b) *резиденти*;
 - c) податкові агенти;
 - d) громадяни.

- 3) Особи, які не мають місця постійного знаходження в державі і в яких оподаткуванню підлягають лише доходи, отримані ними на даній території, – це:
 - a) *нерезиденти*;
 - b) резиденти;
 - c) податкові агенти;
 - d) громадяни.

- 4) До ознак податку належить:
 - a) *безповоротність*;
 - b) благодійність;
 - c) добровільність;
 - d) необов'язковість.

- 5) Визначення «... – обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій» відповідає поняттю:
 - a) податок;
 - b) збір;
 - c) плата;
 - d) *збір (плата, внесок)*.

- 6) Конкретні вартісні, фізичні або інші характеристики певного об'єкта оподаткування, – це:
 - a) ставка оподаткування;

- b) база оподаткування;
 - c) об'єкт оподаткування;
 - d) одиниця оподаткування.
- 7) Зміна строку сплати податку здійснюється у формі (вказіть неправильну відповідь):
- a) відстрочки;
 - b) розстрочки;
 - c) податкового кредиту;
 - d) податкового боргу.
- 8) Розмір податкових нарахувань на одиницю виміру бази оподаткування, – це:
- a) ставка оподаткування;
 - b) база оподаткування;
 - c) об'єкт оподаткування;
 - d) одиниця оподаткування.
- 9) Залежно від компетенції органу, що вводить дію податкового платежу на відповідній території, податки поділяються на такі види:
- a) загальнодержавні та місцеві;
 - b) закріплені та регулюючі;
 - c) прямі та непрямі;
 - d) систематичні та разові.
- 10) За формою справляння всі податки поділяються на такі види:
- a) загальнодержавні та місцеві;
 - b) закріплені та регулюючі;
 - c) *прямі та непрямі*;
 - d) систематичні та разові.
- 11) Податкову систему України становить:
- a) сукупність загальнодержавних податків та зборів;
 - b) *сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів*;
 - c) сукупність місцевих податків;
 - d) сукупність загальнодержавних податків.
- 12) Податковим кодексом України встановлено:
- a) 2 види місцевих податків;
 - b) 3 види місцевих податків;
 - c) 4 види місцевих податків;
 - d) 5 видів місцевих податків.

- 13) Загальнодержавні і місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено Податковим кодексом України:
- a) *сплаті не підлягають;*
 - b) *підлягають сплаті частково;*
 - c) *підлягають сплаті, якщо встановлені Кабінетом Міністрів України;*
 - d) *підлягають сплаті, якщо встановлені рішеннями органів місцевого самоврядування.*
- 14) Залежно від податкової юрисдикції держави платників податків поділяють на:
- a) *фізичних і юридичних осіб;*
 - b) *резидентів та нерезидентів;*
 - c) *громадян та нерезидентів;*
 - d) *юридичних осіб та їх відокремлені підрозділи.*
- 15) Залежно від критерію юридичного та фактичного обов'язку сплати податку платників податку поділяють на:
- a) *юридичних та фактичних платників;*
 - b) *фізичних та юридичних осіб;*
 - c) *резидентів та нерезидентів;*
 - d) *юридичних осіб та їх відокремлені підрозділи.*
- 16) Ставка податку, згідно з якою розмір податкових нарахувань встановлюється як фіксована величина стосовно кожної одиниці виміру бази оподаткування, – це:
- a) *базова (основна);*
 - b) *гранична;*
 - c) *абсолютна (специфічна);*
 - d) *відносна (адвалорна).*
- 17) До ознак податку належать:
- a) *індивідуальна безоплатність;*
 - b) *умовний характер;*
 - c) *нецільовий характер;*
 - d) *добровільний характер;*
 - e) *безповоротний характер.*
- 18) До основних функцій податку належать:
- a) *фіскальна;*
 - b) *регулююча;*
 - c) *розподільча;*
 - d) *контрольна;*

е) стимулююча.

19) Згідно Податкового кодексу України, під час встановлення будь-якого податку обов'язково визначаються такі елементи:

- a) платники податку;
- b) об'єкт оподаткування;
- c) податкова схема;
- d) база оподаткування;
- e) податковий орган.

20) Виділяють такі види ставок податку:

- a) базова (основна);
- b) визначена (загальна);
- c) невизначена (особлива);
- d) абсолютна (специфічна);
- e) відносна (адвалорна).

Завдання

1. Розв'язати ситуаційне завдання:

Згідно зі ст. 67 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

Чи стосується ця вимога юридичних осіб – платників податків? Якими нормативними актами це закріплено?

2. Розв'язати ситуаційне завдання:

Голова Полтавської обласної державної адміністрації своїм розпорядженням звільнив від рентної плати за спеціальне використання води строком на один календарний рік ПАТ «Прометей», зареєстроване у м. Полтава. Рішення було аргументовано тим, що діяльність товариства спрямована на благоустрій міста.

Оцініть правомірність ситуації.

3. Користуючись ст. ст. 16, 17 Податкового кодексу України, заповнити таблицю 11.1 «Права та обов'язки платника податків»

Таблиця 10.1

Права та обов'язки платника податків

Права платника податків (ст. 16 ПК України)	Обов'язки платника податків (ст. 17 ПК України)

4. Розробити структурно-логічну схему «Елементи правового механізму єдиного податку».

Інформаційні джерела: 1, 6, 121, 125, 129, 139, 157, 178, 195, 200, 222.

* * *

Тема 11. Правові засади адміністрування податків податків в Україні

Основні терміни та поняття: адміністрування податків; податкова декларація; податкове повідомлення-рішення; податкова вимога; податковий борг; податковий обов'язок; способи забезпечення податкового обов'язку; податкова застава; адміністративний арешт майна платника податку.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Відомо, що адміністрування податків і зборів є однією з найважливіших ознак держави та необхідною умовою її існування. *Адміністрування* (від англ. «administration») означає управління, організація, виконання, здійснення, нагляд (контроль); у широкому розумінні це – організаційно-розпорядча діяльність керівників і органів управління, що здійснюється шляхом наказів і розпоряджень.

Характеризуючи зміст адміністрування податків, потрібно зупинитися на з'ясуванні його об'єкту, яким є процес організації відносин між суб'єктами податкового процесу, що визначають процедури узгодження й погашення зобов'язань платників податків та надходження цих коштів у відповідні бюджети. Від об'єкту слід відрізнити предмет податкового адміністрування, яким виступає система заходів та процедур забезпечення виконання обов'язків платника податків щодо погашення податкових зобов'язань перед бюджетами різних рівнів.

Метою податкового адміністрування є забезпечення погашення податкових зобов'язань платників шляхом оптимального втручання в їхню господарську діяльність через застосування законодавчо встановлених механізмів і процедур.

Студентам слід зупинитися на з'ясуванні сутності *принципів*, характерних для вітчизняної системи податкового адміністрування, якими є: фіскальна ефективність, забезпечення повноти податкових надходжень до бюджетів різних рівнів за мінімальних затрат на їх стягнення, мінімізація витрат платників на звітування та сплату податків і зборів, простота і прозорість податкової системи, існування вичерпного переліку роз'яснень щодо умов податкового обліку, рівність умов сплати податків для всіх категорій платників (за винятком податкових пільг), оперативність, превентивний характер податкових санкцій, співробітництво органів податкового адміністрування з іншими офіційними установами для виявлення

податкових правопорушень, адаптація міжнародного досвіду розвитку системи адміністрування податків до вітчизняних умов, наявність зворотного зв'язку між платниками податків і органами податкового адміністрування.

Адміністрування регулює організаційно-управлінську діяльність контролюючих органів, яка забезпечує застосування податково-правових норм, процедурне регулювання податкових відносин. Нормами розділу II Податкового кодексу фактично регулюються податкові процедури, які деталізують дії платників та контролюючих органів при справлянні податків та зборів. Йдеться про облік платників податків, визначення суми податкових чи грошових зобов'язань платника податку, порядок сплати податків та зборів, податкову звітність, погашення податкового боргу платників, податковий контроль, оскарження рішень контролюючих органів та відповідальність за порушення податкового законодавства.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття і правові основи адміністрування податків.
2. Поняття і зміст податкового обов'язку.
3. Податковий борг.
4. Гарантії забезпечення виконання податкового обов'язку: поняття, особливості і види.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО (СЕМІНАРСЬКОГО) ЗАНЯТТЯ

5. Поняття і правові основи адміністрування податків.
6. Поняття і зміст податкового обов'язку.
7. Податковий борг.
8. Гарантії забезпечення виконання податкового обов'язку: поняття, особливості і види.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Виникнення, зміна і припинення податкового зобов'язання.
2. Виконання податкового зобов'язання.
3. Визначення суми податкового зобов'язання.
4. Гарантії забезпечення виконання податкового зобов'язання і погашення податкового боргу: поняття, особливості і види.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Спосіб забезпечення сплати платником податків грошового зобов'язання та пені, не сплачених таким платником у строк, визначений Податковим кодексом України, – це:
 - а) податкова застава;

- b) податкова вимога;
 - c) податковий кредит;
 - d) податковий борг.
- 2) Документ, що подається платником податків контролюючому органу у строки, встановлені законом, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата податкового зобов'язання, – це:
- a) податкова декларація;
 - b) податкова накладна;
 - c) податковий звіт;
 - d) податковий документ.
- 3) Платник податків зобов'язаний самостійно сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену у поданій ним податковій декларації:
- a) негайно;
 - b) у розумний строк;
 - c) протягом 10 календарних днів;
 - d) протягом 1 місяця.
- 4) У разі, коли сума грошового зобов'язання платника податків розраховується самостійно контролюючим органом, такий контролюючий орган надсилає (вручає) платнику податків:
- a) повідомлення-рішення;
 - b) повістку;
 - c) виклик;
 - d) податкову вимогу.
- 5) У разі, коли платник податків не сплачує узгодженої суми грошового зобов'язання в установлені законодавством строки, контролюючий орган надсилає (вручає) йому:
- a) повідомлення-рішення;
 - b) повістку;
 - c) виклик;
 - d) податкову вимогу.
- 6) Податковий обов'язок може виконуватися платником податків:
- a) безпосередньо платником податку;
 - b) за допомогою представника;
 - c) податковим агентом;
 - d) усі відповіді є правильними.

- 7) Визначення «... – це сума узгодженого грошового зобов'язання (з урахуванням штрафних санкцій за їх наявності), але не сплаченого у встановлений строк, а також пеня, нарахована на суму такого грошового зобов'язання» відповідає поняттю:
- a) податковий обов'язок;
 - b) податковий борг;
 - c) податкова декларація;
 - d) податкова вимога.
- 8) Уступка грошового зобов'язання або податкового боргу платника податків третім особам:
- a) забороняється;
 - b) допускається у виняткових випадках;
 - c) допускається за наявності підстав, визначених Податковим кодексом України;
 - d) дозволяється.
- 9) Скарга платника податку на рішення контролюючого органу подається до контролюючого органу вищого рівня:
- a) протягом 5 календарних днів;
 - b) протягом 10 календарних днів;
 - c) протягом 20 календарних днів;
 - d) протягом 1 місяця.
- 10) Податковий обов'язок у широкому значенні включає (вказати неправильну відповідь):
- a) обов'язок отримати ліцензію;
 - b) обов'язок щодо ведення податкового обліку;
 - c) обов'язок щодо сплати податків та зборів;
 - d) обов'язок щодо складання та подання податкової звітності.
- 11) Стягнення коштів та продаж майна платника податків у разі невиконання податкового обов'язку провадяться:
- a) на наступний день після несплати узгодженої суми грошового зобов'язання в установлений законодавством строк;
 - b) не раніше ніж через 60 календарних днів з дня надіслання (вручення) такому платнику податкової вимоги;
 - c) не пізніше ніж через 5 календарних днів з дня надіслання (вручення) такому платнику податкової вимоги;
 - d) не пізніше ніж через 30 календарних днів з дня надіслання (вручення) такому платнику податкової вимоги.

- 12) Платники податків зобов'язані забезпечити зберігання документів, пов'язаних із виконанням вимог законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи:
- a) три місяці з дня подання податкової звітності;
 - b) 365 днів з дня подання податкової звітності;
 - c) не менш як 1095 днів з дня подання податкової звітності;
 - d) не менш як 5 років з дня подання податкової звітності.
- 13) У разі втрати, пошкодження або дострокового знищення документів платник податків зобов'язаний письмово повідомити контролюючий орган за місцем обліку та митний орган, яким було здійснено митне оформлення відповідної митної декларації:
- a) негайно;
 - b) у розумний строк;
 - c) у п'ятиденний строк з дня такої події;
 - d) у десятиденний строк з дня такої події.
- 14) Платник податків зобов'язаний відновити втрачені документи:
- a) негайно;
 - b) у розумний строк;
 - c) протягом 30 календарних днів з дня, що настає за днем надходження відповідного повідомлення до контролюючого органу;
 - d) протягом 90 календарних днів з дня, що настає за днем надходження відповідного повідомлення до контролюючого органу.
- 15) Податкова декларація подається до контролюючого органу за вибором платника податків в один із таких способів:
- a) особисто платником податків або уповноваженою на це особою;
 - b) надсилається поштою з повідомленням про вручення та з описом вкладення;
 - c) засобами електронного зв'язку в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису підзвітних осіб у порядку, визначеному законодавством;
 - d) усіма зазначеними способами.
- 16) Податкове зобов'язання, самостійно визначене платником податків:
- a) може бути оскаржене тільки в адміністративному порядку;
 - b) може бути оскаржене тільки в судовому порядку;
 - c) може бути оскаржене в адміністративному або судовому порядку;

- d) оскарженню не підлягає.
- 17) Відповідальність за неподання, порушення порядку заповнення документів податкової звітності, порушення строків їх подання контролюючим органам, недостовірність інформації, наведеної у зазначених документах, несуть:
- a) юридичні особи, постійні представництва нерезидентів, які визначені платниками податків, а також їх посадові особи;
 - b) відокремлені підрозділи юридичної особи - резидента;
 - c) відокремлені підрозділи юридичної особи - нерезидента;
 - d) фізичні особи - платники податків та їх законні чи уповноважені представники;
 - e) податкові агенти.
- 18) Підставами для припинення податкового обов'язку, крім його виконання, є:
- a) ліквідація юридичної особи;
 - b) реорганізація юридичної особи;
 - c) смерть фізичної особи, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою;
 - d) зміна податкового обов'язку;
 - e) скасування податкового обов'язку у передбачений законодавством спосіб.
- 19) Безнадійним є податковий борг фізичної особи, яка:
- a) визнана у судовому порядку недієздатною, безвісно відсутньою або оголошена померлою, у разі недостатності майна, на яке може бути звернуто стягнення згідно із законом;
 - b) померла, у разі недостатності майна, на яке може бути звернуто стягнення згідно із законом;
 - c) понад 365 днів перебуває у розшуку;
 - d) понад 720 днів перебуває у розшуку;
 - e) понад 730 днів перебуває у розшуку.
- 20) Граничні строки для подання податкової декларації, підлягають продовженню керівником контролюючого органу за письмовим запитом платника податків, якщо такий платник податків протягом зазначених строків:
- a) перебував за межами України;
 - b) перебував у плаванні на морських суднах в межах України у складі команди (екіпажу) таких суден;
 - c) перебував у місцях позбавлення волі за вироком суду;
 - d) перебував у тривалому відрядженні в іншій області України;
 - e) був визнаний за рішенням суду безвісно відсутнім або

перебував у розшуку у випадках, передбачених законом.

Завдання

1. Розробити структурно-логічну схему «Способи забезпечення виконання податкового обов'язку».

2. З посиланням на нормативні приписи статей Податкового кодексу України письмово охарактеризувати зміст принципу рівності умов сплати податків для всіх категорій платників (за винятком податкових пільг).

3. Письмово зробити порівняльний аналіз розстрочення та відстрочення податкових зобов'язань платника податків та списання, розстрочення податкового боргу.

4. Користуючись положеннями Податкового кодексу України, визначити на підставі яких юридичних фактів виникає право податкової застави? Навести приклади.

Інформаційні джерела: 6, 121, 126, 136, 160, 161, 189, 211, 219.

* * *

Тема 12. Правове регулювання справляння прямих податків в Україні

Основні терміни та поняття: прямий податок; податок на доходи фізичних осіб; резидент; нерезидент; податкова соціальна пільга; податок на прибуток підприємства; екологічний податок; фіксований сільськогосподарський податок; плата за землю.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

В Україні існує два види прибуткового податку: податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб. Студентам потрібно зупинитися на з'ясуванні механізму стягнення податку на прибуток підприємств, чому присвячений розділ III Податкового кодексу України.

Характеризуючи платників податку, в першу чергу, потрібно зупинитися на з'ясуванні платників, якими можуть бути як резиденти, так і нерезиденти. *Резидентами* є юридичні особи та їх відокремлені особи, які утворені та проводять свою діяльність відповідно до законодавства України з місцезнаходженням як на її території, так і за її межами, а також дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет. *Нерезидентами* визнаються:

1) іноземні компанії, організації, утворені відповідно до законодавства інших держав, їх зареєстровані (акредитовані або легалізовані) за законодавством України філії, представництва та інші відокремлені підрозділи з місцезнаходженням на території України;

2) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва інших держав та міжнародних організацій в Україні.

При цьому потрібно засвоїти, що платниками податку на прибуток підприємств є:

1) з числа резидентів (суб'єкти господарювання – юридичні особи, які проводять господарську діяльність як на території України, так і за її межами, крім: (1) бюджетних установ, (2) громадських об'єднань, політичних партій, релігійних, благодійних організацій, об'єднань співвласників багатоквартирного будинку, асоціацій власників жилих будинків, житлово-будівельних кооперативів, пенсійних фондів, метою яких не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій. Зазначені установи та організації не є платниками податку на прибуток лише після внесення таких установ та організацій до Реєстру неприбуткових організацій та установ контролюючими органами в порядку, встановленому Державною фіскальною службою України; (3) суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності);

2) з нерезидентів (юридичні особи, що створені в будь-якій організаційно-правовій формі, та отримують доходи з джерелом походження з України за винятком установ та організацій, що мають дипломатичні привілеї або імунітет згідно з міжнародними договорами України; постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи із джерелом походження з України або виконують агентські (представницькі) та інші функції стосовно таких нерезидентів чи їх засновників).

Об'єкт оподаткування податку на прибуток підприємства потрібно розглядати з можливістю його диференціації залежно від території його одержання на доходи, одержані на території України, на континентальному шельфі та за межами України (із заліком сум податкових платежів, сплачених за кордоном). Керуючись ст. 134 Податкового кодексу України необхідно проаналізувати об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств.

Наступним елементом правового механізму податку є його ставка. Відповідно до ст. 136 Податкового кодексу України базова (основна) ставка податку на прибуток підприємств становить 18 %. Водночас під час провадження страхової діяльності юридичних осіб - резидентів одночасно із основною ставкою податку на прибуток, ставки податку

на дохід встановлюються у таких розмірах: 3 % за договорами страхування; 0 % за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорів страхування додаткової пенсії.

Наступним кроком слід розглянути правовий механізм податку на доходи фізичних осіб, який регулюється розділом IV Податкового кодексу України.

Платниками цього податку є: 1) фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; 2) фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; 3) податковий агент – податковим агентом визнається особа, на яку покладається обов’язок обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику, та перерахування податків до відповідного бюджету від імені та за рахунок коштів платника податків. Податкові агенти прирівнюються до платників податку і мають право та виконують обов’язки, встановлені для платників податків.

Отже, податок з доходів фізичних осіб також заснований на принципі поділу платників на резидентів та нерезидентів. Такий підхід до класифікації платників є традиційним і застосовується в багатьох країнах. Не є платником податку нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні і має дипломатичні привілеї та імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України, щодо доходів, які він отримує безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї таким міжнародним договором діяльності.

Слід звернути увагу на те, що до прийняття Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» під платником прибуткового податку із громадян слід було розуміти громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства. При цьому наявність постійного місця проживання в Україні не мала значення для віднесення платників до тієї або іншої категорії, а основним критерієм для цього був статус громадянства. Перехід від принципу поділу платників на громадян та іноземців до принципу виділення податкових резидентів і нерезидентів є аргументованим і більшою мірою відповідає сучасним реаліям розвитку України.

Відповідно до ст. 163 Податкового кодексу України об’єкт оподаткування диференціюється для резидентів та нерезидентів.

Так, об’єктом оподаткування резидента є: загальний місячний (річний) оподаткований дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України.

Об'єктом оподаткування нерезидента є: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерела його походження в Україні; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, доплати).

Законодавцем установлений різний порядок оподаткування для різних видів доходів. Оподаткування здійснюється: 1) безпосередньо при виплаті доходу і за рахунок такого доходу у джерела виплати; 2) за особливими правилами (відсотки, доходи від операцій з майном, додаткові блага, доходи від спадщини та ін.); 3) за підсумками року на підставі поданої декларації. Залежно від виду доходу обов'язок з нарахування і сплати податку до бюджету покладається або на самого платника податків, або на податкового агента. При цьому обчислення та сплата податку з деяких видів доходів деталізується у відповідних статтях Податкового кодексу України.

У контексті подальшого дослідження податку з доходів фізичних осіб слід виділити такий елемент правового механізму податку, як база оподаткування, дати йому визначення і коротку характеристику.

Ставка оподаткування є одним із основних елементів механізму податку, без якого неможливо уявити ні конкретний податок, ні рівень податкового тягаря (тиску). Чинне українське законодавство передбачає застосування фіксованої ставки податку на доходи фізичних осіб. Диференціація ставки залежить від виду об'єкта оподаткування і закріплена на законодавчому рівні. Ставка податку становить 15 % бази оподаткування стосовно доходів, одержаних у тому числі, але не виключно у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат та винагород, що виплачуються (надаються) платнику в зв'язку з відносинами трудового найму і на умовах цивільно-правового договору; виграшу в державну і недержавну грошову лотерею, виграшу гравця (учасника), одержаного від організатора азартної гри. У разі, якщо загальна сума зазначених доходів, одержаних платником податку у звітному податковому місяці, перевищує 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року, ставка податку становить 20 % суми перевищення з урахуванням податку, сплаченого за ставкою 15 %.

Слід також розглянути ставки ПДФО на пасивні доходи фізичних осіб.

Наступним кроком потрібно проаналізувати особливості справляння єдиного податку.

Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на чотири групи платників єдиного податку, а саме:

1) перша група – фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300000 гривень;

2) друга група – фізичні особи - підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

- не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб;

- обсяг доходу не перевищує 1500000 гривень.

Виняток складають фізичні особи - підприємці, які надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна, а також здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння. Такі фізичні особи - підприємці належать виключно до третьої групи платників єдиного податку, якщо відповідають вимогам, встановленим для такої групи;

3) третя група – фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 20000000 гривень

4) четверта група – сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків.

Окремо слід зупинитися на правовому механізмі податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Платниками податку є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості.

Об'єктом оподаткування є об'єкт житлової чи нежитлової нерухомості, в тому числі його частка. Зміст поняття «об'єкти житлової нерухомості» та «об'єкти нежитлової нерухомості» визначається відповідно у п.п. 14.1.129 та 14.1.129¹ п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України.

Необхідно зупинитися на ставках податку, а також розглянути, які об'єкти житлової та нежитлової нерухомості не є об'єктом оподаткування.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Правове регулювання податку на прибуток підприємства.
2. Правовий механізм податку на доходи фізичних осіб.
3. Єдиний податок.
4. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Види податкових соціальних пільг на доходи фізичних осіб.
2. Особливості оподаткування окремих видів доходів фізичних осіб.
3. Порядок подання податкової декларації.
4. Екологічний податок.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Базова (основна) ставка податку на доходи фізичних осіб складає:
 - a) 17 %;
 - b) 15 %;
 - c) 13 %;
 - d) 10 %.
- 2) Базова (основна) ставка податку на прибуток підприємств становить:
 - a) 15 %;
 - b) 17 %;
 - c) 18 %;
 - d) 21 %.
- 3) Податки, що стягуються державою безпосередньо з доходів або майна платника податків, – це:
 - a) прями податки;
 - b) непрями податки;
 - c) закріплені податки;
 - d) регулюючі податки.
- 4) Базовим податковим (звітним) періодом для земельного є:
 - a) календарний місяць;
 - b) календарний квартал;

- c) календарні пів року;
 - d) календарний рік.
- 5) Ставка податку на доходи фізичних осіб, нарахованих як виграш чи приз (крім виграшу в державній та недержавній грошовій лотереї та виграшу гравця (учасника), одержаного від організатора азартної гри) становить:
- a) 15 %;
 - b) 20 %;
 - c) 25 %;
 - d) 30 %.
- 6) Ставка податку для оподаткування доходів фізичних осіб у вигляді процентів за поточними чи депозитними (вкладними) банківськими рахунками складає:
- a) 5%;
 - b) 10%;
 - c) 15%;
 - d) 20%.
- 7) Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на:
- a) дві групи платників єдиного податку;
 - b) три групи платників єдиного податку;
 - c) чотири групи платників єдиного податку;
 - d) п'ять груп платників єдиного податку.
- 8) Сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків, складають:
- a) першу групу платників єдиного податку;
 - b) другу групу платників єдиного податку;
 - c) третю групу платників єдиного податку;
 - d) четверту групу платників єдиного податку.
- 9) Першу групу платників єдиного податку складають:
- a) фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 150000 гривень;

- b) фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300000 гривень;
 - c) фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб, і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300000 гривень;
 - d) фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб, і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 1500000 гривень.
- 10) Якщо загальна сума доходів перевищує 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку на доходи фізичних осіб становить:
- a) 20 % суми перевищення з урахуванням податку, сплаченого за ставкою 15 %;
 - b) 17 % суми перевищення з урахуванням податку, сплаченого за ставкою 15 %;
 - c) 20 % суми перевищення з урахуванням податку, сплаченого за ставкою 17 %;
 - d) 25 % суми перевищення з урахуванням податку, сплаченого за ставкою 17 %.
- 11) Якщо особа не має постійного місця проживання в жодній із країн, вона вважається податковим резидентом у випадку перебування на території нашої країни:
- a) більше 183 днів протягом 12-місячного періоду;
 - b) не менше 180 днів протягом року;
 - c) більше 6 місяців протягом року;
 - d) більше 7 місяців протягом року.
- 12) Платником податку на доходи фізичних осіб є:
- a) фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
 - b) будь-яка особа, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
 - c) фізична особа – резидент, яка отримує доходи з джерела їх

походження в Україні;

- d) фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи.

13) Резиденти – це (вказіть неправильну відповідь):

- a) юридичні особи та їх відокремлені особи, які утворені та провадять свою діяльність відповідно до законодавства України з місцезнаходженням як на її території, так і за її межами;
- b) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет;
- c) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва іноземних держав в Україні, які мають дипломатичні привілеї та імунітет;
- d) фізичні особи, які мають постійне місце проживання в Україні.

14) Від сплати земельного податку звільняються (вказіть неправильну відповідь):

- a) органи державної влади та місцевого самоврядування;
- b) землі сільськогосподарського призначення;
- c) заповідники;
- d) дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади незалежно від форм власності.

15) Для першої групи платників єдиного податку фіксовані ставки встановлюються у таких розмірах:

- a) до 10 відсотків розміру мінімальної заробітної плати;
- b) до 15 відсотків розміру мінімальної заробітної плати;
- c) до 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати;
- d) до 25 відсотків розміру мінімальної заробітної плати.

16) Для другої групи платників єдиного податку фіксовані ставки встановлюються у таких розмірах:

- a) до 10 відсотків розміру мінімальної заробітної плати;
- b) до 15 відсотків розміру мінімальної заробітної плати;
- c) до 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати;
- d) до 25 відсотків розміру мінімальної заробітної плати.

17) Платниками податку на доходи фізичних осіб є:

- a) фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- b) будь-яка особа, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- c) фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- d) фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- e) податковий агент.

18) Ставки єдиного податку встановлюються:

- a) для платників першої групи у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати;
- b) для платників першої групи у відсотках до доходу (відсоткові ставки);
- c) для платників другої групи у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати;
- d) для платників другої групи у відсотках до доходу (відсоткові ставки);
- e) для платників третьої групи у відсотках до доходу (відсоткові ставки).

19) Не є об'єктом оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки:

- a) об'єкти житлової та нежитлової нерухомості, які перебувають у власності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- b) будівлі дитячих будинків сімейного типу;
- c) житлові будинки;
- d) гуртожитки;
- e) квартири.

20) База оподаткування об'єкту житлової нерухомості, що перебуває у власності фізичної особи – платника податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, зменшується:

- a) для квартири – на 60 кв. метрів;
- b) для квартири – на 80 кв. метрів;
- c) для житлового будинку – на 120 кв. метрів;
- d) для житлового будинку – на 160 кв. метрів;

- е) для різних типів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток – на 180 кв. метрів.

Завдання

1. Розробити структурно-логічну схему «Елементи правового механізму екологічного податку».

1. Розв'язати ситуаційне завдання:

Громадянка Іванова уклала трудовий договір про роботу прибиральницею на підприємстві «Світоч», отримуючи за виконання роботи мінімальну заробітну плату.

Чи матиме Іванова право на податкові пільги?

Скільки буде становити розмір податку на доходи фізичних осіб для громадянки Іванової? (Для розрахунку скористайтеся розмірами мінімальної зарплати та мінімального прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановлені на поточний рік).

2. Розв'язати ситуаційне завдання:

Петров працював упродовж року на підприємстві токарем та одночасно заочно навчався в університеті, здобуваючи фах інженера. Місячна заробітна плата складала 3 тис. грн., а річна вартість навчання – 10 тис. грн.

На які податкові пільги матиме право Петров?

3. Розв'язати ситуаційне завдання:

Семирічна талановита співачка отримує кошти у вигляді гонорару за виступи на концертах.

Яким чином і якою особою буде реалізовуватись обов'язок із ведення податкового обліку, сплати податку, податкової звітності за грошовими надходженнями цієї дитини?

Інформаційні джерела: 6, 121, 153, 211.

* * *

Тема 13. Правове регулювання справляння непрямих податків в Україні

Основні терміни та поняття: непрямий податок; податок на додану вартість; податковий кредит; податкова накладна; акцизний податок; підакцизні товари; акцизний склад; мито.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Непрямі податки активно використовуються у формуванні бюджетних ресурсів держави як ефективний інструмент фіскальної політики, що дає змогу державі вирішувати проблеми фінансового забезпечення виконання покладених на неї функцій.

Податок на додану вартість (ПДВ) є непрямим податком, що включається в ціну товару та представляє собою частину приросту вартості, що утворюється на всіх стадіях їх просування – від виробництва до продажу або перепродажу.

Порядок розрахунку сум, що підлягають сплаті, та правила стягування цього податку встановлені розділом V Податкового кодексу України.

Досліджуючи платника ПДВ, слід відштовхуватися від того, що його головною особливістю є розрив між реальним і формальним платником. *Реальним платником* є особа, яка купує товари (роботи, послуги), фактично покупець (споживач), тому що саме за рахунок його коштів здійснюється сплата цього податку. Кошти для податку на додану вартість є складовим елементом тієї грошової суми, яку він сплачує, купуючи товари (роботи, послуги). *Формальним* же платником податків є фактично збирач податків – особа, яка реалізує товари (роботи, послуги) та отримує кошти від їх покупця. Першою дією такої особи після реалізації товарів (робіт, послуг) є перерахування суми податку на додану вартість до бюджету. Фактично при цьому сума податку, сплачена реальним платником, проходить через формального платника, яким вона і перераховується на відповідні бюджетні рахунки.

За традиційною схемою характеристики правового механізму податку студентам слід з'ясувати платників ПДВ, об'єкт, ставку податку та інші обов'язкові елементи. Також варто звернути увагу на операції, які не є об'єктом оподаткування ПДВ та які операції звільняються від оподаткування.

Наступним кроком студенти мають розглянути зміст права платника податку на віднесення сум податку до *податкового кредиту*. Сума податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України або бюджетному відшкодуванню, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту такого звітного (податкового) періоду.

Автоматичне бюджетне відшкодування здійснюється за результатами камеральної перевірки, яка проводиться протягом 20 календарних днів, наступних за граничним терміном отримання податкової декларації.

Ще одним видом непрямого податку є *акцизний податок*. Акцизи являють собою непрямі податки на окремі товари, які включаються до ціни товару й оплачуються покупцями. Ці податки встановлюються,

як правило, на дефіцитну та високорентабельну продукцію і товари, що є монополією держави. Особливістю акцизного податку треба визнати, насамперед, більш яскраво виділену, порівняно з іншими, регулюючу функцію податків. Саме через неї здійснюється коригування попиту та пропозиції при підвищенні ціни товару за рахунок включення до неї акцизного податку під час реалізації товарів.

Механізм акцизних податків дуже схожий з податком на додану вартість. Але існують принципові моменти, які відрізняють акцизний податок від податку на додану вартість. Акцизним податком в Україні обкладаються тільки товари (продукція), а податком на додану вартість – операції з продажу як товарів, так і робіт, послуг незалежно від того, який характер вони мають, – виробничий або невиробничий.

Акцизним податком обкладається порівняно невелика група підакцизних товарів; податком на додану вартість – всі, за невеликим винятком, товари.

Ставки акцизного податку численні і залежать від групи товарів. Він нараховується і сплачується тільки один раз; податок на додану вартість передбачає дві ставки: 20 (17) відсотків і нульову та сплачується багаторазово, на кожному етапі виробництва і продажу товару.

Споживачами підакцизних товарів, як правило, є більш вузькі верстви населення, тоді як податок на додану вартість має універсальний характер і справляється фактично з усіх споживачів.

Акцизний податок справляється один раз при первісній реалізації виробленої підакцизної продукції або при ввезенні підакцизних товарів на територію України. Цим акцизний податок відрізняється від податку на додану вартість, який являє собою складний багатоступінчастий податок.

Механізм справляння акцизного податку встановлюється розділом VI Податкового кодексу України. Студенти повинні звернути увагу на перелік підакцизних товарів та види ставок, які застосовуються при справлянні акцизного податку (адвалорні, специфічні, адвалорні та специфічні одночасно).

Потрібно також знати правові засади оподаткування митом. *Мито* – це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України та Митним кодексом, який нараховується та сплачується відповідно до Митного кодексу, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Порядок справляння мита регулюється главою 42 Митного кодексу України від 12 березня 2012 року.

В Україні застосовуються такі *види мита*: 1) *ввізне мито* – встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України; 2) *вивізне мито* – встановлюється законом на українські товари, що

вивозяться за межі митної території України; 3) *сезонне мито* – встановлюється законом на окремі товари на строк не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів з дня встановлення сезонного мита; 4) *особливі види мита* (спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне).

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Правове регулювання податку на додану вартість.
2. Правовий механізм акцизного податку.
3. Правові засади оподаткування митом.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Ознаки непрямого податку.
2. Застосування преференційних, пільгових і повних ставок ввізного мита в Україні.
3. Порядок справляння мита, податку на додану вартість та акцизного податку при митному оформленні товарів і предметів, що переміщуються громадянами через митний кордон України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Непрямий податок, що включається в ціну товару та представляє собою частину приросту вартості, що утворюється на всіх стадіях їх просування – від виробництва до продажу або перепродажу, це:
 - a) податок на прибуток підприємства;
 - b) податок на додану вартість;
 - c) акцизний податок;
 - d) мито.
- 2) Основна (базова) ставка податку на додану вартість становить:
 - a) 15 %;
 - b) 20%;
 - c) 21%;
 - d) 23%.
- 3) Ставка податку на додану вартість по операціях із ввезення на митну територію України лікарських засобів становить:
 - a) 0 %;
 - b) 5 %;
 - c) 7 %;
 - d) 20 %.
- 4) Визначення «...– це сума, на яку платник ПДВ має право зменшити

податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду»
відповідає поняттю:

- a) податкова знижка;
 - b) податковий кредит;
 - c) податковий борг;
 - d) податковий аванс.
- 5) Спеціальний знак для маркування алкогольних напоїв та тютюнових виробів, віднесений до документів суворого обліку, який підтверджує сплату акцизного податку, легальність ввезення та реалізації на території України цих виробів, – це:
- a) акцизний знак;
 - b) акцизна ліцензія;
 - c) акцизна довідка;
 - d) марка акцизного податку.
- 6) Не є видами ставок акцизного податку:
- a) адвалорні;
 - b) специфічні;
 - c) адвалорні та специфічні одночасно;
 - d) авізієні.
- 7) Базовим податковим періодом для сплати акцизного податку є:
- a) календарний місяць;
 - b) календарний квартал;
 - c) календарні півроку;
 - d) календарний рік.
- 8) Непрямий податок на окремі товари, який включається до ціни товару й оплачується покупцями, – це:
- a) акцизний податок;
 - b) податок на додану вартість;
 - c) купівельний податок;
 - d) споживчий податок.
- 9) Не є об'єктом оподаткування ПДВ операції з (вкажіть неправильну відповідь):
- a) надання послуг із страхування особами, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності;
 - b) передачі майна у схов (відповідальне зберігання);
 - c) передачі майна у лізинг (оренду);
 - d) передачі майна у фінансовий лізинг.
- 10) Не звільняються від оподаткування ПДВ операції з:

- a) постачання товарів;
 - b) постачання послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами;
 - c) постачання реабілітаційних послуг інвалідам;
 - d) постачання релігійними організаціями культових послуг.
- 11) Операціями з підакцизними товарами, які звільняються від оподаткування, є (вказіть неправильну відповідь):
- a) реалізація легкових автомобілів для інвалідів, оплата яких здійснювалась за бюджетні кошти;
 - b) ввезення підакцизних товарів, призначених для офіційного користування дипломатичними представництвами іноземних держав;
 - c) ввезення фізичними особами товарів в обсягах що не перевищують норм безмитного ввезення;
 - d) ввезення підакцизних товарів, якщо при цьому справляється ПДВ у зв'язку з розміщенням товарів у митних режимах.
- 12) В якості платника ПДВ зобов'язана зареєструватися в контролюючому органі особа, що проводить господарську діяльність у разі, якщо загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів (послуг) протягом останніх 12 календарних місяців сукупно перевищує:
- a) 500 тис гривень (без урахування ПДВ);
 - b) 1 млн гривень (з урахування ПДВ);
 - c) 1 млн гривень (без урахування ПДВ);
 - d) 1,5 млн гривень (без урахування ПДВ).
- 13) Ставки акцизного податку, які встановлюють величину суми податку, що підлягає сплаті, залежно від фізичних показників виміру бази оподаткування, – це:
- a) тверді (специфічні) ставки;
 - b) процентні (адвалорні) ставки;
 - c) диференційовані ставки;
 - d) середньоскладні ставки.
- 14) Ставки акцизу, які використовуються при оподаткуванні товарів, що істотно розрізняються на окремі групи за фізичними характеристиками (вага, міцність), якістю та іншими ознаками, – це:
- a) диференційовані ставки;
 - b) середньоскладні ставки;
 - c) однакові ставки;
 - d) немає правильної відповіді.

- 15) Сезонне мито встановлюється законом на окремі товари на строк:
- a) не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів з дня встановлення мита;
 - b) не менше 90 та не більше 160 послідовних календарних днів з дня встановлення мита;
 - c) не більше 170 послідовних календарних днів з дня встановлення мита;
 - d) не більше 183 послідовних календарних днів з дня встановлення мита.
- 16) Мито, яке встановлюється у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом субсидованого імпорту, – це:
- a) антидемпінгове мито;
 - b) спеціальне мито;
 - c) ввізне мито;
 - d) компенсаційне мито.
- 17) До непрямих податків належать:
- a) податок на прибуток підприємств;
 - b) акцизний податок;
 - c) екологічний податок;
 - d) податок на додану вартість;
 - e) мито.
- 18) До підакцизних товарів належать:
- a) алкогольні напої;
 - b) тютюнові вироби;
 - c) продукти харчування;
 - d) нафтопродукти;
 - e) лікарські засоби.
- 19) До підакцизних товарів належать:
- a) транспортні засоби для перевезення вантажів;
 - b) товари виробничого призначення;
 - c) скраплений газ;
 - d) товари довготривалого використання;
 - e) електрична енергія.
- 20) В Україні застосовуються такі види мита:
- a) ввізне мито;
 - b) вивізне мито;
 - c) перевізне мито;
 - d) транзитне мито;

е) сезонне мито.

Завдання

1. Користуючись положеннями Податкового кодексу України, обґрунтувати, що собою являє бюджетне відшкодування ПДВ та який порядок його повернення. Що собою являє електронне адміністрування ПДВ?

2. Користуючись положеннями статей 194-197 Податкового кодексу України, заповнити таблицю: «Особливості об'єкта оподаткування ПДВ»

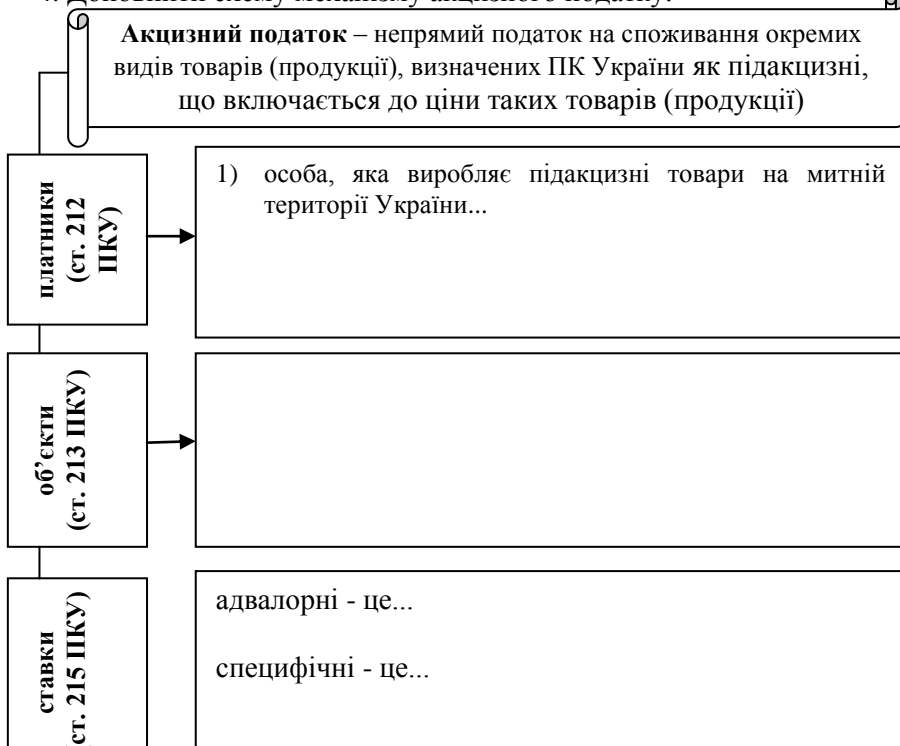
Таблиця 13.1.

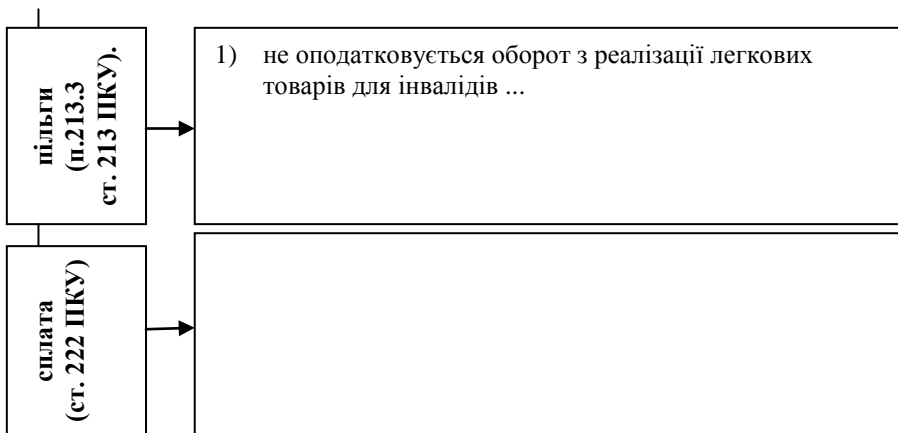
Особливості об'єкта оподаткування ПДВ

Операції, що підлягають оподаткуванню ПДВ за основною ставкою	Операції, що підлягають оподаткуванню ПДВ за нульовою ставкою	Операції, що не є об'єктом оподаткування ПДВ	Операції, звільнені від оподаткування ПДВ

3. Розробити структурно-логічну схему «Елементи правового механізму мита».

4. Доповнити схему механізму акцизного податку:

Інформаційні джерела: 5, 6, 28, 29, 30, 72, 178, 191, 211.

* * *

Тема 14. Правове регулювання зборів (плати, внесків)

Основні терміни та поняття: рентні платежі; місцеві збори; державне мито; єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Опрацьовуючи тему, студент насамперед повинен усвідомити правову природу рентних платежів. У сучасній інтерпретації термін «рента» (від латинського *reddita* – віддана назад, повернена) означає вид стабільного доходу, що отримується від капіталу, землі, інших природних ресурсів, майна, цінних паперів, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю.

На сьогодні ст. 251 Податкового кодексу України передбачає, що *рентна плата* складається з: 1) рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин; 2) рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; 3) рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України; 4) рентної плати за спеціальне використання води; 5) рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів; 6) рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів

магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.

За традиційною схемою характеристики правового механізму податку студентам слід з'ясувати платників кожного із видів рентної плати, об'єкти, ставки рентної плати та інші обов'язкові елементи. Для цього потрібно опрацювати відповідні положення ПК України. Порядок справляння рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин регулюється ст. 252 ПК України; рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, – ст. 253; рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України, – ст. 254; рентної плати за спеціальне використання води, – ст. 255; рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, – ст. 256; рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України, – ст. 256¹.

Наступним кроком необхідно розглянути порядок справляння двох місцевих зборів, передбачених Податковим кодексом, – туристичного збору та збору за місця для паркування транспортних засобів. Слід враховувати, що органи місцевого самоврядування самостійно встановлюють і визначають порядок сплати місцевих зборів відповідно до переліку та в межах встановлених граничних розмірів ставок.

Вивчення правового механізму туристичного збору традиційно слід розпочати із з'ясування його платників. Платниками збору є громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, що перебувають на території адміністративно-територіальної одиниці, на якій діє рішення сільської, селищної та міської ради про встановлення туристичного збору, та отримують (споживають) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк. Студентам потрібно також розглянути, які особи не можуть бути платниками туристичного збору.

Досліджуючи туристичний збір, необхідно звернути увагу на те, що особливістю його правового регулювання є відсутність законодавчого визначення об'єкта оподаткування цим збором та одночасне закріплення бази справляння збору (п. 268.4 ст. 268 Податкового кодексу України). База оподаткування – це фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується при визначенні розміру податкового зобов'язання. Базою справляння туристичного збору є вартість усього періоду проживання (ночівлі) у

готелях, кемпінгах, мотелях, гуртожитках для приїжджих та інших закладах готельного типу, санаторно-курортних закладах, квартирах і будинках, що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму. До бази оподаткування (вартості проживання) не включається податок на додану вартість, а також витрати на харчування чи побутові послуги, телефонні рахунки, оформлення закордонних паспортів, дозволів на в'їзд (виїзд), обов'язкове страхування, витрати на усний та письмовий переклади, інші документально оформлені витрати, пов'язані з правилами в'їзду.

Студентам слід приділити особливу увагу визначенню ставки туристичного збору, яка за своїм характером є відносною (адвалорною) ставкою. Відповідно розмір податкових нарахувань встановлюється у відсотковому або кратному відношенні до одиниці вартісного виміру бази оподаткування. Ставки туристичного збору встановлюються у такому порядку: а) граничний розмір ставки збору визначається п. 268.3 ст. 268 Податкового кодексу України – від 0,5 до 1 % до бази його справляння; б) конкретний розмір ставки туристичного збору встановлюється відповідним рішенням сільської, селищної та міської ради.

Студентам необхідно взяти до уваги, що справляння туристичного збору згідно з рішеннями сільської, селищної та міської ради може здійснюватися податковими агентами, якими можуть бути: а) адміністрації готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та інші заклади готельного типу, санаторно-курортні заклади; б) квартирно-посередницькі організації, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму; в) юридичні особи або фізичні особи - підприємці, які уповноважуються сільською, селищною або міською радою справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою.

Опрацьовуючи тему, потрібно з'ясувати основні елементи правового механізму збору за місця для паркування транспортних засобів. Традиційно розпочинати потрібно із платників збору, якими є юридичні особи, їх філії (відділення, представництва), фізичні особи - підприємці, які згідно з рішенням сільської, селищної або міської ради організують або провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках.

Перелік спеціальних земельних ділянок, відведених для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів, в якому зазначаються їх місцезнаходження, загальна площа, технічне облаштування, кількість місць для паркування транспортних засобів, затверджується рішенням сільської, селищної або міської ради про встановлення збору. Таке рішення разом з переліком осіб, які

уповноважені організувати та провадити діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів, надається виконавчим органом сільської, селищної, міської ради контролюючому органу в порядку, встановленому ПК України.

Слід взяти до уваги, що ставки збору встановлюються за кожен день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 квадратний метр площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження такої діяльності, у розмірі від 0,03 до 0,15 відсотка мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року. При визначенні конкретної ставки збору в межах, визначених Податковим кодексом України, сільські, селищні та міські ради враховують місцезнаходження спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів, площу спеціально відведеного місця, кількість місць для паркування транспортних засобів, спосіб поставлення транспортних засобів на стоянку, режим роботи та їх заповнюваність.

Подальшим кроком слід зупинитися на особливостях стягнення державного мита. При цьому потрібно враховувати, що державне мито за своєю суттю є не винятково податковим платежем, а скоріше судовим або цивільним, більш детально воно регулюється не тільки податковим законодавством, а й цивільним, процесуальним, господарсько-процесуальним. *Державне мито* являє собою плату, що стягують за здійснення юридично значущих дій в інтересах юридичних і фізичних осіб уповноважені на це компетентні органи і видають відповідні документи, що мають правове значення.

Студентам необхідно звернути увагу на головну особливість державного мита, якою є його індивідуальна відплатність. Сплачуючи державне мито, платник переслідує певні інтереси, пов'язані зі здійсненням на його користь дій публічно-правового характеру. З іншого боку, метою стягування державного мита є покриття витрат державного або іншого органу, у зв'язку з його діяльністю.

Особливості застосування механізму державного мита в Україні регулюються Декретом Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. «Про державне мито», а деталізує його застосування Інструкція про порядок обчислення і справляння державного мита, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 7 липня 2012 р. № 811. Керуючись нормативними актами, слід розглянути підстави стягнення державного мита.

Наступним кроком слід розглянути особливості *єдиного соціального внеску*, який являє собою консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється в систему загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку і на регулярній основі з метою забезпечення захисту (у випадках, передбачених законодавством) прав застрахованих осіб і членів їх

сімей на одержання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування. Відносини з приводу обчислення та сплати єдиного соціального внеску, ведення відповідного обліку та подання звітності регулюються Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Необхідно звернути увагу на те, що принципово новим положенням законодавства, яким регулюється справляння єдиного соціального внеску, є пропорційний розподіл сум від його надходження відповідно до видів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Такий розподіл провадиться з урахуванням того, що вони повинні забезпечувати застрахованим особам страхові виплати і соціальні послуги, передбачені законодавством про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Крім того, такий розподіл ураховує фінансування заходів, спрямованих на профілактику страхових випадків, створення резерву коштів для забезпечення страхових виплат та надання соціальних послуг застрахованим особам. Нарешті, покриття адміністративних витрат із забезпечення функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування також ураховується при формуванні пропорцій розподілу єдиного соціального внеску. Оскільки законодавцем встановлено заборону зарахування коштів, що надходять від сплати єдиного внеску, до бюджетів, вони спрямовуються виключно до позабюджетних цільових фондів.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Правова природа рентних платежів.
2. Місцеві збори.
3. Державне мито.
4. Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Інші збори (плата, внески), не встановлені Податковим кодексом України як загальнодержавні або місцеві, але встановлені законодавчими актами України як обов'язкові платежі.
2. Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Визначення «...– це консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється в систему загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку і на регулярній основі з метою забезпечення захисту прав застрахованих осіб і

членів їх сімей на одержання страхових виплат за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування» відповідає поняттю:

- a) єдиний соціальний платіж;
 - b) єдиний соціальний внесок;
 - c) соціальний збір;
 - d) соціальний податок.
- 2) Перелік місцевих зборів визначає:
- a) Верховна Рада України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) обласна рада;
 - d) сільська, селищна або міська рада.
- 3) Податковим кодексом України встановлено:
- a) 2 види місцевих зборів;
 - b) 3 види місцевих зборів;
 - c) 4 види місцевих зборів;
 - d) 5 видів місцевих зборів.
- 4) Базовий податковий (звітний) період для туристичного збору дорівнює:
- a) календарному кварталу;
 - b) календарному місяцю;
 - c) календарному року;
 - d) шести календарним місяцям.
- 5) Базовий податковий (звітний) період для збору за місця для паркування транспортних засобів дорівнює:
- a) календарному місяцю;
 - b) календарному кварталу;
 - c) календарному року;
 - d) шести календарним місяцям.
- 6) Сплата державного мита може здійснюватися у таких формах:
- a) готівкою;
 - b) у безготівковому порядку;
 - c) митними марками;
 - d) усі відповіді є правильними.

- 7) Ставка збору за місця для паркування транспортних засобів встановлюється:
- Верховною Радою України;
 - Кабінетом Міністрів України;
 - обласною радою;
 - сільською, селищною або міською радою.
- 8) Конкретний розмір ставки туристичного збору встановлюється:
- сільською, селищною та міською радою;
 - Верховною Радою України;
 - Кабінетом Міністрів України;
 - обласною радою.
- 9) Для туристичного збору передбачена:
- відносна (адвалорна) ставка;
 - тверда (специфічна) ставка;
 - диференційована ставка;
 - середньоскладна ставка;
- 10) Згідно з рішенням сільської, селищної або міської ради управління туристичного збору може здійснюватись такими податковими агентами (вказіть неправильну відповідь):
- адміністраціями готелів;
 - адміністраціями гуртожитків;
 - фізичними особами;
 - квартирно-посередницькими організаціями.
- 11) Ставка туристичного збору встановлюється у такому розмірі:
- від 0,3 до 0,5 % вартості періоду проживання громадянина у курортній місцевості;
 - від 0,5 до 1% вартості періоду проживання громадянина у курортній місцевості;
 - від 1 до 2% вартості періоду проживання громадянина у курортній місцевості;
 - від 1 до 3% вартості періоду проживання громадянина у курортній місцевості.
- 12) Від сплати державного мита не звільняються:
- громадяни – за посвідчення їхніх заповітів і договорів дарування майна на користь держави;
 - неповнолітні і військовослужбовці – за видачу їм вперше паспорта громадянина України;

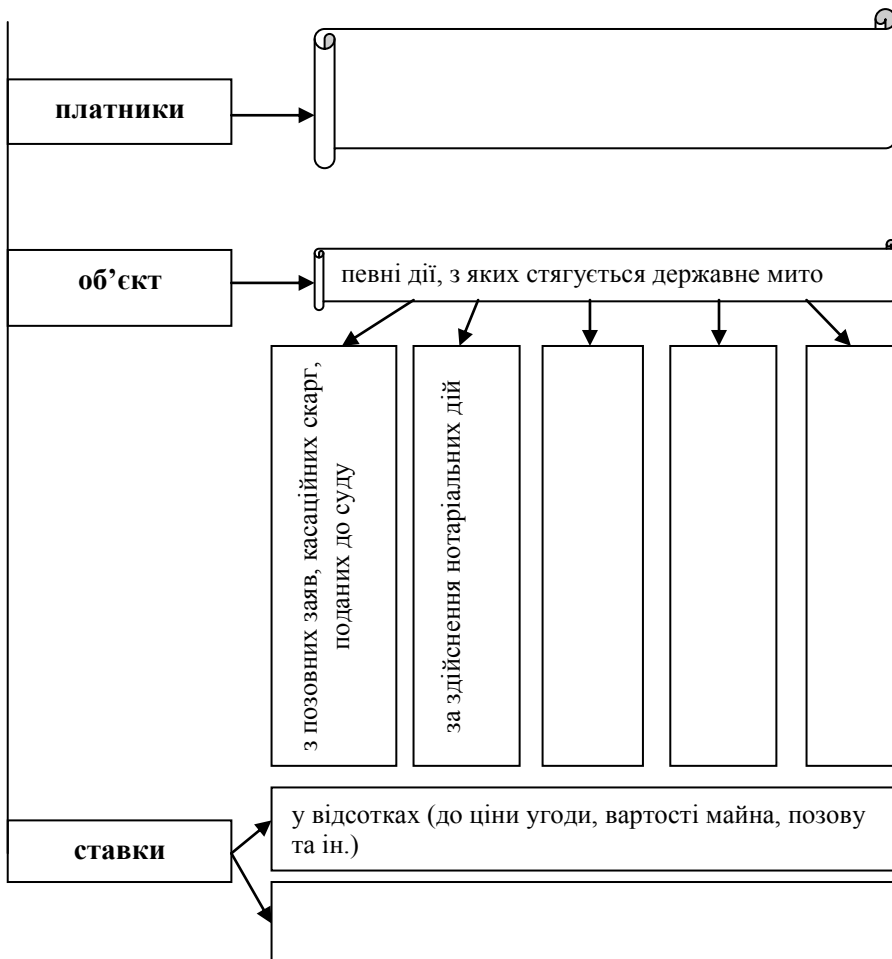
- c) громадяни України – за видачу дипломатичних і службових паспортів України та посвідчень особи моряка;
 - d) громадяни за видачу документів на право виїзду за кордон.
- 13) Ставки збору за місця для паркування транспортних засобів встановлюються у розмірі:
- a) від 0,03 до 0,15 відсотка мінімальної заробітної плати за квадратний метр площі земельної ділянки;
 - b) від 0,05 до 0,1 відсотка мінімальної заробітної плати за квадратний метр площі земельної ділянки;
 - c) від 0,05 до 0,15 відсотка мінімальної заробітної плати за квадратний метр площі земельної ділянки;
 - d) від 0,07 до 0,2 відсотка мінімальної заробітної плати за квадратний метр площі земельної ділянки.
- 14) Відносини з приводу обчислення та сплати єдиного соціального внеску регулюються:
- a) Податковим кодексом України;
 - b) Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування»;
 - c) Законом України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»;
 - d) Законом України «Про зайнятість населення».
- 15) Об’єктом оподаткування рентною платою за спеціальне використання лісових ресурсів є:
- a) деревина;
 - b) другорядні лісові матеріали;
 - c) побічні лісові користування;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 16) Платниками рентної плати за користування надрами в цілях, не пов’язаних з видобуванням корисних копалин, є юридичні та фізичні особи - суб’єкти господарювання, які використовують ділянки надр для:
- a) зберігання природного газу, нафти, газоподібних та інших рідких нафтопродуктів;
 - b) витримування виноматеріалів, виробництва і зберігання винопродукції;
 - c) вирощування грибів, овочів, квітів та інших рослин;
 - d) усі відповіді є правильними.

- 17) Рентна плата складається з:
- a) рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин;
 - b) рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України;
 - c) рентної плати за спеціальне використання повітря;
 - d) рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів;
 - e) рентної плати за спеціальне використання виноградників.
- 18) Згідно з рішеннями сільської, селищної та міської ради справляння туристичного збору може здійснюватися такими податковими агентами:
- a) адміністраціями готелів;
 - b) виконками місцевих рад;
 - c) адміністраціями гуртожитків;
 - d) місцевими радами;
 - e) квартирно-посередницькими організаціями.
- 19) Збір та ведення обліку єдиного соціального внеску здійснюються за принципами:
- a) законодавчого визначення умов і порядку його сплати;
 - b) добровільності сплати;
 - c) визначення розміру єдиного внеску Міністерством соціальної політики України;
 - d) захисту прав та законних інтересів застрахованих осіб;
 - e) державного нагляду за збором та веденням обліку єдиного соціального внеску.
- 20) Рентна плата складається з:
- a) рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
 - b) рентної плати за спеціальне використання землі;
 - c) рентної плати за спеціальне використання води;
 - d) рентної плати за спеціальне використання повітря;
 - e) рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів.

Завдання

1. Доповнити схему державного мита:

Державне мито – це плата за вчинення юридично значущих дій уповноваженими на те компетентними органами в інтересах юридичних і фізичних осіб та видачу їм відповідних документів, що мають правове значення

2. Розробити структурно-логічну схему «Склад рентної плати».

3. Користуючись ст. 6 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», заповнити таблицю 14.1. «Права та обов'язки платника єдиного внеску»:

Права та обов'язки платника єдиного внеску

Права платника єдиного внеску	Обов'язки платника єдиного внеску

4. Інженер Петров приїхав до м. Одеси у службове відрядження на 10 днів та поселився у місцевому готелі. При розрахунку за проживання у вартість включили і туристичний збір, що викликало заперечення з боку Петрова. Він звернувся за роз'ясненням до юрисконсульта.

Виступіть у ролі юрисконсульта та надайте правову допомогу Петрову.

Інформаційні джерела: 6, 32, 58, 101, 178, 211.

* * *

Тема 15. Правове регулювання публічного кредиту та публічного боргу

Основні терміни та поняття: публічний кредит; державний кредит; муніципальний кредит; позика; облігація; казначейське зобов'язання; публічний борг; державний борг; зовнішній державний борг; внутрішній державний борг; муніципальний борг; управління державним боргом; анулювання державного боргу; рефінансування державного боргу; реструктуризація державного боргу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Державний кредит посідає важливе місце в процесі перерозподілу сукупного суспільного продукту. Незважаючи на детальне обговорення складу доходів і витрат на стадії підготовки проекту бюджету, досягти їх чіткої збалансованості, відповідності не вдається ні на етапі обговорення проекту бюджету, ні на стадії його виконання. На збалансування цих складових частин бюджету і спрямований механізм державного кредиту. *Державний кредит* – це врегульована нормами фінансового права діяльність держави, спрямована на отримання в кредит, тобто у позику, грошей від юридичних осіб і громадян, а також інших держав на умовах зворотності, строковості, платності і добровільності.

Опрацьовуючи тему, студентам варто виходити з того, що правові відносини, які регулюють механізм державного кредиту, мають складний, багатоплановий характер. Це спричиняє комплексний характер цього інституту, який містить норми не тільки фінансово-

правової галузі, але й інших галузей права (цивільного, конституційного).

З'ясувати зміст державного кредиту студенти зможуть через аналіз його характерних ознак, а саме: 1) державний кредит має добровільний і договірний характер; 2) позичальником виступає держава, кредиторами – юридичні і фізичні особи; 3) коштами забезпечення державних позик є все державне майно; 4) має поворотний, платний, терміновий характер; 5) кошти, виручені за рахунок державного кредиту, спрямовуються на мінімізацію бюджетного дефіциту; 6) застосовується шляхом розміщення державних цінних паперів.

Ряд ознак державного кредиту, такі як платність, зворотність, терміновість, схожі з рисами банківського кредитування, хоча, безумовно, наповнені іншим змістом. Тому студентам потрібно розглянути відмінності між банківським і державним кредитом. Для більш чіткого розуміння сутності державного кредиту необхідно також відмежувати його від податкових платежів.

Правову природу державного кредиту характеризують, з-поміж іншого, його функції, серед яких розрізняють регулюючу, фіскальну, розподільну та контрольну.

Студентам потрібно розглянути фінансово-правові відносини в галузі державного кредиту. Останні складаються з приводу формування, функціонування і погашення державного внутрішнього боргу, які виникають у процесі фінансової діяльності держави з акумуляції тимчасово вільних коштів юридичних і фізичних осіб. Об'єктом цих правовідносин є грошові ресурси, що переходять державі у формі внутрішніх державних позик і становлять державний борг.

Суб'єктний склад правовідносин з приводу державного кредиту досить різноманітний. З одного боку, це держава або уповноважені органи. Слід звернути увагу, що в такому випадку саме держава (а не уповноважені нею органи) є суб'єктом відносин. По-перше, кошти, які акумулюються у формі державних позик, надходять саме державі й спрямовуються на зменшення дефіциту бюджету, а також утворюють державний борг, а не борг уповноважених державою органів, що беруть участь у цих відносинах. По-друге, забезпеченням державних позик, у підсумку, є майно держави. У такий спосіб діяльність уповноважених державою суб'єктів (Кабінету Міністрів, Міністерства фінансів та ін.) не виключає й участь держави як самостійного суб'єкта у відносинах державного кредитування.

Іншу сторону суб'єктів цих відносин представляють кредитори – юридичні і фізичні особи. Варто звернути увагу на спеціальний характер цих суб'єктів, оскільки ними будуть не всі юридичні або

фізичні особи, а тільки ті, які володіють тимчасово вільними коштами та які поступають у формі внутрішньої державної позики.

Під *державним або муніципальним боргом* розуміють врегульовані фінансово-правовими нормами відносини суб'єктів держави й органів місцевого самоврядування щодо одержання кредитів (позик) у грошовій формі від юридичних і фізичних осіб як резидентів, так і нерезидентів на умовах зворотності, відплатності, строковості та добровільності.

Аналізуючи зміст державного боргу, необхідно усвідомлювати, що мова йде, по-перше, про суми відповідних грошових зобов'язань держави на визначену дату; по-друге, усі непогашені боргові зобов'язання держави містять як основну суму боргу, так і відсотки від неї; по-третє, державний борг містить зобов'язання держави щодо юридичних і фізичних осіб (внутрішній державний борг) і щодо іноземних держав (зовнішній державний борг).

Внутрішній державний борг – це заборгованість держави громадянам та юридичним особам, які придбали цінні папери. Держава запозичує кошти щороку, тому її борг складається із сум запозичень минулих років, за які держава ще не розрахувалася, і запозичень нових. Зовнішній державний борг – це сукупність заборгованості держави за позичками на зовнішньому ринку. Він складається з позик на фінансування державного бюджету та погашення зовнішнього державного боргу, позик на підтримку національної валюти, позик на фінансування інвестиційних та інституціональних проектів, гарантій іноземним контрагентам щодо виконання контрактних зобов'язань у зв'язку з некомерційними ризиками.

Використання державою інституту державного боргу як інструмента перерозподільної політики, стимулювання зростання сукупного суспільного продукту вимагає вироблення відповідної стратегії управління державним боргом. Управління державним внутрішнім боргом здійснюється Міністерством фінансів України в порядку, узгодженому з НБУ, а контроль щодо створення та погашення державного внутрішнього боргу здійснюється Рахунковою палатою України.

Студенти повинні знати зміст методів управління державним боргом, які є найпоширенішими у світовій практиці. До них відносяться: консолідація, конверсія, уніфікація, рефінансування, анулювання, новація, відстрочення погашення позики.

Основною формою державної заборгованості є державні цінні папери. Звернувшись до Закону України «Про державне регулювання цінних паперів в Україні», студентам потрібно з'ясувати особливості облігацій (облігацій внутрішніх державних позик, облігацій зовнішніх державних позик, цільових облігацій внутрішніх державних позик України) та державних казначейських зобов'язань, знати їх види.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, значення, види та функції державного кредиту.
2. Поняття, зміст та види публічного боргу.
3. Управління державним боргом.
4. Правовий режим державних цінних паперів.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, значення, види та функції державного кредиту.
2. Поняття, зміст та види публічного боргу.
3. Управління державним боргом.
4. Правовий режим державних цінних паперів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Державна позика як основна форма державного кредиту: поняття і зміст. Види державних позик.
2. Державні гарантії (гарантії уряду) як особлива форма державного кредиту: поняття і зміст.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Визначення «...– це система врегульованих правовими нормами суспільних відносин у сфері акумуляції державою додаткових, умовно вільних грошових коштів, де держава виступає в ролі позичальника або гаранта, як правило, в цілях покриття дефіциту бюджету, на умовах добровільності, поворотності, терміновості і платності» відповідає поняттю:
 - a) кошторисно-бюджетне фінансування;
 - b) державний кредит;
 - c) державне кредитування;
 - d) державне гарантування.
- 2) Метод управління державним боргом, який полягає у здійсненні нових позик для покриття раніше випущених боргових зобов'язань, – це:
 - a) консолідація;
 - b) рефінансування;
 - c) анулювання;
 - d) реструктуризація.
- 3) Метод управління державним боргом, який полягає у повній відмові держави від своїх боргових зобов'язань, – це:
 - a) консолідація;
 - b) рефінансування;

- c) анулювання;
 - d) реструктуризація.
- 4) Загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення, – це:
- a) державний борг;
 - b) державний кредит;
 - c) державна позика;
 - d) державна позичка.
- 5) Операції з отримання до бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету, – це:
- a) місцеве запозичення;
 - b) місцевий борг;
 - c) місцевий кредит;
 - d) місцева позичка.
- 6) Умови здійснення державних запозичень, у тому числі вид, валюту, строк та відсоткову ставку державного запозичення визначає:
- a) Верховна Рада України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Рахункова палата України;
 - d) Міністерство фінансів України.
- 7) Державний борг, який охоплює всю сукупність боргових зобов'язань держави на певну дату, – це:
- a) поточний борг;
 - b) капітальний борг;
 - c) загальний борг;
 - d) спеціальний борг.
- 8) Витрати на обслуговування та погашення державного боргу здійснюються:
- a) Міністерством фінансів України;
 - b) Верховною Радою України;
 - c) Кабінетом Міністрів України;
 - d) Національним банком України.

- 9) Визначення «...– це врегульовані фінансово-правовими нормами економічні відносини, в яких держава чи органи місцевого самоврядування надають кредити в грошовій формі з державного й місцевих бюджетів юридичним особам і громадянам на умовах зворотності, строковості, добровільності й обов'язкової забезпеченості» відповідає поняттю:
- a) кошторисно-бюджетне фінансування;
 - b) державний або муніципальний кредит;
 - c) державне або муніципальне кредитування;
 - d) державне або муніципальне гарантування.
- 10) Функція державного кредиту, яка виявляється у впливі держави за допомогою державного кредиту на функціонування грошового обігу, стан кредитного та інвестиційного ринку, рівень інфляції, в цілому на стан економіки держави, – це:
- a) фіскальна функція;
 - b) розподільна функція;
 - c) контрольна функція;
 - d) регулююча функція.
- 11) Функція державного кредиту, яка виявляється у забезпеченні цільового використання кредитних ресурсів, обов'язковості і своєчасності їх повернення, правильності розрахунку й виплати винагороди, – це:
- a) фіскальна функція;
 - b) розподільна функція;
 - c) контрольна функція;
 - d) регулююча функція.
- 12) Що таке державний кредит?
- a) це сукупність відносин, в яких держава виступає позичальником тимчасово вільних коштів у фізичних та юридичних осіб;
 - b) це кредит, що надається державним банком населенню України;
 - c) це сукупність відносин, в яких держава виступає посередником-гарантом між банками та суб'єктами господарювання при отриманні банківського кредиту;
 - d) це бюджетні кошти, які держава виділяє на фінансування бюджетних установ.

- 13) Державний борг, тобто загальна сума заборгованості держави:
- a) не може перевищувати 60 % доходів бюджету;
 - b) не може перевищувати обсягу золотого запасу держави;
 - c) не може перевищувати 60 % фактичного річного обсягу валового внутрішнього продукту України;
 - d) не може перевищувати 1 % видатків бюджету.
- 14) Короткострокові облігації внутрішніх державних позик України – це:
- a) облігації з терміном обігу до 1 року з відсотковою ставкою доходу у розмірі 0%;
 - b) облігації з терміном обігу до 2 років з відсотковою ставкою доходу у розмірі 0%;
 - c) облігації з терміном обігу до 1 року з відсотковою ставкою доходу у розмірі 1%;
 - d) облігації з терміном обігу до 1 року з відсотковою ставкою доходу у розмірі 2%.
- 15) Граничні розміри державного внутрішнього боргу України, його структуру, джерела і строки погашення встановлює:
- a) Верховна Рада України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Національний банк України;
 - d) Міністерство фінансів України.
- 16) Загальний обсяг місцевого боргу (без урахування гарантійних зобов'язань, що виникають за кредитами від міжнародних фінансових організацій) станом на кінець бюджетного періоду не може перевищувати:
- a) 100 відсотків (для міста Києва – 200 відсотків) середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку;
 - b) 150 відсотків (для міста Києва – 300 відсотків) середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку;
 - c) 200 відсотків (для міста Києва – 400 відсотків) середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку;
 - d) 250 відсотків (для міста Києва – 500 відсотків) середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку.

- 17) Виділяють такі функції державного кредиту:
- a) фінскальна;
 - b) охоронна;
 - c) регулююча;
 - d) розподільна;
 - e) соціальна.
- 18) У світовій практиці найпоширенішими заходами управління і обслуговування державного боргу є:
- a) рефінансування;
 - b) конверсія;
 - c) узурпація;
 - d) консолідація;
 - e) тарифікація.
- 19) Місцеві зовнішні запозичення можуть здійснювати:
- a) Верховна Рада Автономної Республіки Крим;
 - b) Київська, Севастопольська міські ради;
 - c) міські ради міст обласного значення;
 - d) селищні ради;
 - e) сільські ради.
- 20) Законодавець також виділяє такі види державних облігацій:
- a) звичайні облігації;
 - b) облігації внутрішніх державних позик України;
 - c) особливі облігації;
 - d) цільові облігації внутрішніх державних позик України;
 - e) облігації зовнішніх державних позик України.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційне завдання:

У березні 2015 року Полтавською обласною радою було прийнято рішення про емісію облігацій місцевого займу. Емітентом в рішенні встановлено КБ «ЕХІМ», джерелом погашення облігацій були визначені кошти за рахунок випуску нових займів. Максимальний розмір сумарної вартості випуску облігацій місцевого займу склав 35 % дохідної частини обласного бюджету за 2014 рік.

Хто може виступати емітентом облігацій внутрішнього місцевого займу (ОВМЗ)?

За рахунок яких коштів може бути проведено погашення ОВМЗ?

Якому правовому акту суперечать умови випуску ОВМЗ, закріплені рішенням Полтавської обласної ради?

2. Доповнити схему державних цінних паперів:

3. Розв'язати ситуаційне завдання:

У зв'язку з дефіцитом державного бюджету Кабінет Міністрів України одержав позичку 5 млн грн. Ці кошти було використано для виплати пенсій населенню.

Проаналізуйте ситуацію.

Якими є джерела фінансування дефіциту державного бюджету?

Хто має право здійснювати запозичення?

Який порядок використання грошових надходжень, отриманих у разі запозичення?

4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Укладаючи кредитні угоди з міжнародними фінансово-кредитними організаціями, держава Україна в якості позичальника встановила, а потім змінила в однібічному порядку свої умови кредитування. Це було викликано стрімким зростанням дефіциту державного бюджету України. Отримані кошти використані на погашення заборгованості по заробітній платі, погашення раніше одержаних позик (як внутрішніх, так і зовнішніх).

Які принципи кредитування в цій ситуації були порушені? Що може виступати забезпеченням під час отримання державних позик та кредитів міжнародних організацій?

Інформаційні джерела: 17, 57, 122, 147, 162, 164, 186, 208, 209, 211, 212.

* * *

Тема 16. Правове регулювання публічних видатків

Основні терміни та поняття: публічні видатки; державні видатки; муніципальні видатки; видатки бюджету; витрати бюджету; децентралізовані видатки; централізовані видатки; фінансування публічних видатків.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Формування публічних (державних та муніципальних) доходів та їх використання для забезпечення державних та місцевих потреб, безсумнівно, є взаємозалежними процесами. Обсяг витрат безпосередньо залежить від обсягу доходів. За їх невідповідності настають негативні наслідки у вигляді дефіциту бюджету, інфляції, введення додаткових податкових важелів та у вигляді фінансової кризи. Тому під час планування витрат з боку органів держави й місцевого самоврядування необхідним є передбачення можливості їх покриття за рахунок очікуваних доходів.

Державні витрати – це планова діяльність органів держави й місцевого самоврядування щодо цільового використання публічних коштів. У складі державних витрат виділяють *витрати бюджетів*. Державні витрати є однією із сторін фінансової діяльності.

Студентам потрібно розрізняти поняття «витрати» та «видатки», які до прийняття Бюджетного кодексу ототожнювались. Але законодавець у пунктах 13, 14 БК України надав тлумачення цим термінам. Витрати бюджету він визначив як видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу, а *видатки* – як кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

Студентам необхідно зупинитися на з'ясуванні складових системи публічних видатків, для чого потрібно послідовно проаналізувати публічні видатки держави, органів місцевого самоврядування та публічні видатки соціального призначення, які не є державною чи комунальною власністю. *До публічних видатків держави* належать: 1) видатки Державного бюджету України, зокрема видатки спеціального фонду Державного бюджету; 2) видатки державних

цільових позабюджетних фондів коштів соціального призначення, в тому числі Пенсійного фонду України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; 3) видатки спеціальних фондів грошових коштів і резервів НБУ та інших кредитних організацій, заснованих на праві державної власності; 4) видатки фондів грошових коштів підприємств, установ та організацій, заснованих на державній формі власності.

До публічних видатків органів місцевого самоврядування належать:

1) видатки бюджетів органів місцевого самоврядування, зокрема видатки спеціальних бюджетних фондів цільового призначення; 2) видатки позабюджетних фондів органів місцевого самоврядування у випадках, коли їх утворення дозволено законодавством; 3) видатки спеціальних фондів грошових коштів та резервів комунальних банків, якщо їх статутний капітал утворюється за рахунок коштів органів місцевого самоврядування; 4) видатки фондів грошових коштів підприємств, установ та організацій, заснованих на комунальній (муніципальній) формі власності.

До публічних видатків соціального призначення, які не є державною чи комунальною власністю, в Україні належать: 1) видатки публічних солідарних фондів коштів обов'язкового соціального страхування (Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та Фонду соціального страхування України); 3) видатки публічних накопичувальних фондів коштів обов'язкового соціального страхування, а саме: видатки недержавних пенсійних фондів, через які здійснюється накопичення, інвестування, розподіл та використання коштів обов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування (коштів другого рівня пенсійної системи).

Для всебічного розуміння інституту видатків студенти повинні проаналізувати їх принципи, тобто базисні положення, на яких ґрунтується здійснення видатків. Такими принципами є: планування, деталізація видатків, безоплатність, безповоротність, цільове спрямування, ефективне використання коштів, постійний фінансовий контроль за здійсненням видатків.

Студенти повинні знати різні підходи до класифікації видатків держави та вміти визначати їх види.

Публічні видатки здійснюються шляхом фінансування. *Фінансування публічних видатків* – це безповоротний, безвідплатний, плановий, регламентований нормами права відпуск грошових коштів із фондів для забезпечення виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування, на соціально-культурні потреби та на розширене відтворення.

Фінансування здійснюється з різних джерел: бюджетів різних рівнів (від Державного до сільського), позабюджетних цільових фондів, власних коштів державних і муніципальних підприємств. Оскільки основними видами фінансування є бюджетне фінансування,

самофінансування та кредитування, студенти повинні знати їх зміст та особливості. При цьому основну увагу слід приділити бюджетному фінансуванню.

Основними одержувачами коштів при фінансуванні є державні органи, підприємства, організації державної та комунальної форми власності. Студенту необхідно звернути увагу на те, що в залежності від суб'єктів виділяють дві форми проведення фінансування, а саме: 1) правовий режим фінансування державних і муніципальних організацій, за якими майно закріплюється на праві господарського відання; 2) фінансування установ і організацій, як державних, так і муніципальних, які від своєї статутної діяльності ніяких доходів не отримують, а повністю фінансуються з державного або місцевих бюджетів, тобто знаходяться на кошторисно-бюджетному фінансуванні.

При першій формі з бюджетних або відомчих джерел покривається лише частина видатків суб'єкта фінансування. Решта – більша частина видатків – покривається за рахунок його власних або кредитних коштів, тому основним принципом першої форми фінансування є оптимальне поєднання використання власних, кредитних та бюджетних коштів при фінансуванні видатків. Ця форма застосовується при фінансуванні державних програм та державних і комунальних підприємств, які мають економічну і фінансову самостійність, отримуючи власні прибутки (прикладом є госпрозрахункові державні та комунальні підприємства). Для таких підприємств бюджет не є основним джерелом покриття видатків.

При другій формі фінансування з бюджетних джерел проводиться повне покриття всіх видатків суб'єкта фінансування. Ця форма використовується при фінансуванні діяльності державних органів, обороноздатності країни, утриманні соціальної сфери, а також діяльності державних та комунальних підприємств, установ та організацій, які не мають своїх доходів (на відміну, наприклад, від госпрозрахункових підприємств).

Державні або комунальні підприємства, установи та організації, видатки яких повністю фінансуються з бюджету, називаються бюджетними.

Студентам потрібно взяти до уваги, що у видаткових відносинах беруть участь щонайменше три суб'єкти. Владною стороною виступають Міністерство фінансів України, яке складає розпис видатків, і Державна казначейська служба (Казначейство України), яка дозволяє користуватися бюджетними призначеннями (асигнуваннями). Остання може поновлювати або припиняти фінансування бюджетних установ залежно від стану дотримання фінансової дисципліни. Посередником виступає уповноважений банк, у якому відкрито єдиний казначейський, особовий та реєстраційний

рахунки бюджетної установи. Банк здійснює контроль за витрачанням готівки, порядком сплати податків і обов'язкових зборів, порядком списання коштів із рахунку. Третім учасником видаткових правовідносин є або розпорядник бюджетних коштів, або безпосередній їх отримувач. Жоден із суб'єктів не має права оперативної самостійності.

Опрацьовуючи цю тему, слід також зупинитися на правовому статусі розпорядників бюджетних коштів, які за обсягом наданих прав поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів і розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (другого та третього ступеня).

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та види публічних видатків.
2. Поняття, особливості та правові принципи фінансування публічних видатків.
3. Суб'єкти видаткових відносин. Види та повноваження головних розпорядників бюджетних коштів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Класифікація та види публічних видатків.
2. Принципи фінансування публічних видатків.
3. Управління публічними видатками: розмежування видаткових повноважень.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Планова діяльність органів держави й місцевого самоврядування щодо цільового використання публічних коштів – це:
 - a) видатки бюджету;
 - b) публічні витрати;
 - c) державні витрати;
 - d) муніципальні витрати.
- 2) Безоплатне та безповоротне виділення коштів із державних або муніципальних фінансових фондів на здійснення публічних потреб – це:
 - a) фінансування;
 - b) інвестування;
 - c) самоокупність;
 - d) трансферти.

- 3) Кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, – це:
- a) видатки бюджету;
 - b) витрати бюджету;
 - c) державні видатки;
 - d) державні витрати.
- 4) Видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів, – це:
- a) видатки бюджету;
 - b) витрати бюджету;
 - c) державні видатки;
 - d) державні витрати.
- 5) Документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди, – це:
- a) бюджетне призначення;
 - b) бюджетний запит;
 - c) бюджетний план;
 - d) бюджетний розрахунок.
- 6) Головні розпорядники коштів Державного бюджету України затверджуються Законом про Державний бюджет України шляхом встановлення їм:
- a) бюджетних призначень;
 - b) бюджетних асигнувань;
 - c) бюджетних запитів;
 - d) бюджетних пропозицій.
- 7) Розпорядники бюджетних коштів за обсягом наданих прав поділяються на такі види:
- a) головні розпорядники бюджетних коштів та розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня;
 - b) бюджетні установи;
 - c) одержувачі бюджетних коштів;
 - d) усі відповіді є правильними.**

- 8) Державна казначейська служба України складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів на основі:
- а) програмної класифікації;
 - б) відомчої класифікації;
 - в) функціональної класифікації;
 - г) економічної класифікації.
- 9) Принцип кошторисно-бюджетного фінансування, який означає, що кошти виділяються не автоматично, а відповідно до фактичного виконання робіт, кількісних та якісних показників, що зумовлюють обсяги витрат на конкретні цілі в момент виникнення реальної потреби у наданні коштів, – це:
- а) принцип фінансування в міру виконання робіт і послуг;
 - б) принцип ефективності використання коштів;
 - в) принцип безповоротності та безвідплатності фінансування;
 - г) принцип оптимального поєднання власних, кредитних та бюджетних коштів.
- 10) Принцип фінансування видатків, згідно з яким закріплюється необхідність суворого додержання при здійсненні видатків цілей та заходів, що фінансуються відповідно до затверджених фінансових планів, – це:
- а) принцип плановості;
 - б) принцип ефективності використання коштів;
 - в) принцип безповоротності та безоплатності фінансування державних видатків;
 - г) принцип цільового спрямування фінансування державних витрат.
- 11) Принцип кошторисно-бюджетного фінансування, який полягає в тому, що під час визначення обсягу фінансування на всіх рівнях спочатку враховується наявність та можливість використання власних коштів або скорочення власних видатків, потім – можливість отримання банківських кредитів і лише за об'єктивної неможливості покрити видатки з вищезазначених джерел вирішується питання про виділення бюджетного або відомчого фінансування, – це:
- а) принцип фінансування в міру виконання робіт і послуг;
 - б) принцип ефективності використання коштів;
 - в) принцип безповоротності та безвідплатності фінансування;
 - г) принцип оптимального поєднання власних, кредитних та бюджетних коштів.

- 12) Видатки бюджету не класифікуються за:
- a) бюджетними програмами;
 - b) бюджетними розпорядженнями;
 - c) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів;
 - d) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки бюджету.
- 13) Контроль за проведенням таємних видатків здійснюється:
- a) Рахунковою палатою України;
 - b) Міністерством фінансів України;
 - c) Рахунковою палатою та Міністерством фінансів України;
 - d) Кабінетом Міністрів України.
- 14) Складання бюджетних запитів забезпечують:
- a) головні розпорядники бюджетних коштів;
 - b) основні розпорядники бюджетних коштів;
 - c) розпорядники бюджетних коштів;
 - d) немає правильної відповіді.
- 15) Суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує для їх здійснення кошти бюджету, – це:
- a) головний розпорядник бюджетних коштів;
 - b) розпорядник бюджетних коштів другого ступеня;
 - c) бюджетна установа;
 - d) одержувач бюджетних коштів.
- 16) Бюджетні установи в особі їх керівників, які уповноважені на отримання асигнувань, прийняття зобов'язань та здійснення виплат з бюджету на виконання функцій самої установи, яку вони очолюють, і на розподіл коштів безпосередньо підпорядкованим їм одержувачам, – це:
- a) головні розпорядники бюджетних коштів;
 - b) розпорядники бюджетних коштів другого ступеня;
 - c) розпорядники бюджетних коштів третього ступеня;
 - d) розпорядників бюджетних коштів четвертого ступеня.
- 17) До публічних видатків держави належать:

- a) видатки Державного бюджету України, зокрема видатки спеціального фонду Державного бюджету;
 - b) видатки спеціальних фондів грошових коштів і резервів НБУ;
 - c) видатки кредитних організацій, заснованих на праві комунальної власності;
 - d) видатки державних цільових позабюджетних фондів коштів соціального призначення; видатки фондів грошових коштів підприємств, установ та організацій, заснованих на комунальній формі власності.
- 18) До публічних видатків органів місцевого самоврядування належать:
- a) видатки бюджетів органів місцевого самоврядування;
 - b) видатки державних цільових позабюджетних фондів коштів соціального призначення;
 - c) видатки спеціальних фондів грошових коштів та резервів комунальних банків, якщо їх статутний капітал утворюється за рахунок коштів органів місцевого самоврядування;
 - d) видатки фондів грошових коштів підприємств, установ та організацій, заснованих на державній формі власності;
 - e) видатки фондів грошових коштів підприємств, установ та організацій, заснованих на комунальній формі власності.
- 19) Ознаками видатків є такі:
- a) спрямовуються на здійснення програм та заходів, що передбачені відповідним бюджетом;
 - b) нецільовий характер використання коштів;
 - c) забезпечують виконання завдань та функцій держави та органів місцевого самоврядування;
 - d) кошти, які підлягають поверненню;
 - e) відображають перерозподіл доходів бюджету.
- 20) Розпорядники бюджетних коштів за обсягом наданих прав поділяються на:
- a) головних розпорядників бюджетних коштів;
 - b) розпорядників бюджетних коштів другого ступеня;
 - c) розпорядників бюджетних коштів третього ступеня;
 - d) розпорядників бюджетних коштів четвертого ступеня;
 - e) розпорядників бюджетних коштів п'ятого ступеня.

Завдання

1. Розробити структурно-логічну схему «Класифікація публічних видатків».

2. Користуючись положеннями Бюджетного кодексу заповнити порівняльну таблицю 16.1. «Видатки бюджетів»:

Таблиця 16.1.

Видатки бюджетів	
Видатки з Державного бюджету	Видатки з місцевих бюджетів

2. Доповнити схему принципів фінансування публічних видатків, коротко висвітливши їх зміст :

4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Працівники бюджетної установи отримали у квітні заробітну плату меншу на 10 %, ніж у попередньому місяці. Керівник пояснив, що це відбувається у зв'язку зі скороченням бюджетних призначень на оплату праці працівників бюджетних установ у другому кварталі.

Дайте правову оцінку ситуації.

Інформаційні джерела: 2, 89, 132, 139, 169, 173, 186, 193, 208, 220.

* * *

Тема 17. Правовий режим кошторисно-бюджетного фінансування

Основні терміни та поняття: кошторис бюджетних установ; кошторисний процес; стадії кошторисного процесу; фінансова дисципліна; кошторисно-бюджетне фінансування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Підприємства, установи, організації невиробничої сфери всі власні витрати здійснюють за рахунок бюджетних коштів, які визначаються кошторисами. *Кошторисно-бюджетне фінансування* – це метод безповоротного, безвідплатного відпуску коштів на утримання установ, що перебувають на бюджетному фінансуванні, на основі фінансових планів – кошторисів.

Особливо детально необхідно розкрити поняття і значення основного документу, що визначає витрати бюджетних установ, яким є кошторис. *Кошторис бюджетних установ* – це основний плановий документ, який надає повноваження бюджетній установі щодо одержання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень. Кошторис слід всебічно розглянути як акт управлінської діяльності, як фінансовий план, як правозастосовний акт та як правовий акт. Як акт управлінської діяльності кошторис визначає виділення та використання бюджетних коштів. Як фінансовий план кошторис є актом планування, на підставі якого установа фінансується з бюджету протягом року і в якому встановлюються граничні суми асигнувань, що заборонено перевищувати. Кошторис як правозастосовний акт – це акт, який припиняє свою дію після його виконання. Кошторис як правовий акт відповідно до вимог законодавства визначає: конкретний розмір коштів на конкретні заходи і на визначений термін; права й обов'язки керівників бюджетних установ з використання встановленого обсягу коштів, а також права й обов'язки фінансових органів з виділення цих коштів та контролю за їх використанням.

Студентам слід приділити належну увагу з'ясуванню особливостей видів кошторисів видатків, якими є індивідуальні, загальні, зведені і кошториси видатків на централізовані та інші заходи. Індивідуальні кошториси складаються для однієї установи. Ці кошториси відображають потреби в коштах кожної бюджетної установи з урахуванням специфіки її функціонування. Загальні кошториси складаються для утримання однотипних невеликих установ (шкіл, бібліотек, клубів та ін.), які обслуговуються централізованими бухгалтеріями. В таких кошторисах обов'язково розшифровуються об'єми фінансування за статтями на кожну установу. Зведені кошториси містять усі витрати на утримання установ, які підлегли одному міністерству або відомству. Такі кошториси об'єднують всі

індивідуальні, загальні кошториси і кошториси на централізовані заходи. Міністерствами, відомствами, а також виконавчими органами місцевого самоврядування складаються фінансові плани з розрахунками та обґрунтуваннями, які називаються кошторисами на централізовані заходи (такі, як проведення нарад, конференцій тощо). Кошторис видатків на утримання бюджетної установи (державного органу або органу місцевого самоврядування) є індивідуальним фінансово-плановим актом, який установлює права і обов'язки керівників цих структур з використання певного обсягу грошових коштів, а також права та обов'язки фінансуючих органів з виділення цих грошових коштів і контролю за їх використанням.

Студентам варто звернути увагу, що на відміну від інших фінансових планів кошторис передбачає витрати лише бюджетних установ; відображає односторонній, витратний характер його зв'язку з бюджетом.

Опрацьовуючи тему, необхідно проаналізувати структуру кошторису, з'ясувати його складові, якими є загальний фонд та спеціальний фонд.

Слід враховувати, що кошториси бюджетних установ складаються відповідно до класифікації доходів і видатків державного та місцевого бюджетів України. При цьому кошторис витрат бюджетної установи складається з таких 4-х частин: 1) загальні відомості (найменування бюджетної установи, адреса, бюджет, з якого вона фінансується, із зазначенням номерів розділу, глави параграфу за бюджетною класифікацією); 2) виробничі показники (дані паспортизації установи, на підставі яких проводяться розрахунки необхідних асигнувань: наприклад, кількість студентів та викладачів навчального закладу, дані про матеріально-технічну базу закладу тощо); 3) розрахунки за видами витрат (містять економічні розрахунки за кожною зі статей за елементами витрат); 4) зведення витрат (робиться зведення витрат за статтями з розподілом за кварталами року).

Наступним кроком студенти повинні розглянути *кошторисний процес*, яким є регламентована нормативно-правовими актами діяльність бюджетних установ, організацій зі складання, розгляду, затвердження та виконання кошторисів доходів і видатків цих установ, організацій. Для цього необхідно звернутися до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28 лютого 2002 р. Проекти кошторисів складаються усіма установами на наступний бюджетний рік, якщо ці установи функціонували до початку року, на який плануються видатки та (або) надання кредитів з бюджету (коли установи утворені не з початку року, кошториси складаються і затверджуються для кожної установи з часу її утворення).

Після затвердження Державного та місцевих бюджетів проекти зведених кошторисів приводяться у відповідність з показниками цих бюджетів. Складання кошторису відбувається на підставі лімітної довідки про бюджетні асигнування, яка подається головним розпорядником бюджетних коштів протягом тижня після затвердження бюджету, з якого фінансується відповідна бюджетна установа.

Кошториси мають бути затверджені протягом 30 календарних днів після затвердження розписів відповідних бюджетів керівником відповідної установи вищого порядку (підставою для їх затвердження є доведення Казначейством України до головних розпорядників витягів із затвердження розпису Державного бюджету).

Опрацьовуючи тему, студенти повинні також розглянути порядок бюджетного фінансування соціально-культурних заходів; витратів на національну оборону, правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави; фінансування утримання органів державного управління, органів місцевої влади та місцевого самоврядування.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Правове значення кошторису. Складові та види кошторисів.
2. Поняття та стадії кошторисного процесу.
3. Порядок фінансування соціально-культурних заходів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Порядок фінансування витратів на національну оборону, правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави.
2. Фінансування витратів на утримання органів державного управління, органів місцевої влади та місцевого самоврядування.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Які існують види кошторисів?
 - a) індивідуальний та зведений;
 - b) поточний та капітальний;
 - c) економічний та функціональний;
 - d) постатейний та особовий.
- 2) Форма кошторису затверджується:
 - a) Міністерством юстиції України;
 - b) Міністерством фінансів України;
 - c) Кабінетом Міністрів України;
 - d) Державною казначейською службою України.

- 3) Форма лімітної довідки про бюджетні асигнування затверджується:
 - a) Міністерством юстиції України;
 - b) Міністерством фінансів України;
 - c) Кабінетом Міністрів України;
 - d) Державною казначейською службою України.

- 4) Основним документом, що визначає витрати бюджетних установ, є:
 - a) Державний бюджет;
 - b) місцевий бюджет;
 - c) кошторис;
 - d) фінансовий план.

- 5) У який термін після затвердження розписів відповідних бюджетів повинен бути затверджений кошторис:
 - a) 10 календарних днів;
 - b) 20 календарних днів;
 - c) 30 календарних днів;
 - d) 40 календарних днів.

- 6) Кошториси затверджуються:
 - a) керівником відділу кадрів;
 - b) керівником фінансового підрозділу;
 - c) керівником бухгалтерії;
 - d) керівником установи.

- 7) Кошториси, що містять усі витрати на утримання установ, які підлегли одному міністерству або відомству, – це:
 - a) індивідуальні кошториси;
 - b) зведені кошториси;
 - c) загальні кошториси;
 - d) кошториси видатків на централізовані та інші заходи.

- 8) Кошториси, які відображають потреби в коштах кожної бюджетної установи з урахуванням специфіки їх функціонування, це:
 - a) індивідуальні кошториси;
 - b) зведені кошториси;
 - c) загальні кошториси;
 - d) кошториси видатків на централізовані та інші заходи.

- 9) Кошторис має такі складові частини:

- a) доходи і видатки;
 - b) резервний фонд, таємні видатки;
 - c) загальний та спеціальний фонд;
 - d) фонд розвитку, фонд оплати праці.
- 10) Будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або в майбутньому, – це:
- a) бюджетне призначення;
 - b) бюджетне асигнування;
 - c) бюджетний запит;
 - d) бюджетне зобов'язання.
- 11) Кошторис – це:
- a) бюджетні асигнування, які видаються бюджетними установами;
 - b) фінансово-плановий документ, який визначає обсяг бюджетних асигнувань, їх постатейний та поквартальний розподіл;
 - c) плановий документ, що закріплює одержувачів бюджетних коштів та напрямки їх витрачання;
 - d) розпис доходів і видатків.
- 12) Міністерство фінансів України доводить до головних розпорядників бюджетних коштів лімітні довідки про бюджетні асигнування:
- a) у тижневий строк з дня прийняття закону про Державний бюджет;
 - b) у двотижневий строк з дня прийняття закону про Державний бюджет;
 - c) у тритижневий строк з дня прийняття закону про Державний бюджет;
 - d) у місячний строк з дня прийняття закону про Державний бюджет.
- 13) Документ, який містить затверджені бюджетні призначення та їх помісячний розподіл, а також інші показники, що згідно із законодавством повинні бути визначені на основі нормативів, і видається відповідно Мінфіном, Міністерством фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органом, головним розпорядником, – це:
- a) лімітна довідка про бюджетні асигнування;

- b) бюджетний запит;
 - c) бюджетне призначення;
 - d) бюджетне асигнування.
- 14) Стадіями кошторисного процесу є:
- a) складання проектів кошторисів;
 - b) розгляд і затвердження кошторисів;
 - c) виконання кошторисів.
 - d) усі відповіді є правильними.
- 15) Держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі:
- a) не меншому 2 % від національного доходу;
 - b) не меншому 5 % від національного доходу;
 - c) не меншому 10 % від національного доходу;
 - d) не меншому 12 % від національного доходу.
- 16) Розгляд і затвердження кошторисів, – це:
- a) перша стадія кошторисного процесу;
 - b) друга стадія кошторисного процесу;
 - c) третя стадія кошторисного процесу;
 - d) немає правильної відповіді.
- 17) Розрізняють такі види кошторисів:
- a) індивідуальний;
 - b) спільний;
 - c) зведений;
 - d) загальний;
 - e) особливий.
- 18) Стадіями кошторисного процесу є:
- a) прогнозування кошторисів;
 - b) складання проектів кошторисів;
 - c) розгляд і затвердження кошторисів;
 - d) облік кошторисів;
 - e) виконання кошторисів.
- 19) Вкажіть правильні варіанти затвердження кошторисів:
- a) кошторис Секретаріату Кабінету Міністрів України затверджується Прем'єр-міністром України;
 - b) кошторис Секретаріату Кабінету Міністрів України затверджується Міністром Кабінету Міністрів за погодженням з прем'єр-міністром та Міністерством фінансів України;
 - c) кошторис міністерств затверджується одноособово міністром;

- d) кошторис міністерств затверджується міністром за погодженням з Міністерством фінансів;
- e) кошторис обласної державної адміністрації затверджується головою адміністрації за погодженням з Міністерством фінансів;

20) Правильність складання і затвердження кошторисів в межах своєї компетенції перевіряють такі органи державної влади:

- a) Міністерство фінансів України;
- b) Державна інспекція з питань захисту прав споживачів;
- c) Казначейство України;
- d) Місцеві фінансові органи;
- e) Національний банк України.

Завдання

1. Використовуючи положення статей 87-89 Бюджетного кодексу України, заповнити таблицю 17.1. «Розподіл видатків на освіту між бюджетами різних рівнів»:

Таблиця 17.1.

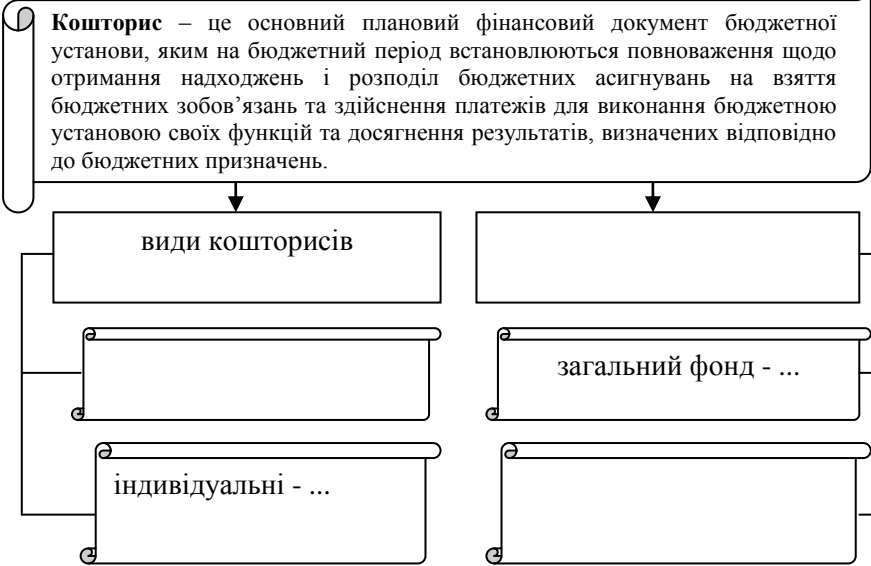
Розподіл видатків на освіту між бюджетами різних рівнів

Видатки на освіту, що здійснюються з Державного бюджету України:	Видатки, що здійснюються з районних бюджетів та бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення:	Видатки на освіту, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань
<ul style="list-style-type: none"> ➤ видатки на спеціалізовані школи (в тому числі школи-інтернати, засновані на державній формі власності); ➤ 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ загальну середню освіту: загальноосвітні навчальні заклади, у тому числі: школи-дитячі садки (для міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення), спеціалізовані школи, ліцеї, гімназії, колегіуми, вечірні (змінні) школи; ➤ 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ видатки на дошкільну освіту; ➤

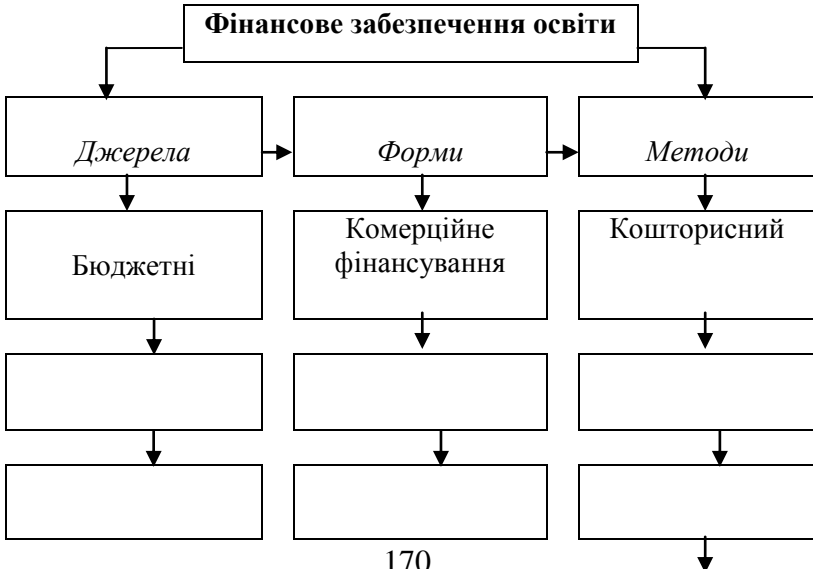
--	--	--

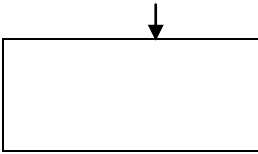
2. Розробити структурно-логічну схему «Кошторисний процес».

3. Доповнити схему «Поняття кошторису та його види»:

4. Доповнити схему джерел, форм та методів фінансового забезпечення освіти:

Інформаційні джерела: 1, 2, 13, 40, 50, 86, 155, 165, 171, 208, 221, 222.

* * *

Тема 18. Особливості фінансування окремих галузей народного господарства

Основні терміни та поняття: фінансування капітальних вкладень; централізовані капіталовкладення; децентралізовані капіталовкладення; державне інвестування; державна кредитна підтримка; фонд охорони навколишнього природного середовища.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

1. Порядок фінансування капіталовкладень та промисловості

Для кращого розуміння сутності інституту фінансування та його джерел студентам варто розглянути особливості фінансування окремих галузей народного господарства.

Передусім слід зупинитися на з'ясуванні специфіки *фінансування капітальних вкладень*. Останнє являє собою засновану на правових нормах діяльність державних органів, комерційних банків та підприємств, установ і організацій усіх форм власності з визначення та використання джерел покриття прямих витратків на створення нових, розширення, реконструкцію та переоснащення існуючих виробничих та соціально-культурних фондів, нормування витрат, планування, мобілізацію та використання коштів цих джерел з обов'язковим проведенням контролю за їх цільовим використанням та дотриманням встановлених норм.

Фінансування капітальних вкладень у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів з моменту прийняття Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. входить до складу інвестицій. Закон визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України та забезпечує рівний захист прав, інтересів та майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також ефективне інвестування в народне господарство України, розвиток міжнародного економічного співробітництва та інтеграції.

Під *інвестиційною діяльністю* мається на увазі сукупність практичних дій держави, юридичних осіб та громадян з метою реалізації інвестицій. *Інвестиціями* є всі види майнових та

інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі *капітальних вкладень*. *Капіталовкладення* – це грошовий вираз сукупності витрат на створення нових, розширення, реконструкцію, технічне переоснащення діючих підприємств та оновлення основних засобів, впровадження нової техніки у виробничих галузях народного господарства, будівництво об'єктів усіх галузей соціальної сфери та виконання проектних і геологорозвідувальних робіт.

Таким чином об'єктами капіталовкладень виступають виробничі основні засоби, оборотні засоби (матеріально-виробничі запаси), основні засоби невиробничого призначення, а також витрати на відтворення основних засобів.

За *джерелами фінансування* капіталовкладення поділяються на централізовані і децентралізовані. Джерелами централізованих капіталовкладень виступають кошти держбюджету, державних підприємств та організацій. Децентралізовані капіталовкладення здійснюються за рахунок громадських, кооперативних й інших організацій та індивідуальних інвесторів.

Окремо слід зупинитися на особливостях фінансування сільського господарства. При цьому варто виходити з усвідомлення того, що аграрний сектор України є одним із бюджетоформуючих секторів національної економіки, він займає друге місце серед галузей економіки у товарній структурі експорту. Хоча основним джерелом фінансування вітчизняного АПК залишаються власні кошти товаровиробників – близько 70%, особливу роль у фінансовій підтримці розвитку аграрного сектору повинна здійснювати держава через бюджетне фінансування державних і регіональних програм на безповоротній основі за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів. Головною метою державної фінансової підтримки є стимулювання ефективності та підвищення конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва, аграрного підприємництва та розвиток соціального стану села. Державна підтримка сільського господарства в Україні охоплює бюджетне фінансування програм і заходів, які спрямовуються на розвиток галузі, пільговий режим оподаткування, часткову компенсацію процентних ставок за користування кредитами комерційних банків, списання безнадійної заборгованості перед бюджетом. Бюджетні кошти необхідні для підтримки процесу розширеного відтворення в сільському господарстві; для стримування інфляційних процесів і захисту інтересів споживачів сільськогосподарської продукції.

Основні засади бюджетного фінансування сільського господарства в Україні визначені в Законах України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24. 06. 2004 р. №1877-IV, «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 р. № 2982-IV, «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 09.02.2012 р. № 4391-VI, а також у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 09.09.2007 р. № 1158 та ін.

Підтримка сільськогосподарських товаровиробників незалежно від виду та обсягу продукції, яку вони виробляють, може надаватися шляхом: *виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь; часткового бюджетного відшкодування вартості висіяного високорепродукційного насіння сільськогосподарських культур; виконання цільових державних програм, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів, боротьбу із шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин і тварин, ведення сільського господарства на радіаційно забруднених територіях.*

Наступним кроком при опрацюванні матеріалу теми має стати з'ясування особливостей правового забезпечення фінансування у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Базовим механізмом державного фінансування природоохоронних заходів та програм є *фонди охорони навколишнього природного середовища*. Це спеціалізований інститут концентрації грошових коштів з метою цільового фінансування екологічних потреб. На сьогодні запроваджено Державний, республіканський Автономної Республіки Крим та місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища у складі відповідних державних бюджетів.

Порядок формування коштів Державного фонду, їх розподіл та контроль за використанням регулюються Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 47) та Положенням про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України в редакції від 7 квітня 2006 року № 462.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО (СЕМІНАРСЬКОГО) ЗАНЯТТЯ

1. Порядок фінансування капіталовкладень та промисловості.
2. Особливості фінансування сільського господарства.
3. Правове забезпечення фінансування у сфері охорони навколишнього природного середовища.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Порядок фінансування житлово-комунального господарства.

2. Правове забезпечення фінансування у сфері охорони навколишнього природного середовища.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Визначення: «... – це заснована на правових нормах діяльність державних органів, комерційних банків та підприємств, установ і організацій усіх форм власності з визначення та використання джерел покриття прямих видатків на створення нових, розширення, реконструкцію та переоснащення існуючих виробничих та соціально-культурних фондів, нормування витрат, планування, мобілізацію та використання коштів цих джерел з обов'язковим проведенням контролю за їх цільовим використанням та дотриманням встановлених норм» відповідає поняттю:
- a) фінансування капітальних вкладень;
 - b) кошторисно-бюджетне фінансування;
 - c) кредитування;
 - d) видатки на соціально-економічний розвиток.
- 2) За джерелами фінансування капіталовкладення поділяються на такі види:
- a) основні і додаткові;
 - b) загальні і факультативні;
 - c) центральні і місцеві;
 - d) централізовані і децентралізовані.
- 3) Організацію робіт щодо надання державної кредитної підтримки, обліку та проведення розрахунків з підприємствами, а також за цільовим використанням державної кредитної підтримки здійснює:
- a) Національний банк України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Верховна Рада України;
 - d) Міністерство фінансів України.
- 4) Зведена інформація, одержана від усіх комерційних банків про виділення Національним банком України коштів на державну підтримку, подається:
- a) Кабінету Міністрів України;
 - b) Верховній Раді України;
 - c) Міністерству фінансів України;

- d) Рахунковій палаті України.
- 5) Державний фонд охорони навколишнього природного середовища формується, зокрема, за рахунок частини коштів, що надійшли від сплати:
- екологічного податку;
 - податку на прибуток підприємства;
 - акцизного податку;
 - податку на додану вартість.
- 6) Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції полягає у наданні з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді:
- дотацій;
 - субвенцій;
 - субсидій на відшкодування частини страхового платежу;
 - усі відповіді є правильними.
- 7) Визначення: «... – це засіб державного регулювання економіки шляхом формування на контрактній (договірній) основі складу та обсягів продукції, необхідної для державних потреб, розміщення державних контрактів на її поставку (закупівлю) серед підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності України всіх форм власності» відповідає поняттю:
- державний контракт;
 - державне замовлення;
 - державна підтримка економіки;
 - державний план закупівель.
- 8) Визначення: «... – договір, укладений державним замовником від імені держави з виконавцем державного замовлення, в якому визначаються економічні і правові зобов'язання сторін і регулюються взаємовідносини замовника і виконавця» відповідає поняттю:
- державний контракт;
 - державне замовлення;
 - державна підтримка економіки;
 - державний план закупівель.
- 9) З метою підтримки рівня платоспроможного попиту українських споживачів сільськогосподарської продукції та запобігання виникненню збитковості українських виробників такої продукції їм надається державна підтримка у вигляді:
- матеріальної допомоги;

- b) благодійної допомоги;
 - c) бюджетної дотації;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 10) Державний фонд охорони навколишнього природного середовища:
- a) є централізованим позабюджетним фондом;
 - b) є місцевим позабюджетним фондом;
 - c) є складовою частиною Державного бюджету України;
 - d) немає правильної відповіді.
- 11) Рішення щодо державних інвестицій приймаються на основі:
- a) прогнозів соціально- економічного розвитку держави;
 - b) державних цільових програм;
 - c) техніко-економічного обґрунтування доцільності інвестицій;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 12) Фінансування капітальних вкладень за рахунок місцевих бюджетів здійснюється шляхом:
- a) перерахування коштів платіжними дорученнями з основних поточних бюджетних рахунків на поточні бюджетні рахунки головних розпорядників коштів та підприємств, організацій і установ;
 - b) надання допомоги;
 - c) надання субсидій;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 13) Перелік техніки та обладнання для сільськогосподарського виробництва аналогі яких не виробляються в Україні, і щодо яких застосовується нульова ставка ввізного мита затверджується:
- a) Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства аграрної політики;
 - b) Міністерством фінансів України;
 - c) Верховною Радою України;
 - d) Міністерством аграрної політики України.
- 14) Фонди охорони навколишнього природного середовища утворюються за рахунок:
- a) частини екологічного податку згідно із законом;
 - b) частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
 - c) цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян;

- d) усі відповіді є правильними.
- 15) Кошти Державного фонду охорони навколишнього природного середовища спрямовуються за бюджетними програмами відповідно до планів природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів і кошторисів, що затверджуються:
- a) головними розпорядниками бюджетних коштів;
 - b) розпорядниками коштів другого ступеня;
 - c) розпорядниками коштів третього ступеня;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 16) Залишок коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища станом на 1 січня поточного року, а також понадпланові надходження до Фонду можуть спрямовуватися на фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, у вигляді:
- a) матеріальної допомоги;
 - b) субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, за окремим рішенням Кабінету Міністрів України;
 - c) благодійної допомоги;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 17) Державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів надається, зокрема, шляхом:
- a) фінансування реалізації інвестиційних проектів за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;
 - b) самофінансування;
 - c) співфінансування інвестиційних проектів з державного та місцевих бюджетів;
 - d) повної або часткової компенсації за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів;
 - e) банківського кредитування.
- 18) Державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів надається, зокрема, шляхом:
- a) надання державних і місцевих гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання та кредитування за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;
 - b) надання благодійної допомоги;

- c) компенсації за рахунок коштів державного бюджету відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів;
 - d) фінансування приватними особами;
 - e) компенсації за рахунок коштів місцевих бюджетів відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів.
- 19) Державна підтримка сільського господарства в Україні включає:
- a) бюджетне фінансування програм і заходів, які спрямовуються на розвиток галузі;
 - b) самофінансування;
 - c) часткову компенсацію процентних ставок за користування кредитами комерційних банків;
 - d) надання благодійної допомоги;
 - e) списання безнадійної заборгованості перед бюджетом.
- 20) Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників може надаватися шляхом:
- a) виділення бюджетних субсидій;
 - b) самофінансування;
 - c) часткового бюджетного відшкодування вартості насіння сільськогосподарських культур;
 - d) кредитування комерційними банками;
 - e) виконання цільових державних програм, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів.

Завдання

1. Ознайомитися зі змістом Програми економічного і соціального розвитку Полтавської області на 2015 рік і, посилаючись на положення цього документу викласти перелік інвестиційних проектів, реалізація яких передбачається у 2015 році, та зазначити джерела їх фінансування.

2. Ознайомитися зі змістом Програми економічного і соціального розвитку Полтавської області на 2015 рік і, посилаючись на положення цього документу, викласти перелік обласних комплексних (цільових) програм, діючих на території області в 2015 році, та зазначити джерела їх фінансування.

3. Розв'язати ситуаційне завдання:

У зв'язку із загостренням епідеміологічної ситуації у країні та нестачею грошей у резервному фонді Державного бюджету Кабінетом Міністрів України було вирішено направити кошти з Державного

фонду охорони навколишнього природного середовища на подолання епідемії нового штаму грипу.

Чи правомірні дії Кабінету Міністрів України? Вказати порядок використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища.

4. Ознайомитися зі змістом Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та викласти порядок фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів.

Інформаційні джерела: 18, 34, 42, 43, 62, 74, 80, 99, 130, 152, 156, 201.

* * *

Модуль 3. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення фінансової дисципліни

Тема 19. Правове регулювання банківської діяльності

Основні терміни та поняття: банківська система України; банк; Національний банк України; банківська діяльність; державний банк; кооперативний банк; спеціалізований банк; універсальний банк; банківське об'єднання; банківська корпорація; банківська холдингова група; фінансова холдингова група; фінансова установа; банківське регулювання; адміністративне регулювання; індикативне регулювання; банківський нагляд.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчаючи тему, слід звернути увагу на те, що банківська діяльність є одним з елементів фінансової діяльності держави та системою діючих спеціальних суб'єктів та операцій, здійснюваних ними як учасниками єдиної банківської системи щодо грошей, цінних паперів і валютних цінностей як засобів платежу, заощадження й товару. З правової точки зору банківську діяльність можна розглядати як сукупність дій, здійснюваних певними суб'єктами у формі, закріпленій нормативно-правовими актами чи договорами, спрямованими на отримання прибутку.

Розглядаючи особливості банківської діяльності, слід звернути увагу на те, що в її правовому регулюванні значне місце належить диспозитивним нормам (цивільно-правовим та господарсько-правовим). Саме тому завданням цієї теми є конкретизація фінансово-правового аспекту банківської діяльності. Багатоаспектність

державного регулювання діяльності банків, використання різних його форм (адміністративного та індикативного), застосування Національним банком України до банків заходів впливу у разі порушення ними банківського законодавства – все це свідчить про те, що банківська діяльність як складний об'єкт правового впливу передбачає формування засад публічно-правового регулювання. Саме публічно-правові відносини за участю банківських установ є предметом регулювання відповідного фінансово-правового інституту.

Насамперед студенти повинні ознайомитися із банківською системою України. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07. 12. 2000 р. структура вітчизняної банківської системи включає Національний банк України та інші банки, а також філії іноземних банків, що створені і діють на території України. Характер відносин між центральним банком держави та іншими банками дає підстави для висновку про дворівневу структуру банківської системи. Дворівневність банківської системи виявляється в тому, що, з одного боку, банки самостійні щодо НБУ і юридично йому не підпорядковані, тобто НБУ не є вищою інстанцією для банківської установи. З іншого – банки є піднаглядними НБУ, їх створення та діяльність безпосередньо залежать від нього. Фактично відносини між ними мають вертикальний характер, є владними і тому регулюються нормами публічного права (фінансового та адміністративного).

Системоутворюючим елементом банківської системи є банк. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» *банк* – це юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків (реєстр, що ведеться Національним банком України і містить відомості про державну реєстрацію усіх банків).

Нижній рівень банківської системи України становлять спеціалізовані та універсальні банки. За спеціалізацією банки можуть бути ощадними, інвестиційними, іпотечними, розрахунковими (кліринговими). До компетенції банків належить визначення напрямів своєї діяльності та вибір спеціалізації за окремими видами операцій. Національний банк України визначає види спеціалізованих банків та порядок набуття банком статусу спеціалізованого. НБУ здійснює регулювання діяльності спеціалізованих банків через економічні нормативи та нормативно-правове забезпечення здійснюваних цими банками операцій.

Вивчаючи види банків, слід звернути увагу на правовий статус системно важливого банку, яким є банк, що відповідає критеріям, встановленим Національним банком України та діяльність якого впливає на стабільність банківської системи. НБУ визначає системно

важливі банки відповідно до таких критеріїв як розмір банку, ступінь фінансових взаємозв'язків, напрями діяльності.

Опрацьовуючи тему, студентам слід детально зупинитися на організаційно-правових формах банків, враховуючи, що в Україні банки створюються у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку.

Оскільки окремою ланкою банківської системи є банківські об'єднання, потрібно проаналізувати особливості їх типів, якими виступають банківські групи, банківські холдингові компанії, неприбуткові банківські спілки та асоціації. Студенти повинні знати особливості їх правового статусу.

Перший рівень банківської системи України посідає Національний банк України. Визначаючи НБУ як центральну ланку банківської (і кредитної) системи України, слід розуміти, що він становить систему органів та установ, які входять до банківської системи та значно розширюють її склад. До системи НБУ, крім його центрального апарату та філій (територіальних управлінь), належать: розрахункові палати, Банкотно-монетарний двір, Фабрика банкотного паперу, Державна скарбниця України, Центральне сховище, спеціалізовані підприємства, банківські навчальні заклади та інші структурні одиниці й підрозділи, необхідні для забезпечення діяльності НБУ.

Основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці України. НБУ виконує й інші функції, закріплені ст. 2 Закону України «Про Національний банк України», які потрібно проаналізувати студентам.

Правовий статус центрального банку як системна категорія поряд із функціональною характеристикою включає також передбачену нормами права спеціальну правоздатність суб'єкта права у питанні видання, а також його повноваження, що, враховуючи публічні функції НБУ, становлять його компетенцію. Студентам необхідно зупинитися на питанні використання законодавцем терміна «особливий центральний орган державного управління» при характеристиці НБУ, що є універсальним підходом за двома підставами. По-перше, це законодавче визначення підкреслює державно-управлінську природу діяльності НБУ в процесі реалізації покладених на нього функцій. По-друге, у такий спосіб підкреслюється принципова особливість правового статусу вітчизняного центрального банку. З урахуванням положень ст. 6 Конституції України щодо здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, Національний банк України не належить до жодної з гілок влади, що виступає важливою гарантією його незалежності від органів державної влади.

На забезпечення стабільності банківської системи спрямоване державне регулювання банківської діяльності, яке здійснюється НБУ

у формі адміністративного та індикативного регулювання. Тому студентам слід зупинитися на характеристиці системи заходів, які охоплюються цими видами державного регулювання.

Студентам особливо ретельно слід розглянути порядок створення та державної реєстрації банків, який закріплений Законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», а також Положенням про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів, затвердженим Постановою Правління НБУ від 8 вересня 2011 року.

Банк як суб'єкт господарювання здійснює фінансову діяльність (фінансове посередництво) у формі банківських операцій, які проводяться в порядку, встановленому НБУ. Вичерпний перелік банківських операцій визначений ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Студенти повинні вміти навести класифікацію банківських операцій за різними критеріями, а саме: 1) за функціональними ознаками (деPOSITні; розрахункові; кредитні; факторингові; лізингові; засновницькі; інвестиційні; міжбанківські; емісійні; комісійні; посередницькі); 2) за економічною сутністю (активні; пасивні; комісійно-посередницькі).

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Банківська система України.
2. Правові основи створення, реорганізації і ліквідації банків.
3. Правовий статус Національного банку України.
4. Банківське регулювання і банківський нагляд.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Банківська система України. Види банків.
2. Порядок створення, державної реєстрації, ліцензування та реорганізації банків.
3. Місце Національного банку України в банківській системі.
4. Здійснення НБУ функцій банківського регулювання.
5. Здійснення НБУ функцій нагляду за діяльністю банків.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Правовий статус керівних органів НБУ.
2. Здійснення НБУ функцій банківського регулювання і нагляду за діяльністю банків.
3. Заходи впливу при порушенні банківського законодавства: поняття, види.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Розмір статутного капіталу НБУ становить:
 - a) 10 млн. гривень;
 - b) 15 млн. гривень;
 - c) 20 млн. гривень;
 - d) 25 млн. гривень.

- 2) Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим:
 - a) 100 млн. гривень;
 - b) 120 млн. гривень;
 - c) 300 млн. гривень;
 - d) 500 млн. гривень.

- 3) Державний банк засновується за рішенням:
 - a) Верховної Ради України;
 - b) Кабінету Міністрів України;
 - c) Національного банку України;
 - d) Правління Національного банку України.

- 4) Державний реєстр банків веде:
 - a) Міністерство юстиції України;
 - b) Міністерство фінансів України;
 - c) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
 - d) Національний банк України.

- 5) Мінімальна кількість учасників місцевого (у межах області) кооперативного банку має бути не меншою за:
 - a) 30 осіб; на
 - b) 40 осіб;
 - c) 50 осіб;
 - d) 60 осіб.

- 6) Статут державного банку затверджується постановою:
 - a) Кабінету Міністрів України;
 - b) Верховної Ради України;
 - c) Національного банку України;
 - d) Правління Національного банку України.

- 7) Нагляд, що здійснюється Національним банком України за банківською групою з метою забезпечення стабільності

банківської системи та обмеження ризиків, на які наражається банк внаслідок участі в банківській групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків банківської групи у визначеному Національним банком України порядку, це:

- a) банківський контроль;
- b) банківський нагляд на консолідованій основі;
- c) банківський нагляд;
- d) банківське регулювання.

8) Банківська система України є:

- a) однорівневою;
- b) дворівневою;
- c) трирівневою;
- d) не має рівнів.

9) Основною функцією Національного банку України є:

- a) забезпечення стабільності грошової одиниці України;
- b) визначення системи, порядку і форми платежів, у тому числі між банками;
- c) встановлення для банків правил проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності;
- d) монопольне здійснення емісії національної валюти України та організація готівкового грошового обігу.

10) Банківська система України складається з:

- a) НБУ, інших банків;
- b) НБУ, інших фінансових установ;
- c) банків, їх філій, представництв, а також філій іноземних банків;
- d) НБУ, інших банків, а також філій іноземних банків.

11) Банки в Україні створюються:

- a) у формі приватного акціонерного товариства або кооперативного банку;
- b) у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку;
- c) у формі публічного акціонерного товариства, приватного акціонерного товариства або кооперативного банку;
- d) у формі публічного акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або кооперативного банку.

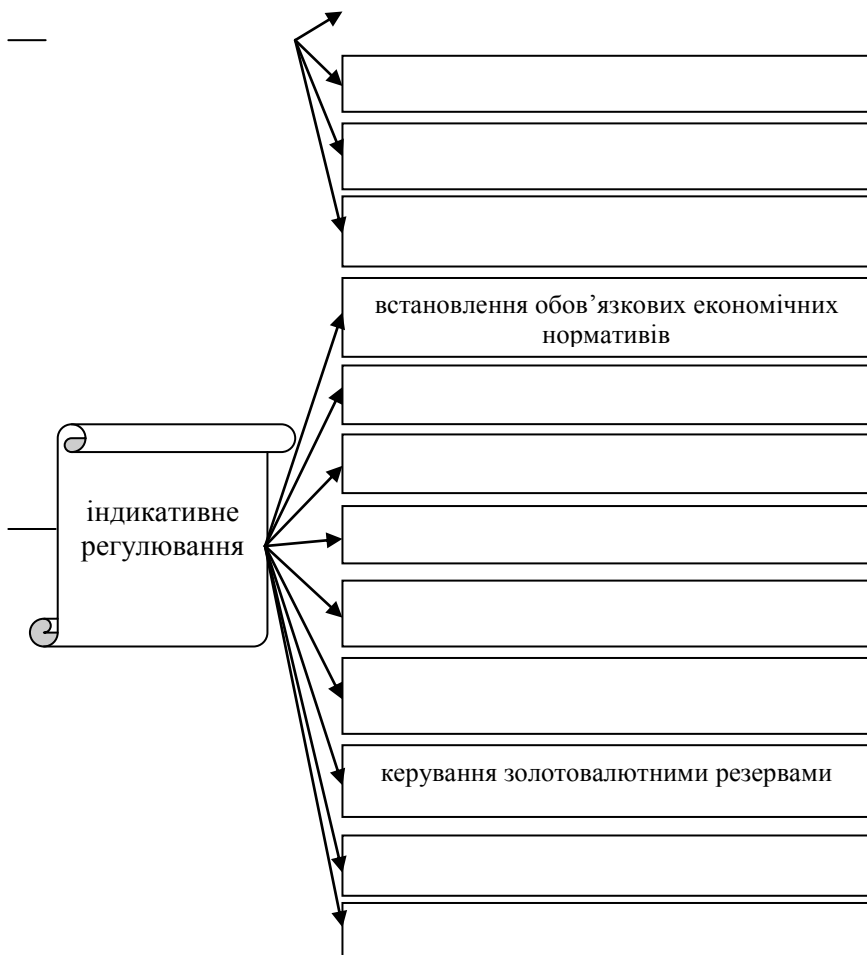
- 12) Банк, який відповідає критеріям, встановленим Національним банком України, та діяльність якого впливає на стабільність банківської системи, – це:
- a) загальний банк;
 - b) системно важливий банк;
 - c) основний банк;
 - d) універсальний банк.
- 13) Державним банком є банк:
- a) більше 50 % статутного капіталу якого належить державі;
 - b) не менше 90 % статутного капіталу якого належить державі;
 - c) 90 % статутного капіталу якого належить державі;
 - d) 100 % статутного капіталу якого належить державі.
- 14) Рівень мінімального розміру статутного капіталу кооперативного банку встановлюється:
- a) Національним банком України;
 - b) Кабінетом Міністрів України;
 - c) Верховною Радою України;
 - d) Міністерством фінансів України.
- 15) НБУ приймає рішення про надання банківської ліцензії чи про відмову в її наданні:
- a) протягом місяця з дня отримання повного пакета документів;
 - b) протягом двох місяців з дня отримання повного пакета документів;
 - c) протягом трьох місяців з дня отримання повного пакета документів;
 - d) протягом шести місяців з дня отримання повного пакета документів.
- 16) НБУ приймає рішення про відкликання у банку банківської ліцензії та ліквідацію банку за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб:
- a) протягом 5 днів з дня отримання такої пропозиції Фонду;
 - b) протягом 7 днів з дня отримання такої пропозиції Фонду;
 - c) протягом 10 днів з дня отримання такої пропозиції Фонду;
 - d) протягом 15 днів з дня отримання такої пропозиції Фонду.

- 17) До банківських послуг належать:
- залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб;
 - здійснення банківського нагляду;
 - відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах;
 - розміщення залучених у вклади (депозити);
 - здійснення банківського контролю.
- 18) Органами управління кооперативних банків є:
- загальні збори учасників (пайовиків);
 - спостережна рада;
 - виконавчий комітет;
 - редакційна комісія
 - правління банку.
- 19) Учасниками банку не можуть бути:
- юридичні особи, в яких банк має істотну участь;
 - юридичні особи – нерезиденти;
 - об'єднання громадян;
 - фізичні особи – нерезиденти;
 - релігійні та благодійні організації.
- 20) До форм адміністративного регулювання Національним банком України діяльності банків належать:
- реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;
 - рефінансування банків;
 - застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
 - нагляд за діяльністю банків;
 - визначення норм обов'язкових резервів для банків.

Завдання

1. Доповнити схему форм державного регулювання банківської діяльності:

2. Користуючись положеннями ст. ст. 9-17 Закону України «Про Національний банк України» здійснити порівняльно-правовий аналіз правового статусу Ради та Правління НБУ та заповнити таблицю 19.1:

Таблиця 19.1.

Порівняльно-правовий аналіз Ради та Правління НБУ

	Рада НБУ	Правління НБУ
Повноваження		
Склад та порядок формування		
Порядок роботи		

3. Скласти структурно-логічну схему «Державна реєстрація банків».

4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Відділом Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України було надіслано запит до комерційного банку «Аваль» із проханням надати інформацію про наявність коштів на поточному рахунку та здійснені операції протягом останнього місяця клієнтом банку – ТОВ «Каштан», яке є боржником у відкритому виконавчому провадженні.

Чи повинен комерційний банк надати відповідну інформацію відділу Департаменту державної виконавчої служби?

Інформаційні джерела: 1, 2, 11, 39, 48, 54, 134, 135, 154, 174, 209.

* * *

Тема 20. Правове регулювання грошового обігу та безготівкових розрахунків

Основні терміни та поняття: грошова система України; тип грошової системи; елемент грошової системи; грошова одиниця України; державні грошові знаки; банкноти; монети; платіжність; грошовий обіг; касові операції; ліміт каси; обіг готівки; безготівкові розрахунки.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми, слід виходити з того, що у фаховій літературі грошовий обіг розглядають всебічно: як сукупність платежів, сукупність рухів грошової форми вартості у вигляді готівки і безготівкових розрахунків у процесі відтворення (виробництва, розподілу, обміну і споживання); як обіг законних платіжних засобів (банкнот, розмінної монети), що обслуговують потреби економіки; як постійний рух коштів, який охоплює сферу випуску (емісії) грошей НБУ та передачі їх у каси банків, а також подальше переміщення грошей у каси підприємств, установ, організацій, розрахунки з населенням, здійснення ним платежів і внесків зі зворотним рухом до НБУ. При цьому грошовий обіг є частиною *грошового обороту* (тобто сукупності всіх грошових платежів у державі) й пов'язаний із обслуговуванням підприємств і організацій, фінансово-кредитних інститутів та населення, де гроші виконують функцію засобу обігу й засобу платежу, тобто відбувається рух готівки.

Слід звернути увагу, що грошовий оборот умовно поділяють на три сектори: грошового обігу, фінансовий та кредитний. При цьому сектор грошового обігу характеризується еквівалентним, але безповоротним рухом грошей від споживача до виробника. В основі грошового обігу лежить безупинний рух грошей – готівкових і безготівкових. Фінансовий сектор охоплює фінансові відносини, які зумовлюють безповоротний і нееквівалентний характер створення та використання грошових коштів. Кредитний сектор відповідає тим економічним відносинам, у яких перерозподіл грошей між суб'єктами господарювання здійснюється на нееквівалентній, але поворотній платній основі.

Розглядаючи грошовий оборот, варто акцентувати увагу на його поділі на готівковий та безготівковий. Визначення термінів «безготівкові розрахунки» та «готівкові розрахунки» дають нормативно-правові акти Національного банку України, а саме Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. та Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене постановою Правління НБУ від 15.12.2004 р. Безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді. Готівкові розрахунки – це платежі готівкою підприємств, підприємців і фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги) і за операціями, що безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Оскільки розрахункові правовідносини виникають щоразу, коли законом чи договором встановлюється обов'язок конкретного суб'єкта щодо здійснення грошового платежу, студентам слід зупинитися на з'ясуванні підстав виникнення такого обов'язку. Такими підставами можуть виступати закон, рішення державного органу та договір. Водночас підставою виникнення розрахункових правовідносин може бути й волевиявлення одного із суб'єктів, спрямоване на перерахування певної грошової суми на користь іншого суб'єкта.

Розглядаючи розрахункові правовідносини, варто підкреслити, що ці правовідносини виникають не тільки при здійсненні безготівкових розрахунків. Визначальним моментом для констатації розрахункових правовідносин є наявність зв'язку між його суб'єктами – платником і одержувачем із приводу перерахування визначеної грошової суми. Наявність у суб'єктному складі цих правовідносин установи банку варто розглядати як специфічну і конститутивну ознаку системи

безготівкових розрахунків як підсистеми розрахункових праввідносин.

У контексті розгляду правової природи вітчизняних банкнот і монет слід звернути увагу на таку важливу їх характеристику, як платіжність, яка зумовлена тим, що грошові знаки поєднують у собі грошову одиницю та матеріальний носій (паперовий або металевий). Єдність цих складників означає, що кожен із них безпосередньо впливає на правове положення банкнот і монет.

Платіжність як характеристика фізичного стану матеріального носія грошового знаку безпосередньо впливає на потенційну реалізацію банкнотами і монетами в сфері готівкового обігу їх законодавчо встановленого статусу єдиного законного платіжного засобу на території України.

Студентам потрібно також розглянути порядок оформлення касових операцій, визначений Законом України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг».

Розглядаючи питання щодо правового регулювання безготівкових розрахунків, варто враховувати, що їх організація регламентується законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», нормативно-правовими актами НБУ, у т. ч. Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22.

Принциповою особливістю безготівкових розрахунків (на відміну від готівкових) є те, що обов'язковим учасником цих розрахункових відносин виступає банк (або кілька банківських установ).

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття і зміст грошового обігу.
2. Правове регулювання готівкового обігу.
3. Порядок оформлення касових операцій.
4. Правове регулювання безготівкових розрахунків.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Порядок оформлення касових операцій
2. Контроль за дотриманням порядку ведення операцій з готівкою
3. Застосування розрахункових чеків, векселів та акредитивів у безготівкових розрахунках.
4. Розрахунки за допомогою систем дистанційного обслуговування, кредитних карток.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Справжні банкноти (монети), які за встановленими НБУ критеріями можуть використовуватися для розрахунків за всіма видами готівкових операцій або прийматись банками до обміну та інших банківських операцій, – це:
 - a) істинні;
 - b) звичайні;
 - c) платіжні;
 - d) немає правильної відповіді.

- 2) Порядок відкриття банками рахунків та їх режими визначаються:
 - a) Національним банком України;
 - b) Кабінетом Міністрів України;
 - c) Верховною Радою України;
 - d) Міністерством юстиції України.

- 3) До видів рахунків, що можуть відкриватися банками або іншими установами – учасниками платіжної системи своїм клієнтам не належать:
 - a) вкладні (депозитні);
 - b) поточні;
 - c) кореспондентські рахунки;
 - d) чекові.

- 4) Рахунок, що відкривається одним банком іншому банку для здійснення міжбанківських переказів, – це:
 - a) кореспондентський рахунок;
 - b) депозитний рахунок;
 - c) поточний рахунок;
 - d) чековий рахунок.

- 5) Банкам і підприємцям ліміт каси та строки здавання готівкової виручки (готівки):
 - a) не встановлюються;
 - b) встановлюються НБУ;
 - c) встановлюються Кабінетом Міністрів України;
 - d) встановлюються Міністерством фінансів України.

- 6) Підприємства мають право зберігати у своїй касі готівку, одержану в банку для виплат, що належать до фонду оплати праці, понад установлений ліміт каси:
- a) протягом 2 робочих днів;
 - b) протягом 3 робочих днів;
 - c) протягом 4 робочих днів;
 - d) протягом 5 робочих днів.
- 7) Встановлювати обмеження з видачі готівки за спеціальними платіжними засобами має право:
- a) Національний банк України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Міністерство фінансів України;
 - d) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.
- 8) Обов'язок конкретного суб'єкта щодо здійснення грошового платежу може виникати на підставі:
- a) закону;
 - b) рішення державного органу;
 - c) договору;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 9) Для здійснення розрахункових операцій можуть застосовуватись такі види платіжних інструментів (вказати неправильну відповідь):
- a) меморіальний ордер;
 - b) облігація;
 - c) платіжне доручення;
 - d) платіжна вимога.
- 10) Для здійснення розрахункових операцій можуть застосовуватись такі види платіжних інструментів (вказати неправильну відповідь):
- a) платіжна вимога-доручення;
 - b) розрахунковий чек;
 - c) казначейське зобов'язання;
 - d) акредитив.
- 11) Міжбанківський переказ виконується в строк:
- a) одного операційного дня;
 - b) двох операційних днів;
 - c) до трьох операційних днів;

- d) до чотирьох операційних днів.
- 12) Операції підприємств (підприємців) між собою та з фізичними особами, що пов'язані з прийманням і видачею готівки під час проведення розрахунків через касу з відображенням цих операцій у відповідних книгах обліку, – це:
- a) облікові операції;
 - b) безготівкові операції;
 - c) лімітні операції;
 - d) касові операції.
- 13) Документи на видачу готівки мають підписувати:
- a) керівник і головний бухгалтер або працівник підприємства, який на це уповноважений керівником;
 - b) керівник;
 - c) головний бухгалтер або працівник підприємства, який на це уповноважений керівником;
 - d) головний бухгалтер.
- 14) Банкноти та монети, що перебувають в обігу і виготовлені на замовлення НБУ, залежно від зовнішнього вигляду внаслідок зношення можуть бути:
- a) платіжними і неплатіжними;
 - b) законними і незаконними;
 - c) справжніми і фальшивими;
 - d) готівковими і безготівковими.
- 15) Банки повинні приймати без обмеження від юридичних і фізичних осіб для обміну пошкоджені банкноти без ознак підроблення, які зберегли цілу частину площею:
- a) не менш ніж 35% своєї початкової площі;
 - b) не менш ніж 45% своєї початкової площі;
 - c) не менш ніж 55% своєї початкової площі;
 - d) не менш ніж 65% своєї початкової площі.
- 16) Справжні банкноти (монети), які не можна використовувати як засіб платежу у зв'язку з набуттям у процесі обігу ознак зношення та пошкодження, які перевищують установлені Національним банком критерії, – це:
- a) несправжні банкноти (монети);

- b) недійсні банкноти (монети);
- c) фальшиві банкноти (монети);
- d) неплатіжні банкноти (монети).

17) Правове положення державних грошових знаків визначається такими публічно-правовими характеристиками:

- a) гривня (банкноти і монети) виражена в грошовій одиниці України (національній валюті);
- b) гривня (банкноти і монети) має статус єдиного законного платіжного засобу на території України;
- c) гривня (банкноти і монети) є одним із законних платіжних засобів на території України;
- d) виключне право емісії гривні належить Національному банку України;
- e) гривня (банкноти і монети) є умовними зобов'язаннями Національного банку України.

18) Ліміт каси встановлюють:

- a) для підприємств, які мають строк здавання готівкової виручки в банк щодня або наступного дня від дня її надходження до каси, – у розмірах не більше розміру середньоденного надходження готівки до каси;
- b) для підприємств, які мають строк здавання готівкової виручки в банк не рідше ніж один раз на п'ять робочих днів – у розмірах не більше п'ятикратного розміру середньоденних надходжень готівки;
- c) для підприємств, які мають строк здавання готівкової виручки в банк не рідше ніж один раз на п'ять робочих днів – у розмірах не більше чотирикратного розміру середньоденних надходжень готівки;
- d) для підприємств, ліміти каси яким установлюються згідно з фактичними витратами готівки, – не більше двократного розміру середньоденних надходжень готівки;
- e) для підприємств, ліміти каси яким установлюються згідно з фактичними витратами готівки, – не більше розміру середньоденної видачі готівки.

19) Касові операції оформляються:

- a) касовими ордерами;
- b) видатковими відомостями;

- с) заліковими відомостями;
- д) розрахунковими документами;
- е) установчими документами.

20) До суб'єктів, які не ведуть касову книгу, належать:

- а) підприємства;
- б) відокремлені підрозділи підприємств;
- с) юридичні особи;
- д) страхові агенти;
- е) брокери.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційне завдання:

Підприємство «Каштан», яке має поточний рахунок у комерційному банку «Фактор», надіслало до установи банку платіжне доручення з метою перерахування 200 тис. грн. на рахунок будівельної компанії «Інвестбуд». У реквізиті «Призначення платежу» цього платіжного доручення було вказано: «безоплатна фінансова допомога».

Якими мають бути дії комерційного банку «Фактор» в цьому випадку?

2. Розробити структурно-логічну схему «Безготівкові розрахунки».

3. Розв'язати ситуаційне завдання:

Під час проведення виїзної перевірки ПАТ «Завод Хіммаш» співробітниками державної податкової інспекції було з'ясовано, що 25 жовтня 2015 р. ПП «Каштан» придбало технологічне обладнання на суму 60 тис. грн., виробником якого є ПАТ «Завод Хіммаш». Оплата за договором купівлі-продажу була здійснена у готівковій формі, про що свідчить прибутково-касовий ордер від 25.10.2015 р., підписаний головним бухгалтером і касиром ПАТ «Хіммаш».

Які правові наслідки цієї розрахункової операції?

4. Користуючись положеннями «Правил визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України», затверджених Постановою Правління Національного банку України від 13.11.2013 р. № 1942/24474, заповнити таблицю 20.1. «Визначення платіжності та обмін банкнот і монет»:

Таблиця 20.1.

Визначення платіжності та обмін банкнот і монет

Платіжні банкноти (монети)	Неплатіжні банкноти (монети)
----------------------------	------------------------------

придатні до обігу	непридатні до обігу	

Інформаційні джерела: 27, 39, 44, 91, 93, 94, 173, 209.

* * *

Тема 21. Правові засади валютного регулювання

Основні терміни та поняття: валюта; валютні цінності; іноземна валюта; валюта України; конвертованість валюти; валютний курс; валютні операції; валютні обмеження; валютне регулювання; валютний контроль.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Для з'ясування поняття валюти, слід враховувати, що його потрібно розглядати у декількох аспектах: як грошову одиницю, яка є основою грошової системи держави; як тип грошової системи держави (валюта золота, валюта срібна, валюта паперова); як грошові знаки іноземних держав, кредитні і платіжні документи, що використовуються у міжнародних розрахунках (іноземна валюта).

Слід звернути увагу, що у законодавстві України визначаються такі правові категорії, як «валюта України», «іноземна валюта», «валютні цінності», які співвідносяться як частина та ціле. Крім національної й іноземної валюти у вигляді грошових знаків і коштів на рахунках у банківських та інших кредитно-фінансових установах до валютних цінностей належать: 1) платіжні документи й інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України, іноземній валюті або банківських металах; 2) банківські метали – золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, виготовлені з дорогоцінних металів.

Важливою характеристикою національних валют є їх конвертованість. Студентам слід з'ясувати типи конвертованості, проаналізувати види валюти за ступенем конвертованості і визначити, до якого виду відноситься національна валюта.

Формою реалізації валютної політики держави є валютне регулювання – спеціальний правовий режим реалізації валютних відносин, який передбачає комплекс заходів, здійснюваних уповноваженими державними органами, спрямованих на організацію

функціонування внутрішнього валютного ринку в державі та визначення порядку проведення валютних операцій.

Важливим питанням щодо сутності валютного регулювання є питання визначення принципів такого регулювання. Беззаперечно можна сказати, що валютне регулювання здійснюється на основі загальноприйнятих принципів правового регулювання, таких, як законність, системність, ефективність, гласність, прозорість та додержання прав і охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб. Окрім того, правове регулювання валютних відносин взагалі та валютного регулювання має свої специфічні принципи, які студентам слід проаналізувати. До таких принципів належать: принцип попередження незаконного витоку капіталу за кордон та мобілізації валютних ресурсів; принцип конвертації валюти України за поточними операціями; принцип обмеження використання іноземної валюти у внутрішньому обороті; принцип здійснення контролю за обігом іноземної валюти та валютних цінностей.

Для більш детального аналізу змісту валютного регулювання слід вирізнити два рівні: міжнародне та внутрішньодержавне. Міжнародне валютне регулювання здійснюється міжнародними фінансово-кредитними організаціями (переважно Міжнародним валютним фондом) з метою створення єдиного валютного простору, що забезпечує вільний обмін товарами і послугами у світовому економічному просторі. Цілями міжнародного валютного регулювання є стимулювання валютної стабільності, забезпечення механізму валютного регулювання у відносинах між державами та запобігання конкуруючому знеціненню валют, а також установа системи багатосторонніх платежів за поточними угодами між державами та скасування валютних обмежень, що перешкоджають зростанню світової торгівлі.

Слід звернути увагу, що основним елементом національної системи валютного регулювання є валютні обмеження. Їх слід розглядати як систему державних заходів, спрямованих на встановлення порядку проведення валютних операцій. При цьому у системі валютних обмежень, що діють в Україні, студентам варто проаналізувати: обмеження, пов'язані з ліцензуванням валютних операцій; обмеження, зумовлені встановленням порядку придбання іноземної валюти за дорученням і за рахунок резидентів на міжбанківському валютному ринку України з метою забезпечення виконання їх зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами; обмеження, пов'язані з використанням іноземної валюти як засобу платежу на території України; обмеження, пов'язані зі встановленням обов'язкового

продажу частини надходжень в іноземній валюті на користь резидентів-юридичних осіб; обмеження, пов'язані зі встановленням порядку здійснення розрахунків в іноземній валюті; обмеження, пов'язані з відкриттям та використанням валютних рахунків резидентами за межами України; обмеження, пов'язані з відкриттям та використанням валютних рахунків у національній валюті нерезидентами на території України; обмеження, пов'язані з переміщенням готівкової національної та іноземної валюти фізичними та юридичними особами через митний кордон України.

Вивчаючи тему, необхідно приділити достатню увагу з'ясуванню одного із ключових понять, яким є «валютна операція». Такого значення воно набуває у зв'язку з тим, що при здійсненні валютних операцій будь-які особи, як резиденти, так і нерезиденти набувають статусу суб'єктів валютних правовідносин та відповідно їх дії підпадають під сферу валютного регулювання й контролю. Однак національне законодавство визначення валютної операції не надає, а лише обмежується встановленням у Декреті Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» вичерпного переліку дій, які охоплюються цим поняттям. Це можуть бути дії, пов'язані: 1) з переходом права власності на валютні цінності, що здійснюються між резидентами у валюті України; 2) з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; 3) із ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Окремо слід зупинитися на визначенні статусу учасників валютних операцій (агентів валютного ринку), якими є НБУ, валютні біржі, банківські установи; підприємства та фінансові установи, що здійснюють зовнішньоекономічні операції; підприємства, міжнародні корпорації та фінансові установи, що здійснюють іноземні вкладення активів; фізичні особи, валютні брокерські фірми.

Опрацьовуючи матеріал теми, потрібно також розглянути порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» містить норми щодо зарахування виручки резидентів у іноземній валюті на їхні валютні рахунки в уповноважених банках у терміни виплати заборгованостей, зазначених у контрактах, але не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності – з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності. Перевищення

зазначеного строку потребує висновку центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

Національний банк України має право запроваджувати на строк до шести місяців інші строки розрахунків. Строки можуть бути продовжені також центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики у разі виконання резидентами операцій за договорами виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, тендерної поставки, гарантійного обслуговування, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення.

Студентам потрібно також зупинитися на з'ясуванні поняття «валютний контроль», яке слід розглядати в широкому та вузькому значенні. Під терміном «валютний контроль» в широкому значенні розуміють специфічний вид фінансового контролю в галузі формування, розподілу та використання публічних валютних фондів та в цілому у сфері обігу валютних цінностей, реалізація якого зумовлюється шляхом діяльності спеціально створеної системи контролюючих органів, спрямованої на дотримання встановлених правил поведінки учасниками валютних правовідносин. У вузькому значенні під валютним контролем розуміють діяльність спеціальних контролюючих суб'єктів в галузі валютного контролю, покликану на дотримання встановлених правил поведінки учасниками валютних правовідносин.

Вивчаючи питання про відповідальність за порушення валютного законодавства, потрібно розглянути санкції, передбачені: п. 2 ст. 16 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»; ст. 2 Указу Президента України «Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства»; розділом 2 Положення про валютний контроль.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття валюти і валютних цінностей.
2. Зміст валютного регулювання.
3. Валютний контроль.
4. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

5. Поняття валюти і валютних цінностей.
6. Зміст валютного регулювання.
7. Валютний контроль.
8. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Поняття валютних операцій та операцій з валютними цінностями.
2. Організація внутрішнього валютного ринку України.
3. Переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Який орган формує Державний валютний фонд України?
 - a) Кабінет Міністрів України;
 - b) Верховна Рада України;
 - c) Національний банк України;
 - d) Міністерство фінансів України.
- 2) Місцеві валютні фонди формують:
 - a) Рада Міністрів АРК;
 - b) місцеві державні адміністрації;
 - c) виконавчі комітети місцевих рад;
 - d) Рада Міністрів АРК, місцеві державні адміністрації та виконавчі комітети місцевих рад.
- 3) Порядок ввезення, переказування і пересилання з-за кордону, а також вивезення, переказування і пересилання за кордон резидентами і нерезидентами валюти України визначається:
 - a) Національним банком України;
 - b) Верховною Радою України;
 - c) Кабінетом Міністрів України;
 - d) Міністерством фінансів України.
- 4) Встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют здійснює:
 - a) Верховна Рада України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Національний банк України;
 - d) усі разом.
- 5) Офіційний курс гривні до іноземних валют та банківських металів встановлюється для вільно конвертованих валют:
 - a) щоденно;
 - b) 1 раз на тиждень;
 - c) 1 раз на місяць;
 - d) 2 рази на місяць.

- 6) Контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України здійснює:
- a) Міністерство інфраструктури України;
 - b) Верховна Рада України;
 - c) Кабінет Міністрів України;
 - d) Національний банк України.
- 7) Офіційні валютні резерви створюються, утримуються і використовуються для підтримання валютного (обмінного) курсу валюти України:
- a) Національним банком України;
 - b) Верховною Радою України;
 - c) Кабінетом Міністрів України;
 - d) Міністерством фінансів України.
- 8) Який суб'єкт фінансового управління не здійснює валютний контроль:
- i) Державна митна служба України;
 - ii) Рахункова палата України;
 - iii) Національний банк України;
 - iv) Кабінет Міністрів України.
- 9) Що не належить до повноважень Кабінету Міністрів у сфері валютного регулювання:
- a) визначення і подання на затвердження до Верховної Ради України ліміту зовнішнього державного боргу України;
 - b) участь у складанні платіжного балансу України;
 - c) забезпечення формування Державного валютного фонду України;
 - d) видання ліцензії на здійснення валютних операцій.
- 10) Які операції не належать до валютних:
- a) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, що здійснюються між резидентами у валюті України;
 - b) операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу;
 - c) операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України валютних цінностей;
 - d) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності.
- 11) Поняття валюти розглядають у таких аспектах:

- a) як грошову одиницю, яка є основою грошової системи держави;
 - b) як тип грошової системи держави;
 - c) як грошові знаки іноземних держав, кредитні і платіжні документи, що використовуються у міжнародних розрахунках;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 12) Статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України встановлюється:
- a) законодавством;
 - b) виключно законами України;
 - c) законами та іншими нормативно-правовими актами;
 - d) немає правильної відповіді.
- 13) Діяльність держави в особі уповноважених нею органів по застосуванню адміністративних та економічних методів впливу на учасників валютних правовідносин щодо здійснення валютної політики в державі, – це:
- a) валютна політика;
 - b) валютне управління;
 - c) валютне регулювання;
 - d) валютний контроль.
- 14) Виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше:
- a) 160 календарних днів з дати митного оформлення продукції, що експортується;
 - b) 170 календарних днів з дати митного оформлення продукції, що експортується;
 - c) 180 календарних днів з дати митного оформлення продукції, що експортується;
 - d) 183 календарних днів з дати митного оформлення продукції, що експортується.
- 15) Національний банк України видає такі види ліцензії на здійснення валютних операцій:
- a) індивідуальні та генеральні;
 - b) індивідуальні та колективні;
 - c) основні та додаткові;
 - d) загальні та спеціальні.

- 16) Фінансовий контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами на території України, здійснює:
- а) Національний банк України;
 - б) Державна фіскальна служба України;
 - в) Міністерство фінансів України;
 - г) Рахункова палата України.
- 17) Які операції належать до валютних:
- а) операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу;
 - б) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, що здійснюються між резидентами у валюті України;
 - в) операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України валютних цінностей;
 - г) операції, пов'язані з ввезенням на територію України дорогоцінних товарів;
 - д) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності.
- 18) Національний банк України має такі повноваження у сфері валютного регулювання:
- а) здійснює валютну політику, виходячи з принципів загальної економічної політики України;
 - б) складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;
 - в) забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України;
 - г) визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;
 - д) визначає і подає на затвердження до Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України.
- 19) Кабінет Міністрів має такі повноваження у сфері валютного регулювання:
- а) визначає і подає на затвердження до Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України;
 - б) видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;
 - в) бере участь у складанні платіжного балансу України;
 - г) нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;

е) забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України;

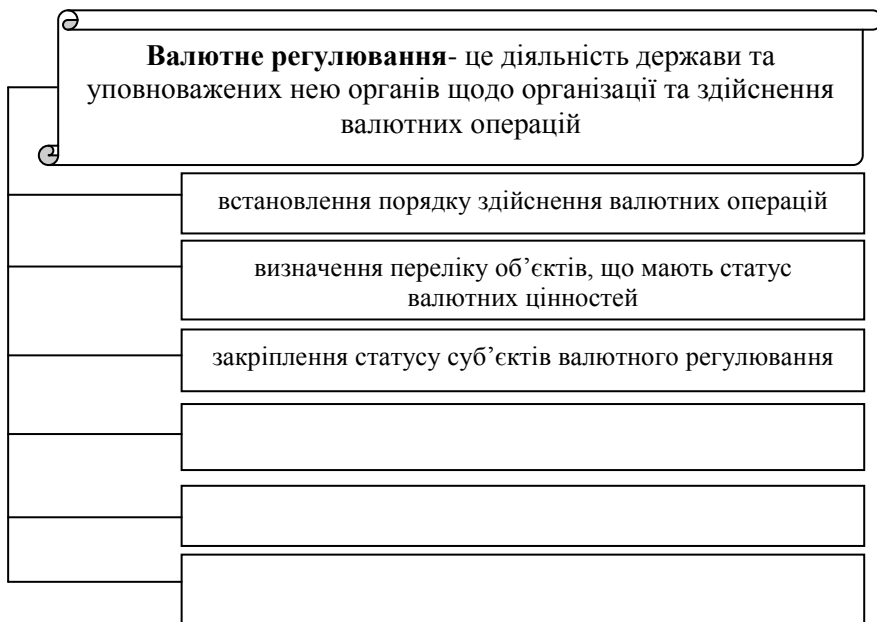
20) За ступенем конвертованості національні валюти поділяються на такі види:

- а) вільно конвертовані;
- б) довільно конвертовані;
- в) частково конвертовані;
- г) умовно конвертовані;
- е) неконвертовані.

Завдання

1. Розробити структурно-логічну схему «Система органів та агентів валютного контролю».

2. Доповнити схему валютного регулювання та його елементів:

3. Користуючись нормативно-правовими актами зі списку використаної літератури, заповнити таблицю 21.1. «Суб'єкти валютного регулювання» за зразком:

Таблиця 20.1.

Суб'єкти валютного регулювання

Суб'єкти валютного	Повноваження
--------------------	--------------

регулювання	
Кабінет Міністрів України	1) визначає та надає на затвердження Верховної ради України ліміт зовнішнього державного боргу України; 2) бере участь у складанні платіжного балансу України; 3) забезпечує формування та виступає розпорядником Державного валютного фонду України
Рада Міністрів АРК, місцеві державні адміністрації, виконавчі комітети місцевих рад	
Національний банк України	
Державна фіскальна служба України	
Міністерство інфраструктури України	
Банківські установи	

4. Громадяни України Іванов і Петров уклали договір позики на суму 50 тис. доларів США.

Чи є дійсною ця угода? Чи є необхідним у такому випадку одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України?

Інформаційні джерела: 39, 44, 45, 59, 70, 96, 139, 145, 209, 220.

* * *

Тема 22. Правові засади фінансового контролю в Україні

Основні терміни та поняття: фінансовий контроль; фінансова дисципліна; державний фінансовий контроль; недержавний фінансовий контроль; методи фінансового контролю; методика фінансового контролю; спостереження; облік; обстеження; аналіз; ревізія; перевірка; фінансово-економічна експертиза; аудит.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчення теми слід почати з усвідомлення того, що обов'язковою умовою функціонування фінансової системи є фінансовий контроль. Будучи елементом єдиного механізму державного контролю, фінансовий контроль є однією із форм управлінського процесу. Контроль є невід'ємною частиною регулюючого механізму, однією з

форм зворотних зв'язків, коли управляючий суб'єкт, одержуючи інформацію про стан фінансової системи, оцінює її та виносить рішення про необхідні заходи. Аналіз контрольних дій дає можливість визначити резерви та перспективи розвитку системи загалом, ефективність управлінських рішень. Відповідно фінансова система, її елементи, маючи складну структуру, обов'язково припускають використання ефективного, діючого контролю.

Фінансовий контроль як елемент управління слід розглядати у декількох аспектах:

- по-перше, це контроль за фінансовою та господарською діяльністю господарюючих суб'єктів;
- по-друге, це регламентована нормами права діяльність господарюючих суб'єктів, контролюючих суб'єктів, пов'язана з рухом централізованих і децентралізованих фондів;
- по-третє, це засіб забезпечення законності у фінансовій діяльності.

Фінансовий контроль – це регульована правовими нормами систематична діяльність державних та недержавних контролюючих суб'єктів, наділених спеціальними повноваженнями, яка спрямована на забезпечення ефективності, раціональності, законності та фінансової дисципліни у процесі формування, розподілу та використання державних та муніципальних фінансових ресурсів.

Сутність фінансового контролю можливо більш детально розглянути через принципи, тобто основні положення, що закладаються в організацію цієї діяльності. Щоб проаналізувати зміст основних принципів фінансового контролю, варто мати на увазі, що їх система закріплена у Лімській декларації керівних принципів контролю, прийнятій IX Конгресом міжнародної організації вищих контрольних органів (INTOSAI) у жовтні 1977 року, до якої у 1996 році приєдналася Україна. Серед основних *принципів фінансового контролю* були передбачені такі: незалежність фінансового контролю; законодавче закріплення незалежності органів фінансового контролю; визначення необхідності здійснення попереднього контролю й контролю за фактичними результатами; наявність внутрішнього та зовнішнього контролю як обов'язкової умови існування фінансового контролю; гласність та відкритість контрольних органів з обов'язковою вимогою дотримання комерційної та іншої таємниці, що захищається законом. Студентам варто проаналізувати зміст та значення принципів, простежити як вони закріплені у вітчизняному законодавстві.

Сутність фінансового контролю розкривається у його призначенні, змісті, об'єкті та предметі, тому студентам потрібно зупинитися на їх характеристиці.

Від об'єкту фінансового контролю, яким є усі грошові відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та використанням централізованих та децентралізованих фондів коштів, – слід відрізнити безпосередній предмет фінансового контролю. Останнім виступають фінансово-вартісні показники: прибуток, доходи, податки, собівартість, відрахування до фондів, виручка від реалізації, які містяться у первинній документації та свідчать про рух коштів.

Серед суб'єктів фінансового контролю потрібно розрізнити окремо суб'єкта, який контролює (контролюючого суб'єкта) та суб'єкта, якого контролюють (підконтрольного суб'єкта). До першої групи суб'єктів слід відносити державні органи, недержавні та громадські організації, наділені компетенцією в сфері фінансового контролю. До другої групи належать підприємства, установи, організації, фізичні особи, діяльність яких пов'язана з формуванням, розподілом та використанням централізованих та децентралізованих фондів коштів.

Здійснення фінансового контролю, деталізація елементів його механізму дає можливість виділити основні види фінансового контролю. Конкретний вид фінансового контролю залежить від декількох чинників, до яких можна віднести такі як правове положення контрольованого суб'єкта, правовий статус контролюючого суб'єкта, об'єкт контролю, мету контролю, підстави виникнення контрольних відносин.

Виходячи з цього фінансовий контроль можна класифікувати за декількома напрямками. За часом проведення студентам слід відрізнити попередній, поточний та подальший фінансовий контроль. За суб'єктним складом органів, що здійснюють контроль, необхідно знати суть державного та незалежного фінансового контролю. За змістом контрольованих відносин фінансовий контроль фактично поділяється на інституціональні види та розрізняє контрольовані дії за змістом інститутів Особливої частини фінансового права. Виходячи з цього, студенти повинні відмежовувати бюджетний, податковий, банківський, митний, валютний контроль, контроль за страховою діяльністю. За джерелами контролю варто знати суть документального та фактичного контролю. За періодичністю здійснення потрібно виокремлювати оперативний та періодичний фінансовий контроль.

Фінансовий контроль здійснюється різними методами та формами, під якими розуміють прийоми, способи та засоби його реалізації. Застосування конкретного методу залежить від багатьох факторів: від правового статусу органу, що його здійснює; від об'єкта контролю; від підстав виникнення контрольних правовідносин. Традиційно у фінансовому праві до найпоширеніших методів фінансового контролю відносять ревізію та перевірку. У фінансовому праві

використовуються також такі методи як аналіз, обстеження, оцінка, розслідування, інвентаризація.

Ревізія – це метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності, спосіб документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань. За наслідками ревізії складається акт. Студентам слід з'ясувати відмінності різних видів ревізій: повної, часткової, вибіркової, суцільної, комплексної, тематичної, документальної, фактичної.

Перевірка – це обстеження і вивчення окремих ділянок фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації або їх підрозділів. Наслідки перевірки оформляються довідкою або доповідною запискою, або при встановлених порушеннях складається акт перевірки. Необхідно проаналізувати відмінності між різними видами перевірок: камеральною, виїзною, суцільною, вибірковою, комплексною, тематичною, плановою, позаплановою.

Обстеження як метод фінансового контролю застосовується лише до окремо взятих сторін фінансової діяльності, але здійснюється за широким колом показників. При проведенні обстеження можуть використовуватися такі прийоми, як *опитування* та *анкетування*.

Специфічним методом фінансового контролю є *аналіз*, що базується на використанні прийомів, розроблених економічною та статистичною науками. Аналіз проводиться на основі матеріалів поточної та річної звітності і дає можливість виявити причини та факти порушень фінансової дисципліни.

Серед організаційно-правових форм фінансового контролю можна виділити фінансовий моніторинг; державний фінансовий аудит і аудит.

Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, спрямованих на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом.

Студенти повинні розмежовувати зміст та органи здійснення державного і недержавного аудиту, визначати особливості обов'язкових та добровільних аудиторських перевірок.

У здійсненні фінансового контролю задіяна ціла система органів, наділених відповідною компетенцією. Досліджуючи це питання, слід виходити з того, що залежно від характеру діяльності, повноважень у сфері фінансового контролю усі органи, які його здійснюють, поділяють на дві групи: органи, що реалізують повноваження у сфері фінансового контролю поряд з іншими своїми повноваженнями та спеціально створені органи. До першої групи належать органи загальної компетенції, а саме: представницькі органи держави,

місцевого самоврядування (Верховна Рада України, Верховна Рада АРК, місцеві ради); Президент України, органи виконавчої влади загальної компетенції (Кабінет Міністрів України, Рада Міністрів АРК, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи місцевих рад); центральні органи виконавчої влади, які здійснюють фінансовий контроль поряд зі своїми основними функціями. Водночас виділяють органи спеціальної компетенції, спеціально створені державою для здійснення фінансового контролю (Рахункова палата України, Міністерство фінансів України, Казначейство України, Державна фінансова інспекція України). Студентам більш детально варто зупинитися на повноваженнях органів спеціальної компетенції у сфері фінансового контролю.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, значення та принципи фінансового контролю.
2. Види фінансового контролю.
3. Методи фінансового контролю.
4. Система органів фінансового контролю в Україні.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, значення та принципи фінансового контролю.
2. Види фінансового контролю.
3. Методи та форми фінансового контролю.
4. Система органів фінансового контролю в Україні.
5. Контрольні повноваження Рахункової палати України.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Правовий статус органів Державної фінансової інспекції України.
2. Контрольні повноваження інших органів щодо здійснення фінансового контролю.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) До якого виду фінансового контролю можна віднести аудиторський контроль?
 - a) відомчого;
 - b) внутрішньогосподарського;
 - c) загальнодержавного;
 - d) незалежного.
- 2) Який із видів фінансового контролю здійснюється за результатами фінансової діяльності:
 - a) попередній;

- b) поточний;
 - c) наступний;
 - d) тематичний.
- 3) Який із видів фінансового контролю здійснюється до початку фінансових операцій:
- a) попередній;
 - b) поточний;
 - c) наступний;
 - d) ініціативний.
- 4) Який із видів фінансового контролю здійснюється у процесі виконання фінансових операцій:
- a) попередній;
 - b) поточний;
 - c) наступний;
 - d) ініціативний.
- 5) Фінансовий контроль, який здійснюють органи місцевого самоврядування, - це:
- a) незалежний контроль;
 - b) державний контроль;
 - c) публічний контроль;
 - d) муніципальний контроль.
- 6) Ревізія відноситься до:
- a) наступного контролю;
 - b) попереднього контролю;
 - c) поточного контролю;
 - d) внутрішнього контролю.
- 7) За результатами ревізії складають:
- a) доповідну записку;
 - b) звіт;
 - c) акт;
 - d) протокол.
- 8) Перевірку, яка проводиться за місцезнаходженням об'єкта, що перевіряється, називають:
- a) вибірковою;
 - b) комплексною;
 - c) камеральною;
 - d) виїзною.

- 9) Державна фінансова інспекція здійснює державний фінансовий контроль шляхом проведення:
- a) інспектування у формі планових та позапланових ревізій;
 - b) державного фінансового аудиту;
 - c) перевірки державних закупівель;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 10) Первинні документи, що містять відомості про фінансово-господарську діяльність контролюваного суб'єкта, - це:
- a) об'єкт фінансового контролю;
 - b) предмет фінансового контролю;
 - c) мета фінансового контролю;
 - d) немає правильної відповіді.
- 11) Ревізія – це:
- a) метод фінансового контролю;
 - b) форма фінансового контролю;
 - c) принцип фінансового контролю;
 - d) функція фінансового контролю.
- 12) Визначення: «...– це контроль, який здійснюється у межах усієї держави органами законодавчої та виконавчої влади, в тому числі й спеціально створеними для таких цілей. Реалізується через загальнодержавний і відомчий фінансовий контроль» відповідає поняттю:
- a) недержавний фінансовий контроль;
 - b) відомчий фінансовий контроль;
 - c) державний фінансовий контроль;
 - d) парламентський фінансовий контроль.
- 13) Визначення «...– це контроль, під час проведення якого об'єкт і суб'єкт належать до однієї системи» відповідає поняттю:
- a) зовнішній фінансовий контроль;
 - b) внутрішній фінансовий контроль;
 - c) моніторинг;
 - d) плановий фінансовий контроль.
- 14) Фінансовий контроль, який полягає у вивченні реального стану об'єкта, що перевіряється, установленні дійсної наявності грошових і матеріальних ресурсів, аналізі отриманої інформації і документів на предмет їх відповідності, – це:
- a) документальний контроль;
 - b) фактичний контроль;
 - c) первинний контроль;

- d) повний контроль.
- 15) До органів фінансового контролю спеціальної компетенції не належить:
- a) Міністерство фінансів України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
 - d) Державна фінансова інспекція України.
- 16) До органів фінансового контролю загальної компетенції не належить:
- a) Міністерство фінансів України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Верховна Рада України;
 - d) місцева державна адміністрація.
- 17) До органів фінансового контролю загальної компетенції належать:
- a) Міністерство фінансів України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Державна фінансова інспекція України;
 - d) Верховна Рада України;
 - e) обласна державна адміністрація.
- 18) До органів фінансового контролю спеціальної компетенції належать:
- a) Міністерство фінансів України;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Державна фінансова інспекція України;
 - d) Рахункова палата України;
 - e) Верховна Рада України.
- 19) За сферою фінансової діяльності фінансовий контроль поділяють на такі види:
- a) бюджетний;
 - b) внутрішній;
 - c) податковий;
 - d) зовнішній;
 - e) валютний.
- 20) Методами фінансового контролю є:
- a) перевірка;
 - b) звірка;
 - c) ревізія;
 - d) конфіскація;

е) облік.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційне завдання:

Податковою інспекцією проведено перевірку фінансово-господарської діяльності ТДВ «Комбі» з питань своєчасності та повноти сплати податку на прибуток за минулий рік. У ході перевірки порушень податкового законодавства не виявлено. Керівництво податкової інспекції призначило повторну перевірку для можливості виявлення порушень.

Чи правомірні дії податкової інспекції? Визначте порядок та підстави проведення повторної перевірки, посилаючись на положення Податкового кодексу України.

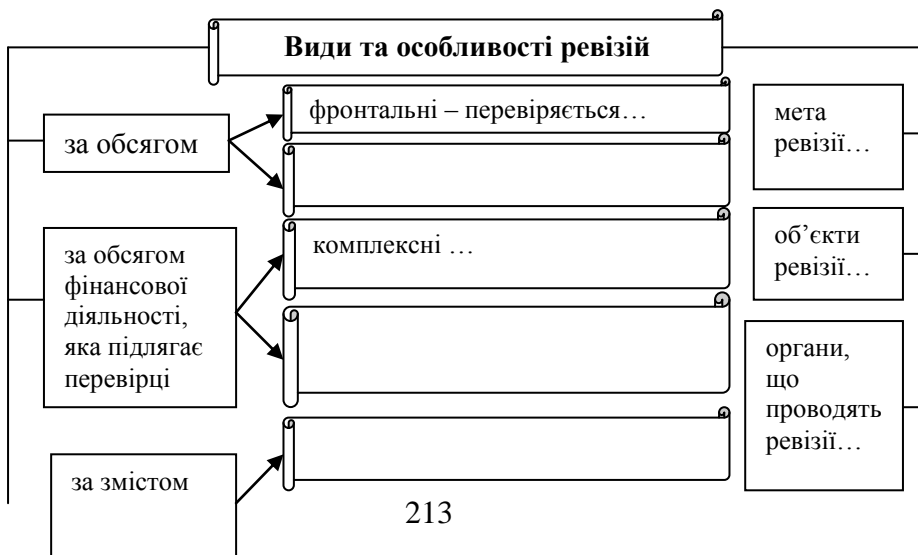
2. Користуючись Законом України «Про аудиторську діяльність», скласти таблицю 22.1 «Права та обов'язки аудиторів і аудиторських фірм»:

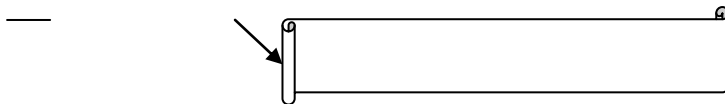
Таблиця 22.1

Права та обов'язки аудиторів і аудиторських фірм

Права аудиторів і аудиторських фірм	Обов'язки аудиторів і аудиторських фірм

3. Доповнити схему видів та особливостей ревізій:

3. Користуючись главою 8 Податкового кодексу України, скласти таблицю 4.1 «Податкові перевірки»:

Таблиця 4.1

Податкові перевірки

	Види податкових перевірок			
	Камеральні перевірки	Документальні перевірки		Фактичні перевірки
		планові	позапланові	
Підстави проведення				
Порядок та особливості проведення				

Інформаційні джерела: 6, 10, 25, 46, 61, 67, 71, 83, 100, 119, 120, 123, 128, 132, 138, 144, 162, 167, 172, 186, 188, 208, 209.

* * *

Тема 23. Фінансово-правова відповідальність

Основні терміни та поняття: відповідальність за порушення фінансового законодавства; фінансово-правова відповідальність; фінансове правопорушення; бюджетне правопорушення; податкове правопорушення; склад фінансового правопорушення; фінансово-правова санкція; штраф; пеня.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Починаючи вивчення даної теми слід акцентувати увагу на дискусійному характері питань щодо визначення сутності поняття «відповідальність», поняття та складу фінансового правопорушення, природи фінансово-правової відповідальності, фінансових санкцій. Науковці та практики і дотепер висловлюють протилежні погляди з цього питання: від визнання фінансово-правової відповідальності самостійним видом юридичної відповідальності до повного заперечення існування цього виду відповідальності.

Категорії «юридична відповідальність у фінансовому праві», «юридична відповідальність суб'єктів фінансового права», «відповідальність за порушення фінансового законодавства» є

тотожними, але їх слід відмежовувати від категорії «фінансово-правова відповідальність».

Юридична відповідальність у фінансовому праві, як і юридична відповідальність суб'єктів фінансового права, застосовується у широкому значенні як адміністративна, кримінальна, цивільна, дисциплінарна відповідальність за порушення правових норм суб'єктами фінансового права. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у вузькому значенні – це лише фінансово-правова відповідальність.

Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права може бути як прямою відповідальністю, види й міра якої визначаються фінансовим правом (фінансово-правова відповідальність), так і опосередкованою (банкетною) відповідальністю, види й міра якої визначаються іншими галузями права (адміністративно-правова, цивільно-правова, кримінально-правова, дисциплінарна відповідальність).

Відповідальність за порушення фінансового законодавства слід розглядати як комплексну категорію, що складається з відносно відокремлених блоків залежно від інституційної належності фінансово-правових норм, що порушуються при вчиненні протиправного діяння у сфері фінансової діяльності держави. Ці блоки деталізуються у процесі кодифікації окремих інститутів фінансового законодавства. Такими блоками, зокрема, є: відповідальність за порушення бюджетного законодавства, передбачена гл. 18 Бюджетного кодексу України, відповідальність за порушення податкового законодавства (гл. 11 Податкового кодексу України).

Як окремі елементи можна розглядати: відповідальність за порушення правил здійснення рахункових операцій із застосуванням реєстраторів рахункових операцій; відповідальність за порушення встановленого порядку обігу готівки; відповідальність за порушення валютного законодавства.

Таким чином, відповідальність за порушення фінансового законодавства виступає як форма реалізації державно-владного примусу, що виникає у разі вчинення порушення приписів фінансово-правових норм і полягає у застосуванні спеціально уповноваженими державними органами до правопорушника передбачених законом санкцій.

В юридичній науці загальновизнаним є підхід, за яким правопорушення є підставою юридичної відповідальності. Потрібно розглянути *ознаки правопорушення*, якими традиційно є: 1) антисоціальний характер, що виявляється у суспільній небезпечності (якщо правопорушення є злочином, що передбачений Кримінальним кодексом) або суспільній шкідливості; 2) протиправність; 3) винність; 4) караність.

Для застосування до суб'єкта фінансового права юридичної відповідальності необхідна наявність *складу правопорушення* – сукупності юридичних ознак протиправної поведінки, необхідних та достатніх для притягнення до такої відповідальності, за наявності яких суспільно шкідливе діяння визнається конкретним правопорушенням. Студентам необхідно проаналізувати елементи складу правопорушення, якими є: 1) об'єкт правопорушення; 2) об'єктивна сторона правопорушення; 3) суб'єкт правопорушення; 4) суб'єктивна сторона правопорушення.

Розглядаючи об'єкт правопорушення, варто диференціювати його на загальний, родовий та безпосередній. Загальним об'єктом є врегульовані нормами фінансового права суспільні відносини у сфері фінансової діяльності держави, тобто в процесі формування, розподілу й використання грошових коштів бюджетів і державних цільових фондів.

Для того, щоб правильно визначати родовий об'єкт фінансових правопорушень, слід виходити із системи фінансового права як об'єктивно існуючої сукупності фінансово-правових інститутів, які об'єднують норми, що регулюють відносно відокремлені групи специфічних фінансових відносин. Цей підхід покладено в основу законодавчого відокремлення видів фінансових правопорушень (порушення бюджетного, податкового, валютного законодавства тощо).

Безпосереднім об'єктом фінансових правопорушень виступають конкретні відносини, на які посягає правопорушник (н-д, механізм бюджетного планування, встановлений порядок ведення податкового обліку тощо).

Об'єктивна сторона правопорушення є зовнішньою стороною суспільно шкідливого діяння (дії чи бездіяльності) суб'єкта права, яке посягає на об'єкт – суспільні відносини у сфері мобілізації, розподілу та використання фондів коштів, що охороняються нормами права. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони правопорушення є діяння (дія чи бездіяльність), суспільно шкідливі наслідки і причинний зв'язок між діянням і шкідливими наслідками. Студентам необхідно з'ясувати зміст елементів об'єктивної сторони, ґрунтуючись на знаннях, отриманих при вивченні правознавства та інших юридичних дисциплін.

Суб'єкт правопорушення – це фізична особа, в тому числі посадова, фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, юридична особа; державний орган, громадська організація, які володіють деліктоздатністю – здатністю нести юридичну відповідальність за свої протиправні вчинки. Необхідно розмежовувати індивідуальних та колективних суб'єктів правопорушення.

Суб'єктивна сторона правопорушення – це ті психічні процеси, що характеризують свідомість і волю суб'єкта правопорушення в момент його скоєння. Ознаками суб'єктивної сторони такого правопорушення є вина, мотив і мета. Варто звернути увагу на те, що суб'єктивна сторона складу окремих правопорушень суб'єктів фінансового права, наприклад податкових, не містить вини, але це не впливає на притягнення їх до відповідальності.

Студенти повинні вміти провести класифікацію правопорушень, які здійснюють суб'єкти фінансового права, за різними підставами. Так, залежно від міри суспільної небезпечності, потрібно розмежовувати проступки і злочини. Залежно від характеру санкцій і галузей права, норми яких регулюють порядок їх застосування, слід розрізняти кримінальні злочини, адміністративні проступки, дисциплінарні проступки, цивільно-правові проступки, фінансові проступки.

Більш детально необхідно зупинитися на фінансових проступках (правопорушеннях). Їх можна визначити як протиправні винні діяння (дія чи бездіяльність) фізичних або юридичних осіб, які завдають шкоди нормальному здійсненню процесу фінансової діяльності і тягнуть за собою застосування до правопорушників заходів фінансово-правової відповідальності. Відповідальність за фінансові правопорушення передбачена у Бюджетному кодексі України, Податковому кодексі України, Указі Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» тощо.

Відповідальність за фінансові правопорушення настає у вигляді застосування фінансових санкцій. Фінансові санкції можуть бути: 1) правовідновлювальні, направлені на відшкодування шкоди, заподіяної державі, органам місцевого самоврядування неправомірними діями суб'єктів фінансового права; 2) каральні (штрафні), що встановлюють за правопорушення суб'єктів фінансового права з метою покарання правопорушника.

Правовідновлювальною фінансовою санкцією є *пеня* – грошова сума, яку учасник фінансових правовідносин повинен виплатити у разі порушення термінів сплати певних грошових сум, встановлених чинним законодавством у сфері податкових, бюджетних та інших фінансових відносин. Студентам потрібно акцентувати увагу на з'ясуванні відмінностей пені як фінансово-правової санкції від пені як цивільно-правової санкції.

Каральною фінансовою санкцією є *штраф* – стягнення у грошовій формі, встановлене нормами фінансового законодавства, яке застосовується органами Державної фіскальної служби та іншими уповноваженими державою органами відносно юридичних та фізичних осіб за вчинення фінансового правопорушення, і стягується

на користь держави і муніципальних утворень. Штраф як фінансово-правову санкцію необхідно відрізнити від адміністративного, кримінального штрафів та штрафу як заходу цивільно-правової відповідальності.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Відповідальність за порушення фінансового законодавства в системі юридичної відповідальності.
2. Поняття та ознаки фінансового правопорушення як підстави фінансово-правової відповідальності.
3. Поняття та особливості фінансово-правових санкцій.
4. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, мета, принципи та функції фінансово-правової відповідальності.
2. Співвідношення фінансово-правової відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності.
3. Поняття та ознаки фінансового правопорушення як підстави фінансово-правової відповідальності.
4. Поняття та особливості фінансово-правових санкцій.
5. Відповідальність за порушення податкового законодавства.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Співвідношення фінансово-правової відповідальності з іншими видами юридичної відповідальності.
2. Відповідальність за порушення встановленого порядку обігу готівки.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

- 1) Правовідновлювальною фінансовою санкцією є:
 - a) пеня;
 - b) штраф;
 - c) відшкодування збитків;
 - d) повернення коштів.
- 2) Каральною фінансовою санкцією є:
 - a) пеня;
 - b) штраф;
 - c) відшкодування збитків;
 - d) повернення коштів.

- 3) За порушення законів з питань податкового законодавства не застосовується такий вид юридичної відповідальності:
- a) фінансова;
 - b) адміністративна;
 - c) дисциплінарна;
 - d) кримінальна.
- 4) Визначення: «...– правовідновлювальна фінансова санкція у вигляді грошової суми, яку учасник фінансових правовідносин повинен виплатити у разі порушення термінів сплати певних грошових сум, встановлених чинним законодавством у сфері податкових, бюджетних та інших фінансових відносин» відповідає поняттю:
- a) штраф;
 - b) пеня;
 - c) відшкодування збитків;
 - d) повернення коштів.
- 5) Визначення: «... – це дія або бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання всіх форм власності, об'єднань громадян, посадових осіб, громадян України та іноземних громадян, наслідком яких стало невиконання фінансово-правових норм» відповідає поняттю:
- a) злочин;
 - b) проступок;
 - c) фінансове правопорушення;
 - d) делікт.
- 6) Фінансові санкції, розмір яких визначається по встановленому законодавцем алгоритму, – це:
- a) санкції нарахування;
 - b) санкції вилучення;
 - c) санкції конфіскації;
 - d) немає правильної відповіді.
- 7) Фінансові санкції, які не можуть бути зменшені чи збільшені органом, що їх застосовує, – це:
- a) відносно-визначені санкції;
 - b) абсолютно-визначені санкції;
 - c) кумулятивні санкції;
 - d) санкції нарахування.
- 8) Посадові особи, винні в порушенні бюджетного законодавства, несуть такий вид юридичної відповідальності:

- a) цивільну;
 - b) дисциплінарну;
 - c) кримінальну;
 - d) усі відповіді є правильними.
- 9) За одне податкове правопорушення контролюючий орган може застосувати:
- a) тільки один вид штрафної (фінансової) санкції (штрафу);
 - b) не більше двох видів штрафної (фінансової) санкції (штрафу);
 - c) не більше трьох видів штрафної (фінансової) санкції (штрафу);
 - d) не менше двох видів штрафної (фінансової) санкції (штрафу).
- 10) Визначення: «... – зовнішня сторона суспільно шкідливого діяння (дії чи бездіяльності), яке посягає на об'єкт, що охороняється нормами фінансового права, заподіює чи створює загрозу заподіяння йому шкоди» відповідає поняттю:
- a) суб'єктивна сторона правопорушення;
 - b) об'єкт правопорушення;
 - c) суб'єкт правопорушення;
 - d) об'єктивна сторона правопорушення.
- 11) Визначення: «... - це елемент складу правопорушення, що відображає психічні процеси, які характеризують свідомість і волю суб'єкта правопорушення в момент його скоєння» відповідає поняттю:
- a) суб'єктивна сторона правопорушення;
 - b) об'єкт правопорушення;
 - c) суб'єкт правопорушення;
 - d) об'єктивна сторона правопорушення.
- 12) Фінансово-правова відповідальність застосовується у вигляді таких санкцій:
- a) відшкодування збитків та пеня;
 - b) відшкодування збитків та штраф;
 - c) відшкодування збитків, штраф та пеня;
 - d) штраф та пеня.
- 13) Порушенням бюджетного законодавства не визнається:
- a) включення даних до бюджетних запитів;
 - b) порушення встановлених термінів подання бюджетних запитів;
 - c) визначення недостовірних обсягів бюджетних коштів при плануванні бюджетних показників;

- d) нецільове використання бюджетних коштів.
- 14) Визначення: «... - суспільні відносини, на які спрямована протиправна та суспільно шкідлива поведінка суб'єкта фінансового правопорушення, які охороняються нормами права і на які посягає фінансове правопорушення» відповідає поняттю:
- a) суб'єктивна сторона правопорушення;
 - b) об'єкт правопорушення;
 - c) суб'єкт правопорушення;
 - d) об'єктивна сторона правопорушення.
- 15) Який нормативно-правовий акт визначив такий вид юридичної відповідальності, як фінансова відповідальність:
- a) Бюджетний кодекс України;
 - b) Кодекс України про адміністративні правопорушення;
 - c) Податковий кодекс України;
 - d) Кримінальний кодекс України.
- 16) Функція фінансово-правової відповідальності, яка полягає у попередженні порушень відносин, що існують в процесі діяльності держави та муніципальних утворень щодо планомірного утворення, розподілу і використання фінансових ресурсів, - це:
- a) превентивна функція;
 - b) виховна функція;
 - c) регулятивна функція;
 - d) охоронна функція.
- 17) Порушення фінансового законодавства має такі обов'язкові ознаки:
- a) законність;
 - b) винність;
 - c) аморальність;
 - d) суспільна небезпечність або шкідливість;
 - e) караність.
- 18) Об'єкт фінансового правопорушення поділяють на такі види:
- a) загальний;
 - b) спільний;
 - c) родовий;
 - d) класифікаційний;
 - e) безпосередній.

- 19) Головні розпорядники бюджетних коштів можуть призупиняти бюджетні асигнування у таких випадках:
- здійснення видатків на утримання бюджетної установи одночасно з різних бюджетів;
 - подання інформації про виконання бюджету;
 - здійснення платежів за рахунок бюджетних коштів з реєстрацією бюджетних зобов'язань;
 - взяття зобов'язань без відповідних бюджетних асигнувань;
 - нецільового використання бюджетних коштів.
- 20) Функціями фінансово-правової відповідальності є:
- превентивна;
 - каральна;
 - соціальна;
 - правовідновлювальна;
 - забезпечувальна.

Завдання

1. Користуючись джерелами зі списку використаної та рекомендованої для поглибленого вивчення курсу літератури скласти таблицю 23.1. «Відмежування штрафної фінансової санкції (штрафу) від штрафів за адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством»

Таблиця 23.1.

Відмежування штрафної фінансової санкції (штрафу) від штрафів за адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством

Штрафна фінансова санкція (штраф) – це стягнення у грошовій формі, встановлене нормами фінансового законодавства, яке застосовується органами ДПС України та іншими уповноваженими державою органами відносно юридичних та фізичних осіб за вчинення фінансового правопорушення, і стягується на користь держави і муніципальних утворень		
На відміну від адміністративного штрафу штраф як фінансова санкція:	На відміну від кримінального штрафу штраф як фінансова санкція:	На відміну від штрафу за цивільним законодавством штраф як фінансова санкція:
✓ не може бути замінено іншим стягненням; ✓ ...	✓ ...	✓ ...

2. Розробити структурно-логічну схему «Юридичний склад фінансового правопорушення».

3. Описати елементи юридичного складу податкового правопорушення (суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона), визначеного п.120.1. ст. 120 Податкового кодексу України.

4. Використовуючи положення ст. ст. 102, 114 Податкового кодексу України, письмово описати строки давності для застосування штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) до платників податків для нарахування податкових зобов'язань.

Інформаційні джерела: 2, 6, 27, 37, 73, 97, 102, 119, 138, 143, 151, 167, 200, 202, 205, 206, 208, 209.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом зі складанням рубіжного чи підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Ця група завдань носить науково-дослідницький характер, спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів, рекомендована тим з них, хто опанував базовий зміст навчальної програми і має здібності та інтерес до такої роботи. Ці завдання складають варіативну частину модуля і їх виконання заохочується додатковою сумою балів.

Перелік індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів:

1. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми.
2. Підготовка презентацій з визначених питань.
3. Підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції.
4. Участь у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).
5. Участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре» (підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні гуртка).
6. Підготовка публікації в наукових виданнях.
7. Оформлення сценарного плану дидактичної гри.

Методичні рекомендації до виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань

Рекомендована тематика презентацій:

1. Зміст та структура фінансової системи держави.
2. Поняття та принципи публічної фінансової діяльності.
3. Правові форми публічної фінансової діяльності.
4. Фінансово-правова компетенція органів місцевого самоврядування.
5. Бюджет як економічна і правова категорія. Значення бюджету.
6. Бюджетна система України: поняття та принципи побудови.
7. Поняття та види бюджетних повноважень.
8. Поняття і значення міжбюджетних відносин.
9. Бюджетне регулювання: поняття та методи.
10. Порядок надання міжбюджетних трансфертів.
11. Поняття, зміст та принципи бюджетного процесу.
12. Стадії бюджетного процесу.
13. Сутність програмно-цільового методу у бюджетному процесі.
14. Виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Зміст казначейської форми обслуговування Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
15. Поняття та види державних цільових позабюджетних фондів коштів.
16. Поняття, ознаки, функції податку.
17. Правовий механізм податку.
18. Поняття та зміст принципів, на яких ґрунтується податкове законодавство України.
19. Поняття і правові основи адміністрування податків.
20. Поняття і зміст податкового та/або грошового зобов'язання.

21. Податковий борг та джерела його погашення.
22. Відстрочення і розстрочення податкового боргу (податковий кредит).
23. Гарантії забезпечення виконання податкового зобов'язання і погашення податкового боргу: поняття, особливості і види.
24. Поняття і зміст податкової системи.
25. Поняття, значення, види та функції публічного кредиту.
26. Державна позика як основна форма державного кредиту: поняття, зміст та види.
27. Поняття, зміст та види публічного боргу.
28. Управління державним боргом.
29. Поняття та види публічних видатків.
30. Суб'єкти видаткових відносин. Види та повноваження головних розпорядників бюджетних коштів.
31. Правове значення кошторису. Складові та види кошторисів.
32. Поняття та стадії кошторисного процесу.
33. Банківська система України: рівні та види банків.
34. Організаційно-правові форми банків.
35. Правовий статус Національного банку України.
36. Форми регулювання банківської діяльності. Особливості адміністративного та індикативного регулювання.
37. Порядок застосування заходів впливу та санкцій за порушення банківського законодавства.
38. Правове регулювання організації та діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.
39. Поняття та зміст валютного регулювання. Валютні обмеження.
40. Валютний контроль.
41. Види та організаційно-правові форми фінансового контролю.
42. Контрольні повноваження Рахункової палати.
43. Фінансовий контроль Державної фінансової інспекції України.
44. Особливості аудиторського фінансового контролю.
45. Правове регулювання запобігання відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом (фінансовий моніторинг).

Однією із форм індивідуальної творчої роботи є написання та захист реферату.

Робота над рефератом складається із наступних етапів:
вибір теми на основі тематики, затвердженої кафедрою;
накопичення інформаційного матеріалу; підготовка та написання реферату; захист реферату.

Реферат повинен мати наступну структуру:

- план;
- короткий вступ;
- виклад основного змісту теми;
- висновки;
- список використаної літератури.

План – це логічна основа реферату, від нього залежить структура, зміст, логічний зв'язок частин реферату. Розробка плану розпочинається з ознайомлення з відповідною літературою, на основі якої складається попередній план з 2-3 пунктів. План не слід занадто деталізувати – в ньому даються основні, центральні питання теми у логічній послідовності. Доцільно попередньо складений план реферату узгодити на консультації із викладачем.

Маючи попередній план, необхідно звернутися до бібліографії. Суттєву допомогу в ознайомленні із бібліографією можуть надати бібліотечні каталоги (алфавітний, систематичний, предметний), довідкова література (енциклопедії, словники, статистичні збірники), наукова та періодична література (монографії, журнали, газети).

Основному тексту в рефераті передують вступ. У ньому необхідно показати значення, актуальність проблеми, яка розглядається, обґрунтувати вибір теми, сформулювати основну мету, яка буде розкрита в рефераті.

В основній частині роботи велику увагу слід приділити глибокому теоретичному аналізу як теми в цілому, так і окремих її питань, правильно ув'язати теоретичні положення із практикою, розкрити матеріал у відповідності зі складеним планом.

Виклад основних питань завершується короткими висновками, де узагальнюються найважливіші положення, розглянуті в рефераті.

Реферат повинен бути написаний грамотно, без помилок, повторів, скорочень.

Важливе значення має правильне оформлення реферату. На титульному аркуші необхідно вказати назву вищого навчального закладу, факультету, реферату, групу, своє прізвище та ініціали, прізвище наукового керівника. На наступному аркуші наводиться план реферату із наведенням сторінок відповідних розділів.

Зазначені у тексті цитати повинні відповідати посиланням на джерела, з яких вони наведені та оформлені таким чином: [1, с. 25], де перша цифра – номер джерела за списком використаної літератури, а друга вказує на номер сторінки. Текст реферату повинен бути набраний на комп'ютері з одного боку аркушу формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 14, поля: верхнє та нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 10 мм, 1,5 інтервал. Кожний розділ плану розпочинається з нової сторінки. Сторінки повинні бути пронумеровані у правому верхньому куті. Обсяг реферату 12-15 сторінок .

У кінці реферату наводиться список використаної літератури (8-10 джерел), розташованої в алфавітному порядку за прізвищем автора, з наведенням назви праці (статті), видавництва, року видання та загальної кількості сторінок по кожному літературному джерелу.

Підготовлений реферат захищається на семінарському або індивідуальному занятті. Аргументом для підготовки до захисту реферату є позитивна рецензія наукового керівника, в іншому випадку його необхідно доопрацювати відповідно до наданих в ній рекомендацій. Реферат не допускається до захисту, якщо текст реферату є копіляцією тексту підручника; основні питання не розкрито або викладено фрагментарно; текст містить помилки; реферат оформлено неправильно.

Підготовка до захисту реферату включає усунення недоліків та помилок, вказаних у рецензії та складання короткого резюме реферату (визначення важливих понять, фактів, формулювання висновків), що буде сприяти закріпленню матеріалу в пам'яті і вільному його викладу під час захисту.

Рекомендована тематика наукових рефератів:

1. Правові основи фінансової діяльності держави.
2. Суб'єкти фінансових правовідносин.
3. Фінансові правовідносини: поняття, особливості та види.
4. Організаційно-правові засади фінансового контролю в Україні.
5. Правовий статус Рахункової палати України.
6. Правовий статус і функції Міністерства фінансів України.
7. Загрози фінансовій безпеці держави: юридичний зміст та правовий аналіз.
8. Компетенція Державного казначейства України у сфері фінансового контролю.
9. Законність як основний принцип діяльності органів фінансового контролю.
10. Аудиторський контроль.
11. Фінансово-контрольні відносини.
12. Правовий статус і компетенція Державної фіскальної служби України.
13. Поняття та склад фінансового правопорушення.
14. Правова природа і особливості застосування фінансових санкцій.
15. Порядок і підстави проведення податкових перевірок.
16. Характеристика основних методів фінансового контролю.
17. Правові аспекти формування Державного бюджету України.
18. Удосконалення бюджетних правовідносин в сучасній Україні.
19. Система бюджетного законодавства.
20. Місцеві бюджети: складання, розгляд, прийняття, виконання та звітність.
21. Учасники бюджетного процесу.

22. Бюджетний контроль: поняття і сутність.
23. Юридична відповідальність за порушення бюджетного законодавства.
24. Податок як правова категорія: проблеми дефініції.
25. Джерела податкового права.
26. Податковий контроль.
27. Адаптація податкового законодавства України до законодавства ЄС – невід’ємна частина європейської інтеграції.
28. Принципи, на яких ґрунтується податкове законодавство в Україні.
29. Податковий обов’язок: зміст, структура, засоби забезпечення.
30. Податкове представництво: зміст і види.
31. Місцеві податки і збори та їх особливості.
32. Збори до державних цільових позабюджетних фондів.
33. Особливості становлення непрямого оподаткування в Україні та в світі.
34. Характеристика податків з юридичних осіб.
35. Характеристика податків з фізичних осіб.
36. Управління державним боргом та його обслуговування.
37. Правове регулювання відносин державної позики в Україні.
38. Сучасна банківська система: правове регулювання.
39. Поняття та система державних цільових позабюджетних фондів коштів.
40. Організація загальнообов’язкового державного соціального страхування в Україні.
41. Валютні операції.
42. Валютний контроль.
43. Характеристика розрахункових операцій, що здійснюються банками в Україні.
44. Сучасне валютне законодавство України: проблеми та напрями удосконалення.
45. Грошовий обіг в Україні.

Поширеною формою індивідуальної роботи є участь у роботі правознавчого дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).

Підготовку доповіді рекомендується здійснювати за такими етапами :

- вибір теми доповіді;
- підбір літератури та інших джерел;
- визначення форми і структури доповіді;
- підготовка тексту доповіді.

Обрати тему доповіді можна самостійно або із запропонованого кафедрою правознавства переліку і повідомити про це викладача,

обраного в якості консультанта (керівника). Тема роботи визначається в межах загальної проблеми дискусії, запропонованої Радою клубу «Феміда» і затвердженою кафедрою правознавства. Тема доповіді не обов'язково повинна бути цілком юридичною за змістом, але містити певні правові аспекти питань, що пропонуються до розгляду. Важливо, щоб тема була актуальною, становила інтерес під кутом зору ситуації в українському суспільстві та світі і, безперечно, цікавою для самого доповідача. Також при визначенні теми слід враховувати доступність (насамперед, наявність у бібліотеці) необхідних для розгляду відповідної теми правових і літературних джерел. Отже, остаточний варіант теми доповіді доцільно формулювати разом з викладачем-консультантом.

Роботу над темою слід почати з підбору літератури – ознайомлення з підручниками, навчальними посібниками, науковими монографіями, статтями у збірниках і періодичних виданнях, нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, матеріалами юридичної практики тощо. У разі потреби варто звернутися за рекомендаціями до викладача (щодо кількості і якості джерел, необхідних для належного розкриття відповідної теми). У процесі вивчення літератури доцільно робити виписки і записи, поступово формуючи матеріал з окремих питань доповіді. Оскільки доповідь призначена для використання під час дискусії, для її підготовки рекомендується широко використовувати публіцистичні матеріали, особливо ті, що написані «живою» мовою.

При оформленні матеріалів доповіді необхідно дотримуватись певних правил оформлення. Текст доповіді повинен включати титульну сторінку, план та інші структурні частини, передбачені планом. План подається на другій сторінці роботи і повинен включати: «Вступ» (у ньому визначаються актуальність обраної теми, її взаємозв'язок із загальною проблемою дискусії і мета, якої студент намагатиметься досягти, розглядаючи цю тему); основну частину роботи, що складається з декількох розміщених у певній логічній послідовності питань відповідно до змісту теми; «Висновок» (у ньому підводиться підсумок досягнення визначеної у вступі роботи мети, чітко окреслюється власне ставлення до проблеми, що є предметом дискусії, розкриваються практичні способи вирішення цієї проблеми); «Список літератури».

Робота повинна бути написана грамотно, розбірливим почерком або надрукована. Відповіді подаються відповідно до нумерації питань плану роботи і починаються із заголовків. Сторінки необхідно пронумерувати і скріпити. Обсяг тексту доповіді – 10-12 сторінок на папері формату А-4 (210x297). При цьому обсяг вступу повинен складати не більше 1 сторінки, а висновку – 2 сторінок. На титульній сторінці необхідно вказати: назву навчального закладу, тему роботи,

прізвище, ім'я, по-батькові студента, номер групи, прізвище та ініціали викладача-консультанта, рік і місце написання роботи.

Текст доповіді повинен містити посилання на використані літературні джерела. Цитати з використаних джерел необхідно брати в лапки і давати точні і повні посилання на ці джерела. Посилання робляться у вигляді зносок (в нижній частині сторінки). Зноски подаються за існуючими бібліографічними правилами (автор, назва роботи, місце і рік видання, номер сторінки). Посилання повинні бути пронумеровані. В кінці роботи з додержанням бібліографічних правил подається список використаних правових джерел та літератури у такій послідовності: 1) нормативно-правові акти та інші правові документи (подаються за юридичною силою і датою прийняття); 2) література (подається в алфавітному порядку); 3) інші матеріали.

Оцінка рівня знань при перевірці виконання індивідуальних завдань:

– написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми

5 балів – у рефераті містяться елементи наукової творчості, виклад матеріалу характеризуються ґрунтовністю аналізу матеріалу на основі глибоких знань правих джерел і наукової літератури, вільного володіння матеріалом теми, наявністю власних суджень та самостійністю висновків, робота має логічну та оригінальну структуру, її оформлення повністю відповідає встановленим вимогам.

4 бали – у рефераті повно розкриті питання теми, студент продемонстрував розуміння та вільне володіння матеріалом, але відсутні елементи наукової творчості.

3 бали – питання теми розкриті на достатньому рівні, але студент не володіє вільно матеріалом, не розуміє або не може пояснити окремі теоретичні положення.

– підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції; підготовка доповіді для участі у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда», підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні наукового гуртка «In Iure».

15 балів – відповідь студента є теоретично правильною, обґрунтованою, вичерпною; студент демонструє знання основної літератури та апелює до основних нормативно-правових актів, ознайомлення з додатковими інформаційними джерелами; викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення і висновки; наводить приклади вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

10 балів – відповідь студента є загалом правильною; студент демонструє знання навчального матеріалу та основної літератури; викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення і

висновки, але не наводить прикладів вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу, припускається незначних помилок у формулюванні термінів, вирішенні практичних завдань.

0 балів – відповідь студента є неправильною або відсутня, або допущені грубі помилки, які свідчать, що студент не засвоїв навчальний матеріал, не вміє розв'язати елементарних практичних ситуацій.

Студентам, які беруть участь в поза навчальній науковій роботі – в роботі наукової конференції, підготовці наукових публікацій та ін. – нараховуються додаткові бали за результатами поточного контролю. При цьому загальна кількість балів, що вноситься до відомості за поточну роботу не перевищуватиме 100 балів.

Виконання цих завдань розраховано на встигаючого студента і рекомендовано студентам, які опанували базовий зміст навчальної програми і мають здібності та інтерес до наукової роботи. Враховуючи рівень складності цих завдань, студент не може виконати більше двох з них протягом семестру.

ПОРЯДОК І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Поточне оцінювання знань студентів

Оцінювання (визначення рейтингу) навчальної діяльності студента з навчальної дисципліни «Фінансове право» здійснюється за модульно-рейтинговою системою.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання модулів, а оцінювання якості

його роботи та рівня здобутих знань, умінь і навичок здійснюється за рейтинговою системою.

Рейтингове оцінювання знань студента – це система, яка передбачає перехід від констатуючого до накопичувального статусу балів. Необхідною умовою рейтингової системи є її багатобальність.

Студентом накопичуються бали за різні форми і види роботи.

20 б. – за усі відвідані лекційні та практичні заняття (за умови наявності конспекту),

0,5-1 б. – усна відповідь на конкретне запитання (не репродуктивного характеру) на лекційному чи практичному занятті в ході фронтального опитування,

1б. – змістовне доповнення (мінімально – 3 хвилини),

1-2 б. – тест (10 питань – 1 бал, 20 питань – 2 бали),

0,5-1 б. – формулювання змістовних запитань до доповідача,

1б. – складання словника основних понять і термінів(глосарію) на занятті біля дошки,

1-2 б. – творче завдання на картці не тестового характеру (залежно від рівня складності – максимум 2 бали (визначається за конкретне завдання)),

1-3 б. – виготовлення наочності з глибоким смисловим навантаженням до теми лекційного чи семінарського (практичного) заняття (за погодженням з викладачем),

1-5 б. – підготовка реферату за тематикою ІНДЗ (вимоги: повинен мати науковий характер, написаний з використанням не тільки підручників, але й наукових статей, монографій тощо, максимальна оцінка залежить від складності теми),

1-15 б. – участь у конкурсах наукових робіт, наукових конференціях, публікація тез та статей (залежно від досягнень, зайняття призових місць, рівня конкурсу тощо) (додаткові бали).

Середня оцінка за практичне заняття – 3 бали. Вона може не обмежуватися у разі виконання студентом творчих додаткових завдань. Обмеження вводяться з метою рівномірного розподілу балів між усіма студентами, які прагнуть отримати максимальний бал. Обов'язком викладача є забезпечення дидактичними завданнями усіх студентів, які бажають і можуть набрати максимальний бал. Викладач рівномірно розподіляє завдання між студентами.

Приклад: відповідь – 2 б. + завдання для самостійної роботи – 1 б.=3 бали

Перелік завдань для самостійної роботи наведено після кожної теми практичного заняття, а їх виконання є частиною оцінки з навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання усної відповіді студента на практичному занятті:

4-3 б. – вичерпна і глибока відповідь на питання практичного заняття. Студент виявив всебічне, систематичне й глибоке знання матеріалу, глибоко засвоїв основну й додаткову літературу з теми, рекомендовану планом. Доповідає активно й упевнено, не прив'язаний до конспекту. Відповідь вирізняється багатством і точністю використаних термінів. Матеріал викладається послідовно й логічно. У розумінні та викладі навчального матеріалу студент виявляє науковий підхід і творчі здібності. Після завершення доповіді відповідає на всі питання викладача та товаришів. (При цьому викладач має право поставити до трьох коротких питань за темою заняття загалом, а не лише з питання, яке висвітлював студент).

3-2 б. – студент виявляє достатньо повне знання матеріалу, не припускається у відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану викладачем у плані практичного заняття. Дає відповіді на запитання викладача та одногрупників. Часто звертається до конспекту.

2 б. – студент виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Доповідач прикутий до конспекту, припускається помилок. Матеріал частково розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх.

1 б. – студент відповідає, читаючи з конспекту (ксерокопії), без допомоги якого у матеріалом володіє не достатньо, допускає принципові помилки. Матеріал не розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою.

0,5 б. – студент читає з конспекту. Матеріал розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладачів та студентів відповіді не може.

0 б. – відповіді немає або вона абсолютно не розкриває сутності питання.

Отримані бали складають предметний та загальний рейтинг студента.

Однією з найважливіших вимог, що висуваються до навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців за рейтинговою системою організації навчального процесу є інформаційно-дидактичне забезпечення всіх елементів навчального плану. Особливу увагу необхідно приділити методичному забезпеченню організації самостійної роботи та виконанню індивідуальних завдань студента.

Оцінювання самостійної роботи студента здійснюється шляхом перевірки його робочого зошита, де виконуються завдання, передбачені планом самостійної роботи, а також під час поточного тестування чи співбесіди, у ході яких викладач визначає загальний

рівень засвоєння студентом вузлових питань кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання (1-2 бали) (зокрема, під час практичних занять). Використання тестів для поточного контролю дозволяє раціонально використовувати навчальний час і виключити суб'єктивний підхід до оцінки навчальних досягнень студента.

Водночас, у рамках навчального навантаження студента з навчальної дисципліни «Фінансове право» передбачено виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, тобто написання есе, реферату чи підготовку презентації в аудиторії. Наголошуємо на тому, що індивідуальна робота студента може не дробитися на модулі, а виконуватися упродовж усього часу вивчення дисципліни, що сприяє її інтегральному характеру, дозволяє студентам глибше зосередитися на проблемі, що їх цікавить.

Для ґрунтовного вивчення навчальної дисципліни «Фінансове право» слід самостійно виконати всі дидактичні завдання, передбачені її програмою та відповідним методичним забезпеченням (підготовка словника основних понять і термінів, тезовий виклад відповідей на теоретичні питання, письмове виконання практичних завдань для самостійної роботи). У додатковому контролі засвоєння студентом кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання, потреби не має, оскільки цю функцію виконує контроль (поточна модульна робота). У ній рівномірно представлений увесь навчальний матеріал модуля.

Поточна модульна робота (ПМР) складається із різнорівневих завдань, серед яких основну масу складають тестові. Тестові завдання з курсу «Фінансове право», орієнтовані на системну контекстну інтерпретацію тієї чи іншої правової норми чи конструкції, функціонально спрямовані на розвиток професійного мислення. Засвоєні студентом знання, якими він оперує шукаючи правильну відповідь на питання тестового завдання, є необхідною передумовою виконання останнього, а не самоціллю тестування.

Приклад побудови завдань для поточної модульної роботи

Вищий навчальний заклад
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Кафедра правознавства
Поточна модульна робота
з навчальної дисципліни «Фінансове право»
Модуль 1.

Варіант № 1

1. Фінансове право – це:
 - 1) галузь публічного права;
 - 2) інститут публічного права;
 - 3) галузь приватного права;
 - 4) підгалузь приватного права.
2. Що належить до методів здійснення фінансової діяльності:
 - 1) фінансування та кредитування;
 - 2) ревізії та перевірки;
 - 3) власні приписи та укладення договорів;
 - 4) комерційні розрахунки;
 - 5) облік та аналіз.
3. Структурним елементом фінансово-правової норми є:
 - 1) диспозиція;
 - 2) зміст;
 - 3) юридичний факт;
 - 4) відповідальність.
4. Чи можуть бути нормативні акти органів місцевого самоврядування джерелами фінансового права?
 - 1) ні;
 - 2) так;
 - 3) тільки після затвердження Верховною Радою України;
 - 4) тільки після затвердження Міністром фінансів України.
5. До якого виду фінансового контролю можна віднести аудиторський контроль?
 - 1) відомчого;
 - 2) внутрішньогосподарського;
 - 3) загальнодержавного;
 - 4) незалежного.

Теоретичне питання:

Поняття фінансів, їх ознаки та функції.

Провідний викладач _____ доц. Терела Г.В.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Модуль 1. Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів

1. Фінанси як економічна і юридична категорія.
2. Зміст та структура фінансової системи держави.
3. Поняття та принципи публічної фінансової діяльності.

4. Методи публічної фінансової діяльності.
5. Правові форми публічної фінансової діяльності.
6. Повноваження органів державної влади загальної компетенції у сфері фінансової діяльності.
7. Повноваження органів державної влади спеціальної компетенції у сфері фінансової діяльності.
8. Фінансово-правова компетенція органів місцевого самоврядування.
9. Предмет фінансового права як галузі права.
10. Метод фінансового права.
11. Система фінансового права.
12. Принципи фінансового права.
13. Поняття джерел фінансового права та їх класифікація.
14. Поняття, ознаки та види фінансово-правових норм.
15. Структура фінансово-правових норм.
16. Види фінансово-правових норм.
17. Поняття та особливості фінансових правовідносин.
18. Види фінансових правовідносин.
19. Структура фінансових правовідносин.
20. Бюджет як економічна і правова категорія. Значення бюджету.
21. Складові частини бюджету. Загальний і спеціальний фонди бюджету.
22. Бюджетне право як підгалузь фінансового права.
23. Поняття, значення та структура бюджетної класифікації.
24. Бюджетна система України: поняття та принципи побудови.
25. Поняття та види бюджетних повноважень.
26. Поняття і значення міжбюджетних відносин.
27. Бюджетне регулювання: поняття та методи.
28. Порядок надання міжбюджетних трансфертів.
29. Поняття, зміст та принципи бюджетного процесу.
30. Стадії бюджетного процесу.
31. Порядок складання проекту Державного бюджету України та проектів місцевих бюджетів.
32. Розгляд та затвердження Державного та місцевих бюджетів.
33. Порядок внесення змін до закону про Державний бюджет України.
34. Сутність програмно-цільового методу у бюджетному процесі.
35. Виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Зміст казначейської форми обслуговування Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
36. Звітність про виконання бюджетів.

37. Поняття та види державних цільових позабюджетних фондів коштів.
38. Правові засади організації та діяльності Пенсійного фонду України.
39. Правові засади функціонування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
40. Правове регулювання організації та діяльності Фонду соціального страхування України.

Модуль 2. Правове регулювання публічних доходів та видатків

41. Поняття, ознаки, функції податку.
42. Правовий механізм податку.
43. Поняття та зміст принципів, на яких ґрунтується податкове законодавство України.
44. Поняття і правові основи адміністрування податків.
45. Поняття і зміст податкового та/або грошового зобов'язання.
46. Податковий борг та джерела його погашення.
47. Відстрочення і розстрочення податкового боргу (податковий кредит).
48. Гарантії забезпечення виконання податкового зобов'язання і погашення податкового боргу: поняття, особливості і види.
49. Поняття і зміст податкової системи. Види податків та зборів.
50. Поняття та ознаки прямого податку.
51. Види прямих податків.
52. Поняття та ознаки непрямого податку.
53. Види непрямих податків.
54. Правове регулювання податку на прибуток підприємства.
55. Правовий механізм податку на доходи фізичних осіб.
56. Правове регулювання справляння єдиного податку. Групи платників єдиного податку.
57. Правове регулювання справляння екологічного податку.
58. Податок на майно. Склад податку на майно.
59. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.
60. Земельний податок.
61. Правове регулювання податку на додану вартість.
62. Правовий механізм акцизного податку.
63. Правові засади оподаткування митом.
64. Місцеві збори.
65. Правова природа рентних платежів.

66. Склад рентної плати.
67. Державне мито.
68. Поняття, значення, види та функції публічного кредиту.
69. Державна позика як основна форма державного кредиту: поняття, зміст та види.
70. Поняття, зміст та види публічного боргу.
71. Управління державним боргом.
72. Правовий режим державних цінних паперів.
73. Поняття та види публічних видатків.
74. Поняття, особливості та правові принципи фінансування публічних видатків.
75. Суб'єкти видаткових відносин. Види та повноваження головних розпорядників бюджетних коштів.
76. Правове значення кошторису. Складові та види кошторисів.
77. Поняття та стадії кошторисного процесу.
78. Порядок фінансування соціально-культурних заходів.
79. Видатки на соціальний захист населення: структура, розподіл за бюджетами.
80. Правове регулювання фінансування освіти: функціональна структура, межі фінансування, розподіл між бюджетами.

Модуль 3. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення фінансової дисципліни

81. Банківська система України: рівні та види банків.
82. Правові основи створення, реорганізації і ліквідації банків.
83. Відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку.
84. Організаційно-правові форми банків.
85. Правовий статус Національного банку України.
86. Форми регулювання банківської діяльності. Особливості адміністративного та індикативного регулювання.
87. Мета, організація, підстави та обсяг банківського нагляду.
88. Порядок застосування заходів впливу та санкцій за порушення банківського законодавства.
89. Відповідальність банків за порушення банківського законодавства.
90. Правове регулювання організації та діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.
91. Поняття і зміст грошового обігу.
92. Правове регулювання готівкового обігу.
93. Порядок оформлення касових операцій.

94. Правове регулювання безготівкового обігу.
95. Правове регулювання валютних відносин.
96. Поняття валюти і валютних цінностей.
97. Поняття валютних операцій та операцій з валютними цінностями.
98. Поняття та зміст валютного регулювання. Валютні обмеження.
99. Валютний контроль.
100. Поняття та значення фінансового контролю.
101. Принципи фінансового контролю.
102. Види та організаційно-правові форми фінансового контролю.
103. Державний і муніципальний фінансовий контроль.
104. Загальnodержавний фінансовий контроль.
105. Парламентський фінансовий контроль.
106. Контрольні повноваження Рахункової палати.
107. Фінансовий контроль Державної фінансової інспекції України.
108. Методи фінансового контролю.
109. Ревізія як основний метод фінансового контролю, її види.
110. Перевірка як метод фінансового контролю, її види.
111. Особливості аудиторського фінансового контролю.
112. Система органів фінансового контролю.
113. Органи фінансового контролю загальної компетенції.
114. Органи фінансового контролю спеціальної компетенції.
115. Правове регулювання запобігання відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом (фінансовий моніторинг).
116. Відповідальність за порушення фінансового законодавства в системі юридичної відповідальності.
117. Поняття та ознаки фінансового правопорушення як підстави фінансово-правової відповідальності.
118. Поняття та особливості фінансово-правових санкцій.
119. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства.
120. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

Підсумкове оцінювання знань студентів

Підсумкове оцінювання знань студентів (ПМК) з дисципліни «Фінансове право» проводиться за результатами підсумкового модульного контролю (екзамену). До підсумкового балу зараховуються також додаткові бали, які Ви отримали за виконання додаткових завдань або за участь у позанавчальній науковій роботі.

Об'єктом оцінювання знань студентів при цьому є програмний матеріал дисципліни різного характеру і рівня складності, засвоєння якого перевіряється під час поточного (зокрема модульного) контролю. Завдання поточного контролю оцінюються у діапазоні від 0 до 60 балів (включно).

40 балів студент може отримати під час складання екзамену.

Шкала нарахування підсумкових балів

Таблиця

Оцінка за системою ЄКТС	Оцінка за бальною шкалою, що використовується в ПУЕТ	Оцінка за національною шкалою	Якісні критерії оцінки знань
A	90-100	5 (відмінно)	Глибокі знання, можлива незначна кількість помилок
B	82-89	4 (дуже добре)	Міцні знання з можливими кількома помилками
C	74-81	4 (добре)	Міцні знання з кількома помилками
D	64-73	3 (задовільно)	Непогані знання, але є недоліки
E	60-63	3 (задовільно достатньо)	Непогані знання, але є значна кількість недоліків
FX	35-59	2 (незадовільно з можливістю повторного підсумкового контролю)	Недостатні знання, слабо засвоєний матеріал, невміння самостійно викласти його зміст
F	0-34	2 (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни та підсумковим контролем)	Невміння осмислити зміст теми і публічно чи письмово представити його

Система нарахування балів за видами навчальної роботи

Таблиця

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
1. Аудиторна		
1.1. Лекція	1. Відвідування усіх занять (або їх відпрацювання)	20
1.2. Практичне заняття	1. Відвідування усіх занять (або їх відпрацювання)	
	2. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	3. Обговорення теоретичного питання на практ. занятті	0-3
	4. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	5. Виконання навчальних завдань	0-2
	6. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	7. Тестування	0-1
2. Самостійна та індивідуально-консультаційна робота	Виконання та захист індивідуальних навчально-дослідних завдань:	0-10
	– написання наукового реферату, презентації, есе з визначеної проблеми;	0-10
	– пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою;	0-15
	– підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції;	0-15
	– участь у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда»;	0-15
	– участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре»;	0-15
– підготовка публікації в наукових виданнях.	0-20	
3. Поточний модульний контроль	Поточна модульна робота	0-10
4. Підсумковий контроль	Підсумковий модульний контроль (залік)	

Система нарахування додаткових балів за видами робіт з вивчення навчальної дисципліни «Фінансове право»

Таблиця

Форма роботи	Вид роботи	Бали
1. Навчальна	1. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми.	0-10
	2. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань підвищеної складності	0-15
2. Науково-дослідна	1. Підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції.	15
	2. Участь у роботі студентського дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стіннівки).	15
	3. Участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре» (підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні гуртка).	15
	4. Підготовка публікації в наукових виданнях.	20
	5. Оформлення сценарного плану дидактичної гри.	20
3. Інші		
Разом		*

* **Максимальна кількість додаткових балів – 30**

ЗРАЗОК ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

**Міністерство освіти і науки України
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Кафедра правознавства**

Освітній ступінь *бакалавр з правознавства*
Напрямок підготовки *6.030401 «Правознавства», 6.030401i
«Правознавство»*
Семестр 7

Навчальна дисципліна **фінансове право**

Екзаменаційний білет № 1

1. Правові форми публічної фінансової діяльності.
2. Бюджетна система України: поняття та принципи побудови.
3. Поняття та ознаки прямого податку.
4. Поняття та ознаки фінансового правопорушення як підстави фінансово-правової відповідальності.

Затверджено на засіданні кафедри правознавства

Протокол № 7 від 29 січня 2016 року

Зав. кафедри _____ Лаврик Г.В.

Екзаменатор _____ Терела Г.В.

**Розподіл балів, що отримують студенти за результатами
вивчення навчальної дисципліни «Фінансове право»**

<i>Назва модулю, теми</i>	<i>Вид навчальної роботи</i>	<i>Бали</i>
Модуль 1. Основи теорії фінансового права. Правовий режим публічних централізованих фондів коштів		
Тема 1. Правові засади публічної фінансової діяльності	1. захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практич. (семінар.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-4
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 2. Фінансове право як галузь національного права України	1. захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практич. (семінар.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-4
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 3. Фінансово-правові норми та джерела фінансового права	1. захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практич. (семінар.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1

	<i>Разом:</i>	1
Тема 4. Фінансово-правові відносини	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практич. (семінар.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	<i>Разом:</i>	1
Тема 5. Бюджетне право як підгалузь фінансового права	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практич. (семінар.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	<i>Разом:</i>	1
Тема 6. Бюджетна система України	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практич. (семінар.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	<i>Разом:</i>	1
Тема 7. Бюджетні повноваження та міжбюджетні відносини	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практич. (семінар.) занятті	0-3

	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 8. Бюджетний процес	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 9. Правовий режим державних цільових позабюджетних фондів	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Поточна модульна робота 1		6
Модуль 2. Правове регулювання публічних доходів та видатків		
Тема 10. Правове регулювання податкової системи України	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2

	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 11. Правові засади адміністрування податків в Україні	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 12. Правове регулювання справляння прямих податків в Україні	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 13. Правове регулювання справляння непрямих податків в Україні	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1

	<i>Разом:</i>	1
Тема 14. Правове регулювання зборів (плати, внесків)	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практи. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	<i>Разом:</i>	1
Тема 15. Правове регулювання публічного кредиту та публічного боргу	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практи. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	<i>Разом:</i>	1
Тема 16. Правові засади публічних витратків	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практи. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	<i>Разом:</i>	1
Тема 17. Правовий режим кошторисно-бюджетного фінансування	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практи. (семін.) занятті	0-3

	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 18. Особливості фінансування окремих галузей народного господарства	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практи. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Поточна модульна робота 2		6
Модуль 3. Правові засади банківської діяльності, грошового обігу та валютного регулювання. Правове забезпечення фінансової дисципліни		
Тема 19. Правове регулювання банківської діяльності	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практи. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 20. Правове регулювання грошового обігу та безготівкових розрахунків	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практи. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття	0-2

	проблемного питання	
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 21. Правові засади валютного регулювання	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 22. Правові засади організації фінансового контролю в Україні	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	Разом:	1
Тема 23. Фінансово-правова відповідальність	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. (семін.) занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-4
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-1
	6. Тестування	0-1

	7. Контрольна робота на занятті	0-1
	<i>Разом:</i>	1
Поточна модульна робота 3		5
Відвідування аудиторних занять		20
Екзамен		40
Разом за семестр		100

Перелік питань для підготовки до підсумкового контролю

1. Фінанси як економічна і юридична категорія.
2. Зміст та структура фінансової системи держави.
3. Поняття та принципи публічної фінансової діяльності.
4. Методи публічної фінансової діяльності.
5. Правові форми публічної фінансової діяльності.
6. Повноваження органів державної влади загальної компетенції у сфері фінансової діяльності.
7. Повноваження органів державної влади спеціальної компетенції у сфері фінансової діяльності.
8. Фінансово-правова компетенція органів місцевого самоврядування.
9. Предмет фінансового права як галузі права.
10. Метод фінансового права.
11. Система фінансового права.
12. Принципи фінансового права.
13. Поняття джерел фінансового права та їх класифікація.
14. Поняття, ознаки та види фінансово-правових норм.
15. Структура фінансово-правових норм.
16. Види фінансово-правових норм.
17. Поняття та особливості фінансових правовідносин.
18. Види фінансових правовідносин.
19. Структура фінансових правовідносин.
20. Бюджет як економічна і правова категорія. Значення бюджету.
21. Складові частини бюджету. Загальний і спеціальний фонди бюджету.
22. Бюджетне право як підгалузь фінансового права.
23. Поняття, значення та структура бюджетної класифікації.
24. Бюджетна система України: поняття та принципи побудови.
25. Поняття та види бюджетних повноважень.
26. Поняття і значення міжбюджетних відносин.

27. Бюджетне регулювання: поняття та методи.
28. Порядок надання міжбюджетних трансфертів.
29. Поняття, зміст та принципи бюджетного процесу.
30. Стадії бюджетного процесу.
31. Порядок складання проекту Державного бюджету України та проектів місцевих бюджетів.
32. Розгляд та затвердження Державного та місцевих бюджетів.
33. Порядок внесення змін до закону про Державний бюджет України.
34. Сутність програмно-цільового методу у бюджетному процесі.
35. Виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Зміст казначейської форми обслуговування Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
36. Звітність про виконання бюджетів.
37. Поняття та види державних цільових позабюджетних фондів коштів.
38. Правові засади організації та діяльності Пенсійного фонду України.
39. Правові засади функціонування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.
40. Правове регулювання організації та діяльності Фонду соціального страхування України.
41. Поняття, ознаки, функції податку.
42. Правовий механізм податку.
43. Поняття та зміст принципів, на яких ґрунтується податкове законодавство України.
44. Поняття і правові основи адміністрування податків.
45. Поняття і зміст податкового та/або грошового зобов'язання.
46. Податковий борг та джерела його погашення.
47. Відстрочення і розстрочення податкового боргу (податковий кредит).
48. Гарантії забезпечення виконання податкового зобов'язання і погашення податкового боргу: поняття, особливості і види.
49. Поняття і зміст податкової системи. Види податків та зборів.
50. Поняття та ознаки прямого податку.
51. Види прямих податків.
52. Поняття та ознаки непрямого податку.
53. Види непрямих податків.
54. Правове регулювання податку на прибуток підприємства.
55. Правовий механізм податку на доходи фізичних осіб.

56. Правове регулювання справляння єдиного податку. Групи платників єдиного податку.
57. Правове регулювання справляння екологічного податку.
58. Податок на майно. Склад податку на майно.
59. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.
60. Земельний податок.
61. Правове регулювання податку на додану вартість.
62. Правовий механізм акцизного податку.
63. Правові засади оподаткування митом.
64. Місцеві збори.
65. Правова природа рентних платежів.
66. Склад рентної плати.
67. Державне мито.
68. Поняття, значення, види та функції публічного кредиту.
69. Державна позика як основна форма державного кредиту: поняття, зміст та види.
70. Поняття, зміст та види публічного боргу.
71. Управління державним боргом.
72. Правовий режим державних цінних паперів.
73. Поняття та види публічних видатків.
74. Поняття, особливості та правові принципи фінансування публічних видатків.
75. Суб'єкти видаткових відносин. Види та повноваження головних розпорядників бюджетних коштів.
76. Правове значення кошторису. Складові та види кошторисів.
77. Поняття та стадії кошторисного процесу.
78. Порядок фінансування соціально-культурних заходів.
79. Видатки на соціальний захист населення: структура, розподіл за бюджетами.
80. Правове регулювання фінансування освіти: функціональна структура, межі фінансування, розподіл між бюджетами.
81. Банківська система України: рівні та види банків.
82. Правові основи створення, реорганізації і ліквідації банків.
83. Відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку.
84. Організаційно-правові форми банків.
85. Правовий статус Національного банку України.
86. Форми регулювання банківської діяльності. Особливості адміністративного та індикативного регулювання.
87. Мета, організація, підстави та обсяг банківського нагляду.

88. Порядок застосування заходів впливу та санкцій за порушення банківського законодавства.
89. Відповідальність банків за порушення банківського законодавства.
90. Правове регулювання організації та діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.
91. Поняття і зміст грошового обігу.
92. Правове регулювання готівкового обігу.
93. Порядок оформлення касових операцій.
94. Правове регулювання безготівкового обігу.
95. Правове регулювання валютних відносин.
96. Поняття валюти і валютних цінностей.
97. Поняття валютних операцій та операцій з валютними цінностями.
98. Поняття та зміст валютного регулювання. Валютні обмеження.
99. Валютний контроль.
100. Поняття та значення фінансового контролю.
101. Принципи фінансового контролю.
102. Види та організаційно-правові форми фінансового контролю.
103. Державний і муніципальний фінансовий контроль.
104. Загальнодержавний фінансовий контроль.
105. Парламентський фінансовий контроль.
106. Контрольні повноваження Рахункової палати.
107. Фінансовий контроль Державної фінансової інспекції України.
108. Методи фінансового контролю.
109. Ревізія як основний метод фінансового контролю, її види.
110. Перевірка як метод фінансового контролю, її види.
111. Особливості аудиторського фінансового контролю.
112. Система органів фінансового контролю.
113. Органи фінансового контролю загальної компетенції.
114. Органи фінансового контролю спеціальної компетенції.
115. Правове регулювання запобігання відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом (фінансовий моніторинг).
116. Відповідальність за порушення фінансового законодавства в системі юридичної відповідальності.
117. Поняття та ознаки фінансового правопорушення як підстави фінансово-правової відповідальності.
118. Поняття та особливості фінансово-правових санкцій.
119. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства.
120. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Адміністративний арешт активів платника податків – спосіб забезпечення можливості погашення його податкового боргу, який може бути застосовано за наявності визначених обставин. Арешт активів може бути повним або умовним.

Акредитив – платіжний інструмент, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж. Види акредитивів: покритий, непокритий, відкличний безвідкличний.

Акт ревізії – службовий двосторонній документ, який стверджує факт проведення ревізії, відображає її результати стосовно наслідків окремих фінансово-господарських операцій чи діяльності підприємства в цілому і є носієм доказової інформації про виявлені й систематизовані за економічною однорідністю недоліки в господарюванні та порушення законів та інших нормативно-правових актів.

Акциз – вид непрямих податків у багатьох країнах світу на товари і послуги, включені до ціни, які сплачуються за рахунок покупців. Як правило, акцизи встановлюють на деякі групи високорентабельних і монопольних товарів (продукції), перелік яких і ставки податку (різні для кожної групи товарів) можуть змінюватись залежно від економічної ситуації у країні та інших факторів. Акцизи фактично сплачує покупець. Крім фактичних платників (покупців підакцизних товарів і продукції), є і юридичні платники акцизів, які перераховують їх суму до бюджету В Україні цей податок називають акцизним податком.

Акцизний податок – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Податковим кодексом як підакцизні, що включаються до ціни таких товарів (продукції).

Аналіз – метод фінансового контролю, що базується на використанні прийомів, розроблених економічною та статистичною науками, проводиться на основі матеріалів поточної та річної звітності і дає можливість виявити причини та факти порушень фінансової дисципліни.

Аудит – перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення

достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам.

База оподаткування – фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання.

Банк-емітент – банк, що видав розрахунковий чек (чекову книжку).

Банківська ліцензія – документ, на підставі якого банки мають право здійснювати банківську діяльність і який видається НБУ в порядку і на умовах, визначених у Законі «Про банки і банківську діяльність», у положеннях актів НБУ.

Банківська система - законодавчо визначена, чітко структурована сукупність різних видів банків, банківських інститутів і фінансових установ, що діють у межах загального грошово-кредитного механізму тієї чи іншої країни в певний історичний період, та займаються банківською діяльністю.

Банківська система України – сукупність банківських установ, що функціонують на території України. Складається з НБУ та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень Закону «Про банки і банківську діяльність».

Банківське регулювання і нагляд за діяльністю банків – постійний нагляд НБУ за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, банківськими об'єднаннями, представництвами та філіями іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ і економічних нормативів з метою забезпечення безпеки та фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників і кредиторів.

Банківський контроль – контроль за дотриманням банками, їх підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, установами іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та фізичними особами вимог законодавства у сфері банківської діяльності.

Банківські метали – золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Безвиїзний фінансовий контроль – контроль, при якому суб'єкт контролює віддалений від нього об'єкт за допомогою інформації, яка передається засобами зв'язку.

Безготівковий грошовий обіг – частина грошового обігу, в якому рух грошей здійснюється у вигляді перерахувань за рахунками в кредитних установах і за рахунок взаємних вимог.

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів, що проводиться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Бенефіціар – особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Бюджет – затверджений ВРУ у формі закону чи правових актів представницьких органів місцевого рівня розпис доходів і видатків на певний термін з метою забезпечення виконання завдань і функцій органів державної влади, органів влади АРК чи місцевого самоврядування.

Бюджет розвитку місцевого бюджету – охоплює доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази. Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів.

Бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Бюджетна класифікація України – єдине систематизоване згрупування доходів, видатків (в тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету, фінансування боргу за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Застосовується для здійснення контролю за фінансовою діяльністю органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, інших розпорядників бюджетних коштів, проведення необхідного аналізу в розрізі доходів, а також організаційних, функціональних та економічних категорій видатків, забезпечення загальнодержавної і міжнародної порівнюваності бюджетних показників.

Бюджетна система України – сукупність Державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних

відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права. Бюджетна система України є дворівневою і складається з Державного бюджету та місцевих бюджетів.

Бюджетне право України – сукупність фінансово-правових норм, які регулюють внутрішньодержавні відносини, що виникають змінюються або припиняються зв'язку з утворенням, розподілом і використанням коштів Державного і місцевого бюджетів.

Бюджетне правопорушення – недотримання учасниками бюджетного процесу встановленого БК та іншими нормативно-правовими актами порядку складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету чи звіту про виконання бюджету. У вузькому значенні - це винне діяння фізичної та юридичної особи, що виражається в порушенні норм бюджетного права, за яке передбачена фінансово-правова відповідальність; у широкому - це винне діяння фізичної та юридичної особи, що виражається в порушенні норм бюджетного права, за яке передбачена цивільна, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна та фінансово-правова відповідальність.

Бюджетне регулювання – перерозподіл коштів всередині бюджетної системи з метою збалансування всіх видів бюджетів, який здійснює щорічно кожний представницький орган щодо бюджетів безпосередньо нижчого рівня. Здійснюється із застосуванням процентних відрахувань від територіальних надходжень загальнодержавних податків і зборів за нормативами, які щорічно встановлює рада вищого рівня, та надання трансфертів.

Бюджетне фінансування – процес безповоротного, безвідплатного відпуску коштів з Державного та місцевих бюджетів на виконання загальнодержавних функцій, функцій місцевого самоврядування та забезпечення функціонування підприємств, установ та організацій державної чи комунальної форм власності.

Бюджетний контроль – контроль за дотриманням бюджетного законодавства на стадіях складання проекту бюджету, його розгляду і затвердження, на стадії виконання бюджету, а також під час підготовки та розгляду звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Бюджетний процес – регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що утворюють бюджетну систему України.

Стадіями бюджетного процесу є такі: складання проектів бюджетів; розгляд та прийняття Закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети; виконання бюджету, в тому числі у разі необхідності внесення змін до Закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети; підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Бюджетний устрій – бюджетна система, взаємозв'язок між бюджетами і принципи їх функціонування.

Бюджетні повноваження – права і обов'язки учасників бюджетних правовідносин.

Бюджетні установи – державні або комунальні підприємства, установи та організації, видатки яких повністю фінансуються з бюджету.

Валюта – грошова одиниця, яка є основою грошової системи держави; тип грошової системи держави; грошові знаки іноземних держав, кредитні і платіжні документи, що використовуються у міжнародних розрахунках.

Валюта України – грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках в банківських та інших фінансових установах на території України.

Валютне котирування – встановлення курсів національних валют відповідно до чинних правових норм і практики, що проводять національні або найбільші банки прямим чи зворотним способом.

Валютне право – сукупність правових норм, що регулюють порядок здійснення угод з валютними цінностями в межах країни та у відносинах з іншими державами, порядок ввезення, вивезення, переказування та пересилання з-за кордону і за кордон валютних цінностей, а також права й обов'язки суб'єктів валютних правовідносин (державних органів, банків, фінансових установ, фізичних і юридичних осіб (резидентів і нерезидентів)).

Валютне регулювання – діяльність держави та уповноважених нею органів, спрямована на організацію функціонування внутрішнього валютного ринку в державі, регламентацію міжнародних розрахунків, на визначення порядку здійснення операцій з валютними цінностями. Розрізняють два рівні валютного регулювання: нормативний та індивідуальний.

Валютний контроль – контроль за дотриманням валютного законодавства під час здійснення валютних операцій за участю резидентів і нерезидентів, а також за зобов'язаннями щодо декларування валютних цінностей та іншого майна. Його призначенням є: визначення відповідності валютних операцій чинному законодавству та наявності необхідних ліцензій; перевірка обґрунтованості платежів в іноземній валюті резидентами і нерезидентами; перевірка повноти та об'єктивності обліку й звітності за операціями резидентів і нерезидентів.

Валютний курс – ціна грошової одиниці певної країни, виражена через грошову одиницю іншої країни, а також через розрахункові (клірингові) одиниці. Існують офіційний і вільний (ринковий) курси валюти. В Україні встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют, міжнародних рахункових та тимчасових грошових одиниць, а також офіційний (обліковий) курс банківських металів здійснює НБУ.

Валютні операції – врегульовані національним законодавством чи міжнародними договорами угоди, предметом яких є валютні цінності. Система валютних операцій охоплює: операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за неї валютних цінностей.

Валютні фонди – фонди іноземної валюти, що є у розпорядженні держави, міністерств і відомств, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, банків. Розрізняють державний і місцеві валютні фонди та валютні фонди підприємств.

Валютні фонди підприємств – сукупність належних підприємствам коштів в іноземній валюті, які перебувають у їх розпорядженні для здійснення експортно-імпорتنих операцій і утворюються в результаті реалізації товарів (послуг) на зовнішньому ринку за затвердженими нормативами, та зберігаються на валютних рахунках підприємств.

Валютні цінності – валюта України; платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України; іноземна валюта; платіжні документи та

інші цінні папери (акції, облигації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах; банківські метали.

Вексель – засіб розрахунків, цінний папір, складений за встановленою формою, який містить безумовне грошове зобов'язання. Найчастіше використовуються простий та перевідний вексель (тратта).

Вибіркова ревізія – ревізія, яка являє собою перевірку фінансової діяльності за якийсь короткий проміжок часу. Під час такої ревізії перевіряють або всі документи певних періодів протягом року, або частину документів, але за весь звітний період.

Видатки бюджету – регламентовані фінансово-правовими нормами безпосередні, прямі, цільові, планові витрати держави, органів місцевого самоврядування, що забезпечують їх безперебійне функціонування і спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом (за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум), і які покриваються за рахунок бюджетних коштів.

Виїзний фінансовий контроль – контроль, при якому контрольні органи виконують контрольні дії безпосередню на підконтрольному об'єкті.

Виключні фінансово-правові норми – норми, які приймаються як доповнення до загальних або спеціальних правил, що містяться в них.

Виняткові фінансово-правові норми – норми, які усувають дію норм щодо певних суб'єктів.

Витрати бюджету – видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу.

Відомча ревізія – ревізія, яка проводиться контролюючими органами міністерств, відомств, інших органів державного управління, до яких належить суб'єкт, що ревізується.

Відомчий фінансовий контроль – контроль міністерств, відомств, інших органів державного управління за фінансовою діяльністю підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, який здійснюється їх самостійними структурними контрольно-ревізійними підрозділами (управліннями, відділами, групами), що безпосередньо підпорядковані їх керівникам.

Відстрочення податкових зобов'язань – перенесення сплати основної суми податкових зобов'язань платника податків без урахування сум пені під проценти, на пізніший термін.

Вкладний (депозитний) рахунок – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом в управління на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений процент (дохід) і підлягають поверненню клієнту відповідно до законодавства України та умов договору.

Власні надходження бюджетних установ – надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх функціональними повноваженнями, від господарської та (або) виробничої діяльності, від плати за оренду майна, від реалізації майна бюджетними установами, що належать до її відання, від реалізації нерухомого майна; кошти, перераховані бюджетним установам для виконання окремих доручень, а також благодійні внески, гранти та дарунки.

Внутрішній державний борг – борг, що виникає у зв'язку із залученням коштів юридичних та фізичних осіб - резидентів України шляхом розміщення державних цінних паперів у певній державі чи її адміністративно-територіальному утворенні у національній валюті.

Внутрішній фінансовий контроль – контроль, під час проведення якого об'єкт і суб'єкт належать до однієї системи.

Внутрішньогосподарський фінансовий контроль – контроль за фінансовою діяльністю, що здійснюється на конкретних підприємствах, установах, організаціях їх керівниками та структурними підрозділами (бухгалтерією, фінансовим відділом, відділом планування, відділом заробітної плати тощо).

Внутрішньодержавне валютне регулювання – регулювання, що здійснюють уповноважені державні органи, насамперед НБУ, з метою забезпечення стабільності національної одиниці, запобігання її знеціненню, функціонування внутрішнього валютного ринку в державі та визначення порядку проведення валютних операцій.

Внутрішня конвертованість – можливість юридичних і фізичних осіб певної держави без обмежень переказувати платіжні засоби в національній валюті за кордон або вільно обмінювати їх на іноземні платіжні засоби згідно зі встановленим обмінним курсом.

Генеральні ліцензії – ліцензії, що видаються банкам, іншим фінансовим установам України, національному оператору поштового зв'язку на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання.

Гіпотеза фінансово-правової норми – структурний елемент фінансово-правової норми, який визначає умови її дії - обставини, за наявності яких у учасників фінансових правовідносин можуть виникнути передбачені фінансово- правовою нормою права і обов'язки у галузі фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування.

Готівковий грошовий обіг – обіг готівкових коштів (банкнотів, монет), які передаються від одного суб'єкта до іншого за товари, роботи, послуги або в інших випадках, передбачених законодавством.

Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна відповідно до законодавства.

Громадський фінансовий контроль – контроль, що можуть здійснювати як окремі громадяни, так і трудові колективи та громадські об'єднання.

Грошове зобов'язання платника податків – сума коштів, яку платник податків повинен сплатити до відповідного бюджету як податкове зобов'язання та/або штрафну (фінансову) санкцію (крім штрафів, накладених на фізичну особу відповідно до законодавства про адміністративні правопорушення), а також санкції за порушення законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Грошовий обіг – рух коштів у готівковій та безготівковій формі як засобу обігу і платежу в процесі обслуговування кругообігу товарів, оплати виконаних робіт і наданих послуг. Існує два види грошового обігу: готівковий та безготівковий.

Деліктоздатність суб'єкта фінансових правовідносин – здатність суб'єкта нести юридичну відповідальність за протиправну поведінку.

Державна реєстрація банку – внесення відповідного запису до Державного реєстру банків та видача банку свідоцтва про державну реєстрацію.

Державне мито – обов'язковий збір, що стягується у вигляді плати з юридичних і фізичних осіб за вчинення в їхніх інтересах дій та видачу документів, що мають юридичне значення, уповноваженими на те органами.

Державне страхування – сукупність страхових грошових фондів коштів, які формуються за рахунок сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та

доходів від розміщення коштів цих фондів і спрямовуються на покриття матеріальної шкоди, спричиненої фізичним та юридичним особам стихійним лихом, нещасними випадками та іншими несприятливими обставинами. Законодавством України передбачені також випадки страхування за рахунок коштів державного бюджету окремих категорій громадян (військовослужбовці, працівники міліції, прокуратури, суду, службові особи органів Державної фінансової інспекції тощо).

Державний банк – банк, 100% статутного капіталу якого належать державі. Засновується за рішенням КМУ, державну реєстрацію банку здійснює НБУ, статут затверджує КМУ. Органами управління державного банку є наглядова рада та правління банку, а органом контролю - ревізійна комісія.

Державний валютний фонд України – фонд, що формує КМУ за рахунок коштів Державного бюджету України у межах сум видатків, затверджених ВРУ, шляхом купівлі валютних цінностей на міжбанківському валютному ринку України або за погодженням з НБУ на міжнародному валютному ринку та одержання кредитів у іноземній валюті в межах затвердженого ВРУ ліміту зовнішнього державного боргу України, а також за рахунок інших надходжень, передбачених чинним законодавством.

Державний фінансовий аудит – перевірка та аналіз фактичного стану справ щодо законного і ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю, що здійснюється Рахунковою палатою та органами Державної фінансової інспекції України. Результати державного фінансового аудиту та їх оцінка викладається у звіті.

Державний фінансовий контроль – контроль, який здійснюється у межах усієї держави органами законодавчої та виконавчої влади, в тому числі й спеціально створеними для таких цілей. Реалізується через загальнодержавний і відомчий фінансовий контроль.

Державні доходи – сукупність різноманітних фінансових ресурсів, які у процесі розподілу і перерозподілу національного доходу спрямовуються у розпорядження держави і які використовуються нею для фінансування своїх завдань і виконання відповідних функцій. Охоплюють: сукупність фінансових ресурсів Державного бюджету, місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування (централізовані фонди); сукупність фінансових ресурсів

державних підприємств і організацій та підприємств і організацій змішаної форми власності в частці державної власності (децентралізовані фонди).

Державні та місцеві запозичення – урегульовані правовими нормами суспільні відносини, які виникають, змінюються чи припиняються у процесі акумуляції державою, органами місцевого самоврядування тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб на принципах добровільності, строковості, відплатності та повернення з метою вирішення публічних цілей і завдань держави та органів місцевого самоврядування - покриття бюджетного дефіциту, регулювання грошового обігу. Існує дві основні форми запозичень: публічні (державні, місцеві) та приватні (банківські).

Державні фінанси – система грошових відносин, яка виникає разом із державою і нерозривно пов'язана з її існуванням. Поділяються на централізовані та децентралізовані.

Державні цільові позабюджетні фонди коштів – форма утворення, розподілу і використання коштів, особлива ланка фінансової системи. Їх створюють з метою акумуляції та використання коштів на строго визначені публічні цілі, що мають значення для усієї держави, зокрема, на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Правовий статус фондів визначають відповідні положення. До державних цільових позабюджетних фондів коштів належать: Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття тощо.

Децентралізовані видатки – видатки, що фінансуються за рахунок децентралізованих фондів коштів.

Децентралізовані доходи – доходи, що залишаються у розпорядженні підприємств, установ, організацій і формуються переважно за рахунок їх прибутку.

Децентралізовані фінанси – сукупність грошових відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням децентралізованих фондів коштів підприємств, установ, організацій.

Децентралізовані фонди коштів – фінанси підприємств, установ, організацій усіх форм власності, що утворюються як за рахунок власних ресурсів, так і за рахунок бюджетних асигнувань. Використовуються для покриття витрат, пов'язаних з діяльністю підприємств, установ, організацій. До децентралізованих фондів

коштів належать: фонд розвитку виробництва; фонд споживання (оплати праці); резервний фонд тощо. Ці фонди виступають головною формою забезпечення розширеного відтворення суб'єктів господарювання.

Джерела фінансового права – форми вираження правових приписів через нормативні акти як результат діяльності компетентних органів держави, які встановлюють чи санкціонують правові норми, обов'язкові для сторін фінансових правовідносин, що складають предмет фінансового права.

Диспозитивні фінансово-правові норми – норми, які допускають регулювання відносин за згодою сторін.

Диспозиція фінансово-правової норми – структурний елемент фінансово-правової норми, який приписує здійснення певних дій, пов'язаних з мобілізацією, розподілом та використанням коштів централізованих та децентралізованих фондів, тобто, визначає зміст прав і обов'язків учасників фінансових правовідносин. Диспозиція фінансово-правової норми вимагає визначеної поведінки від учасників фінансово-правових відносин за наявності передбачених гіпотезою фактичних обставин і не допускає відхилень від них.

Дієздатність суб'єкта фінансових правовідносин – обумовлена нормами фінансового права здатність суб'єкта своїми діями набувати і самостійно здійснювати суб'єктивні права та нести юридичні обов'язки.

Дія нормативно-правового акта як джерела фінансового права в часі – початок і припинення його дії. Починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце.

Додаткова ревізія – ревізія, яка призначається для перевірки питань, що не знайшли відображення в акті ревізії або у зв'язку з новими обставинами.

Документальна ревізія – ревізія, що передбачає перевірку первинних документів (звітів, рахунків, платіжних відомостей, кошторисів), бухгалтерської, статистичної звітності, нормативної та іншої документації підконтрольного об'єкта, їх наявності, оформлення, зберігання.

Дотація – виділення коштів з державного бюджету з метою ліквідувати недостатність коштів окремих підприємств, установ і організацій та коштів місцевих бюджетів.

Дотримання норм фінансового права – спосіб реалізації фінансово-правових норм; його призначення – не допустити вчинення дій, які можуть завдати шкода суспільству, державі та особі, шляхом утримання від дій, заборонених законом.

Доходи бюджетів – сукупність надходжень (податкових, неподаткових) до Державного бюджету, серед них внески до державних цільових фондів (крім Пенсійного, фондів соціального страхування) і до місцевих бюджетів на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Заборонні фінансово-правові норми – норми, що містять державно-владний припис, який вказує на недопустимість (заборону) на вчинення відповідних дій щодо мобілізації, розподілу та використання фондів коштів для учасників фінансових правовідносин та застосування у разі їх вчинення заходів, передбачених санкціями фінансово-правових норм.

Загальнодержавний контроль – контроль, який здійснюється органами державної влади і управління, спрямований на об'єкти, незалежно від їх відомчої належності, і має щоденний, систематичний та регулярний характер.

Закріплені доходи – доходи, які постійно чинними нормативними актами зараховано до дохідної частини бюджетів певного рівня на невизначений у часі строк у розмірі територіального надходження повністю або в чітко фіксованому розмірі (нормативи). Зазначені доходи поділяють на дві групи: доходи, закріплені за Державним бюджетом; доходи, закріплені за місцевими бюджетами.

Застосування норм фінансового права – форма реалізації фінансово-правових норм, що являє собою діяльність уповноважених державою органів, їх посадових осіб, які, використовуючи свої повноваження, видають акти індивідуального значення на основі норм права.

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування – обов'язковий платіж, який платники сплачують до Пенсійного фонду України в порядку, визначеному законодавством України.

Збори до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – обов'язкові внески до Фонду, які містять: початкові збори з банків-учасників Фонду; регулярні збори з банків-учасників (тимчасових учасників) Фонду; спеціальні збори з банків-учасників (тимчасових учасників) Фонду.

Зведений бюджет – сукупність показників бюджетів, що використовується для аналізу і прогнозування економічного і соціального розвитку держави. Виділяють зведений бюджет України; зведений бюджет АРК; зведений бюджет області; зведений бюджет району; зведений бюджет міста з районним поділом.

Земельний податок – обов'язків платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв) а також постійних землекористувачів.

Зовнішній державний борг – борг, що виникає у зв'язку із залученням зовнішніх позик, які розміщуються, як правило, на фондових ринках за межами держави в іноземній валюті; заборгованість держави, органів місцевого самоврядування перед урядами інших держав, міжнародними фінансовими організаціями, іноземними юридичними та фізичними особами.

Зовнішній фінансовий контроль – вид контролю, при якому суб'єкт і об'єкт належать до різних систем здійснюється стороннім органом як загальної, так і спеціальної компетенції, уповноваженим на його проведення.

Зовнішня конвертованість – можливість юридичних осіб і громадян іноземних держав вільно обмінювати свої платіжні засоби на платіжні засоби певної країни.

Зупинення операцій з бюджетними коштами – заупинення будь-яких операцій зі здійснення платежів з рахунку порушника бюджетного законодавства. До суб'єктів, яким надано право зупиняти операції з бюджетними коштами, належать: Мінфін України, Держказначейство України, органи Державної фінансової інспекції України, місцеві фінансові органи, голови виконавчих органів місцевих рад, головні розпорядники бюджетних коштів.

Імперативні фінансово-правові норми – норми, які не допускають відступу від приписаного ними правила.

Інвентаризація – перевірка наявності засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів у матеріально відповідальній особи підприємства на певну дату шляхом перелічення, обміру, зважування і подальше порівняння фактичних залишків з даними бухгалтерського обліку.

Інвентаризація кас – перевірка наявності коштів у матеріально відповідальній особи підприємства на певну дату шляхом повного перерахування всіх готівкових коштів, що є в касі, цінних паперів, чекових книжок тощо.

Індивідуальні ліцензії – ліцензії, що видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції.

Ініціативний фінансовий контроль – контроль, що здійснюється за рішенням суб'єктів господарювання.

Іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території

Інспектування – метод державного фінансового контролю, який здійснюється у формі ревізії та полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб.

Інспекційна перевірка – виїзна перевірка (інспектування) банку, що проводиться службою банківського нагляду Національного банку України. Розрізняють такі види інспектування: комплексне інспектування (перевірка); планова перевірка (інспектування); виїзна перевірка (інспектування).

Казначейська форма обслуговування Державного бюджету України – здійснення Держказначейством України: операцій з коштами Державного бюджету; розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів; контролю бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів; бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання Державного бюджету.

Казначейське зобов'язання України – державний цінний папір, що розміщується лише на добровільних засадах серед фізичних осіб, посвідчує факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власнику право на отримання грошового доходу та погашається відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України. Казначейські зобов'язання України можуть бути: короткострокові, середньострокові, довгострокові, іменні або на пред'явника та розміщуватися у документарній чи бездокументарній формі.

Камеральна перевірка – перевірка, яка здійснюється органом фінансового контролю за місцем його розміщення шляхом надання йому звітних та інших документів, без виїзду до об'єкта контролю.

Комплексна ревізія – ревізія, яка передбачає перевірку усіх сторін фінансової діяльності.

Конвертованість валюти – здатність валюти виконувати функції засобу платежу у будь-якій державі та вільно обмінюватися на іноземну валюту відповідно до офіційного валютного курсу і навпаки для всіх бажаючих без прямого втручання держави у процес обміну.

Консолідовані податки – податки, які є сукупністю декількох обов'язкових платежів. До них належать єдиний податок та фіксований сільськогосподарський податок.

Контролюючий орган – державний орган, який у межах своєї компетенції, визначеної законодавством, здійснює контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) та погашенням податкових зобов'язань чи податкового боргу. До них належать: митні органи; органи Пенсійного фонду України; органи фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; податкові органи.

Кошторис бюджетних установ – основний плановий документ, який надає повноваження бюджетній установі щодо одержання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень. Кошторис містить загальний та спеціальний фонди. Існує два види кошторисів: індивідуальні та зведені кошториси і плани асигнувань.

Кошторисний процес – регламентована нормативно-правовими актами діяльність бюджетних установ, організацій зі складання, розгляду, затвердження та виконання кошторисів доходів і видатків цих установ, організацій. Стадії кошторисного процесу: складання проектів кошторисів; розгляд і затвердження кошторисів; виконання кошторисів.

Кошторисно-бюджетне фінансування – метод безповоротного, безвідплатного відпуску коштів на утримання установ, що перебувають на бюджетному фінансуванні, на основі фінансових планів - кошторисів.

Кредит – залучення тимчасово вільних коштів різних суб'єктів, акумуляція їх у грошові фонди і надання їх іншим суб'єктам у тимчасове користування на принципах зворотності, строковості та платності. Розрізняють такі форми кредиту: а) державний; б) місцевий; в) банківський.

Кредитне забезпечення – покриття витрат державних структур, державних і комунальних підприємств за допомогою державного, місцевого та банківського кредиту.

Критерій резидентства – розмежування платників залежно від їх постійного місцезнаходження на території держави, джерела отриманих доходів та обсягу податкової відповідальності.

Критерій територіальності – визначає національну належність джерела прибутку: оподаткуванню в певній країні підлягає лише прибуток на її території, тоді як прибуток, одержаний за її межами, звільняється від податків у певній країні. За цим критерієм платників податків поділяють на іноземних і національних.

Легалізація (відмивання) доходів – дії, спрямовані на приховування чи маскуванню незаконного походження коштів, іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів або іншого майна.

Лімітна довідка про бюджетні асигнування – документ, який містить затверджені бюджетні призначення (встановлені бюджетні асигнування) та їх помісячний розподіл, інші показники, що згідно із законодавством мають бути визначені на основі нормативів.

Локальні нормативні акти як джерела фінансового права – акти, що видаються підприємствами, установами, організаціями з метою конкретизувати законодавчі приписи відповідно до умов конкретного колективу з метою регулювання фінансової діяльності. До них належать нормативний наказ, інструкція адміністрації, статут, положення.

Марка акцизного податку – спеціальний знак для маркування алкогольних напоїв та тютюнових виробів, віднесених до документів сурового обліку. Захищений від підроблення голографічними захисними елементами, який підтер-джує сплату акцизного податку, легальність ввезення та реалізації на території України цих виробів.

Матеріальні бюджетно-правові норми – норми, які об'єднані в інститут «бюджетний устрій» і встановлюють матеріальний зміст бюджету (структуру бюджетної системи, розподіл доходів і видатків бюджетів, їх обсяги).

Матеріальні фінансово-правові норми – норми, які закріплюють зміст суб'єктивних прав і юридичних обов'язків учасників фінансових правовідносин: склад фінансової системи, види фінансових зобов'язань юридичних та фізичних осіб, види доходів та видатків бюджету тощо.

Метод фінансово-правового регулювання – специфічний спосіб, за допомогою якого держава забезпечує необхідну їй поведінку учасників фінансових правовідносин. Основний метод фінансово-правового регулювання – імперативний, що проявляється у владних приписах одним учасникам фінансових правовідносин з боку інших, які виступають від імені держави, органів місцевого самоврядування і наділені у зв'язку з цим відповідними повноваженнями. Інші методи: метод рекомендації, метод субординації, метод узгодження.

Методи оподаткування – механізм зміни ставок оподаткування залежно від збільшення податкової бази. Держава використовує такі методи оподаткування: пропорційне оподаткування; прогресивне оподаткування; змішане оподаткування.

Методи та форми фінансового контролю – прийоми, способи та засоби його реалізації. Розрізняють наступні методи фінансового контролю: інспектування у формі ревізії, перевірка, аналіз, обстеження. Серед організаційно-правових форм фінансового контролю виділяють аудит, державний фінансовий аудит та фінансовий моніторинг.

Методи фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування – засоби, прийоми і способи, за допомогою яких держава, органи місцевого самоврядування мобілізують, розподіляють та використовують фонди коштів. Виділяють: а) методи формування (мобілізації) фондів коштів; б) методи розподілу (перерозподілу) та використання фондів коштів.

Митні платежі – податки, що відповідно до Податкового кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на органи державно митної служби.

Мито – грошовий збір, який стягується державою через митні установи з товарів, майна, інших цінностей при переміщенні їх через митний кордон України (ввезенні, вивезенні чи слідуванні транзитом) за відсотковими ставками до вартісної оцінки цих товарів або у твердих ставках на одиницю товару, і який є неодмінною умовою ввезення на митну територію України або вивезення товарів з цієї території чи транзиту.

Міжбюджетні відносини – відносини між державою, АРК і місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України. Метою

регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами України за бюджетами, та бюджетними ресурсами, які мають забезпечувати виконання цих повноважень. Міжбюджетні відносини відображають взаємозв'язки бюджетів різних рівнів.

Міжбюджетні трансферти – кошти, що безповоротно й безоплатно передаються із одного бюджету в інший. У Бюджетному кодексі України сформовано таку систему міжбюджетних трансфертів: дотація вирівнювання; субвенція; кошти, що передають у Державний бюджет України й місцеві бюджети з інших місцевих бюджетів; інші дотації. У Державному бюджеті України може бути передбачено такі міжбюджетні трансферти місцевим бюджетам: дотація вирівнювання бюджету АРК, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва й Севастополя, районним бюджетам і бюджетам міст республіканського (АРК) і міст обласного значення; субвенція на здійснення програм соціального захисту; субвенція на компенсацію витрат доходів бюджетів місцевого самоврядування на виконання власних повноважень внаслідок надання пільг, встановлених державою; субвенція на виконання інвестиційних проєктів; інші субвенції.

Міжнародне валютне регулювання – регулювання, що здійснюють міжнародні фінансово-кредитні організації (здебільшого МВФ) з метою стимулювання валютної стабільності, запобігання конкуруючого знецінення валют, скасування валютних обмежень, функціонування зовнішнього валютного ринку.

Міжнародний договір як джерело фінансового права – угода двох чи декількох держав про встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків у фінансових правовідносинах між ними у формі договору, угоди, пакту, конвенції, протоколу, заключного акта тощо. Види міжнародних договорів: такі, що підлягають ратифікації і не потребують ратифікації; двосторонні та багатосторонні; міждержавні, міжурядові та відомчі.

Місцевий фінансовий контроль – контроль органів місцевого самоврядування та органів місцевої виконавчої влади під час затвердження місцевих бюджетів, їх виконання, затвердження звітів про їх виконання, реалізації програм місцевого значення, при вирішенні інших фінансових питань на місцевому рівні.

Місцеві бюджети бюджет АРК; обласні; районні бюджети; бюджети районів у містах; бюджети місцевого самоврядування.

Надміру сплачені грошові зобов'язання – це суми коштів, які на певну дату зараховані до відповідного бюджету понад нараховані суми грошових зобов'язань, граничний строк сплати яких настав на таку дату.

Національний банк України (НБУ) – центральний банк держави, який є: єдиним емісійним центром; кредитором останньої інстанції; органом банківського нагляду і контролю. Це особливий орган державного управління у сфері банківської діяльності, основною функцією якого є забезпечення стабільності грошової одиниці. НБУ – юридична особа з відокремленим майном, що є об'єктом права державної власності і перебуває у його повному господарському віданні, має статутний капітал 10 млн. грн, що є державною власністю і який формується за рахунок доходів його кошторису, а за потреби – коштів Державного бюджету України. НБУ сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також, у межах своїх повноважень, – цінової стабільності. Керівними органами НБУ є Рада НБУ та Правління НБУ. Очолює Правління НБУ Голова НБУ.

Невизна (камеральна) документальна перевірка – перевірка, яка проводиться в приміщенні органу Державної податкової служби на підставі поданих податкових декларацій, звітів та інших документів, пов'язаних з нарахуванням і сплатою податків та зборів (обов'язкових платежів) незалежно від способу їх подачі.

Незалежний (аудиторський) фінансовий контроль – контроль, що здійснюється аудиторами і аудиторськими фірмами з метою встановлення достовірності фінансової (бухгалтерської) звітності суб'єктів господарювання та відповідності здійснених ними фінансових та господарських операцій нормативним актам України.

Неподаткові надходження – платежі, які стягуються державними органами, органами місцевого самоврядування за вчинення юридично значущих дій, надання певних прав чи послуг (вчинення нотаріальних дій, реєстрація актів цивільного стану, надання дозволів, ліцензій) або як відшкодування окремих видатків бюджету; вони є нерегулярними, а інколи разовими надходженнями до бюджету і не мають прямого призначення формувати їх доходи. Сплачуються юридичними і фізичними особами, надходять у розпорядження держави, органів місцевого самоврядування, встановлюються уповноваженими органами. Серед неподаткових платежів основними є митні платежі, платежі за використання природних ресурсів, (ресурсні платежі), рентні платежі, доходи від власності та підприємницької діяльності,

адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій.

Непрямі податки (на споживання) – справляються у процесі використання матеріальних благ, визначаються розміром споживання, включаються у вигляді добавки до ціни товару, сплачуються споживачем.

Нерезиденти – особи, що не мають постійного місця проживання або перебування у певній державі, підлягають оподаткуванню тільки з прибутку, одержаного на певній території і несуть обмежену податкову відповідальність.

Об'єкт оподаткування – майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку.

Облігації внутрішніх державних позик України – цінні папери, розміщення яких здійснюється із урахуванням поточних потреб фінансування Державного бюджету України. Рішення про їх випуск приймається КМУ щороку в межах встановленого законом граничного розміру державного внутрішнього боргу на відповідний рік. Мінфін України виступає емітентом та розміщує державні облігації, виступає від імені КМУ гарантом своєчасного погашення та сплати доходу за облігаціями. Генеральним агентом з обслуговування випуску та погашення державних облігацій є НБУ. Бувають короткострокові, середньострокові, довгострокові, цільові тощо.

Облігації зовнішніх державних позик України – цінні папери, що розміщуються на міжнародних та іноземних фондових ринках і підтверджують зобов'язання України відшкодувати пред'явникам цих облігацій їх номінальну вартість з виплатою доходу відповідно до умов випуску. Випускаються процентними, дисконтними та можуть бути іменними або на пред'явника, з вільним або обмеженим колом обігу.

Облігації місцевих позик – цінні папери, які випускаються за рішенням Верховної Ради АРК або міської ради, кошти від реалізації яких спрямовуються до відповідних місцевих бюджетів. До них належать облігації внутрішніх та зовнішніх місцевих позик. Облігації місцевих позик випускаються на пред'явника.

Обов'язкові платежі – обов'язкові внески до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду. Поділяються на податкові та неподаткові.

Обстеження – метод фінансового контролю, який застосовується лише до окремо взятих сторін фінансової діяльності, але здійснюється за широким колом показників. При проведенні обстеження можуть використовуватися такі прийоми, як опитування та анкетування.

Одержувачі бюджетних коштів – фізичні та юридичні особи, що не мають статусу бюджетної установи і яким кошти з бюджету надаються лише через розпорядника бюджетних коштів.

Оприбуткування готівки – облік готівки в повній сумі її фактичних надходжень у касовій книзі на підставі прибуткових касових ордерів або у книзі обліку розрахункових операцій на підставі фіскальних звітних чеків.

Пенсійний фонд – самоврядна неприбуткова організація, кошти якої: не входять до складу Державного бюджету України і не підлягають оподаткуванню; використовуються на: виплату пенсій; надання соціальних послуг; фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду; оплату послуг з виплати та доставки пенсій; формування резерву коштів Фонду; зараховуються на єдиний рахунок Пенсійного фонду і зберігаються на окремих рахунках територіальних органів Фонду в уповноваженому банку. З метою забезпечення фінансової стабільності формується резерв коштів Пенсійного фонду. Пенсійним фондом створюється Накопичувальний фонд як цільовий позабюджетний фонд.

Пеня – правовідновлювальна фінансова санкція у вигляді грошової суми, яку учасник фінансових відносин повинен виплатити у разі порушення термінів сплати певних грошових сум, встановлених чинним законодавством у сфері податкових, бюджетних та інших фінансових відносин.

Пеня – сума коштів у вигляді відсотків, нараховані на суми грошових зобов'язань, не сплачені в установлені законодавством строки;

Підакцизні товари – високорентабельні або монопольні товари, перелік яких і ставки встановлюються ВРУ До таких товарів належать спирт етиловий, коньячний, плодовий, тютюнові вироби, деякі транспортні засоби, пиво, бензин, дизельне пальне.

Планова виїзна перевірка – перевірка фінансово-господарської діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, яка передбачена у плані роботи контролюючого органу і проводиться за місцезнаходженням такого суб'єкта чи за місцем розташування об'єкта власності, стосовно якого вона проводиться.

Планова ревізія – ревізія, яка передбачена у плані суб'єкта здійснення контролю.

Платіжна вимога – розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або в разі договірної списання отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача. Застосовується при примусовому та договірному списанні коштів.

Платіжна вимога-доручення – розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої - вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; нижньої - доручення платника банку, що обслуговує, про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача.

Платіжне доручення – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника банку, що обслуговує, про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача.

Платіжні інструменти – засоби певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника. Під час здійснення розрахункових операцій використовуються такі види платіжних інструментів: меморіальний ордер; платіжне доручення; платіжна вимога-доручення; платіжна вимога; розрахунковий чек; акредитив; вексель; спеціальні платіжні засоби, зокрема платіжні картки.

Платники податку – фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з Податковим кодексом або податковими законами і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів згідно з Податковим кодексом.

Повна (вільна) конвертованість – грошова одиниця певної країни обмінюється на будь-які іноземні валюти за всіма видами міжнародних угод.

Повний арешт активів – повна заборона платнику податків на реалізацію прав розпорядження або користування його активами з їх тимчасовим вилученням або без такого.

Повторна ревізія – ревізія, яка призначається, якщо попередня ревізія визнана такою, що проведена неякісно або з порушенням встановлених вимог.

Податкова декларація – документ, що подається платником податків (у тому числі відокремленим підрозділом у випадках, визначених Податковим кодексом) контролюючому органу у строки, встановлені законом і на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата податкового зобов'язання, чи документ, що свідчить про суми доходу, нарахованого (виплаченого) на користь платників податків-фізичних осіб, суми утриманого та/або сплаченого податку. Митні декларації є податковими для цілей нарахування та/або сплати податкових зобов'язань. Додатки до податкової декларації є її невід'ємною частиною.

Податкова застава – спосіб забезпечення сплати платником податків грошового зобов'язання та пені, не сплачених таким платником у строк, визначений Податковим кодексом. Податкова застава виникає на підставах, встановлених Податковим кодексом

Податкова консультація – допомога контролюючого органу конкретному платнику податків стосовно практичного використання конкретно норми закону або нормативно-правового акту з питань адміністрування податків чи зборів, контроль за справляння яких покладено на такий контролюючий орган.

Податкова пільга – це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності визначених законом підстав.

Податкове зобов'язання – сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету як податок або збір на підставі, в порядку та у строки, визначені податковим законодавством (у тому числі сума коштів, визначена платником податків у податковому векселі та не сплачена в установленій законом строк).

Податкове повідомлення – рішення-письмове повідомлення контролюючого органу (рішення) про обов'язок платника податків сплатити суму грошового зобов'язання, визначену контролюючим органом у випадках, передбачених Податковим кодексом та іншими актами законодавства, контроль за виконанням яких покладено на органи державної податкової служби, або внести відповідні зміни до податкової звітності.

Податкове право – регулює суспільні відносини щодо встановлення, справляння і стягнення податкових платежів, їх зміни (відміни), виконання обов’язку юридичних і фізичних осіб щодо сплати податків і зборів, а також порядку здійснення податкового контролю і застосування заходів відповідальності за порушення податкового законодавства. Предметом податкового права є сукупність суспільних відносин, що виникають між уповноваженими державними органами (податкові, митні, фінансово-кредитні) та платниками податків щодо надходження коштів від платників податків до відповідних бюджетів, державних цільових фондів у формі податків та зборів (обов’язкових платежів). Методом правового регулювання податкового права, як і фінансового права в цілому, є метод державно-владних приписів.

Податковий агент – особа, на яку Податковим кодексом покладається обов’язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику. Та перерахування податків до відповідного бюджету від імені та за рахунок коштів платника податків.

Податковий вексель – це письмове безумовне грошове зобов’язання платника податку сплатити до бюджету відповідну суму у порядку та строки, визначені Податковим кодексом, що підтверджене банком шляхом авалю (за винятком операцій з давальницької сировини та операцій з ремонту, в тому числі гарантійного), який видається платником на відстрочення сплати податку, що справляється у разі ввезення товарів на митну територію України.

Податковий контроль – регламентована нормами податкового права діяльність компетентних органів з метою перевірки дотримання податкового законодавства, правильності нарахування, повноти та своєчасності внесення податків, зборів, інших обов’язкових платежів до бюджетів, державних цільових фондів.

Податкові платежі – платежі, що мають безвідплатний, безеквівалентний характер, не мають цільового спрямування, є регулярними надходженнями до бюджету, державних цільових фондів коштів, сплачуються юридичними і фізичними особами, надходять у розпорядження держави, органів місцевого самоврядування та встановлюються уповноваженими органами. До них належать передбачені Податковим кодексом України загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов’язкові платежі.

Попередній фінансовий контроль – контроль, що проводиться до початку фінансових операцій із мобілізації, розподілу та використання фондів коштів. Він здійснюється на стадії складання, розгляду і затвердження фінансово-планових актів.

Постійні бюджетно-правові норми – норми, встановлені у нормативно-правових актах, строк дії яких не обмежений і які діють до зміни (відміни) новими нормативно-правовими актами.

Поточний рахунок – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання коштів і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

Поточний фінансовий контроль – контроль, який проводиться в процесі здійснення фінансових операцій (під час виконання фінансових зобов'язань).

Правоздатність суб'єкта фінансових правовідносин – обумовлена нормами фінансового права, його здатністю бути носієм суб'єктивних прав та нести юридичні обов'язки у сфері фінансової діяльності.

Правозмінючі юридичні факти – юридичні факти, з якими норми фінансового права пов'язують зміну фінансових правовідносин.

Правомірна поведінка суб'єктів фінансового права – суспільно корисна правова поведінка особи (дія чи бездіяльність), яка відповідає приписам правових норм і охороняється державою.

Правосуб'єктність суб'єктів фінансових правовідносин – здатність фізичних та юридичних осіб у встановленому порядку бути суб'єктами фінансових правовідносин, тобто носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків у конкретних фінансових правовідносинах, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням централізованих та децентралізованих фондів коштів, а також нести юридичну відповідальність за свої дії. Фінансова правосуб'єктність визнається за певними суб'єктами: а) безпосередньо - шляхом прямої вказівки на це в законі; б) опосередковано - шляхом окреслення їхніх прав та обов'язків у сфері фінансової діяльності. Правосуб'єктність юридичних осіб проявляється у їх компетенції - сукупності прав і обов'язків, які надаються їм для виконання відповідних

Правоутворюючі юридичні факти – юридичні факти, з якими норми фінансового права пов'язують виникнення фінансових правовідносин.

Предмет валютного права – сукупність суспільних відносин, які виникають у процесі утворення, розподілу та використання валютних фондів, а також щодо здійснення операцій з валютними цінностями як всередині держави, так і за її межами.

Предмет фінансового права – суспільні відносини, які виникають у процесі діяльності держави, органів місцевого самоврядування з планомірного утворення, розподілу та використання фондів коштів для реалізації їх завдань та функцій.

Призупинення бюджетних асигнувань – припинення на конкретно визначений час повноважень, наданих розпоряднику бюджетних коштів відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою за загальним фондом бюджету в межах бюджетного періоду. Підставами для призупинення бюджетних асигнувань є: несвочасне і неповне подання звітності про виконання бюджету; невиконання вимог щодо бухгалтерського обліку, складання звітності та внутрішнього фінансового контролю за бюджетними коштами і недотримання порядку перерахування цих коштів; подання недостовірних звітів та інформації про виконання бюджету; порушення розпорядниками бюджетних коштів вимог щодо прийняття ними бюджетних зобов'язань; нецільове використання бюджетних коштів.

Принципи фінансового права – вихідні, відправні теоретичні положення, керівні ідеї, які визначають зміст і спрямованість правового регулювання фінансових правовідносин та за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин, що складають предмет фінансового права. їх поділяють на: а) загально правові, б) міжгалузеві, в) галузеві.

Процесуальні бюджетно-правові норми – норми, що регулюють відносини щодо складання, розгляду та прийняття Закону про Державний бюджет, рішень про місцеві бюджети, виконання бюджету, підготовки та розгляду звіту про його виконання і об'єднанні в інститут «бюджетний процес».

Процесуальні фінансово-правові норми – норми, які визначають порядок діяльності учасників фінансових правовідносин у сфері мобілізації, розподілу та використання фондів коштів і встановлюють процедуру застосування та дії матеріальних фінансово-правових норм.

Прямі (майнові) податки – податки, що сплачуються з прибутку, доходу або майна.

Публічні видатки – сукупність фінансових правовідносин, пов’язаних з безперервним цільовим використанням фондів коштів держави, органів місцевого самоврядування, спрямованих як на виконання загальнодержавних (місцевих) завдань, так і на розширене відтворення, соціальні потреби громадян.

Реалізація норм фінансового права – це фактичне їх здійснення у відповідних правових формах. Виділяють чотири форми реалізації фінансово-правових норм: здійснення, виконання, дотримання і застосування.

Ревізія – метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності, спосіб документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, запобігання фінансовим зловживанням.

Регулюючі доходи – передбачені в Законі про Державний бюджет або в рішенні про місцеві бюджети доходи, надходження яких щорічно визначають і перерозподіляють між різними ланками бюджетів. Розмір частини кожного з таких доходів щороку змінюється і визначається відповідно до потреб кожного виду бюджету.

Резиденти – особи, що мають постійне місце проживання або перебування у певній державі, підлягають оподаткуванню з усіх джерел і несуть повну податкову відповідальність.

Рентні платежі – платежі, до яких належать: збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію; рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат; збір у вигляді цільової надбавки до тарифу на природний газ.

Розпорядники бюджетних коштів – учасники бюджетного процесу, яким надаються бюджетні асигнування для здійснення програм та заходів за рахунок коштів бюджету. За обсягом наданих прав розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Розрахунковий чек – документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку(чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів.

Самофінансування – фінансування, що використовується для покриття видатків державних та комунальних підприємств за рахунок їх власних фінансових ресурсів.

Санкція фінансово-правової норми – вказівка на юридичні наслідки виконання чи невиконання правила поведінки, визначеного у диспозиції, або умов, визначених у гіпотезі фінансово-правової норми; спосіб захисту приписів, установлених фінансово-правовою нормою. Санкція фінансово-правової норми передбачає наслідки її порушення, визначає види юридичної відповідальності, які покладаються на тих суб'єктів фінансових правовідносин, які порушили приписи фінансово-правових норм.

Система органів фінансового контролю в Україні – сукупність органів державної і місцевої влади та управління, які беруть участь у здійсненні фінансового контролю. Залежно від характеру діяльності, повноважень у сфері фінансового контролю усі органи, які його здійснюють, поділяють на дві групи: 1) органи, що реалізують повноваження у сфері фінансового контролю поряд з іншими своїми повноваженнями; 2) органи, що спеціально створені для проведення фінансового контролю.

Система публічних доходів – взаємозв'язок усієї сукупності державних і місцевих доходів та їх диференціація на окремі групи і види.

Система фінансового законодавства – сукупність нормативно-правових актів, в яких містяться фінансово-правові норми.

Система фінансового права – внутрішня його структура, систематизована сукупність, єдність, взаємозв'язок і диференціація елементів, розташованих у певній послідовності та ієрархії, що визначаються внутрішньою логікою даної галузі. Структурними елементами системи фінансового права є: фінансово-правові норми; фінансово-правові інститути; підгалузі фінансового права.

Спеціальні закони як джерела фінансового права – закони, якими регламентується обмежена (спеціальна) сфера фінансової діяльності.

Спеціальні фінансово-правові норми – норми, які поширюють дію на певне коло осіб.

Стратегічний фінансовий контроль – контроль, який спрямовується на вирішення питання стратегії розвитку підприємства, організації, установи, галузі господарства у майбутньому.

Строкові (періодичні) бюджетно-правові норми – норми, що містяться в щорічних актах про бюджет і діють протягом бюджетного періоду.

Суб'єкт фінансового права – особа, наділена правосуб'єктністю, потенційною здатністю бути учасником правовідносин у сфері фінансової діяльності.

Суб'єкти фінансових правовідносин – учасники, сторони цих відносин, які володіють визначеними суб'єктивними правами, здійснюють їх та несуть юридичні обов'язки у конкретних фінансових правовідносинах. Це реальні їх учасники, які у конкретно існуючих правовідносинах реалізують свої права і несуть відповідні юридичні обов'язки. Виділяють три основні групи суб'єктів фінансового права: а) держава і її адміністративно-територіальні одиниці, б) колективні суб'єкти; в) індивідуальні суб'єкти.

Субвенція – міжбюджетний трансферт для використання на певну мету в порядку, визначеному тим органом, що прийняв рішення про її надання.

Субсидія – фінансова допомога у грошовій чи натуральній формі, яку надає держава за рахунок коштів державного чи місцевого бюджету, а також спеціальних фондів, юридичним чи фізичним особам, іншим державам на фінансування певних заходів (покриття дефіциту бюджету, фінансування певних програм чи проектів).

Тактичний фінансовий контроль – контроль, який вирішує поточні питання фінансової діяльності підприємств, установ, організацій.

Тематична ревізія – ревізія, яка передбачає перевірку однієї або декількох сторін фінансової діяльності.

Термін сплати податку – встановлена законодавством дата, не пізніше якої податок має бути сплаченим.

Торгівля іноземною валютою – купівля, продаж, обмін іноземної валюти та здійснення операцій з валютними деривативами резидентами і нерезидентами (юридичними та фізичними особами).

Торговий патент – державне свідоцтво з обмеженим строком дії, яке засвідчує право суб'єкта господарювання (його відокремленого підрозділу) на провадження певного виду підприємницької діяльності та користування яким передбачає своєчасне внесення до бюджету відповідного збору.

Трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Уповноважувальні фінансово-правові норми – норми, які встановлюють права учасників фінансових правовідносин на здійснення дій по мобілізації, розподілу та використанню фондів коштів. Вони допомагають приймати самостійні рішення у сфері фінансової діяльності, дають право вибору поведінки, але у певних межах.

Управління державним (місцевим) боргом – сукупність заходів держави і муніципальних утворень з виплати доходів кредиторам та погашення позик, а також порядок, умови випуску і розміщення боргових зобов'язань держави, органів місцевого самоврядування. Охоплює: визначення порядку, умов випуску та розміщення боргових зобов'язань держави, органів місцевого самоврядування; здійснення операцій з розміщення державних (місцевих) позик, виплат доходів з них у вигляді процентів, рефінансування та погашення; контроль за станом державного (місцевого) боргу.

Фактична ревізія – ревізія, під час якої перевіряється вся сукупність різних сторін фінансової діяльності підконтрольного об'єкта: документи, наявність грошей, цінних паперів, матеріальних цінностей тощо. Обов'язковим елементом фактичної ревізії є інвентаризація матеріальних цінностей.

Фінанси – система економічних відносин, які виникають у процесі акумуляції, розподілу та використання фондів коштів, необхідних для виконання державою, органами місцевого самоврядування своїх завдань та функцій, забезпечення розширеного відтворення та соціальних потреб. За матеріальним змістом фінанси є фондами коштів різних суб'єктів (держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій), а їх сукупність - фінансовими ресурсами. Категорією «фінанси» у широкому значенні охоплюються такі групи, як фінанси фізичних осіб, фінанси юридичних осіб і держави, а у вузькому - лише державні фінанси. Фінанси виконують розподільчу та контрольну функції.

Фінанси підприємств, установ, організацій – децентралізована ланка фінансової системи, яка складається з відокремлених фондів коштів, що перебувають у розпорядженні кожного підприємства, установи, організації і використовуються ними для виконання їх завдань та функцій. Виділяють фінанси підприємств, установ, організацій, які здійснюють комерційну господарську діяльність (підприємництво) і фінанси підприємств, організацій, які здійснюють некомерційну господарську діяльність. Залежно від форми власності розрізняють: фінанси приватних підприємств; фінанси підприємств колективної власності; фінанси комунальних підприємств; фінанси державних підприємств; фінанси підприємств, заснованих на змішаній формі власності; фінанси спільних підприємств.

Фінансова система України – а) сукупність фінансових інститутів (ланок), які сприяють утворенню, розподілу та використанню відповідних фондів коштів; б) сукупність державних органів та

органів місцевого самоврядування, які здійснюють у межах своєї компетенції фінансову діяльність. Фінансова система як сукупність фінансових інститутів складається з таких ланок: бюджетна система; цільові державні позабюджетні фонди; фінанси підприємств, установ, організацій; фінанси державного страхування; кредит (державний, місцевий і банківський).

Фінансове право як галузь права – система правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі утворення, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів коштів держави, органів місцевого самоврядування, необхідних для реалізації їх завдань і функцій.

Фінансове право як навчальна дисципліна – систематизовані відповідно до типової програми знання щодо предмета правового регулювання норм цієї галузі права, їх особливостей. Предметом цієї навчальної дисципліни є фінансове право у всіх своїх виявах: як галузь права, як система законодавства, як наука, що вивчає фінансове право.

Фінансове правопорушення – суспільно шкідливе, винне, протиправне діяння (дія чи бездіяльність) суб'єктів фінансових правовідносин, що порушує норми фінансового права і виражається у невиконанні або неналежному виконанні ними фінансових обов'язків, за яке законодавством встановлено фінансово-правову відповідальність.

Фінансовий контроль – регламентована нормами права діяльність державних, місцевих, громадських та інших суб'єктів з перевірки своєчасності та точності фінансового планування, обґрунтованості та повноти надходжень до відповідних фондів коштів, правильності та ефективності їх жавного страхування; кредит (державний, місцевий і банківський).

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості – норматив, що затверджує ВРУ в Законі про Державний бюджет на відповідний рік і який визначається шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг тощо. Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів коригуються коефіцієнтами, що враховують відмінності у вартості надання соціальних послуг залежно від: кількості населення та споживачів соціальних послуг; соціально-економічних, демографічних, кліматичних, екологічних та інших особливостей (з часу їх визначення) адміністративно-територіальних одиниць.

Фінансові правовідносини – урегульовані фінансово-правовими нормами суспільні відносини, що виникають у процесі мобілізації, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, необхідних для виконання завдань і функцій держави, органів місцевого самоврядування, учасники яких виступають як конкретні носії юридичних прав і обов'язків, установлених фінансово-правовими нормами і забезпечених примусовою силою держави, і реалізують приписи, що містяться в цих нормах.

Фінансово-планові акти – акти, що приймаються у процесі фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування і є планами з мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів на визначений період. До фінансово-планових актів належать: а) основний фінансовий план держави - Державний бюджет України, а також місцеві бюджети; б) бюджети позабюджетних фондів коштів; в) кошторис доходів і видатків Національного банку України; г) фінансові плани страхових організацій; г) фінансові плани підприємств, установ, організацій; д) кошториси бюджетних установ тощо.

Фінансово-правова норма (норма фінансового права) – установлене органами державної влади чи органами місцевого самоврядування та забезпечене силою державного примусу чітко визначене правило поведінки учасників фінансових правовідносин, що виникають з приводу мобілізації, розподілу та використання коштів централізованих і децентралізованих фондів, виражене у категоричній формі, яке закріплює суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників цих відносин.

Фінансово-правовий інститут – сукупність фінансово-правових норм, які регулюють певне коло однорідних та взаємопов'язаних суспільних відносин у сфері фінансової діяльності і утворюють відокремлену групу.

Фінансово-правові акти – прийняті в установленій формі рішення державних органів, органів місцевого самоврядування з питань фінансової діяльності, що належать до їх компетенції.

Фінансування – безповоротний, безвідплатний, плановий, цільовий відпуск коштів з відповідних фондів коштів (централізованих та децентралізованих). Розрізняють бюджетне фінансування, фінансування з позабюджетних фондів коштів і відомче фінансування. У процесі фінансування держава може надавати дотації, субвенції та субсидії.

Фінансування публічних видатків – безповоротний, безвідплатний, плановий, регламентований нормами права відпуск коштів з фондів для забезпечення виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування, на соціально-культурні потреби та на розширене відтворення. Фінансування публічних видатків здійснюється на основі таких принципів: плановості, безповоротності та безвідплатності, цільового спрямування коштів, оптимального поєднання власних, кредитних та бюджетних коштів, додержання режиму економії коштів та здійснення постійного контролю за використанням фінансових ресурсів.

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття – цільовий централізований страховий фонд, джерелами формування якого є: страхові внески страхувальників - роботодавців, застрахованих осіб; асигнування Державного бюджету; суми фінансових санкцій за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків та використання коштів Фонду, недотримання законодавства про зайнятість населення, а також суми адміністративних штрафів, накладених відповідно до закону на посадових осіб та громадян за такі порушення; прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів Фонду, у тому числі резерву коштів Фонду, на депозитному рахунку; благодійні внески організацій та фізичних осіб; інші надходження відповідно до законодавства України. Кошти Фонду використовуються на: виплату забезпечення та надання соціальних послуг; відшкодування Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із достроковим виходом на пенсію окремих осіб; фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів, управління Фондом, розвиток його матеріальної та інформаційної бази; створення резерву коштів Фонду.

Фонд соціального страхування України – некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, який затверджується його правлінням. Фонд є органом, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом.

Фонди коштів – відносно відокремлена частина фінансових ресурсів, які мають цільове призначення та відносну самостійність функціонування. Усі фонди коштів у державі поділяються на централізовані та децентралізовані.

Фронтальна ревізія – ревізія, яка передбачає перевірку усієї фінансової діяльності об'єкта, що перевіряється, за визначений період, вивчення всіх первинних документів.

Централізовані видатки – видатки, що фінансуються за рахунок централізованих фондів коштів.

Централізовані доходи – кошти, що надходять до державних та муніципальних централізованих фондів, в тому числі цільових позабюджетних фондів коштів.

Централізовані фінанси – сукупність грошових відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням централізованих фондів коштів.

Централізовані фонди коштів – сукупність коштів, які акумулюються у бюджетній системі, держави, позабюджетних цільових фондах, фондах державного страхування, у фондах, які утворюються під час функціонування державного, місцевого і банківського кредиту. Вони знаходяться у розпорядженні держави, органів місцевого самоврядування як суб'єктів влади. За рахунок цих фондів коштів фінансуються видатки держави, органів місцевого самоврядування як на розвиток матеріального виробництва, так і на утримання невиробничої сфери.

Цільові облигації внутрішніх державних позик України – облигації, емісія яких є джерелом фінансування дефіциту Державного бюджету в обсягах, передбачених на цю мету Законом про Державний бюджет України на відповідний рік, та в межах граничного розміру державного боргу. Їх основним реквізитом є зазначення передбаченого Законом про Державний бюджет України на відповідний рік на пряму використання залучених від розміщення таких облигацій коштів.

Часткова (обмежена) конвертованість валюти – конвертованість, що обмежена певним колом іноземних валют та операцій.

Чекодавець – підприємство або фізична особа, яка здійснює платіж за допомогою чека та підписує його.

Чекодержатель – підприємство або фізична особа, яка є одержувачем коштів за чеком.

Чинність нормативно-правових актів як джерел фінансового права у просторі – поширення їх впливу на певну територію (держави в цілому чи окремого регіону).

Штрафна санкція (штраф) – плата у фіксованій сумі або у вигляді відсотків від суми податкового зобов'язання (без урахування пені та штрафних санкцій), яка справляється з платника податків у зв'язку з порушенням ним правил оподаткування, визначених відповідними законами.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 (23.07.1996). – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 59 (13.08.2010). – Ст. 2047 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 Р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51 (18.12.1984). – Ст. 1122 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – (08.06.2001). – Ст. 920 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37 (04.05.2012). – Ст. 1175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495%D0%B1-17>
6. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92 (10.12.2010). – Т. 1. – Ст. 3248 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 2 (21.01.2011). – Ст. 91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
8. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР // Офіційний вісник України. – 1998. – № 6 (26.02.1998). – Ст. 219 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80>
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

10. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22 квітня 1993 р. № 3125-ХІІ (в ред. від 14.09.2006 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 23. – Ст. 243 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
11. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-ІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
12. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – Ст. 365 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
13. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 63 (15. 08. 2014). – Ст. 1728 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/card6#Public>
14. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>
15. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-ХІІ [Назва Закону в редакції Закону № 5463-VI від 16.10.2012] // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 110 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>
16. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні: Закон України від 5 липня 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62 (23.08.2012). – Ст. 2510 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5083-17/print1361503639013469>
17. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій: Закон від 3 червня 1992 р. № 2402-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 33. – Ст. 474 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-12/card6#Public>
18. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30 (13.08.2004). – Ст. 1987 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/card6#Public>

19. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25 (04.07.2003). – Ст. 1172 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
20. Про джерела фінансування органів державної влади : Закон України від 30. 06. 1999 р. № 783-XIV// Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 34. – Ст. 274 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/783-14>
21. Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV// Офіційний вісник України. – 2003. – № 33 (29.08.2003). – Ст. 1770 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов’язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 77-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 3 (16. 01. 2015). – Ст. 52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/77-19>
23. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 2 березня 2000 р. № 1533-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 13 (14. 04. 2000). – Ст. 505 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>
24. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV [в редакції Закону № 77-VIII від 28.12.2014]// Вісник Верховної Ради України. – 2015. – № 11. – Ст. 75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2240-14>
25. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 50 (18.11.2014). – Ст. 2576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249-15>
26. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України від 27 березня 2014 р. № 1166-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 28 (11.04.2014). – Ст. 783 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1166-18/card6#Public>
27. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 6

- липня 1995 р. № 265/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 28 (11.07.1995). – Ст. 205 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1776-14>
28. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну : Закон України від 22 грудня 1998 р. № 332-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 7 (05.03.1999). – Ст. 27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/332-14>
29. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту : Закон України від 22 грудня 1998 р. № 330-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 7 (05.03.1999). – Ст. 28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/330-14>
30. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту : Закон України від 22 грудня 1998 р. № 331-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 7 (05.03.1999). – Ст. 67 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/331-14>
31. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3668-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71 (23.09.2011). – Ст. 2667 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>
32. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 61 (20.08.2010). – Ст. 2108 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
33. Про Збройні Сили України : Закон України від 6. 12. 1991 р. № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 9. – Ст. 106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>
34. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
35. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13 (28.03.2014). – Ст. 222 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18>
36. Про міліцію : Закон України від 20. 12. 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 4. – Ст. 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-12>

37. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
38. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
39. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
40. Про освіту : Закон України від 23. 05. 1991 р. № 1060-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – Ст. 451 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
41. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18. 10. 2005 р. № 2982-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 1. – Ст. 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15/card6#Public>
42. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09. 02. 2012 р. № 4391-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 41. – Ст. 491 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>
43. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25. 06. 1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page>
44. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 24. – Ст. 128 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
45. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті : Закон України від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 40.- Ст. 364 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>
46. Про Рахункову палату : Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 63. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/315/96-%D0%B2%D1%80>

47. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 12 (01.03.2012). – Ст. 565 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>
48. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23 лютого 2012 р. № 4452-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 22 (30.03.2012). – Ст. 824 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
49. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2299-XII// Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>
50. Про соціальні послуги: Закон України від 19. 06. 2003 р. № 966-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 45. – Ст. 358 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
51. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР (в редакції Закону № 2745-III від 4 жовтня 2001 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 7. – Ст. 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
52. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI [редакції Закону № 192-VIII від 12.02.2015] // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - № 41, № 41-42, № 43, № 44-45 . – Ст. 529 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
53. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14 вересня 1999 р. № 1039-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 44. – Ст. 391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1039-14>
54. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
55. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 4 листопада 2012 р. № 4452-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2012. - № 50 (14.12.2012). – Ст. 564 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4452-17/print1361503639013469>
56. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 58 (10.08.2012). – Ст. 2309 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>

57. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 2604-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
58. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. № 7-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 113 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/7-93>
59. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-3 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – Ст. 184 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/15-93>
60. Про структуру бюджетної класифікації : Постанова Верховної Ради України від 12 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 42. – Ст. 208 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/327/96-%D0%B2%D1%80>
61. Положення про Державну казначейську службу України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 215 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 33. – Ст. 964 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/460/2011>
62. Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища: затв. Постановою Кабінету Міністрів України у редакції від 7 квітня 2006 р. № 462 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/634-98-%D0%BF/card6#Public>
63. Положення про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 55 (18.07.2014). – Ст. 1507 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>
64. Положення про Державну пробірну службу України : затв. Указом Президента України від 13 квітня 2011 р. № 461/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29 (26.04.2011). – Ст. 1267 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/461/2011>
65. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 455 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 77 (03.10.2014). – Ст. 2180 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/455-2014-%D0%BF>

66. Положення про Державну фінансову інспекцію України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 310 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 64 (19.08.2014). – Ст. 1764 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/310-2014-%D0%BF>
67. Положення про Міністерство доходів і зборів України : затв. Указом Президента України від 18 березня 2013 р. № 141/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 22 (29.03.2013). – Ст. 739 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/141/2013>
68. Положення про Міністерство фінансів України: затв. Постановою Кабінету Міністрів від 20 серпня 2014 р. № 375 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 69 (05.09.2014). – Ст. 1936 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/141/2013>
69. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1063/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94 (12.12.2011). – Ст. 3415 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>
70. Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства : Указ Президента України від 27 червня 1999 № 734/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 27 (01. 07. 1999). – Ст. 79 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/734/99>
71. Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності : Указ Президента України від 23 липня 1998 р. № 817/98 // Офіційний вісник України. – 1998. - № 30 (13.08.1998). – С. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/817/98>
72. Про запровадження марок акцизного збору на алкогольні напої і тютюнові вироби : Указ Президента України від 18 вересня 1995 р. № 849/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/849/95>
73. Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки : Указ Президента України від 12 червня 1995 р. № 436/95 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 19. – Ст. 817 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436/95>
74. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.09.2007 р. № 1158 // Офіційний вісник

- України. – 2007. – № 73. – Ст. 2715 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF/card6#Public>
75. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1070/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94 (12.12.2011). – Ст. 3419 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>
76. Положення про Пенсійний фонд України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 60 (02.08.2014). – Ст. 1652 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF/card6#Public>
77. Питання Державної фінансової інспекції : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 968 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 17 (23.09.2011). – Ст. 2684 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/968-2011-%D0%BF>
78. Порядок використання коштів резервного фонду бюджету : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14. – Ст. 734 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/415-2002-%D0%BF>
79. Про випуски облігацій внутрішніх державних позик : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2001 р. № 83 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 5. – Ст. 185 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-2001-%D0%BF>
80. Про затвердження загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві: постанова Кабінету Міністрів України від 1.08.2005 р. № 668 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 31. – Ст. 1867 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/668-2005-%D0%BF/card6#Public>
81. Про затвердження переліку позашкільних навчальних закладів та заходів з позашкільної роботи з дітьми, а також закладів та заходів у галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюються з державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1133 // Офіційний вісник України. – 2002. - № 34 (06. 09. 2002). – Ст. 1573 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1133-2002-%D0%BF>

82. Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2011 р. № 110 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 12 (25.02.2011). – Ст. 512 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF>
83. Про затвердження Порядку координації одночасного проведення планових виїзних перевірок (ревізій) контролюючими органами та органами державного фінансового контролю: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 805 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 87 (19.11.2013). – Ст. 3218 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/805-2013-%D0%BF/card6#Public>
84. Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів : Постанова Кабінету Міністрів України від від 15 грудня 2010 р. № 1132 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 січня 2015 р. № 12) // Офіційний вісник України. – 2010. – № 96 (24.12.2010). – Ст. 3399 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1132-2010-%D0%BF>
85. Про затвердження Порядку подання документів для застосування податкової соціальної пільги: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 р. № 1227 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 1 (14.01.2011). – Ст.12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1227-2010-%D0%BF>
86. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р. № 228 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 9 (15.03.2002). – Ст. 414 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF>
87. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 р. № 320 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 35 (17.05.2013). – Ст. 1240 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>
88. Про стан фінансово-бюджетної дисципліни, заходи щодо посилення боротьби з корупцією та контролю за використанням державного майна і фінансових ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. № 1673 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 49 (18.12.2006). – Ст. 3257 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1673-2006-%D0%BF>

89. Концепція застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі : схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2002 р. № 538-р // Офіційний вісник України. – 2002. – № 38 (04.10.2002). – Ст. 1793 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80>
90. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг : схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 556-р // Офіційний вісник України. – 2012. – № 61 (20.08.2012). – Ст. 2482 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80>
91. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : затв. Постановою Правління Національного банку України від 15 грудня 2004 р. № 637 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 3 (04.02.2005). – Ст. 155 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0040-05>
92. Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів : затв. Постановою Правління Національного банку України 8 вересня 2011 р. № 306 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 84 (07.11.2011). – Ст. 3092 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1203-11>
93. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 21 січня 2004 р. № 22 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 13 (16.04.2004). – Ст. 908 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>
94. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах : затв. Постановою Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 р. № 492 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 51(02.01.2004). – Ст. 2707 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>
95. Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 12 грудня 2002 р. № 502 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 4. – Ст. 150 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0021-03>
96. Про затвердження Класифікатора іноземних валют : Постанова Правління Національного банку України від 4 лютого 1998 р. №34 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 7 (05.03.1998). – Ст.

- 274 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0521500-98>
97. Про затвердження Положення про валютний контроль : Постанова Правління Національного банку України від 8 лютого 2000 р. № 49 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 14 (21.04.2001). – Ст. 573 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0209-00>
98. Про затвердження Правил визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України : затв. Постановою Правління Національного банку України від 23 жовтня 2013 р. № 422 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 91 (03. 12. 2013). – Ст. 3353 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1942-13/card6#Public>
99. Порядок фінансування коштів місцевих бюджетів на капітальні вкладення: Інструкція Міністерства фінансів України та Національного банку України від 4 лютого 1994 р. № 09-407 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-407500-94>
100. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : затв. Наказом Міністерством фінансів України від 2 вересня 2014 р. № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>
101. Інструкція про порядок обчислення і справляння державного мита : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 7 липня 2012 р. № 811 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 74 (08.10.2012). – Ст. 3011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1623-12>
102. Порядок призупинення бюджетних асигнувань : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 15 травня 2002 р. № 319 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 23 (21.06.2002). – Ст. 1137 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0467-02>
103. Про бюджетну класифікацію: наказ Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=356065&cat_id=355990
104. Про затвердження Змін до бюджетної класифікації : Наказ Міністерства фінансів України від 31 грудня 2014 р. № 1290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=406785&cat_id=391128

105. Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету : Наказ Міністерства фінансів України від 28 січня 2002 р. № 57 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 6 (22.02.2002). – Ст. 257 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
106. Про затвердження Основних підходів до запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів : наказ Міністерства фінансів України від 2 серпня 2010 р. № 805 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Legislation/Budget/Dodatok_Nakaz_%23805_10_1.pdf
107. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами: Наказ Міністерства фінансів України від 24 грудня 2012 р. № 1407 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 8 (08.02.2013). – Ст. 307 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13>
108. Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України : Наказ Міністерства фінансів України від 20 березня 2012 р. № 309 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 24(06.04.2012). – Ст. 925 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12>
109. Інструкція щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету : затверджено Наказом Державного казначейства України від 12 березня 2012 р. № 495 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 8 (17.04.2012). – Ст. 1026 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12>
110. Про затвердження Положення про єдиний казначейський рахунок : Наказ Держказначейства України від 26 червня 2002 р. № 122 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 30. – Ст. 1433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0594-02>
111. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів : Наказ Держказначейства України від 23 серпня 2012 р. № 938 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 72 (01.10.2012). – Ст. 2918 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12/print1361503639013469>
112. Про затвердження Інструкції про порядок нарахування та погашення пені за платежами, що контролюються органами державної податкової служби : затв. Наказом Державної податкової адміністрації України від 17 грудня 2010 р. № 953 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 101 (10.01.2011). –

- Ст. 3644 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1350-10>
113. Про затвердження Порядку застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства : Наказ Державної податкової адміністрації України від 4 жовтня 1999 р. № 542 // Офіційний вісник України. – 1999 (05.11.1999). - № 42. – Ст. 263 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0712-99>
114. Про заповнення Податкової декларації з податку на доходи фізичних осіб : Лист Державної податкової адміністрації України від 17.02.2011р. № 4485/7/17-0217 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://govuadocs.com.ua/docs/index-62913.html>
115. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) №7-рп/2001 від 30 травня 2001р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 24 (29.06.2001). – Ст. 1076 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01>
116. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частини першої ст. 93 Конституції України, частини першої ст. 35 Закону України «Про бюджетну систему України» (справа про зміни до закону про бюджет): Справа №1-12-2001 від 17 травня 2001 року // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21 (08.06.2001). – Ст. 958 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-01>
117. Про деякі питання практики вирішення спорів за участю органів державної податкової служби : Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України від 12 травня 1995 року № 02-5/451 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_451800-95/print1352057455371552
118. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) : міжнародний документ від 30 жовтня 1947 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 38 (12.11.2010). – Ст. 2989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_264
119. Декларация об общих принципах деятельности высших органов финансового контроля государств - участников Содружества Независимых Государств (Киев, 8 июня 2001 года)

[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_a40

120. Лимская декларация руководящих принципов контроля (Принятая IX Конгрессом Международной организации высших контрольных органов (ИНТОСАИ) в 1977 году) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/604_001

Використані інформаційні джерела

121. Бандурка О. М., Понікаров В. Д., Попова С. М. Податкове право. Навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 312 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://shron.chtyvo.org.ua/Bandurka_Oleksandr/Podatkove_pravo.pdf
122. Бачинський В. В., Трофіменко О. В. Сутність та особливості державного кредиту / В. В. Бачинський, О. В. Трофіменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.rusnauka.com/7_NMIV_2010/Economics/59818.doc.htm
123. Берлач А. І. Фінансове право України / А. І. Берлач. – К., 2008. – 328 с.
124. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період [Текст] / Т.М. Боголіб. – К. : Міленіум, 2006. – 324 с.
125. Болотова Г. Д. Взаємна відповідальність як принцип податкової системи України / Г. Д. Болотова // Економіка та право. – 2012. - № 2. – С. 124-131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/epravo/2012_2/23.pdf
126. Боднарук Ю. В. Підстави припинення податкового зобов'язання [Електронний ресурс] / Ю. В. Боднарук // Фінансове право. – 2014. – № 4. – С. 20-24. – Режим доступу:
file:///C:/Users/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0/Downloads/Fp_2014_4_8.pdf
127. Бугай Т. В. Особливості бюджетного процесу в Україні / Т. В. Бугай // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2011. - № 3(54). – С. 56-64. – С. 62 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2011_3/Bugay_T_V.pdf
128. Буздуган Я. Фінансовий контроль і правові шляхи його реалізації [Текст] + [Електронний ресурс] / Я. Буздуган // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 6. – С. 26-29. – Спосіб доступу : електрон. чит. зал ПУЕТ
129. Буряченко А. Є. Підходи до визначення фінансового нормативу бюджетної забезпеченості / А. Є. Буряченко

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Etp/2009_22/Buryachenko.pdf
130. Віхров О. П., Ніщима С. О. Фінансове право. Конспект лекцій. – Чернівці: ЧДІЕУ, 2002. – 280 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fingal.com.ua/content/view/1312/88/>
131. Власюк Н. І., Львівська К. А. Основні напрями реформування міжбюджетних відносин в Україні / Н. І. Власюк, К. А. Львівська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.8. – С. 179-183 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlту/22_8/179_Wla.pdf
132. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник / Л.К. Воронова; Мін-во освіти і науки України. – К. : Прецедент; Моя книга. – 2006. – 448 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/pravo/finansove_pravo_ukrayini_-_voroнова_lk
133. Гаврилюк Р. О. Джерела фінансового права : навчально-методичний посібник. – Чернівці: Рута, 2006. – 88 с.
134. Гетманцев Д. О. Банківське право України [Текст] : навч. посіб. для студ. : рек. Мін-м освіти і науки України / Д. О. Гетманцев, Н. Г. Шукліна. – К. : ЦУЛ, 2007. – 344 с.
135. Гетьман В. Банківська система України: діяльність і проблеми / В. Гетьман // Банківська справа. – 2005. – № 1. – С. 8-21.
136. Деменко О. Є. Поняття, значення та система адміністрування податків в Україні [Електронний ресурс] / О. Є. Деменко // Наше право. – 2013. – № 1. – С. 196-201. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nashp_2013_1_37.pdf
137. Дем'янишин В. Г. Виконання бюджетів: концептуалізація, проблеми та напрями удосконалення / В. Г. Дем'янишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_2/49.pdf
138. Дмитренко Е. С. Фінансове право України. Загальна частина : навчальний посібник. – К. : Алерта; КНТ, 2006. – 376 с.
139. Дмитренко Е. С. Фінансове право України. Особлива частина : навчальний посібник. – К. : Алерта; КНТ, 2007. – 613 с.
140. Дмитрик О. О. Деякі міркування стосовно визначення місця актів судової влади у системі джерел фінансового права [Електронний ресурс] / О. О. Дмитрик // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 50. – С. 459-466. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2009_50_72.pdf
141. Дмитрик О. О. До питання визначення ознак джерел фінансового права [Електронний ресурс] / О. О. Дмитрик. // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tipp_2013_2_45.pdf

142. Дмитрик О. О. Класифікація джерел фінансового права та проблеми їх упорядкування [Електронний ресурс] / О. О. Дмитрик // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 78–84. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_16.pdf
143. Єсімов С.С. Проблемні питання адміністративно-правової та фінансово-правової наук. – Митна справа. – 2011. – № 6 (78). – С. 140-145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ms/2011_6_2_1/140.pdf
144. Жернаков М. Фінансовий контроль : сутність, суб'єкти, їх права та обов'язки + [Електрон. ресурс] / М. Жернаков // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №3. – С.64-66. – Спосіб доступу: Електрон. чит. зал ПУЕТ
145. Завальна Ж. Л. Валютне право України : навч. посіб. / Ж. В. Завальна, М. В. Старинський. – Суми : Університетська книга, 2005. – 304 с.
146. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.
147. Зайцева Н. А. Правове регулювання державного кредиту в Україні. : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 [Електронний ресурс] / Наталія Анатоліївна Зайцева. – Х., 2009. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/354585.html>
148. Зайчук О. Б. Правовий статус централізованих позабюджетних цільових фондів : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 [Електронний ресурс] / Олена Борисівна Зайчук; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2005. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/130361.html>
149. Західна О. Р., Савчук Н. В. Удосконалення міжбюджетних відносин у контексті принципів бюджетної децентралізації в Україні / О. Р. Західна, Н. В.Савчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. – С. 188-195 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/22_7/188_Zach.pdf
150. Зінченко В. М. До питання про сутність і значення охоронної функції права / В. М. Зінченко // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 3. – С. 44-48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/44.pdf
151. Іванський А. Й. Місцеві ради у відносинах фінансово-правової відповідальності / А. Й. Іванський // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 202-207 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09iajfpv.pdf>

152. Коваленко С.О., Коваленко Я.Р. Особливості фінансування капітальних вкладень в Україні // Ефективна економіка. – 2014. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3696>
153. Коваль Л.П. Зміни у спрощеній системі оподаткування та їх вплив на фінансову безпеку малого підприємства / Л.П. Коваль // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.1. – С. 244-250 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/22_1/244_Kow.pdf
154. Колісник М. Б. Сутність та структурна побудова банківської системи України / М.Б. Колісник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.1. – С. 220-226 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/20_1/220_Kolisnyk_20_1.pdf
155. Комарова І. В. Фінансування освіти в Україні з бюджетів різних рівнів // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 2 (14). – С. 125-130.
156. Костюк У. З. Фінансування природоохоронної діяльності в Україні: сучасний стан та шляхи покращення [Електронний ресурс] / У. З. Костюк // Інноваційна економіка. – 2015. – № 1. – С. 181-186. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/inek_2015_1_35.pdf
157. Кравченко Н. Г. Принципи податкового законодавства за Податковим кодексом України / Н. Г. Кравченко // Наукові записки НАУКМА. – Том 116. Юридичні науки. – С. 87-90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/law/2011_116/24_kravchenko.pdf
158. Крайник О. Міжбюджетні відносини в системі державного регулювання фінансовим забезпеченням регіонів/ Крайник О. // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 26. – С. 277-282 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Edu/2011_26/fail/kraynyk.pdf
159. Кузьменко О. А. Значення оптимізації міжбюджетних відносин для держави та регіонів (організаційно-правовий аспект) / О. А. Кузьменко // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 281–287 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2009-1/09koaopa.pdf>
160. Кучерявенко М. П. Податкове право: Підручник / М. П.Кучерявенко. – Харків: Право, 2013. – 536 с.

161. Лаба М. С. Фіскальний аспект адміністрування податків в Україні – дослідження понятійного апарату [Електронний ресурс] / М. С. Лаба // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2014. – № 1. – С. 234-237. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvnuodpsu_2014_1_34.pdf
162. Лучковська С.І. Фінансове право: навч. посібник [для студ. економ, спец. вищих навч. закладів]. – К. : КНТ. 2010. – 296 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/pravo/finansove_pravo_-_luchkovska_si
163. Мазур Т. Державні цільові позабюджетні фонди: поняття, ознаки та правова природа + [Електрон. ресурс] / Т. Мазур // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 12. – С.36-38. – Спосіб доступу: Електрон. чит. зал ПУЕТ
164. Молдован О. О., Шевченко О. В., Єгорова О. А. Реформи системи державних фінансів України: перші результати та подальші перспективи [За ред. Я. А. Жаліла] – К. : НІСД, 2011. – 50 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/1111_dop-7c2ef.pdf
165. Монаєнко А. Особливості фінансової діяльності вищих навчальних закладів в Україні [Текст] / А. Монаєнко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 7. – С. 31-35.
166. Музика-Стефанчук О. А. Бюджетні правовідносини у сучасній науці фінансового права [Електронний ресурс] / О. А. Музика-Стефанчук // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 694-699. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_1_112.pdf
167. Нагребельний В. П., Чернадчук В. Д., Сухонос В. В. Фінансове право України. Загальна частина : навчальний посібник / За ред. В. П. Нагребельного. – Суми : Університетська книга, 2004. – 320 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.libr.org.ua/book/102/2969.html>
168. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України [Текст] / В. І. Антипов [та ін.] ; ред. Ф. О. Ярошенко. – К. : Зовнішня торгівля, 2010. – 592 с.
169. Нечай А. А. Правові проблеми регулювання публічних видатків у державі: дис. доктора юрид. наук: 12.00.07 [Електронний ресурс] / Анна Анатоліївна Нечай; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2005. – Режим доступу : <http://studrada.com.ua/content>
170. Нікітіна Л.О. Правові засади формування місцевих бюджетів : Монографія. – Ірпінь, 2004. – 220 с.
171. Оптимальне використання засобів забезпечення випереджального розвитку: аналітична доповідь / Національний

інститут стратегічних досліджень, відділ гуманітарної політики формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору України [Електронний ресурс] / Здіорук С. І., Іщенко А. Ю., Карпенко М. М. – Київ : 2011. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Science_educational-e2f67

172. Орлюк О. П. Фінансове право: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/FPravo/01-05/11021.htm>
173. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс [Текст] : підручник / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком інтер, 2010. – 808 с.
174. Основні показники діяльності банків України / Офіційне інтернет представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807
175. Павленко М. Правова характеристика банківського контролю в Україні / М.Павленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2007. – № 74-76. - С. 86-92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vknu/Yur/2007_7476.pdf
176. Перерва Г. Деякі теоретичні аспекти місцевих позик / Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Сergyоїн (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 3 (33). – 300 с. – С. 280-287 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/zbirnik/2008/3\(33\).pdf](http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/zbirnik/2008/3(33).pdf)
177. Перошук З. І. Ознаки правовідносин у сфері бюджетної системи України [Електронний ресурс] / З. І. Перошук // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 119-123. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chkur_2014_2_29.pdf
178. Податкове право : Навч. посіб. / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, Д. А. Кобильнік та ін.; За ред. проф. М. П. Кучерявенка. – К. : Юрінком Інтер, 2003. — 400 с.
179. Покатаєва О. В. Податкова соціальна пільга з податку на доходи фізичних осіб: правова природа, правове регулювання надання / О. В. Покатаєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_pravo/2012_2/files/LA2_12_16.pdf
180. Покатаєва О. В. Удосконалення механізму справляння рентних платежів в Україні / О. В. Покатаєва // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 3. – С. 81-86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vznu/Jur/2011_3/081-86.pdf

181. Пришва Н. Ю. Правові проблеми регулювання обов'язкових платежів: автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.07 [Електронний ресурс] / Надія Юріївна Пришва; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2004. – 40 с.
182. Пришва Н.Ю. Правове регулювання публічних доходів / Н. Ю. Пришва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2005. – № 63-64. – С. 71-73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://papers.univ.kiev.ua/jurydychni_nauky/articles/Legal_Regulation_of_Public_Revenues_18015.pdf
183. Пришва Н. Ю. Публічні доходи як фінансово-правова категорія [Електронний ресурс] / Н. Ю. Пришва // Проблеми законності. – 2010. – Вип. 111. – С. 146-153. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pz_2010_111_20.pdf
184. Проказа Т. В. Регулювання міжбюджетних відносин шляхом використання міжбюджетних трансфертів / Т. В. Проказа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_2/Prokaza.pdf
185. Річний звіт НБУ за 1914 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
186. Роль В. Ф. Фінансове право [Текст] : навч. посібник для студентів вузів / В. Ф. Роль, В. В. Сергієнко, С. М. Попова. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/17810409/pravo/finansove_pravo_-_rol_vf
187. Россіхіна Г. В. Класифікація фінансово-правових норм [Електронний ресурс] / Г. В. Россіхіна // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 1. – С. 211-217. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdy_2010_1_30.pdf
188. Савченко Л. А., Зима Д. Л. Правові проблеми координації фінансового контролю. – К., 2008. – 230 с.
189. Самусевич Я. В. Концептуальні засади системи адміністрування податків в Україні [Електронний ресурс] / Я. В. Самусевич // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 1. – С. 48–51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VUbsNbU_2014_1_10.pdf
190. Світлицька В. М. Принципи правового регулювання міжбюджетних відносин / В. М. Світлицька // Європейські перспективи № 1. – 2011. – С. 142-147 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evp/2011_1_1/Svitlits.pdf
191. Сідельникова Л. П. Податкові надходження в системі формування бюджетних ресурсів держави / Л. П. Сідельникова

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_6/300.pdf
192. Смирнова Ю.Л. Регулятивна функція фінансового права: системний підхід і реалізація: дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.14. – М., 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.disscat.com/content/regulyativnaya-funktsiya-finansovogo-prava-sistemnyi-podkhod-i-realizatsiya>
193. Солдатенко О. В. Видатки як фінансово-правова категорія / О. В. Солдатенко // Фінансове право. – 2009. – № 4 (10). – С. 31-35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fp/2009_4/2009_4_sold.pdf
194. Стефанюк І. Державний фінансовий контроль: класифікаційні характеристики [Текст] + [Електронний ресурс] / І. Стефанюк // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. – № 4. – С. 42-51. – Спосіб доступу : електрон. чит. зал ПУЕТ.
195. Столяров В.Ф., Музиченко О.В. Принципи оподаткування в національних податкових системах країн з транзитивними економіками / В.Ф. Столяров, О. В. Музиченко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=253>.
196. Тарангул В. Д. Правове регулювання міжбюджетних відносин в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 [Електронний ресурс] / Віталій Дмитрович Тарангул; Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2007. – Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id=2199&start=1
197. Тарангул В. Д. Сучасний погляд на визначення поняття «міжбюджетні правовідносини» / В. Д. Тарангул // Право та управління. – 2012. – № 2. – С. 895-906. – С. 901 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/2012_2/72tar.pdf
198. Теремцова Н.В. Правові засади стадії складання проекту бюджету України (порівняльний аспект) / Н. В. Теремцова // Наше право. – 2010. – № 2, ч. 1. – С. 113-120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nashp/2010_2_1/Teremcov.pdf
199. Теремцова Н. В. Актуальні питання дослідження поняття стадії бюджетного процесу в Україні (методологічні засади) / Н. В. Теремцова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visnyk-psp.kpi.ua/uk/2011-1/11%20-%201_9_%20-%2034.pdf

200. Титова О. В. Щодо загальних засад оподаткування в Україні / О. В. Титова // Економіка та право. – 2012 – № 2. – С. 119-123. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/epravo/2012_2/22.pdf
201. Третяк Н. М. Фінансування аграрного виробництва як запорука продовольчої безпеки країни [Електронний ресурс] / Н. М. Третяк // Фінансовий простір. – 2014. – № 4. – С. 247-252. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fin_pr_2014_4_34.pdf
202. Трипольська М. І. Фінансово-правова та адміністративна відповідальність: порівняльно-правова характеристика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_pr/2010_1/15.pdf
203. Трубіна М. В. Фінансова діяльність держави: підходи до видозмінення наукових аспектів пізнання [Електронний ресурс] / М. В. Трубіна // Фінансове право . – 2014. – № 4. – С. 13-16. – Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0/Downloads/Fp_2014_4_6.pdf
204. Тулянцева В. А. Правовий режим державних позабюджетних цільових фондів в Україні / В. А. Тулянцева. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_pravo/2012_1/Tul_eva.htm
205. Усенко Р. А. Фінансові санкції за адміністративним законодавством України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Роман Анатолійович Усенко; НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2007. – 216 арк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.disslib.org/finansovi-sanktsiyi-za-administrativnym-zakonodavstvom-ukrayiny.html>
206. Устинова І. П. Юридичний зміст та ознаки фінансово-правової санкції / І. П. Устинова // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 133-135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kul-lib.narod.ru/bibl.files/chas2010/4/133.pdf>
207. Финансовое право : учебник / [отв. ред. Н. И. Химичева]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2004. – 749 с.
208. Фінансове право [Текст] : навч. посібник для студентів вузів / М. О. Мацелик, Т. О. Мацелик, В. П. Пригоцький; ред. В. К. Шкарупа. – К. : Знання, 2011. – 815 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/17810409/pravo/finansove_pravo_-_matselik_mo
209. Фінансове право України: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / [Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 395 с.

210. Фінансове право: навчальний посібник [за ред. проф. М. П. Кучерявенка] – Х.: Право, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apelyacia.org.ua/content/finansove-pravo-za-redakciiyeu-prof-m-p-kucheryavenka-harkiv-pravo-2010>
211. Фінансове право; підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. – Х.; Право, 2013. – 400 с.
212. Федоров В. А. Види державного боргу України [Електронний ресурс] / В. А. Федоров // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 563-573. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2011_57_84.pdf
213. Фоменко Ю.О. Сутність бюджетного процесу та його стадій / Ю. О. Фоменко // Фінансове право. – 2010. – № 1(11). – С. 34-37 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fp/2010_1/2010_1_fomenko.pdf
214. Фрич Р. І. Види фінансових правовідносин за участю бюджетних установ [Електронний ресурс] / Р. І. Фрич // Держава та регіони. Сер. : Право. – 2013. – № 3. – С. 55-61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drp_2013_3_12.pdf
215. Чернадчук В.Д. Бюджетні правовідносини в Україні: поняття, класифікація та особливості структури : монографія [Електронний ресурс] / В. Д. Чернадчук. – Суми : Університетська книга, 2011. – 172 с. – Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_CPD/Chernadchuk_m_02.pdf
216. Чернадчук В. Д. Правова природа стягнень за порушення бюджетного законодавства / В. Д. Чернадчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pvuabs/texts/2008_1/1.3.3.pdf
217. Чернадчук В. Д. Принципи виконання бюджету / В. Д. Чернадчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_CPD/Chernadchuk_conf_19042012.pdf
218. Чернадчук В. Д. Виконання бюджету як сфера розвитку бюджетних правовідносин / В. Д. Чернадчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pvuabs/texts/2009_1/2.3.1.pdf
219. Чинчин М. М. Деякі аспекти адміністрування податків і зборів в Україні [Електронний ресурс] / М. М. Чинчин // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 748-753. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_2_118.pdf

220. Шевчик О. С. Валютні операції як об'єкт валютного контролю / О. С. Шевчик // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 1018–1024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12socovc.pdf>
221. Шевчик О. С. Поняття та особливості валютного контролю / О. С. Шевчик // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 1018–1024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11socovk.pdf>
222. Якимчук Л. М., Чубай В. М. Вибір оптимальних принципів оподаткування та зменшення податкового навантаження як передумова створення ефективної податкової системи / Л. М. Якимчук, В. М. Чубай // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.7. – С. 283-288 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/21_7/283_Jak.pdf
223. Якубовський Р. Особливості бюджетного фінансування освіти / Р. Якубовський // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 11. – С. 177-180.
224. Якубовський Р. Фінансово-правові проблеми освіти в умовах Болонського процесу Україні [Текст] / Р. Якубовський // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 12. – С. 99-103.

Додаткові інформаційні джерела

225. Актуальні питання науки фінансового права. Монографія / за ред. М. П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2010. – 464 с.
226. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: монографія / В. Л. Андрущенко. – Львів: Каменяр, 2007. – 323 с.
227. Берлач А. І. Фінансове право України : навч. посібник для дистанційного навчання. – К. : Університет «Україна», 2006. – 288 с.
228. Білик В. В. Модифікація бюджетно-правових категорій і понять / В. В. Білик // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 54–59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09bvvkkip.pdf>
229. Бюджетне законодавство України [Текст] / Укладач І. С. Тимошук. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 372 с.
230. Бюджетний кодекс України. Науково-практичний коментар : станом на 1 березня 2011 р. / за ред. Л. К. Воронової, М. П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2011. – 608 с.
231. Вдовічен В. А. Фінансове право як компроміс публічного та приватного інтересу в соціумі / В. А. Вдовічен // Право і суспільство. – 2014. – № 6.2. – С. 85-89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2014_6.2_17.pdf

232. Воронова Л.К. До дискусійних питань щодо предмета і методу фінансового права // Вісник Академії правових наук. – 2003. – № 2-3. – С. 313-324.
233. Воронова Л.К., Кучерявенко Н.П. Финансовое право: Учебное пособие. – Х.: Легас, 2003. – 360 с.
234. Гетманець О. П. До питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства / О. П. Гетманець // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 206-210 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11goppbz.pdf>
235. Головашевич. О. О. Тенденції розвитку правового регулювання процедур визначення окремих елементів податку / О. О. Головашевич. //Фінансове право . – 2014. – № 1. – С. 14-16. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fp_2014_1_6.pdf
236. Губерська Н. Л. Фінансове право : метод. рек., нормат.-прав. акти, бібліогр. Особлива частина : [навч.-метод. посіб.] / Губерська Н. Л. – К. : Знання України, 2008. – Кн. 1. – 612 с.
237. Губерська Н. Л. Фінансове право : метод. рек., нормат.-прав. акти, бібліогр. Особлива частина : [навч.-метод. посіб.] / Губерська Н. Л. – К. : Знання України, 2008. – Кн. 2. – 212 с.
238. Губерська Н. Л. Фінансове право : Методичні рекомендації, нормативно-правові акти, бібліографія : Загальна частина : [навч.-метод. посіб.] / Губерська Н. Л. – К. : Знання України, 2007. – 328 с.
239. Дамірчиєв М. Суб'єкти фінансової діяльності / М. Дамірчиєв // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 4. – С. 149-153. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vapny_2014_4_18.pdf
240. Державний фінансовий контроль [Текст]: теоретичні положення і нормативно-правові акти : навч. посіб. для студ. вузів / А. В. Бодюк [та ін.]. – К. : Кондор, 2010. – 551 с.
241. Дмитренко Е. С. Коментар до законодавства про фінансово-правові санкції [Текст] : коментар; нормативно-правові акти; судова практика / Е. С. Дмитренко. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 416 с.
242. Дмитренко Е. С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України [Текст] : монографія / Е. С. Дмитренко. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 592 с.
243. Дорошенко Д. П. Систематизація фінансового законодавства України як засіб упорядкування фінансових норм / Д. П. Дорошенко // Фінансове право . – 2013. – № 4. – С. 4-7. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fp_2013_4_3.pdf
244. Євремova І. І. Правове регулювання планування та виконання місцевих бюджетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.

- юрид. наук : 12.00.07 / І.І. Єфремова ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 23 с.
245. Заверуха І. Б. Проблеми правового регулювання державного боргу України : автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право» / І.Б.Заверуха ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2007. – 40 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/243954.html>
246. Іванський А. Й. Нормативне регулювання казначейської справи в Україні [Текст] : коментований довідник. – Одеса : Фенікс, 2010. – 782 с.
247. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність: теоретичний аналіз: Монографія. – О. : Юридична література, 2008. – 504 с.
248. Касьяненко Л. М. Фінансово-правовий процес / Л. М. Касьяненко; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2010. – 505 с.
249. Касьяненко Л. М. Категорія «процес» у фінансовому праві / Л. М. Касьяненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arpu/2010_1/doc/2/04.pdf
250. Коваленко Н. І. Бюджетне регулювання в Україні: нормативно-правове забезпечення та етапи становлення [Електронний ресурс] / Н. І. Коваленко // Бізнес Інформ. – 2013. – № 4. – С. 394-399. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2013_4_76.pdf
251. Ковальчук А.Т. Фінансове право: проблеми розвитку та застосування / А.Т.Ковальчук, А.В. Матіос; Парлам. вид-во. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 480 с.
252. Ковальчук А. Т. Фінансовий словник : словник фінансово-прав. термінів / А. Т. Ковальчук. – К. : Знання, 2005. – 287 с.
253. Костенко Ю. О. Фінансове право України: навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 240 с.
254. Криницький І. Є. Податково-правові пільги: сучасні проблеми класифікації / І. Є. Криницький // Фінансове право . – 2013. – № 4. – С. 8-10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fp_2013_4_4.pdf
255. Кучерявенко. М. П. Колізійні проблеми Податкового кодексу України / М. П. Кучерявенко. // Фінансове право . – 2014. – № 2. – С. 7-10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fp_2014_2_4.pdf
256. Латковська Т. А. Сучасні бюджетно-правові категорії та поняття / Т. А. Латковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evp/2011_1_1/Latkovsk.pdf

257. Лукашев О. А. До питання щодо виділення підгалузей у фінансовому праві [Електронний ресурс] / О. А. Лукашев // Проблеми законності. – 2013. – Вип. 122. – С. 115-121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pz_2013_122_14.pdf
258. Лукашев О. А. Проблеми публічно-правової природи фінансів [Електронний ресурс] / О. А. Лукашев // Юридична наука і практика. – 2011. – № 1. – С. 84-88. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/njj_2011_1_13.pdf
259. Лукашев О. А. Юридичні ознаки фінансово-правової галузі [Електронний ресурс] / О. А. Лукашев // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 309–313. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_2_47.pdf
260. Лукашев О. А. Щодо проблеми виокремлення загальної частини у фінансово-правовій галузі [Електронний ресурс] / О. А. Лукашев // Право і суспільство. – 2013. – № 4. – С. 28-33. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2013_4_7.pdf
261. Монаєнко А. О. Правові основи фінансування видатків на освіту та науку : [монографія] / Монаєнко А. О. – Львів : Червона калина, 2009. – 251 с.
262. Музика О. А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством [Текст] : монографія / О. А. Музика. – К. : Атіка, 2004. – 344 с.
263. Музика-Стефанчук О. А. Органи публічної влади як суб'єкти бюджетних правовідносин : монографія / О.А. Музика-Стефанчук. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2011. – 384 с.
264. Музика-Стефанчук О. А. Фінансове право : [навч. посіб.] / Музика-Стефанчук О. А. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : Атіка, 2007. – 264 с.
265. Музика-Стефанчук О. А. Публічний фінансовий контроль: проблеми вітчизняної, зарубіжної та міжнародної термінології / О. А. Музика-Стефанчук // Публічне право. – 2014. – № 1. – С. 84-89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2014_1_13.pdf
266. Мулявка Д. Г., Стецко Р. В. Співвідношення публічного і приватного у правовому регулюванні забезпечення виконання платником податків його обов'язків / Д. Г. Мулявка., Р. В. Стецко // Фінансове право. – 2012. – № 1 (19). – С. 18-20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fp/2012_1/mulyavka.pdf
267. Нестеренко А. С. Правові засади формування та використання місцевих фінансових ресурсів : монографія / А. С. Нестеренко. – Одеса : Юридична література, 2006. – 206 с.

268. Нечай А. А. Актуальні питання фінансового права : правові основи публічних накопичувальних фондів : [монографія] / Нечай А. А. – Чернівці : Рута, 2004. – 376 с.
269. Оніщик Ю. В. Співвідношення категорій «суб'єкт фінансового права» та «суб'єкт фінансових правовідносин»/ Ю. В. Оніщик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2010_3/Onichik.pdf
270. Пацурківський П.Д. Правові засади фінансової діяльності держави: проблеми методології. – Чернівці: Вид-во ЧДУ, 1997. – 244 с.
271. Податковий кодекс України : постатейний коментар : у 2 ч. / В. В. Білоус, Л. К. Воронова, О. О. Головашевич та ін. ; за ред. М. П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2011. – Ч. 1. – 704 с.
272. Податковий кодекс України: постатейний коментар : у 2 ч. / В. В. Білоус, Л. К. Воронова, О. О. Головашевич та ін. ; за ред. М. П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2011. – Ч. 2.
273. Поняття та види суб'єктів фінансового права : монографія / М. О. Перепелиця. – Х. : Право, 2012. – 272 с.
274. Пришва Н. Ю. Публічні доходи: поняття та особливості правового регулювання [Текст] : монографія / Н. Ю. Пришва. – К. : КНТ, 2008. – 198 с.
275. Регулювання міжбюджетних відносин : Україна і європейський досвід : наукова монографія / За ред. В. Г. Бодрова. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – 296 с.
276. Ровинський Ю.О. Державний примус у системі фінансового права України / Ю.О. Ровинський; Клас. приват. ун-т. – Запоріжжя: Клас. приват. ун-т, 2011. – 403 с.
277. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю місцевих фінансів / Л.А. Савченко, А.А.Коваленко. – К. : КиМУ, 2010. – 123 с.
278. Савченко Л. Правовий статус Рахункової палати України : монографія. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2002. – 131 с.
279. Солдатенко О. Актуальні питання вдосконалення бюджетного законодавства України [Електронний ресурс] / О. Солдатенко, І. Науменко // Юридична Україна. – 2013. – № 11. – С. 37-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/urykr_2013_11_8.pdf
280. Теліпко В. Е. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України [Текст]: станом на 01. 01. 2011 р. / В. Е. Теліпко. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 480 с.
281. Трубін І. О. Напрями вдосконалення правового регулювання ПДВ в умовах реалізації положень Угоди про асоціацію України

- та ЄС / І. О. Трубін // Фінансове право . – 2014. – № 3. – С. 51-55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fp_2014_3_14.pdf
282. Усенко Р. А. Фінансові санкції за законодавством України [Текст] : монографія. – К. : Дакор, 2007. – 165 с.
283. Фінансове право (у запитаннях та відповідях) : навч. посіб. / Касьяненко Л. М. та ін.; Держ. податк. адмін. України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2009. – 298 с.
284. Фінансове право України : Навчальний посібник / За заг. ред. В. К. Шкарупи, Т. О. Коломоець. – К. : Істина, 2007. – 256 с.
285. Фінансове право України : посіб. для підготов. до іспитів : [для вищ. навч. закл.] / Ю. І. Пивовар [та ін.]. – К.: О. С. Ліпкан, 2010. – 158 с.
286. Фокша Л. В. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового контролю в сучасних умовах / Л. В. Фокша // Право і суспільство. – 2014. – № 6.2. – С. 104-108. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2014_6.2_20.pdf
287. Царьова Л. К. Сучасні підходи щодо визначення змісту фінансової діяльності держави з врахуванням фінансово-правового регулювання грошей / Л. К. Царьова // Митна справа. – 2010. - № 5 (71). – С. 49-55 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ms/2010_5/ms-5-2010-\(49-55\)-CARJOVA.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ms/2010_5/ms-5-2010-(49-55)-CARJOVA.pdf)
288. Чернадчук Т. О. Деякі аспекти класифікації валютних правовідносин / Т. О. Чернадчук // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 93-98. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2015_1_14.pdf
289. Чернадчук Т. О. Щодо визначення поняття валютних правовідносин / Т. О. Чернадчук // Публічне право. – 2014. – № 4. – С. 87-92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2014_4_13.pdf
290. Чинчин М. М. Межі та стадії податкового адміністрування [Електронний ресурс] / М. М. Чинчин // Фінансове право . – 2013. – № 1. – С. 26-29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fp_2013_1_10.pdf
291. Шевчик О. С. Валютні правовідносини як специфічний вид фінансових правовідносин / О. С. Шевчик // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 1075-1080 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12socvfp.pdf>
292. Ярмак І. М. Нормативне закріплення принципів фінансового контролю [Електронний ресурс] / І. М. Ярмак // Наше право. – 2013. – № 11. – С. 184-190. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nashp_2013_11_32.pdf